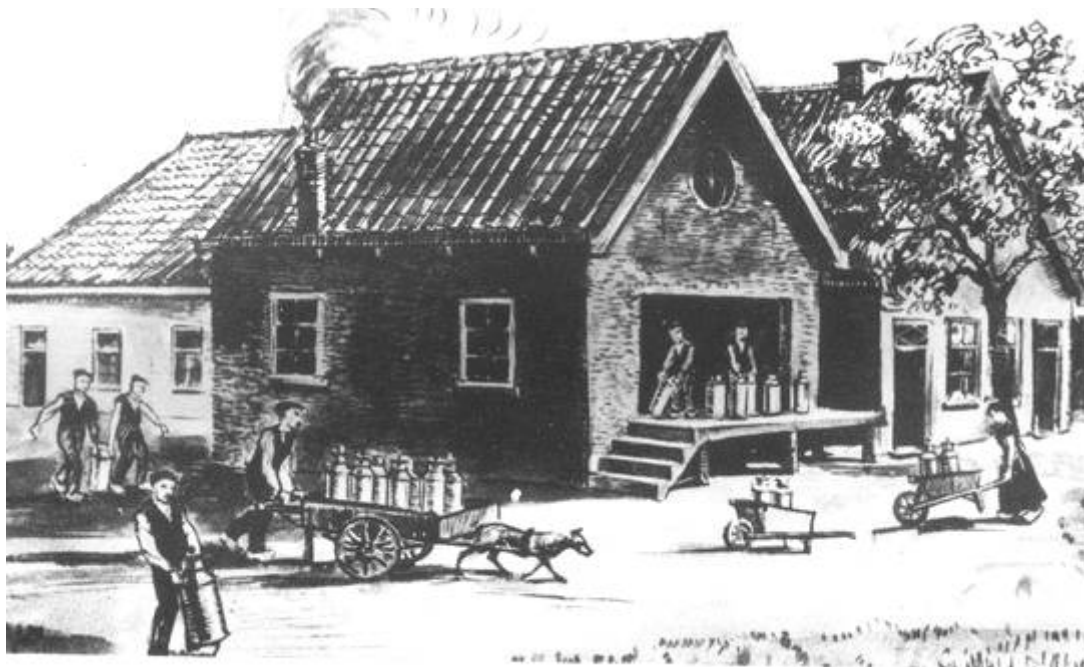

ZUIVELCOÖPERATIE

deel II

Handkracht fabriekje uit 1898

met teksten uit
Officiëel Orgaan FNZ.
en
Het Algemeen Zuivelblad VVZM.
1926 - 1931

heruitgaven' Coöp II
uit
Officiëel Orgaan.
en
Het Algemeen Zuivelblad
1926 - 1931

Diverse onderwerpen

Inhoudsopgaven

Blz.	Onderwerp	Bron	nr.	jaar
2	Inhoudsopgave deze 'heruitgaven'			
3	Korte toelichting bij deze 'heruitgaven'			
4	De historie van de georganiseerde Zuivelbereiding.	OO	50	?
5	Voorlichting of Boerenbedrog - Kolderveen	OO	6	1926
9	Coöperatoren - door V.R.IJ. Croesen	OO	31	1926
12	De Rechtspositie van Beheerders - door Tj. Kuperus	OO	17	1927
15	De taak van de Directeur in de Organisatie	OO	?	?
19	Malerij / Graanhandel en Zuivelfabriek, een ongewenste combinatie	OO	32	1927
21	De Coöp. zuivelfabriek en de Dividend en tantième belasting - G	OO	34	1927
30	Drie tabellen met landbouw bedrijfsgegevens eind 20 en 30er jaren	Bank	Boek	50 jr.
31	De coöperatieve Grondkapitaalbank voor de landbouw - Mr. G. M.	OO	36	1927
34	Zuivelcoöperatie en Giro - G	OO	42	1927
37	Waarom Particuliere Zuivelindustrie - B	AZB	11	1928
47	Ledenkapitaal als borg - door K. Frietema	OO	25	1928
51	De Coöp. Zuivelfabriek als Spaarbank ? Commentaar	OO	27	1928
53	Het economisch en Sociaal karakter van Coöperatie - door Dr. R. Kupe- rus	OO	27	1928
62	Het „Geval Kampen" - knoeierij met Condensmelk * (Uit OO en AZB.)	OO	36 *	1928
82	De Beheerder en zijn Collega's - U. Kooistra	OO	41	1928
88	Economische beschouwing over toepassing Coöp. deel 1 en 2 - G	OO	44/45	1928
94	FNZ. bekeerd - Commentaar op overname artikel door OO....uit 1921 - B	AZB	3	1929
96	Handel en Coöperatie - Prof. W.C. Mees	AZB	11	1929
108	Een slecht voorjaar en rumoer onder de melkveehouders - G	OO	20	1929
111	Knoeierij aan zuivelfabrieken in Friesland - B	AZB	24	1929
113	Polemiek der secretarissen - weigering advertentie - G en B	AZB	5/7/9	1930
121	Liquidatie van Coöp. Zuivelfabriek Noordlaren (Gr.) - W.P.	OO	10	1930
123	Concentratie in onze zuivelbedrijven - U. Kooistra	OO	5	1931
130	Landbouwverenigingen en de moeilijkheden in de landbouw - Postuma	OO	9	1931
143	Wat door Coöp. bereikt kan worden - lezing Directeur Lonniker	OO	12	1931
149	Coöperatie en losse leveranciers	OO	21	1931
152	Boete bij Uittreding of Ontzetting - Mr. R. H.	OO	25	1931
155	Het Drama Fijnaart - meer dan f 400.000,-- schuld ! - G	OO	32 *	1931
167	Landbouwcrisis - door Minderhoud	AZB	42	1931
172	Coöperatieve propaganda - B	AZB	51/52	1931
175	Oprichting Crisis-Zuivelbureau - Geluk en Brink in gesprek!!	OO	51	1931
*	<i>Meerdere bronnen en/of nummers</i>			

Versie 16-12-2007

Heruitgave van www.zuivelhistorienederland.nl

Korte toelichting bij deze 'heruitgaven'

Door toeval ben ik in de jaren 80 in het bezit gekomen van zes complete jaargangen van 'Het Officiëel Orgaan' van de F.N.Z. en 'Het Algemeen Zuivelblad',¹ van de V.V.Z.M. jaargang 1926 t/m 1931; de wekelijks verschijnende informatiebron van zowel de Coöperatieve- als de Particuliere zuivelindustrie.

Voor de 'heruitgave' over coöperatie (I en II) heb ik gekozen voor de 'kortere' verhalen, over de sociaal-ideologische aspecten van de coöperatieve- en speculatieve zuivelindustrie. Vooral de coöperatieve richting verricht 'zendingswerk'. Wat mij opviel was de 'felheid' waarmee beide partijen elkaar bestreden. Beide hoofdredacteuren J.A. Geluk en G.J. Blink gingen er soms stevig tegen aan.

De informatie in deze 'heruitgave' is niet toegespitst op de zuivelsituatie in de provincie Drenthe, zoals veel van de andere 'heruitgaven'. Als bijna 100% coöperatieve provincie, was daar, op randgebieden na, geen strijd met de speculatieve zuivelindustrie.....Vaak echter wel strijd met elkaar. Over dat soort zaken gaat deze 'heruitgave' ook.....niet elke zich Coöperatie noemende vereniging gedroeg zich ook Coöperatief.

Ergens, in een van de teksten, kwam ik een artikel tegen waarin melding werd gemaakt, dat een gemiddeld coöperatielid 30 jaar 'mee gaat'. Daarna komt een nieuwe jongere generatie, die voor de keus wordt geplaatst; Coöperatie of Speculatief. Vandaar misschien het soms krachtige bestrijden van elkaars bestaansrecht. Veel van de eerste generatie 'coöperators' stopte er in bovengenoemde periode mee. Voor de 'jeugd' was coöperatie niet iets vanzelfsprekend. In beide delen komt de 'strijd' tussen coöperatie en speculatie – particuliere zuivelindustrie – uitgebreid aan bod. Dat er juist in die periode eind jaren 20 een 'strijd' was tussen deze twee 'stromingen' zal veroorzaakt zijn door de lage opbrengst van de melk. Juist toen was het nodig, omdat de jeugd die 'Coöperatiemoe' en 'coöperatielui' was, volgens sommige sprekers, bij de coöperatie te houden.

Zoals bijna al de teksten op *zuivelhistorienederland.nl* is de spelling - licht - gemoderniseerd.² De enige reden is de persoonlijke voorkeur van de maker. Voor degene die hier bezwaar tegen maakt is de oorsprong, de *bron*, bij het begin van elk artikel duidelijk vermeld, zodat zij die deze liever lezen dat kunnen.

Cursivering en **dikke** aanzetting in de tekst is gedaan om de volgende reden:

Cursief

- * wat niet is vertaald, soms afzonderlijke woorden;
- * wat in de oorspronkelijk tekst ook cursief was;
- * toevoegingen van *zuivelhistorienederland (zhn)*, de maker van deze 'heruitgaven'

Dik

- * om te benadrukken, zoals plaatsnamen, gebeurtenissen, ed.
- * wat in de oorspronkelijk tekst ook vet was;

Het vaak gebruik maken van een lege regel is gedaan om persoonlijke voorkeur, net zoals het gebruik van lettergrootte 12.

Er zullen ook in deze 'heruitgave' 'vertaal'- en schrijffouten staan, deze zijn volledig voor verantwoording van *zuivelhistorienederland.nl* hiervoor bij voorbaat mijn verontschuldiging!

¹ AZB. was spreekbuis van de 'Vereeniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiene en de Nederlandse Vereeniging van Kaashandelaren'

² den=de; zoo=zo; koopen=kopen; hooge=hoge; bosch=bos; Uwe=Uw; vereeniging=vereniging, enz.

Ingezonden. Oproep tot geschiedschrijving

De historie van de georganiseerde Zuivelbereiding.

Mede tengevolge van de tegenwoordige troebelingen in de afzet van onze producten, merken wij hier en daarop, dat de boer-zuivelbereider bang is, om een tijdelijke inzinking in het bedrijf te aanvaarden.

Met een variant op het oude spreekwoord: „In de nood leert men zijn vrienden kennen", zouden wij kunnen zeggen, „in tijden van schijnbare of werkelijke malaise leert men de ware coöperators kennen."

Het zijn dikwijls niet alleen de boeren, die weinig vertrouwen stellen in hun eigen zaak, ook sommige beheerders van fabrieken blijken op dit punt niet altijd even vast in de schoenen te staan.

Deze twijfel is een gevolg van te weinig kennis van eigen organisatie, gebrek aan onderwijs op dit gebied, voorlichtingen en saamhorigheid.

In verband met het bovenstaande zou het mijns inziens goed zijn, dat wij in de gelegenheid waren, de tijden van nu te vergelijken met de tijden van voor dertig jaar, toen de bestaanszekerheid van de boer in het gedrang kwam.

Deze tijden waren wel is waar van geheel anderen aard, maar dit neemt niet weg, dat we zien, dat men toen ter tijd gevoelde bij elkaar te moeten stappen en gezamenlijk de vijanden en schrikbeelden van de boer het hoofd te moeten bieden.

Bij principiële kwesties, die zich in onze beweging voordoen, kunnen de jongeren in onze gelederen dikwijls de dingen niet zo goed en zuiver gevoelen als de ouderen, omdat laatstgenoemden deze gehele ontwikkelingsgeschiedenis van onze georganiseerde zuivelbereiding vanaf het ontstaan tot nu toe hebben meegemaakt.

Ik acht het daarom van belang, dat er, zo dit nog niet gebeurt of is gebeurd, door een of enige bevoegde personen een uitvoerige beschrijving, dus een historie, geschreven wordt van de ontwikkeling van onze georganiseerde zuivelbereiding. Hierin moeten vooral goed uitkomen de omstandigheden waaronder, en de drang waardoor onze coöperatieve zuivelfabrieken zijn in het leven geroepen en de verdere ontwikkeling in de meest uitgebreide zin (afzet enz.)

Wanneer hiermede nog niet een begin is gemaakt, ligt het naar mijn mening op de weg van ons centraal lichaam, de F.N.Z., om hierin te voorzien, waar het in de naaste toekomst van zeer groot belang zal blijken te zijn, vooral voor de jongeren (zowel aanstaande leden van coöp. fabrieken als aanstaande beheerders en ambtenaren in onze organisatie), ten allen tijde te kunnen nagaan, waar en waarom wij zijn begonnen en langs welke weg wij zijn gegaan.

Bovenbedoeld geschiedkundig overzicht of een uittreksel daarvan zou misschien ook gebruikt kunnen worden bij het onderwijs aan de Rijkszuivelschool en de Rijkslandbouwwinterscholen in zuivelcentra, waardoor direct die jongeren bereikt werden.

A.

K.

1^e Bron: Officiël Orgaan 17 februari 1926

2^e Bron: Officiël Orgaan 10 maart 1926

Kolderveen

Voorlichting of Boerenbedrog?

1^e Dl.

Ingezonden

Het Meppeler Nieuwsblad van 6 februari 1926 bevatte het volgende nieuwsbericht:

Kolderveen.

„De Zuivelfabriek (27 Jan.). - Naar wij vernemen is de leden van de Coöp. Stoomzuivelfabriek „Kolderveen" te Kolderveen op Zaterdag 30 jan. jl. het eerste kaasgeld uitbetaald. De uitbetaling bedroeg per 1 pct. vet fl. 3.10, bovendien krijgen de leden 10 procent karnemelk en 75 á 80 pct. wei gratis terug.

In tegenstelling met andere buurtfabrieken wordt de ondermelk niet apart uitbetaald doch de volle melk per pct. vet. Dit is de enigste zuivere en rechtvaardigste uitbetaling daar de melk met een hoog vetgehalte ook een hoog kaasstofgehalte bevat en niet alleen voor de botermakerij, doch ook voor de kaasmakerij de hoogste waarde heeft. Melk met een laag vetgehalte daarentegen bevat ook een laag kaasstofgehalte en heeft minder waarde. Van daar de onbillijkheid van fabrieken, die de ondermelk naar een prijs betalen. De uitbetaling zoals de Coöp. „Kolderveen" deze toepast, is de enige juiste verdeling der melkgelden.

De producten van de thans zo modern ingerichte fabriek vinden gretig kopers zowel in het binnen- als buitenland.

De vereniging is niet aangesloten bij een zuivelverkoopvereniging De verkoop is zeer goed georganiseerd, de producten worden zoveel mogelijk direct tot de consument gebracht, hiervoor werkt ze met eigen agenten in Frankfort an Main, Hanau an Main, Darmstadt, Heidelberg, Wiesbaden, Aschaffenburg, Mainz an Rhein, Offenbach an M., Fiber laid, Barmen, Rittershausen, enz.

De fabriek verwerkt bijna 4 miljoen kg. melk per jaar. De aanvoer bedraagt momenteel 1500 kg. melk per dag meer dan verleden jaar.

Binnenkort hopen wij in dit Blad nog op een en ander terug te komen."

Tot zover het nieuws uit Kolderveen. Er is niet nagelaten in een ingezonden schrijven op het belachelijke en tegelijkertijd gevaarlijke van deze zogenaamde georganiseerde verkoop te wijzen, te meer daar officieus in zuivelkringen verluidt, dat deze fabriek dank zij haar agentensysteem, zich een flinke strop moet hebben behaald; doch er is meer.

Deze fabriek is 20 januari 1926 begonnen met kaasfabricatie en schrijft 10 dagen later reeds, dat haar producten gretig aftrek vinden in binnen- en buitenland. 30 januari betaalde ze per 1% vet fl. 3.10, doch deze melkrekening liep slechts over 4 dagen. Toch acht ze dit zo gewichtig om dit te publiceren niet alleen, maar 3 en 4 februari daaraanvolgend loopt de directeur der fabriek persoonlijk de melkleveranciers van een andere coöp. zuivelfabriek, ongeveer 8 KM. van Kolderveen verwijderd, af, bij deze boeren de

voorstelling wekkend, dat zij fl. 3.10 per 1 % vet betaalt en hen trachtende te bewegen, als leverancier naar Kolderveen over te gaan.

Het gebied van Kolderveen en deze coöp. fabriek is door een brede bergrug, van $\pm \frac{1}{4}$ uur gaans, waar zich geen boeren bevinden, gescheiden, een natuurlijke grens, die langer dan 25 jaar is geëerbiedigd maar de aanleiding, dat Kolderveen thans deze wil overschrijden is het feit, dat mei a.s. door verhuizing een van haar leden zich vestigt op ± 10 minuten afstand van de andere coöp. fabriek en $\pm 1\frac{1}{2}$ uur van Kolderveen en men deze als lid wil vasthoud. De melkauto doet de afstanden verdwijnen en om deze te vullen wordt getracht, er enige leveranciers van een andere bij te pakken.

De prijs van fl. 3.10 per 1% vet over 4 dagen (met dit laatste zijn de boeren in 't andere dorp niet bekend) moet als lokmiddel dienen. Het vorig jaar heeft deze fabriek hetzelfde geprobeerd, toen zich een overeenkomstig geval voordeed in het gebied van de eerste en in dat van nog een andere coöperatie. Het persoonlijk aflopen van de melkleveranciers der coöp. zuivelfabriek, ongeveer 8 KM. van Kolderveen gelegen, komt wel in een heel eigenaardig licht te staan als men weet, dat het vorig jaar, 4 weken vóórdat de directeur en het bijna voltallige bestuur per auto zich daartoe verwaardigden, de directeur van Kolderveen een persoonlijk bezoek bracht aan eerstgenoemde coöp. zuivelfabriek, om met het oog op zijn totale onbekendheid met kaasmaken en de plannen, de fabriek „Kolderveen" daarvoor in te richten, inlichtingen daarover en gegevens omtrent de prijzen, welke voor de ondermelk de laatste jaren zijn uitbetaald, te ontvangen, die hem bereidwillig waren verstrekt.

Tot een recht begrip van de toestanden ter plaatse is nodig te weten dat zich te Nijeveen - Kolderveen op een afstand van ± 5 minuten twee coöp. zuivelfabrieken bevinden, indertijd tengevolge van verschil van godsdienstige en politieke opvattingen ontstaan, welke een concurrentie voeren op leven en dood. Eerst is de strijd plaatselijk gevoerd, daarna is het toneel noordwaarts naar het gebied ener andere coöperatie verlegd en thans bewegen zij zich westwaarts en maken het gebied van weer een andere coöperatieve fabriek tot terrein van de strijd. Kolderveen namelijk motiveert haar optreden omdat ook de naast haar staande fabriek Nijeveen haar leden in het gebied van deze coöp. fabriek vasthoudt en een paar jaar geleden eveneens de bergrug is overschreden en wroet in het gebied der coöperatie, waarop ook Kolderveen begerige blikken richt.

Met welke middelen de strijd wordt gevoerd blijkt niet alleen uit het bovenstaande, maar wordt geïllustreerd door het feit, dat een directeur van een coöp. fabriek die van deze verstandhoudingen de slechte gevolgen ondervindt, een paar jaar geleden openlijk in een circulaire aan de boeren de fabriek „Kolderveen" verweet, in het afgesloten boekjaar 0.18 % vet minder te hebben uitbetaald gemiddeld, dan de boteropbrengst aanwees. Hoewel het ons smart deze dingen over coöp. fabrieken te moeten vertellen, achten wij het noodzakelijk, dat de gehele Nederlandse coöp. zuivelbereiding er eens kennis van neemt, hoe men daar rondom Meppel door het ergerlijk optreden van een coöp. fabriek bezig is, de andere coöperaties te benadelen

Want het zijn tenslotte de speculanten die in hun vuistje lachen. Het vorig jaar heeft een speculatieve fabriek, ± 14 KM. van Meppel verwijderd, kans gezien, daar een auto in te leggen, die de melk van een aantal koeien naar haar verafgelegen fabriek vervoert, terwijl het aan „Kolderveen" ook geenszins onbekend is, dat de fabriek, in welker terrein zij zich nu wil begeben, van alle zijden door een speculatie wordt bestookt. Hoe meer

onrust onder de boeren wordt gezaaid, des te gemakkelijker spel hebben de particuliere fabrikanten. En de wijze waarop „Kolderveen" via de Meppeler couranten de boeren tracht in te lichten, werkt de onrust in de hand.

Vorige zomer vermeldde de Meppeler Courant dat „Kolderveen" bij de Bondskeuring in die week de hoogste punten had van alle Bondsfabrieken. Voor een paar weken stond er in, dat ze een diploma hadden verworven, wel een bewijs, dat ze prima boter maakten, maar ze vergaten er bij te zetten, dat 31 fabrieken in Drenthe een diploma kregen en „Kolderveen" rangnummer 29 had met 68 punten en 10 afwijkingen. Vorig jaar verwerkte „Kolderveen" 3.255.000 kg. melk, waar nu de ontbrekende 700.000 kg. weg moeten komen is voor de omgeving een raadsel.

Dat aan de zo hoog geprezen goed georganiseerde verkoop via Duitse agenten nogal wat hapert, bleek enigen tijd geleden, in de periode van de snel dalende prijzen, toen de fabriek „Kolderveen" in een keer meer dan 100/3 vaten ten vervoer aan het station Nijerveen had staan, de productie van misschien ruim veertien dagen. Ook wordt uit betrouwbare bron verzekerd, dat een boterhandelaar in Meppel de laatste tijd boter van „Kolderveen" ontvangt.

Lange jaren heeft het optreden van „Kolderveen" de omliggende coöp. fabrieken geërgerd tenslotte loopt de maat over en zover een enkele fabriek in welker terrein zij woedt, daartegen machteloos staat, moge thans de gehele Nederlandse Coöp. Zuivelbereiding zich opmaken, aan de bandeloosheid dezer fabriek paal en perk te stellen.

De belangen der coöperatie in het algemeen staan op het spel ; de directeuren en besturen der omliggende fabrieken rekenen op de morele steun van allen die, ook in de zuivelcoöperatie waarheid boven alles stellen.

VERITAS.

Bron: Officiëel Orgaan 10 maart 1926

Kolderveen Voorlichting of Boerenbedrog? 2^e Dl.

Naar aanleiding van het geplaatste stukje in het O.O. van 17 februari j.1. onder b.s. hoofd, verzoek ik U beleefd het navolgende wel te willen plaatsen.

Wie zwijgt stemt toe, zegt het spreekwoord, maar er zijn omstandigheden, dat zwijgen het meest gepaste antwoord is.

En deze omstandigheden doen zich zeker voor, als een persoonlijke aanval plaats heeft onder een schuilnaam.

Kolderveen.

Directeur K. ZILVER.

Onderschrift.

O, lepidum caput! O snuggere bol, zouden wij de schrijver van bovenstaande regelen willen toeroepen, die een artikel over de manier van optreden van de fabriek „Kolderveen" tracht te negeren door de voorstelling, alsof daarmee een aanval op zijn persoon heeft plaats gehad.

Een persoonlijke aanval op de heer Zilver zou moeten bestaan uit een bespreking van zijn capaciteiten en een ontleding van zijn karaktereigenschappen, maar terwille zijner gemoedsrust achten wij het wenselijker met een zodanige biografie te wachten, tot tijd en wijze, welke men daarvoor algemeen placht te gebruiken.

Het gewraakte artikel „Voorlichting of Boerenbedrog ?" illustreert met feiten de wijze van optreden van de fabriek „Kolderveen", waarvoor het Bestuur verantwoordelijk is en deze heren zijn ons persoonlijk onbekend.

Aangezien zich thans het verschil van inzicht voordoet of het artikel „Voorlichting of Boerenbedrog" met feiten aantoont, dat het optreden van „Kolderveen" in strijd is met het coöperatief beginsel, dan wel, of het stukje een persoonlijke aanval door een anoniemus op de heer Zilver is, is het noodzakelijk, dat een onpartijdige commissie dit onderzoekt.

Wij hebben daarom de eer voor te stellen, dat de Alg. Ned. Zuivelbond op zich neemt een commissie in het leven te roepen van 5 personen, namelijk: 1. de Zuivelconsulent van Drenthe; 2. de Zuivelconsulent van Overijssel; 3. een vertegenwoordiger van de Drentschen Bond; 4. een idem van de Geldersch-Overijsselschen Bond; 5. een lid aan te wijzen door de F. N. Z., opdat deze heren de toestanden ter plaatse in ogenschouw nemen en aan de genoemde feiten toetsen.

Blijkt het dan uit het door de commissie samen te stellen rapport, dat het optreden van „Kolderveen", overeenkomstig de meegedeelde feiten, de algemene belangen der zuivelcoöperatie en de bijzondere belangen der omliggende coöp. fabrieken schade toebrengt, laat dan het Bestuur van „Kolderveen" daaruit de nodige consequenties trekken ten opzichte van de heer Zilver. Mocht de conclusie dezer commissie het optreden van „Kolderveen" gewettigd achten en de feiten door Veritas medegedeeld niet overeenkomstig de waarheid, doch het bewuste artikel een persoonlijke aanval op de heer Zilver, dan geven wij aan de Redactie van het Officieel Orgaan het recht, de anonimiteit van ondergetekende op te heffen en met vette letter zijn naam en kwaliteit te publiceren

VERITAS.

P. S. De bedoeling is, dat een dergelijk rapport aan al de leden van de fabriek „Kolderveen" en die der buurtfabrieken wordt toegezonden.

Onderschrift van de Redactie, OO.

Naar onze mening moest „Veritas" de Alg. Ned. Zuivelbond niet op deze wijze in deze zaak betrekken. Indien de kwestie, waarom het hier gaat, inderdaad zo belangrijk is voor de omliggende fabrieken, laat deze zich dan tot haar respectieve bonden wenden, en aan deze verzoeken een onderzoek in te stellen. Achten deze bonden het dan gewenst een commissie te benoemen, dan kunnen deze uitmaken. Hoe die meet zijn samengesteld.

Red. OO.

Coöperators door V.R.IJ. Croesen ³

In het Gedenkboek dat het vorige jaar ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van den F.N.Z. werd uitgegeven komen verschillende zeer lezenswaardige artikelen voor. Waar dit gedenkboek in niet zo ruime mate verspreid kon worden en dus ook niet door zoveel gelezen is, als dit voor sommige artikelen wel gewenst zou zijn, willen wij deze artikelen in het Orgaan overnemen. Wij vangen daartoe met het artikel van de heer V.R.IJ. Croesen onder bovenstaande titel aan en bevelen dit vooral in de aandacht van bestuursleden, directeuren en leden van coöperatieve zuivelfabrieken aan.

Coöperatieve zuivelfabrieken zijn zo langzamerhand in menig deel van ons land geworden tot heel gewone verschijnselen en er komt geleidelijk een geslacht op van volop in het leven staande mensen, die nooit andere verhoudingen in hun omgeving gekend hebben. Zij aanvaarden het verwerken van de melk van hun veestapels in coöperatieve zuivelfabrieken als een vanzelf sprekend iets, dat zo van hun ouders tot hen is gekomen. Zij kennen en gevoelen niet de drang naar coöperatie, die in een vorige periode het leven en denken op het platteland zo zeer beheerst heeft.

Natuurlijk hebben de toestanden ten plattelande en de opvattingen en begrippen van onze boerenbevolking zich in de achter ons liggende vijf en twintig jaren gewijzigd. Vele van de oorzaken, die destijds tot de geweldige en snelle groei van de coöperatieve zuivelbereiding aanleiding gaven, zijn thans vrijwel verdwenen en gebleven is in hoofdzaak het feit, dat de bereiding van boter en kaas, ook al geschiedt die fabriekmatig, nog even goed behoort tot het boerenbedrijf als toen die bereiding nog op iedere boerderij afzonderlijk geschiedde.

Maar toch is het niet goed, dat de wordingsgeschiedenis onzer coöperatieve zuivelbereiding geheel in het vergeetboek zou geraken, omdat daaruit - ook voor het heden - voor de jongeren in de beweging nog heel wat te leren valt.

De boeren, die destijds als leden tot de coöperatieve zuivelfabrieken toetraden, deden dat voor een gedeelte uit overtuiging, maar voor een nog veel groter gedeelte, omdat zij in die bedrijfsvorm hun geldelijk voordeel zagen. Het ligt allerminst in mijn bedoeling het laatste als iets afkeurenswaardigs voor te stellen. Bovendien werden zij, die zo handelden, daardoor toch betrokken in de strijd voor en tegen de coöperatie, met het gevolg dat zij voor het merendeel, langs de weg der ervaring, tot overtuigde coöperators werden.

En nu vraag ik mij wel eens af of de hedendaagse leden der coöperatieve zuivelfabrieken, die niet in de school der ervaring zijn geworden tot coöperators, maar die dat min of meer zijn uit sleur, wel even overtuigde aanhangers zijn van de coöperatieve beginselen als de leden uit een vroegere periode en of zij wel altijd in staat zijn de beginselen, waarvoor de ouderen in de beweging nog wel eens warm kunnen lopen, te begrijpen en op volle waarde te schatten.

³ Ir. V.R.IJ. Croesen was in 1926, directeur van Coöp. Vereniging Centraal Beheer

Ja het komt wel eens voor, dat personen, die de vroegere strijd meegemaakt hebben, meningen verkondigen en handelingen plegen, die de vraag doen opkomen of de ervaringen van vroeger dan helemaal vergeten zijn of wel, als zijnde niet van deze tijd, zijn opgeborgen.

En ook merk ik somtijds op, dat door bestuursleden en directeuren van coöperatieve zuivelfabrieken handelingen worden gepleegd, die zó in strijd zijn met een brede uitwerking van de coöperatieve beginselen, dat wel eens een ogenblik de twijfel rijst of met het luwen van de strijd niet tevens de innerlijke kracht is achteruit gegaan of althans dreigt achteruit te gaan.

Dat die innerlijke kracht alreeds achteruit gegaan zou zijn, daarover behoeft de jubilerende organisatie zich gelukkig nog niet ongerust te maken. Het opgewekte leven, dat er in de 'Algemeenen Nederlandschen Zuivelbond' valt waar te nemen als afspiegeling van hetgeen er in de provinciale bonden van coöperatieve zuivelfabrieken geschiedt, is daarvoor het beste bewijs. Het met allerlei middelen streven naar verbetering van de kwaliteit der door de bondsleden voortgebrachte producten en het eveneens met allerlei middelen streven naar verbetering van de kwaliteit van de door de leden der coöperatieve zuivelfabrieken geleverde grondstoffen zijn duidelijke bewijzen, dat men langs de weg der samenwerking tot verbetering voor allen wil komen.

Maar dat neemt niet weg, dat men niet - zelfs niet in een gedenkboek - zijn ogen mag sluiten voor de gevaren, die dreigen. En dat die gevaren dreigen - al hebben zij dan tot nu toe gelukkig weinig onheil gesticht - daarvoor zijn inderdaad wel bewijzen bij te brengen. En het behoort m.i. wel degelijk tot de taak van hen, die bijdragen voor een gedenkboek leveren, om ook op bestaande gevaren te wijzen, omdat een gedenkboek niet alleen betekent de eindpaal van een afgelegde weg, maar ook een mijlpaal op een nog verder te vervolgen weg.

In de eerste plaats neem ik bij onze coöperatieve zuivelfabrieken in de laatste jaren, meer dan enigen tijd geleden, het streven waar om z.g. „losse leveranciers" toe te laten. Ik weet heel goed, dat daarvoor in bepaalde gevallen redenen zijn aan te wijzen (bijv. een groot reservefonds, een geheel of grotendeels afgeschreven fabriek, enz.), maar dat neemt niet weg, dat het toelaten van „losse leveranciers" in strijd is met het samenwerken om een zo goed mogelijk resultaat te behalen en dat daarom iedere omstandigheid, die dwingt tot het toelaten van „losse leveranciers", in het belang der coöperatie zo spoedig mogelijk moet worden uit de weg geruimd. Het is hier niet de plaats nader in te gaan op de ondermijnende werking van het toelaten en handhaven van „losse leveranciers", maar ik meende goed te doen er nogmaals en ook hier voor te waarschuwen.

In de tweede plaats bemerk ik, dat er hier en daar weer meer leden komen, die het nut hunner coöperatieve zuivelfabriek uitsluitend gaan afmeten naar de hoegrootheid van het uitbetaalde melkgeld. Natuurlijk ontken ik niet de mogelijkheid van een te lage uitbetaling als gevolg van een onverstandige organisatie of verkeerd beheer. Maar wel meen ik het als een onverstandige en onmaatschappelijke daad te mogen brandmerken, wanneer men op grond van een ogenschijnlijk lagere uitbetaling, zonder deugdelijke voorlichting en onderzoek, zijn coöperatie, ontrouw gaat worden of wel zich gaat scharen aan de zijde van hen, die tweespalt trachten te zaaien daar waar samenwerking en dus openhartigheid een eerste vereiste zijn.

Ook hierop kan in dit geschrift niet nader ingegaan worden. Alleen wens ik op te merken, dat men door een uitsluitende vergelijking van de melkprijzen van een aantal fabrieken gedurende een kortere of langere periode allerminst kan komen tot een juiste beoordeling.

In de derde plaats is het mij bekend, dat men hier en daar, onder de drang der tijdsomstandigheden, er toe komt te veel te willen bezuinigen op het loon van hen, die in dienst der coöperatie werkzaam zijn. Zich daarbij uitsluitend of in hoofdzaak te willen laten leiden door een vergelijking tussen de door de zuivelfabriek uitbetaalde salarissen en lonen en de eigen inkomsten van de leden der fabriek en de lonen in het landbouwbedrijf is dáárom glad verkeerd, omdat van de wijze, waarop en van de toewijding, waarmede de dienaren der coöperatie hun werk verrichten zo heel veel afhangt en omdat het totaal-bedrag aan loon, dat uitbetaald wordt, van zo weinig betekenis is in verhouding tot de totaal-waarde van alle in een geheel jaar verwerkte melk.

In de vierde plaats komt het meer dan eens voor, dat een lid van een onderlinge fabriek de coöperatie niet verder volgen kan dan in de organisatie, waarvan hij persoonlijk lid is en dat hij het volkomen verdedigbaar vindt, wanneer er tussen zijn coöperatieve fabriek en een naburige een felle concurrentiestrijd ontbrandt. Afgescheiden van hetgeen ik alreeds gezegd heb met betrekking tot het maken van een vergelijking tussen de uitbetaling van verschillende fabrieken, zou ik er hier op willen wijzen, dat de samenwerking in de coöperatieve zuivelbereiding niet eindigt bij het vervaardigde product, maar dat men ook nog op zoveel ander terrein gemeenschappelijke belangen heeft en zo eendrachtig mogelijk moet samenwerken.

Daartoe wijs ik op het gezamenlijk optreden wanneer de belangen van het product in het algemeen in het gedrang komen en behartigd moeten worden; op de door de bonden ingestelde keuringen, waardoor gezamenlijk naar kwaliteitsverbetering gestreefd wordt; op de gemeenschappelijke aankoop van grondstoffen en hulpmiddelen, waardoor niet alleen het gemeenschappelijk geldelijk belang gediend wordt, maar tevens weer wordt bijgedragen om iedere fabriek in staat te stellen een zo goed mogelijk resultaat te bereiken. En zelfs wanneer een fabriek niet met andere in eenzelfde verkooporganisatie verenigd is, zelfs dan nog is het een gemeenschappelijk belang van de leden van deze fabriek, en voorts ook van de coöperatieve zuivelbereiding in het algemeen, dat bij de afzet zo weinig mogelijk verdeeldheid heerst.

Ik herhaal, dat ik onze coöperatieve zuivelbereiding nog steeds zie als een zeer krachtige plant, die nog niet heeft geleden van het hier en daar optreden van kleine uitwassen. Maar ik heb gemeend goed te doen nog eens de aandacht te vragen voor die uitwassen en met name voor het gevaar, dat zij kunnen gaan opleveren, wanneer zij tot te sterke uitbreiding mochten komen. En waar voor dat laatste enigszins gevreesd moet worden, omdat de nieuwe leden onzer coöperatieve zuivelfabrieken niet tot volbloed coöperators zijn uitgegroeid door de harde leerschool der ervaring, daar zie ik het als een onderdeel van de taak van de hoofdorganisatie, de F.N.Z., daarbij gesteund door de samenstellende delen, om door het organiseren van cursussen als anderszins zoveel mogelijk kennis te verspreiden omtrent doel en werking der coöperatie en omtrent de wijze, waarop de bedrijfsresultaten van een coöperatieve zuivelfabriek moeten worden beoordeeld.

De rechtspositie van de Beheerders der Coöperatieve Zuivelfabrieken.

Door Tj. Kuperus⁴

In een onlangs gehouden vergadering van de Vereniging van Directeuren van Coöperatieve Verenigingen op landbouwgebied in Friesland werd door de Voorzitter een inleiding gehouden over het onderwerp „de rechtspositie van de Beheerders”, waarbij ten slotte de model-instructie (uitgaande van de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken) ter sprake kwam, die noodzakelijk moest worden herzien.

Die herziening moest zijn een aanvulling en hierin bestaan, dat bij een gerezen geschil tussen de beheerder en de leden aan een commissie, bestaande uit hoogst betrouwbare, deskundige en onpartijdige personen, het recht werd toegekend, bij ontslag eventueel een schadeloosstelling te bepalen, bindend voor de vereniging.

Ik vind het nodig op deze aangelegenheid eens nader de aandacht te vestigen, omdat thans een onbeduidend verschil van mening, een vermeende onvoldoende activiteit, een minder gelukkige uitslag van een handeling, een veronderstelde partijdigheid en een minder voordelig jaar reeds aanleiding kunnen geven tot ontslag van de beheerder, zelfs al heeft deze jaren aaneen getoond, de belangen van de vereniging op een waardige wijze te willen en kunnen dienen.

Gedurende het bestaan van de coöperatieve zuivelfabrieken hebben alleen in Friesland meer dan twintig beheerders, nadat er onaangenaamheden waren ontstaan, ten slotte maar bedankt voor de functie, omdat verdere samenwerking onmogelijk bleek, het vertrouwen geschokt was en de ambitie en het gevoel voor de zaak verdwenen waren. Natuurlijk laat ik hier buiten beschouwing de personen, die ontslagen zijn wegens onbekwaamheid, onbetrouwbaarheid, verkeerde levenswandel en verwaarlozing van de belangen der vereniging.

Een bij instructie geregelde rechtspositie is nodig voor de beheerders, die een reeks van jaren naar hun beste weten en kunnen de hun opgedragen taak hebben vervuld, over wiens handelingen en beleid het Bestuur en de leden steeds tevreden waren, totdat op een ongelukkig moment één of meer leden door gekrenkte persoonlijke ijdelheden, door ondervonden teleurstelling, door verschil van inzicht of doordat zij tijdelijk voor de melk minder ontvingen dan een buurman aan een naburige fabriek, de beheerder eens op zijn nummer zullen zetten, door steeds op zijn beleid tegenover allen, al hebben die er niets mede te maken, aanmerkingen te maken. Dan begint de misère, de vergaderingen worden onaangenaam en de betrokkene is spoedig zijn evenwicht en het zelfvertrouwen kwijt; hij stemt toe, dat het het beste is zijn ontslag te vragen en leest zijn instructie eens over om na te gaan welke rechten hij heeft.

Dan leest hij, dat een commissie van onderzoek omtrent het *richtige* beheer kan worden ingesteld, die haar werkzaamheden regelt overeenkomstig de artikelen van het Huishoudelijk Reglement der vereniging en een rapport uitbrengt omtrent haar bevindingen in een daartoe bijeengeroepen ledenvergadering.

⁴ Tj. Kuperus 1866 - 1938) was tot 1912 directeur CZ. te Grouw, daarna kassier, later directeur, van de Coöp. Zuivelbank te Leeuwarden (boek Geluk blz. 183)

Laat ons nu eens aannemen dat het rapport zeer gunstig is voor de beheerder, dat er van kwade trouw, verwaarlozing van de belangen der vereniging, ongeschiktheid of het niet nakomen van de instructie geen sprake is, maar dat het conflict is ontstaan door persoonlijke grieven, door meer of minder ernstige verschillen van mening met het Bestuur of door onaangenaamheden met enkele leden, dan is toch reeds de noodzakelijke eensgezindheid en daardoor een vlotte samenwerking verstoord en in het belang van de vereniging wordt het toch beter gevonden, dat de beheerder zijn ontslag vraagt, hetgeen zo veel wil zeggen, dat indien hij dit niet doet, het ontslag hem wel zal worden gegeven.

Ingevolge de instructie is hij aansprakelijk voor alle schade, tengevolge van opzet toegebracht aan het fabrieksgebouw, de producten, de inventaris en de machines, terwijl hij verder aansprakelijk is voor schade, ontstaan uit achteloosheid of nalatigheid van hem of van onder zijn verantwoordelijkheid in de fabriek toegelaten personen. Bij verschil met het Bestuur over de verantwoordelijkheid moet de zo-even genoemde commissie een uitspraak doen, zowel ten opzichte van de aansprakelijkheid als van het te storten bedrag, maar de commissie heeft niet de bevoegdheid de schadevergoeding te bepalen, waarop de beheerder recht heeft, indien hem schade wordt toegebracht aan zijn goede naam en hij zonder gegronde reden uit zijn betrekking wordt ontslagen.

Indien blijkt dat de beheerder in alle opzichten zijn verplichtingen is nagekomen, de belangen der vereniging zo goed mogelijk heeft gediend en hij niet aansprakelijk kan worden gesteld voor de minder goede verstandhouding, dan behoort aan hem bij ontslag een schadeloosstelling te worden gegeven, waarvoor het bedrag moet worden aangegeven door de Commissie belast met het onderzoek, waarvan een wordt aangewezen door de ledenvergadering, een door de beheerder en een door de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken.

Nu zal het meermalen voorkomen, dat de aangewezen door de ledenvergadering meent, dat hij het voordeel van de vereniging moet zoeken, dat de aangewezen door de beheerder meent, dat hij de rechten van de beheerder moet verdedigen, terwijl de derde waarvan verwacht wordt dat hij de belangen van de vereniging zal voorstaan de beslissing in handen krijgt, waardoor de uitspraak niet altijd bevredigend is.

Een commissie moet zo onpartijdig mogelijk zijn en in verband hiermee is de wenselijkheid betoogd een permanente commissie voor uitspraken in geschillen tussen de beheerder en de vereniging aan te wijzen, maar dit komt mij minder gewenst voor, daar de gevallen, waarin een commissie moet optreden gelukkig slechts zelden voorkomen en een zeer verschillende oorzaak kunnen hebben, zodat men dan niet zeker is, dat de zaak in handen komt van de op dat moment meest onpartijdige en meest bevoegde personen.

Ook is gewezen op de mogelijkheid om voor gevallen, waarbij een bedrag als schadeloosstelling moet worden bepaald, dit op te dragen aan een arbitrage-commissie (scheidsmannen), daar dan een en ander is geregeld bij het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en uit dien hoofde een juiste behandeling gewaarborgd is.

Bij arbitrage moet er echter een onderwerp van verschil zijn en dit verschil ontstaat eerst als over het bedrag van de schadeloosstelling geen overeenstemming kan worden bereikt, zodat de definitieve vaststelling daarvan dan eventueel aan scheidsmannen zou kunnen worden opgedragen.

In verband met het vorenstaande zou:

- * Aan art. 2 der modelinstructie derhalve moeten worden toegevoegd;
„De commissie heeft het recht voorstellen te doen tot het toekennen van een schadeloosstelling bij eventueel ontslag van de beheerder”.
- * Aan art. 3 zou moeten worden toegevoegd:
„Indien de ledenvergadering bij ontslag van de beheerder de voorstellen van de commissie tot het toekennen van een schadeloosstelling niet of gewijzigd aanneemt, heeft de beheerder het recht de benoeming van drie scheidsmannen te vragen, waaraan wordt opgedragen het bedrag der schadeloosstelling te bepalen. De scheidsmannen worden benoemd door het Bestuur van de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland.”

Nu zal men kunnen denken, dat door de voorgestelde regelingen alleen de belangen van de beheerders worden gediend, maar dit is toch niet het geval, want ook voor de verenigingen is het zeer gewenst, dat een regeling wordt getroffen, waardoor het mogelijk wordt eventueel de dienstverhouding op de meest geschikte wijze te kunnen doen eindigen. Bij het geven van ontslag komen verschillende gevoelskwesties naar voren en wordt de stemming meermalen beïnvloed door eenzijdige of partijdige voorlichting en verzwarende van de grieven waardoor verschillende leden gevoelen, dat de betrokkene onrecht wordt aangedaan. Dat de beheerder op deze wijze zijn ontslag krijgt bevredigt vele leden niet en ook deze zullen een onpartijdige beoordeling van de vermeende grieven en beweerde feiten en eventueel een financiële schadeloosstelling zeer gewenst, waarschijnlijk noodzakelijk achten.

Geen werklieden-reglement of bezoldigingsbesluit waarborgt de beheerder dat hem recht wordt gedaan; de algemene vergadering is soeverein en laat hoogst zelden billijkheidsoverwegingen ten opzichte van de betrokkene gelden, als het er om gaat de vrede in de vereniging te doen terugkeren. Indien echter de vrede in de vereniging is verstoord door omstandigheden buiten toedoen van de beheerder en hij niettegenstaande een goed beleid wordt gedwongen heen te gaan, dan heeft hij recht op een schadeloosstelling en deze kan - indien men hieromtrent niet tot overeenstemming kan komen - alleen door een onpartijdige commissie worden bepaald, zodat hieromtrent een regeling in de instructie dient te worden opgenomen.

Bij de behandeling van dit onderwerp heb ik alleen de model-instructie voor de beheerders van de coöperatieve zuivelfabrieken aangesloten bij de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland ter inzage gehad en het is mij niet bekend hoe een en ander bij de andere bonden is geregeld, maar ik gevoel dat ook elders een leemte in de instructie zal worden gevoeld en daarom heb ik gemeend in het „Officiële Orgaan” de aandacht op deze aangelegenheid te moeten vestigen.

Meermalen zijn beschouwingen over dit onderwerp gehouden, die telkens herhaald worden als een collega zijn ontslag krijgt; het wil mij echter voorkomen dat het gewenst is dat door de beheerders eens een ernstige poging wordt gedaan om in samenwerking met de Bonden van Zuivelfabrieken hun rechtspositie te versterken.

Leeuwarden, april 1927.

Tj. KUPERUS.

De taak van de Directeur in de Organisatie.

Lezing door de heer IJ. Th. Terwisscha van Scheltinga, Directeur der Coöperatieve Stoomzuivelfabriek te Etten Leur voor de vergadering der R. K. Vereniging van Directeuren van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Noord-Brabant, te Breda.

Door uw bestuur uitgenodigd een punt naar mijn keuze voor u in te leiden, meen ik geen beter onderwerp te hebben kunnen vinden, dan dat, wat thans op de agenda staat „De taak van de directeur in de organisatie". Ik heb dit onderwerp temeer gekozen, omdat de taak van de directeur, in het bedrijf, in de vereniging en in de organisatie, zo veel omvattend is, dat het wel niet te verwonderen valt, dat zich hier en daar grote moeilijkheden voordoen.

Overigens mag niet worden ontkend, dat de laatste jaren dingen zijn gebeurd, die de *bestuurders* en leden van onze coöperatieve zuivelfabrieken ten zeerste hebben verontwaardigd, en welke niet alleen in 't nadeel waren van de betreffende verenigingen, doch die ook het vertrouwen, dat wij zozeer nodig hebben, in zeer sterke mate hebben geschokt.

Om na te gaan, welke de taak van de directeur in de organisatie is, moeten wij eerst zijn positie in de coöperatieve zuivelfabriek omlijnen.

In de wet op de coöperatieve verenigingen wordt de directeur niet genoemd en is iedere verantwoordelijkheid gelegd op de schouders der bestuursleden, waarin uit coöperatief oogpunt zeer veel goeds ligt en waarbij de praktijk zich geheel aansluit.

In de statuten der onderscheiden verenigingen komt voor, dat het bestuur wordt bijgestaan door een directeur, die belast is met de dagelijkse leiding, terwijl in het huishoudelijk reglement omschreven is, wat men hieronder dient te verstaan en welke weg men te bewandelen heeft bij eventuele geschillen. Ook is het mogelijk, dat de statuten en huishoudelijk reglement zeer vaag zijn en zich bijna uitsluitend bepalen met aan te geven, dat er een instructie zal zijn.

Ten zeerste is het toe te juichen, dat een van de eerste werkzaamheden van uw bestuur is geweest een model instructie te ontwerpen en deze ter beoordeling aan het bestuur van de Brabantsen Zuivelbond voor te leggen.

Volgens artikel 2 van deze instructie is de directeur belast, met inachtneming van het in de statuten en huishoudelijk reglement bepaalde en de door het bestuur vast te stellen regelen, met:

1e de leiding van en het toezicht op het bedrijf in zijn gehele omvang ;

2e de verkoop der producten;

3e de inkoop der hulpstoffen;

4e het financieel en administratief beheer;

5e het voeren der correspondentie over zaken, zowel de vereniging als zodanig als de fabriek betreffende, ten minste voor zoverre dit niet tot de werkzaamheden van de secretaris der vereniging behoort.

Het is inderdaad wel een veelomvattende taak, en tevens een taak vol afwisseling. Men heeft de zorg voor de aangevoerde grondstof. Men heeft tot taak hieruit een zo goed mogelijk product te maken. Men heeft de zorg voor een goede inrichting en voor een goed onderhoud der gebouwen, machinerieën enz. Men heeft tot plicht alles zo voordelig mogelijk te beheren en de exploitatiekosten zo laag mogelijk te houden. Men is werkgever, koopt en verkoopt, houdt de administratie bij en is financieel verantwoordelijk. Bovendien voert men nog de correspondentie voor het bedrijf en van de vereniging. Dit alles moet geschieden in overleg met het bestuur en terwijl het bestuur hiervan verantwoording verschuldigd is aan de leden.

Is het dan te verwonderen, dat de organisatie, hierin gesteund door vooraanstaande bestuursleden en directeuren van aangesloten fabrieken, middelen beraamde, om het overleg tussen bestuur en directeur te vergemakkelijken en het de besturen mogelijk te maken de verantwoording tegenover de leden op zich te nemen? En hiermee geachte vergadering komen wij op ons onderwerp: „De taak van den directeur in de organisatie”.

Wij zagen reeds, dat de taak van de directeur in het bedrijf en in de vereniging veel omvat, niet minder belangrijk is deze echter in de organisatie.

In de bestuursvergaderingen van onze coöperatieve zuivelfabrieken is de adviserende stem van de directeur over zaken, betreffende de organisatie, steeds van zeer veel invloed, en heeft hij ernstig te zorgen zijn woorden juist te kiezen en de zaken onomwonden naar voren te brengen.

Niet onmogelijk is het dan ook dat in sommige gevallen een directeur de aansluiting bij een bond voor geruime tijd kan tegenhouden. Men moet echter nooit uit het oog verliezen, dat men hiermee een zeer gevaarlijk spel speelt, en een gezonde ontwikkeling van het verenigingsleven in de weg treedt.

Bovendien ontnemt men het bestuur alle kans een behoorlijke contróle op het beheer en op de administratie uit te oefenen.

Ik wil hier echter niet verder ingaan op personen, die menen dat de organisatie overbodig of misschien wel schadelijk is, en zij daarin derhalve ook wel geen taak ofwel een negatieve taak te vervullen hebben, doch meer op diegenen, wier vereniging wel aangesloten is bij de organisatie, en die daarmee dus wel een taak in die organisatie dienen te verrichten.

Door het lidmaatschap in een organisatie heeft artikel 2 van de model instructie niets van zijn waarde verloren, doch zal bij een goede en juiste opvatting beter tot zijn recht komen, wanneer men bij ieder aangegeven deel van zijn taak maar voldoende doordrongen is, dat alles dient gedaan te worden in overleg met en onder verantwoordelijkheid van het bestuur.

Nu spreekt het vanzelf, dat het in de praktijk absoluut onmogelijk is in alle zaken rechtstreeks overleg met het bestuur te plegen en het is in deze dat de organisatie het bestuur behulpzaam is en normen aangeeft.

Wanneer men artikel 2 van de instructie nog eens nader beschouwt en de verschillende onderdelen van zijn taak afzonderlijk nagaat, ook in verband met de invloed, die de organisatie hierop uitoefent moeten wij noodzakelijk tot, de bevinding komen, dat wij hier van de organisatie zeer veel steun ondervinden.

„De directeur heeft de leiding van en het toezicht op het bedrijf in zijn gehele omvang“.
Het is de organisatie die u behulpzaam is bij het vervullen van deze moeilijke taak en die tevens het bestuur de middelen in handen geeft, dit deel van de taak van de directeur behoorlijk en op juiste wijze te controleren. De bond gaat na, of uw beheer zo zuinig mogelijk is, of uw bedrijfsresultaten bevredigend zijn en in hoeverre het gemaakte product aan behoorlijke eisen voldoet. De bond treedt echter nooit in uw rechten en zal ook nooit trachten dit deel van uw taak over te nemen. De taak van de directeur is hier echter alle steun aan de organisatie te verlenen bij haar streven om verbeteringen aan te brengen.

„De directeur zorgt voor de verkoop der producten“.

Het is al weer de organisatie, die de afzet van het product in betere banen tracht te brengen, door de oprichting van een coöperatieve verkoopvereniging te bevorderen en in stand te houden.

Wellicht zal men willen beweren, dat hiermee dan ook dit gedeelte van zijn taak is komen te vervallen. Geachte vergadering! Dit zal alleen het geval zijn, wanneer men van oordeel is, dat bij de verkoop van de producten overleg met het bestuur niet nodig is en dat het voor de boeren geheel onverschillig is in welke handen hun producten terecht komen.

Bovendien zal men het mij wel ten goede willen houden als ik beweer, dat de strekking van dit artikel wel niet zoveel zal veranderen wanneer men zijn boter aflevert aan een coöperatieve botermijn of wanneer men dit doet aan een particuliere mijn of deze een handelaar in handen geeft op basis van een bepaalde mijnprijs.

Ten opzichte van dit onderdeel van zijn taak is men tegenover de organisatie verplicht, wanneer men meent het bestuur te moeten adviseren niet bij een verkoopvereniging aan te sluiten, zijn advies degelijk te argumenteren waarbij een ogenblikkelijk financieel voordeel nooit een hoofdargument mag zijn. Bovendien vergeet men niet, dat men juist dan wederom het bestuur de kans ontneemt het afgeleverde product behoorlijk te controleren en zodoende zijn verantwoordelijkheid tegenover de leden vergroot.

Is echter zijn fabriek wel aangesloten bij een verkoopvereniging dan heeft men tot taak in overleg met zijn bestuur deze, overeenkomstig haar statuten en reglementen, te steunen.

„De Directeur is belast met de inkoop der hulpstoffen“.

Vanaf de beginne heeft de organisatie gemeend, in het voordeel der aangesloten fabrieken, de gemeenschappelijke aankoop der hulpstoffen ter hand te moeten nemen. Thans dient men de zaak zo op te vatten, dat de afdeling aankoop van de bond als het ware alle artikelen in voorraad houdt en dat de directeurs van de aangesloten fabrieken daar hun inkopen doen. Hieruit volgt duidelijk, dat de organisatie niet treedt in uw taak om de hulpstoffen te kopen, maar dat de aangesloten fabrieken door het oprichten van de afdeling Aankoop van de Zuivelbond u de richting hebben aangegeven, waar u in het vervolg uw aankopen hebt te plaatsen.

De instelling van de afdeling Aankoop is destijds met algemene stemmen tot stand gekomen, zodat men hieruit wel mag concluderen dat het een absolute wens van alle besturen was, dat voortaan de aankoop van de hulpstoffen zoveel mogelijk over deze afdeling zou plaats vinden. Ik durf dan ook met een gerust geweten te verklaren, dat iedere directeur, die belangrijk hiervan afwijkt, zonder uitdrukkelijk en juist genotuleerd ver-

langen van zijn bestuur, in strijd handelt met artikel 3 der model statuten, waarin omschreven staat, dat bij elke afwijking op de gewone gang van zaken overleg met het bestuur nodig is. Bovendien geachte collega's is het ook uw persoonlijk belang, want het is juist de aankoop buiten de organisatie om, welke de laatste tijd zoveel schade aan uw positie heeft berokkend. Wat bij de aankoop der hulpstoffen op sommige niet-georganiseerde fabrieken aan het licht is gekomen, moet voor ons allen, in het belang van ons prestige, een aansporing zijn, deze afdeling met kracht te steunen en vooral die personen aan onze fabrieken te weren, die niet geschroomd hebben zich op oneerlijke wijze te verrijken ten koste van de zwakkeren onder ons.

„Verder is aan de directeur opgedragen het financieel en administratief beheer”.

Ook in dit opzicht worden de besturen en directeuren krachtig door de organisatie bijgestaan. De besturen verkrijgen de wetenschap, dat het financieel beheer volkomen in orde is en dat zij de volle verantwoording tegenover de leden gerust op zich kunnen nemen. De directeuren hebben een grote waarborg, dat zij niet voor financiële verrassingen zullen komen te staan. Bovendien moet het voor iedere directeur wel een voldoening zijn, dat zijn bestuur juist door deze nuttige instelling met een gerust geweten voor de algemene vergadering durft te verschijnen. Ook in deze heeft de organisatie recht op onze volle belangstelling.

Heb ik hiermee uiteengezet, de taak van de directeur in de organisatie bij de uitoefening van zijn gewone werkzaamheden in het bedrijf dat hij beheert, van niet minder belang is de taak, die de organisatie voor haar verderen bloei en ontwikkeling van hem vraagt.

De statuten van de organisatie wijzen hem met de bestuursleden en commissarissen van aangesloten fabrieken aan om de bestuursfunctie te vervullen.

In de verschillende commissies werden reeds velen van ons in de gelegenheid gesteld een werkzaam aandeel in de verdere ontwikkeling van de organisatie en haar afdelingen te nemen.

In de algemene vergaderingen zitten wij naast de bestuursleden der aangesloten fabrieken en vormen daarmee één geheel.

Uit de statuten van de Brabantse Zuivelbond en het reglement op onze vereniging blijkt, dat wij in zeer veel gevallen een zelfde doel nastreven, terwijl van tegenstrijdigheden nergens sprake is.

Ik meen hiermee in het kort uiteengezet te hebben, dat het doel van de organisatie het is de taak van de directeur in het bedrijf van minder belang te doen zijn, doch dat haar bemoeiingen er alleen op zijn gericht het overleg tussen bestuur en directeur beter tot zijn recht te doen komen en de verantwoordelijkheid van het bestuur tegenover de leden mogelijk te maken.

Tevens meen ik aangetoond te hebben dat de directeuren tot taak hebben de organisatie in al haar onderdelen te steunen en dat zij geroepen zijn aan haar verdere bloei en ontwikkeling mee te werken.

Coöp Malerij/graaanhandel en Zuivelfabriek, Een ongewenste Combinatie

Hierover schrijft „Senior“ in het *Algemeen Nederlandsch Landbouwblad*:

Op meerdere plaatsen bestaat de eigenaardige en ongewenste neiging om landbouworganisaties van de meest uiteenlopende aard tot één coöperatie te combineren en aldus een gezonde ontwikkeling der landbouwcoöperatie een rem aan te leggen aan welke men zich niet meer onttrekken kan.

Men ziet de meest zonderlinge combinaties. Een zuivelfabriek met een daaraan verbonden **malerij** is nog de meest eenvoudige en ook de meest onschuldige vorm, mits het ook enkel blijft bij het malen van het eigen graan der landbouwers, doch ook zelfs dan nog alleen toelaatbaar als het stichten van een zelfstandige malerij niet mogelijk is.

Volstrekt af te keuren wordt het, als b.v. een zuivelfabriek gecombineerd wordt met een **aankoopvereniging**, of een aankoopvereniging met een boerenleenbank. Men noemt dergelijke inrichtingen dan met een mooie naam Landbouwers-Handelsverenigingen. Er zijn zelfs dergelijke instellingen welke tevens een gewone boerenleenbank beheren, maar waarbij dat zelfs uit de naam in het geheel niet is op te maken.

In meerdere gevallen is het de bedoeling voor een dergelijke aankoopvereniging door de combinatie met een spaar- en voorschotbank, of juist door een dergelijke bank aan de aankoopvereniging te verbinden, goedkoop en gemakkelijk geld te krijgen, maar het eigenlijke doel van een boerenleenbank, het uitlenen van geld voor landbouwdoeleinden, komt zo goed als steeds in het gedrang. Nu zou men die instellingen een dergelijke liefhebberij kunnen veroorloven, als daardoor niet de oprichting van een werkelijk goede boerenleenbank werd verhinderd.

Nog onlangs kwamen in de Staatscourant de statuten voor van een coöp. Fabriek van Melkproducten, Malerij en Handelsvereniging. Deze statuten vertellen niets omtrent de wijze van aankopen van landbouwbenodigdheden, dan alleen dat zowel voor leden als voor derden tot het aankopen van steenkolen en van alle andere zaken, tot de landbouw behorende, kan worden overgegaan.

Als het belangrijkste artikel, door de landbouw benodigd, worden steenkolen genoemd. Wel een bewijs met hoeveel ernst die aankoop van landbouwbenodigdheden wordt opgevat. Vrijwel vast staat, dat op dat dorp nimmer een goed werkende aankoopvereniging zal worden opgericht.

Het is eenvoudig een onmogelijkheid dat de verschillende vormen van landbouwcoöperatie in één organisatie kunnen worden ondergebracht zonder onherstelbare schade te doen aan een gezonde ontwikkeling van het landbouwverenigingsleven in zijn gehele omvang.

Dan is nog niet eens gesproken van de onbillijkheden waaraan men zich noodzakelijk moet schuldig maken. De leden van een dergelijke samengestelde vereniging zijn, behoudens de slechte uitzonderingen, onbeperkt aansprakelijk.

Indien een zekere groep landbouwers vrijwel alleen belang heeft bij b.v. de zuivelfabriek, doch de handelsafdeling levert een groot verlies, of ook een grote winst op, dan delen alle leden daarin, onverschillig of zij al of niet daartoe iets hebben bijgedragen. Bij een particuliere instelling doet het er niet toe, op welk onderdeel winst of verlies wordt geleden, bij de coöperatie is dat van het grootste belang.

Een handelsvereniging, welke tevens een leenbank exploiteert, zal enerzijds voorschotnemers afschrikken lid te worden, omdat zij de verantwoordelijkheid der handelsvereniging niet dragen willen, anderzijds wordt aan die leden, als zij toetreden, onthouden hetgeen hun rechtens toekomt, de vorming van een reserve ten behoeve van die bank. Het woord „Handelsvereniging" is trouwens voor een landbouworganisatie volstrekt uit de boze. Als de vereniging zich op handelsgebied gaat bewegen in de eigenlijke betekenis van het woord, legt ze de kiem voor haar eigen ondergang.

Af en toe blijkt dit duidelijk. Een grote instelling op dit gebied, en reeds jarenlang bestaand, schrijft in haar statuten, dat de aansprakelijkheid harer leden zich beperkt tot ten hoogste een bedrag van f 250.-. (*in de originele tekst staat f 2.50.- zhn.*) Dit betekent dat de leden niet het minste vertrouwen hebben in hun eigen instelling. Tot dergelijke onmogelijke toestanden komt men als men de weg op gaat van het combineren van zaken die geen combinatie toelaten.

Reeds meermalen werd er in dit blad op gewezen, dat tot bestuurders van landbouworganisaties enkel mensen moesten worden gekozen, die de landbouwcoöperatie in haar volle omvang genegen zijn en willen bevorderen.

De landbouwcoöperatie is de machtige hefboom om de landbouwersstand op te heffen uit zijn afhankelijkheid van bepaalde personen en invloeden, maar dan moet hij ook het volle genot en al de voordelen van elke vorm van coöperatie kunnen genieten.

Tegenstand tegen de coöperatie heeft nog nooit kunnen bereiken, dat aan een gezonde ontwikkeling daarvan een rem werd aangelegd, maar de zogenaamde coöperators, die óf met bepaalde bedoelingen, óf enkel uit onwetendheid de bovengenoemde ongewenste combinaties tot stand brengen of houden, doen aan de landbouwcoöperatie in haar geheel meer nadeel dan een open bestrijder daarvan.

Bron: Officiëel Orgaan 24 aug. 1927 nr. 34
Cursief in deze tekst niet 'vertaald', zie bij toelichting op blz. 4

De Coöperatieve Zuivelfabrieken en de Dividend en Tantiëmebelasting.

Ruinerwold Een belangrijke uitspraak.

De Coöperatieve Stoomzuivelfabrieken „Algemeen Belang" te Ruinerwold en de Coöperatieve Landbouwvereniging voor boterbereiding en aanschaffing van veevoeder en kunstmeststoffen te Havelte werden deze winter aangeslagen in de Dividend- en Tantiëmebelasting wegens een aan het eind van het boekjaar 1925/26 aan de leden uitgekeerd saldo, resp. bijgeschreven bedrag als ledenkapitaal.

Waar hier echter geen sprake was van uitkeringen uit gemaakte winst doch alleen verrekening plaats had gehad van in de loop van het boekjaar te weinig uitbetaald melkgeld, werd tegen deze aanslag in beroep gegaan bij de Raad van Beroep van de Directe Belastingen te Assen, met het gevolg, dat de aanslagen werden vernietigd en de gevorderde belasting werd terugbetaald.

Hoewel beide gevallen in wezen vrijwel op hetzelfde neerkomen, is die van de C.Z. te Ruinerwold voor ons toch het belangrijkste omdat hier verrekening van het saldo in contanten aan de leden had plaats gehad en niet, zoals in de regel het geval is, bijschrijving op ledenkapitaal. Het gold hier dus zuiver de verrekening van een saldo, nadat het boekjaar reeds afgesloten was en het ging hier dus om de handhaving van ons standpunt, dat de in de loop van het jaar betaalde prijzen alleen voorschotprijzen zijn en de definitieve afrekening pas aan het eind van het jaar kan plaats vinden, omdat men dan pas de juiste stand van zaken kan opmaken.

De gewisselde stukken en een verslag van de voor de R. v. B. gegeven toelichting en bestrijding van het verzoekschrift van de Inspecteur laten wij hier volgen.

Het Beroepschrift.

Aan de Raad van Beroep der Directe Belastingen te Assen.

Het Bestuur van de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek „Algemeen Belang" te Ruinerwold, gelet op de aan genoemde vereeniging, volgens de Wet op de Dividend- en Tantiëmebelasting 1917 over het boekjaar 1925/26 opgelegden aanslag ad f 1197.62, welke aanslag berekend is naar f 13,233.49⁵, zijnde het de leden der vereeniging aan het eind van het boekjaar gedane extra-uitkeering, welke uitkeering volgens de aanslag wordt beschouwd als een belastbare uitdeeling aan aandeelhouders (of leden) en andere deelgerechtigden in de winst, zonder tantièmes (art. 2, 7 en 9 der wet), neemt de vrijheid zich omtrent het volgende tot Uwen Raad te wenden.

Volgens art. 2 der statuten is het doel der vereeniging en het voorwerp harer onderneming het voor gemeenschappelijke rekening verwerken der melk van de koeien der leden tot boter of andere producten en de verkoop daarvan, alsmede de eventueele verkoop van melk, benevens alle handelingen waartoe de ledenvergadering zal besluiten, terwijl de werkkring der vereeniging, voor zoover noodig, zich ook tot deren uitstrekt.

Volgens art. 11 verplicht ieder lid zich elken dag, waarop de fabriek in werking is, tot levering der melk van al zijn koeien, met uitzondering van die melk, welke hij

voor eigen huishoudelijk gebruik nodig heeft en met inachtneming van het bepaalde bij art. 48 der statuten.

De wijze van betaling der door de leden ter bewerking aangeboden melk wordt door het bestuur geregeld (art. 48 der statuten).

Volgens art. 30 van het huishoudelijk reglement geldt voor de betaling der volle melk o.m. de volgende grondslag. De gemiddelde prijs wordt vastgesteld in verband met de opbrengst, resp. waarde van de verkregen producten, na aftrek van een vast bedrag per k.g. verwerkte melk, welk bedrag telkens voor een geheel jaar door het Bestuur wordt bepaald.

Indien aan het einde van het boekjaar blijkt (art. 31 van het huishoudelijk reglement), dat de zuivere opbrengst meer heeft bedragen dan de leden krachtens art. 30 werd uitbetaald, komt dit bedrag geheel ten bate der leden.

De ledenvergadering besluit of dit bedrag als nog te betalen melkgeld op de nieuwe rekening zal worden overgebracht, dan wel of het in verhouding van de aan ieder lid in het afgelopen jaar uitbetaalde melkgeld volgens art. 30 over de leden en over degenen, wier lidmaatschap in of met het dienstjaar eindigde, zal worden omgeslagen of verrekend.

Onder zuivere opbrengst wordt verstaan de opbrengst van de gedurende het dienstjaar verkregen producten, onder aftrek van alle exploitatiekosten, waaronder ook begrepen de bedragen, welke volgens art. 42 en 49 der statuten (reserveering en afschrijving) ten laste der exploitatierekening worden gebracht, zoomede van het bedrag dat de leden als ledenkapitaal tegoed is geschreven.

Uit een en ander blijkt dat de leden der vereeniging hunne melk voor gezamenlijke rekening verwerken, de daaruit verkregen producten verkoopen en de opbrengst hiervan naar verhouding der geleverde melk onder elkaar verdeelen, nadat hierop de noodzakelijke onkosten, aan het gemeenschappelijke bedrijf verbonden, in mindering zijn gebracht.

Van het maken van winst kan geen sprake zijn, daar de geheele opbrengst der verkregen producten, minus de onkosten vallende op de verwerking en verkoop, de leden als prijs der geleverde melk toebehoort. Het doel der vereeniging is dan ook geen ander dan het bedrijf van elk der leden afzonderlijk door samenwerking meer rendabel te maken, terwijl deze grootere rentabiliteit tot uiting komt in de inkomsten der leden individueel.

Hetgeen bij het opleggen van de aanslag als belastbare uitdeeling is beschouwd (art. 2 der Wet op de Dividend- en Tantiëmebelasting 1917) is niets anders dan een betaling voor geleverde goederen, welke volgens art. 5, 2e al, sub b dezer Wet niet als uitdeeling is aan te merken.

Immers, de extra-uitkeering van f 13.233.49⁵, welke aan het eind van het boekjaar heeft plaats gehad en welke is geschied geheel overeenkomstig de twee-wekelijksche uitbetalingen volgens art. 30 van het huishoudelijk reglement is niets anders dan een verrekening met elk lid afzonderlijk van hetgeen op de resultatenrekening van dat

jaar blijkt over te zijn, nadat aflossingen, afschrijving, rentebetaling en reserveering heeft plaats gehad en het is dus een betaling aan de leden van te weinig uitgekeerd melkgeld.

Het is ook volkomen logisch, dat een dergelijke verrekening aan het eind van het jaar plaats vindt, daar de gedurende het boekjaar om de twee weken vastgestelde melkprijs, alsmede het ingehouden bedrag voor onkosten zoo goed als nimmer geheel juist de verkoopwaarde der producten kan weergeven, daar men dan niet met alle factoren, welke daarbij optreden, voldoende rekening kan houden en er dus ook bij het meest nauwkeurige beheer, vrijwel steeds aan het eind van het jaar een overschot of een tekort zal zijn. Zoomin het tekort een verlies beteekent, zoomin is het overschot een winst, omdat de geheele opbrengst der producten minus het voor onkosten te betalen bedrag, de leden toebehoort, naar verhouding der door hen geleverde melk, als zijnde de prijs hiervoor.

Nu zal een voorzichtig beheer wel bijna steeds meebrengen, dat er aan het eind van het jaar geen tekort, maar een overschot is. In het onderhavige geval is er inderdaad een vrij groot overschot, hetgeen zijn oorzaak vindt in de bijzondere omstandigheden waarin het bedrijf verkeerde door samensmelting met eene zustercoöperatie en verbouwing der fabriek. Met het oog op de betrekkelijke onzekerheid waarin het bedrijf daardoor verkeerde, heeft men zich bij de regeling der uitbetalingen aan de voorzichtigten kant gehouden, waardoor aan het eind van het jaar een grooter saldo ontstond dan anders het geval zou zijn geweest.

Aan de hand van het bovenstaande zal het duidelijk zijn, dat hierin nog een aanwijzing te meer ligt dat dit saldo het karakter heeft van nog uit te betalen melkgeld en niet als te verdeelen winst, omdat men winst toch niet naar eigen goeddunken kan opvoeren of verlagen, hetgeen met dit saldo wel het geval is. In elk geval is de hoegrootheid van dit saldo geenszins afhankelijk van de factoren, welke in elke winstbeoogende zaak op het maken van winst of verlies van invloed zijn.

Op grond van bovenstaande heeft het bestuur voornoemd bezwaar tegen de aanslag in de Dividend- en Tantiëmebelasting voor de extra-uitkeering over het boekjaar 1925/26 aan de leden der vereeniging en verzoekt Uwen Raad dezen aanslag te willen vernietigen.

Het legt hierbij over een exemplaar der statuten en huishoudelijk reglement, benevens het jaarverslag over het boekjaar 1925 / '26, waarin balans en verlies- en winstrekening der vereeniging over dat jaar zijn opgenomen en verzoekt in de gelegenheid te worden gesteld dit beroep mondeling voor Uwen Raad te mogen doen toelichten door zijne gemachtigden, de heeren C. J. van der Meulen, directeur zijner vereeniging, te Ruinerwold en J. A. Geluk, Secretaris van de Algemeenen Nederlandschen Zuivelbond te 's-Gravenhage.

*(w.g.) Het Bestuur der Coöperatieve Stoomzuivelfabriek
„Algemeen Belang”. Ruinerwold, 6 Januari
1927.*

Het Vertoogschrift.

Aan de Raad van Beroep der Directe Belastingen te Assen.

Het beroepschrift werd tijdig ingediend.

Appellante werd aangeslagen naar de blijkens de verlies en winstrekening per 30 April 1926 plaats gehad hebbende extra uitkeering ad f 13.233,49⁵.

Blijkens het beroepschrift (blz. 2 onder en blz. 3 boven) zou deze uitkeering beschouwd moeten worden als een betaling voor geleverde goederen en als zoodanig niet belastbaar op grond van art. 5 tweede alinea sub b der wet.

Naar dezerzijdsche meening is hier geen sprake van betaling voor geleverde goederen, doch van uitdeeling van winst.

Volgens art. 48 der Statuten wordt de wijze van betaling der door de leden aangeboden melk geregeld door het bestuur.

Art. 32 van het Huishoudelijk reglement zegt dat elke 14 dagen afrekening van de melk plaats heeft en regelt verder op welken dag uitbetaling zal plaats hebben van te betalen melkgeld.

Art. 30 van het Huishoudelijk reglement regelt, aan de hand van welke grondslagen betaling van de volle melk zal geschieden.

Slechts deze 14-dagelijksche betalingen zijn betalingen in de zin van art. 5 2e alinea sub b en als zoodanig niet belastbaar.

Art. 44 der Statuten bepaalt, dat een bij het opmaken der balans gebleken overschot onder de leden zal worden verdeeld naar verhouding van het gedurende het dienstjaar voor de geleverde hoeveelheid melk ontvangen bedrag.

Art. 31 van het Huishoudelijk reglement regelt de wijze waarop dat overschot wordt bepaald.

Uit beide laatstgenoemde bepalingen blijkt, dat het overschot, zoowel wat karakter als wat de berekening daarvan betreft, niet anders is dan netto-winst".

De extra uitkeering wordt vastgesteld afhankelijk van en na het bekend worden van de resultaten van het bedrijf over een bepaalde periode. De genietters daarvan deelen derhalve in het risico van het bedrijf.

Hieruit volgt, dat de 14-dagelijksche betalingen als koopprijs zijn te beschouwen en de extra uitkeering als aandeel in de winst.

De vereischten voor de belastbaarheid der uitdeeling, n.l. dat deze moet zijn gedaan uit winst aan deelgerechtigden in die winst, zijn mitsdien aanwezig.

Dat de uitkeering ten slotte voor het betrokken lid de beteekenis krijgt van een bijbetaling voor geleverde goederen (zie beroepschrift blz. 4 boven) doet er niets toe omdat vaststaat, dat de uitkeering alleen kan geschieden indien en voor zoover de gemaakte winst de uitkeering veroorlooft en zij ook inderdaad uit de winst is geschied.

Ik moge Uwen Raad hierbij wijzen op het arrest van de Hoogen Raad, opgenomen in B 3845.

De Inspecteur, (w.g) Schulinger.

Voor eensluidend afschrift:

*De Secretaris van den Raad van Beroep voor de Directe Belastingen te Assen,
Meppel, 14 Jan. 1927.*

(w.g.) Lunsingh Meijer.

De Mondelinge Behandeling.

De Raad van Beroep te Assen stelde op 25 april 1927 de gelegenheid open het beroepschrift mondeling toe te lichten en het verzoekschrift te bestrijden.

Hierbij werd nog eens uiteengezet, dat het doel der vereniging niet is om winst uit kapitaal te maken, doch om het bedrijf van elk der leden afzonderlijk voor gemeenschappelijke rekening uit te oefenen en daaruit zodoende een betere opbrengst te verkrijgen. De eigenaren der zaak en de leveranciers der grondstof zijn dezelfde personen. Er heeft geen koop en verkoop van melk plaats, doch elk der leden is verplicht de melk van al zijn koeien aan het gemeenschappelijk bedrijf af te leveren. Bij deze levering weet hij niet wat deze melk zal opbrengen.

Nu kan men wel zeggen, dat alleen de 14-daagsche betalingen, betalingen zijn in de zin van art. 5 2e alinea sub b der wet, en dat de rest winst is, doch daar moet tegenover worden gesteld, dat bij de 14-daagse betalingen voorschotprijzen worden gegeven en dat de afrekening als zodanig pas kan plaats hebben, wanneer de balans en exploitatierekening zijn opgemaakt en men dus zien kan hoe de juiste stand van zaken is (zie ook de toelichting bij art. 5 der Wet). In een vereniging als deze is het onmogelijk om elke 14 dagen de juiste prijs te bepalen; bovendien heeft er geen koop en verkoop plaats gehad, zodat er ook van geen winst sprake kan zijn. De gehele opbrengst der producten (minus een noodzakelijk bedrag voor onkosten), behoort de leden toe.

Na geconstateerd te hebben, dat het verzoekschrift niet rechtstreeks heeft aangevallen wat in het beroepschrift was aangevoerd, werd er op gewezen, dat het arrest van de H.R. - B 3845 - een geheel andere zaak betrof dan de hier aanhangige. Het ging daarbij in de eerste plaats om een verhouding tussen een koper en een verkoper (een beetwortelsuikerfabriek, die een participatie-contract afsluit met bietenverbouwers en waarop later, wanneer blijkt, dat er winst gemaakt is, een bijbetaling op de prijs plaats vindt), en in de tweede plaats geschiedde de bijbetaling uit winst welke in een N.V. was gemaakt.

Door dit arrest te zijner verdediging aan te halen, bleek dat de Inspecteur zich geen voldoende rekenschap had gegeven van het verschil tussen een N.V. en een coöperatieve vereniging en bovendien, dat hij zich de positie van een lid van een coöperatieve zuivel-fabriek niet goed voor ogen had gesteld.

Aan de hand van verschillende wetsartikelen en toelichtingen daarbij werd de bedoeling der wet nader aangegeven, terwijl gewezen werd op de uitspraken van verschillende Raden van Beroep, die vóór deze wetsuitlegging pleiten.

Het verweer van de Inspecteur tegen dit betoog bestond in hoofdzaak hierin, dat men een wet niet moet uitleggen op grond van de toelichtingen, doch dat men moet zien naar de letter van de wet. De letter van de wet stelt wel degelijk de uitkeringen van coöperatieve verenigingen belastingplichtig. Verder wees hij erop, dat in de statuten en reglementen der betreffende verenigingen van de 14-daagse *prijs* der melk gesproken wordt.

Dit verweer kon gemakkelijk worden beantwoord en de uitspraak van de R. v. B. stelde de fabriek dan ook in het gelijk.

De Uitspraak.

De Raad van Beroep voor de Directe Belastingen te Assen,

Gezien het beroepschrift, ingediend door de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek „Algemeen Belang" te Ruinerwold d.d. 6 Januari 1927 tegen de aan hare vereeniging opgelegden aanslag in de dividend- en tantième-belasting over het boekjaar 1 Mei 1925 - 30 April 1926, gemeente Ruinerwold;

*Gezien het overgelegde verzoekschrift en de uitgebrachte berichten;
Gehoord: de Inspecteur der directe belastingen te Meppel en C. J. van der Meulen, directeur der reclamerende vereeniging, met wien mede verschenen is J. A. Geluk, Secretaris van de Algemeenen Nederlandschen Zuivelbond;*

*Overwegende dat het beroepschrift tijdig is ingediend;
Overwegende dat de réclamante werd aangeslagen naar de blijkens de verlies- en winstrekening per 30 April 1926 plaats gehad hebbende uitkeering ad f 13.233,49⁵;*

*Overwegende dat de vereeniging tegen dezen aanslag opkomt, aanvoerende:
dat volgens art. 2 der statuten het doel der vereeniging en het voorwerp harer onderneming is het voor gemeenschappelijke rekening verwerken der melk van de koeien der leden tot boter of andere producten, en de verkoop daarvan, alsmede de eventuele verkoop van melk, benevens alle handelingen waartoe de leden-vergadering zal besluiten, terwijl de werkkring der vereeniging, voor zoover noodig, zich ook tot derden uitstrekt;*

dat volgens artikel 11 der statuten ieder lid zich verplicht elken dag, waarop de fabriek in werking is, tot levering van de melk van al zijne koeien, met uitzondering van die melk; welke hij voor eigen huishoudelijk gebruik noodig heeft, en met inachtneming van artikel 48 der statuten;

dat volgens artikel 30 van het huishoudelijk reglement voor de betaling der volle melk onder meer de volgende grondslag geldt: „de gemiddelde prijs wordt vastgesteld in verband met de opbrengst, respectievelijk de waarde, van de verkregen producten, na aftrek van een vast bedrag per kilogram verwerkte melk, welk bedrag telkens voor een geheel jaar door het bestuur wordt bepaald" ;

dat, volgens artikel 31 van dat reglement, voor het geval aan het einde van het boekjaar blijkt, dat de zuivere opbrengst meer heeft bedragen dan de leden krachtens voormeld artikel 30 werd uitbetaald, dit bedrag geheel ten bate komt der leden;

dat de ledenvergadering besluit of dit bedrag, als nog te betalen melkgeld, op de nieuwe rekening zal worden overgebracht, dan wel of het in verhouding van de aan ieder lid in het afgelopen jaar uitbetaalde melkgeld volgens artikel 30 over de leden en over degenen, wier lidmaatschap in of met het dienstjaar eindigde, zal worden omgeslagen of verrekend;

dat onder zuivere opbrengst wordt verstaan de opbrengst van de gedurende het dienstjaar verkregen producten, onder aftrek van alle exploitatiekosten, waaronder begrepen de bedragen welke voor reserveering en afschrijving ten laste der exploita-

tierekening worden gebracht, zoomede van het bedrag dat de leden als ledenkapitaal te goed is geschreven;

dat uit een en ander blijkt, dat de leden der vereeniging gezamenlijk hunne melk verwerken, de daaruit verkregen producten verkoopen en de opbrengst hiervan naar verhouding der geleverde melk onder elkaar verdeelen, nadat hierop de noodzakelijke onkosten in mindering zijn gebracht;

dat van het maken van winst hierbij geen sprake kan zijn, omdat het doel der vereeniging geen ander is dan het bedrijf van elk der leden afzonderlijk door samenwerking meer rendabel te maken, terwijl deze grootere rentabiliteit tot uiting komt in de inkomsten der leden individueel;

dat hetgeen bij het opleggen van de aanslag als belastbare uitdeeling is beschouwd (art. 2 der wet op de Dividend- en Tantiëmebelasting 1917) niets anders is dan een betaling voor geleverde goederen, welke volgens art. 5, 2e alinea sub b dezer wet niet als uitdeeling is aan te merken ;

Overwegende dat de Inspecteur daartegen in zijn verzoekschrift het navolgende aanvoert :

dat de artikelen 48 en 44 der statuten, en de artikelen 32 en 30 van het huishoudelijk reglement aangeven op welke wijze de prijs voor de te leveren melk wordt bepaald, en op welke tijdstippen de uitbetaling hiervan zal geschieden;

dat slechts deze 14 dagelijksche(daagsche) betalingen zijn betalingen in de zin van artikel 5, 2e alinea sub b en als zoodanig niet belastbaar, zoodat in casu geen sprake is van betaling voor geleverde goederen, doch van uitdeeling van winst;

dat artikel 44 bepaalt, dat indien er bij het opmaken der balans een overschot blijkt te zijn, dit overschot onder de leden wordt verdeeld naar verhouding van de gedurende het dienstjaar geleverde hoeveelheid melk, en artikel 48, 4e alinea der statuten nog een nadere omschrijving geeft van dit overschot;

dat uit de laatste bepalingen volgt, dat het overschot zoowel wat karakter als wat berekening daarvan betreft niets anders is dan netto winst;

dat de extra uitkeering vastgesteld wordt afhankelijk van en na het bekend worden van de resultaten van het bedrijf over een bepaalde periode, en de genietters daarvan derhalve deelen in de risico van het bedrijf;

dat hieruit volgt dat de 14-daagsche betalingen als koopprijs zijn te beschouwen en de extra uitkeering als aandeel in de winst ;

dat de vereischten voor de belastbaarheid der uitdeeling, n.l. dat deze moet zijn gedaan uit winst aan deelgerechtigden in die winst, mitsdien aanwezig zijn;

dat de uitkeering ten slotte voor het betrokken lid de beteekenis krijgt van een bijbetaling voor geleverde goederen, er niet toe doet, omdat vaststaat, dat de uitkeering alleen kan geschieden indien en voor zoover de gemaakte winst de uitkeering veroorlooft en zij ook inderdaad uit de winst is geschied;

Overwegende dat partijen in de vergadering van de Raad het door haar ingenomen standpunt in de breede toelichten, en daarbij is komen vast te staan: dat in casu alleen sprake is van een uitdeeling, c.q. bijschrijving op ledenkapitaal, van een overschot ontstaan uit de door de leden geleverde melk, zoodat andere handelsverrichtingen daarin niet zijn betrokken, en op het ontstaan van dat overschot geen invloed hebben kunnen uitoefenen;

dat over de cijfers geen verschil van gevoelen bestaat; dat de leden der Coöperatie zijn de uitsluitende leveranciers van de grondstoffen voor de in het bedrijf gemaakte producten, en ook aan die leden, bij uitsluiting van anderen, de onderwerpelijke uitdeeling heeft plaats gehad;

Overwegende dat thans eerst behoort te worden onderzocht welke bepalingen de door partijen in het geding gebrachte artikelen 48 en 44 der statuten inhouden en wat de artikelen 32, 30 en 31 van het huishoudelijk reglement;

Overwegende dat die artikelen het navolgende inhouden:

„Art. 48. De wijze van betaling en het aanvoeren der door de leden ter bewerking aangeboden melk en de verkoop der producten wordt door het bestuur geregeld. De levering der melk geschiedt, door het bestuur te bepalen, elken dag op het tijdstip en op de voorwaarden, door het bestuur vast te stellen. Des Zondags kan melk geleverd worden van Maart tot November, te beoordeelen door het bestuur, tot welke levering echter geen der leden kan worden verplicht. Leden, welke des Zondags geen melk leveren, zal gelegenheid gegeven worden des Zaterdagavond te kunnen leveren. De levering is in dat geval verplicht.

Art. 44. Indien er bij het opmaken der balans een overschot blijkt te zijn, wordt dit overschot onder de leden verdeeld naar verhouding van het gedurende het dienstjaar voor de geleverde hoeveelheid melk ontvangen bedrag. Indien een lid nog aandeel heeft in de ledenschuld, wordt een eventueel aandeel in het overschot van zijn ledenschuld afgeschreven. Voor een lid, dat geen aandeel heeft in de ledenschuld, wordt het bedrag van zijn aandeel in het overschot bijgeschreven onder het hoofd ledenkapitaal.

Art. 32. De afrekening van de melk heeft plaats over perioden van 14 dagen. Het te betalen melkgeld wordt uitbetaald op de eersten Zaterdag volgende op de einddatum der veertiendaagsche periode, waarvan de betaling dient te geschieden, met uitzondering van de periode eindigende op de laatsten dag van het boekjaar, welke periode en betaaldag door het bestuur wordt bepaald.

Art. 30. Voor de betaling van de volle melk zullen gelden de volgende grondslagen:

- a. de hoeveelheid uitgedrukt in kilogrammen;*
- b. het vetgehalte;*
- c. de kwaliteit.*

De gemiddelde prijs wordt vastgesteld in verband met de opbrengst resp. waarde van de verkregen producten, na aftrek van een vast bedrag per kg. verwerkte melk, welk bedrag telkens voor een geheel jaar door het Bestuur wordt bepaald, waarna de eenheidsprijs wordt uitgedrukt in de waarde voor 1 pct. vet.

Art. 31. Indien aan het einde van het boekjaar blijkt, dat de zuivere opbrengst meer heeft bedragen, dan de leden krachtens het voorafgaande artikel werd uitbetaald, komt dit bedrag geheel ten bate van de leden.

De ledenvergadering besluit of dit bedrag als nog te betalen melkgeld op de nieuwe rekening zal worden overgebracht, dan wel of het in verhouding van de aan ieder lid in het afgelopen jaar uitbetaalde melkgeld volgens art. 30 over de leden en over degenen, wier lidmaatschap in of met het dienstjaar eindigde, zal worden omgeslagen en verrekend.

Onder zuivere opbrengst wordt verstaan de opbrengst van de gedurende het dienstjaar verkregen producten, onder aftrek van alle exploitatiekosten, waaronder ook begrepen de bedragen, welke volgens artt. 42 en 49 der statuten ten laste der exploitatierekening worden gebracht zoodat van het bedrag, dat de leden als ledenkapitaal is tegoed geschreven.

Overwegende dat naar 's Raads oordeel hieruit volgt, dat in het onderlinge systeem, hetwelk het kenmerk is der onderwerpelijke vereeniging, het als vanzelf sprekend is, dat de bedoelde verrekening aan het einde van het jaar plaatsvindt, omdat gedurende het boekjaar de periodiek vastgestelde melkprijs, alsmede het berekende bedrag voor bedrijfskosten enz. niet nauwkeurig de verkoopwaarde der producten kan weergeven, omdat niet met alle factoren, die daarop van invloed zijn, rekening kan worden gehouden, en dus ook bij het meest nauwkeurige beheer aan het einde van het jaar een overschot of een tekort aanwezig moet zijn;

dat echter het tekort geen verlies, en het overschot geen winst beteekent, aangezien de geheele opbrengst der producten, verminderd met het bedrag der bedrijfskosten, de leden toekomt naar verhouding van de door hen geleverde melk.

Overwegende dat daaruit volgt, dat de bovenbedoelde uitdeeling valt onder de bepaling van art. 5, 2e lid sub b der wet op de dividend- en tantième-belasting, en derhalve niet als belastbare uitdeeling is aan te merken, zoodat de opgelegde aanslag niet kan worden gehandhaafd ;

Besluit de opgelegden aanslag te vernietigen en afschrift te zenden aan de inspecteur voornoemd en aan de directie der reclameerende vereeniging.

*De Raad van Beroep voornoemd:
(w.g.) G. M. Doornbos, Voorzitter.
(w.g.) Lunsingh Meijer, Secretaris.*

Assen, 25 April 1927.

Voor afschrift:

*Aangeteekend verzonden den 25 Mei 1927. De Secretaris,
(w. g.) Lunsingh Meijer.*

Aan den belanghebbende te Ruinerwold.

Bruto-opbrengst per ha. in guldens.

Landbouwgebied	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Zeeklei (met akkerbouw en gemengd bedrijf)	f 536,—	f 472,—	f 368,—	f 307,—	f 264,—
Rivierklei (met gemengd bedrijf) „	422,—	491,—	336,—	216,—	211,—
Weidestrecken	611,—	580,—	449,—	319,—	275,—
Zandgronden	452,—	460,—	369,—	243,—	232,—
Veenkoloniën	514,—	493,—	279,—	222,—	193,—
(Gewogen) gemiddelde	f 505,—	f 494,—	f 378,—	f 272,—	f 257,—

Netto-opbrengst per ha. (afgerond in guldens).

Landbouwgebied	1928/ '29	1929/ '30	1930/ '31	1931/ '32	1932/ '33	1933/ '34	1934/ '35	1935/ '36	1936/ '37	1937/ '38	1938/ '39
Zeeklei (met akkerbouw en gemengd bedrijf)	76	-4	-30	-48	-23	33	49	19	59	47	58
Rivierklei (met gemengd bedrijf)	-11	-8	-59	-100	-80	9	-7	2	44	37	12
Weidestrecken	52	39	1	-67	-21	16	4	24	58	70	24
Zandgronden	42	41	7	-82	-35	11	-5	14	60	62	33
Veenkoloniën	48	14	-24	-87	-19	32	43	42	43	57	47
(gewogen) gemiddelde	48	23	-10	-73	-28	18	11	17	57	58	35

	Prijnsindices landbouw			Index
	akkerbouw	veehouderij	totaal	Productiekosten
1910—'14	100	100	100	100
1924—'25	166	158	161	171
1925—'26	134	153	148	165
1926—'27	149	129	135	159
1927—'28	175	135	146	166
1928—'29	129	140	137	169

Toegevoegde tabellen

Bron: 50 Jr. Centrale Bank 1949

De Coöperatieve Grondkapitaalbank voor de Landbouw (U.A.)⁵

Op 29 april jl. werd een nieuwe baan ingeslagen op het gebied van het landbouwkrediet Door de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Bank te Utrecht en ruim vijfhonderd van de bij haar aangesloten Banken werd opgericht een speciale bankinstelling voor vast krediet voor landbouwcoöperaties, de Coöp. Grondkapitaalbank voor de Landbouw U. A.

Om de betekenis van dit feit op de juiste waarde te schatten, moeten wij even stil staan bij het onderscheid tussen de twee soorten van krediet: het **vaste krediet** en het **bedrijfskrediet**

- * Het bedrijfskrediet dient, gelijk het woord reeds aanduidt, tot financiering van het gewone bedrijf. Het fluctueert steeds en is uit zijn aard zeer spoedig te beëindigen. Het is dus een „kort" krediet ook al is het voor onbepaalde tijd verleend. Het geld, dat een zuivelfabriek moet opnemen tot betaling van arbeidslonen en melkgelden, kan zij weer terugbetalen na ontvangst van de opbrengst der geproduceerde boter.
- * Het vaste krediet dient tot het tot stand brengen van duurzame werken. Het loopt dus lang en heeft een vast karakter. Een zuivelfabriek, die een belangrijke verbouwing moet aanbrengen, of een vereniging, die een nieuwe fabriek wil stichten, heeft vast krediet nodig. Eerst langzamerhand kan zij het daarvoor geleende geld terugbetalen. Spoedige terugvordering zou haar in ernstige moeilijkheden brengen.

Voor het bankwezen heeft dit onderscheid tussen vaste bedrijfskrediet de grootste betekenis. Als een Bank het uit het oog verloor, zou zij haar eigen bestaan in de waagschaal stellen. Immers er moet steeds evenwicht bestaan tussen de opeisbaarheid van haar schulden (de haar toevertrouwde spaargelden en deposito's) en die van haar vorderingen (de door haar verleende voorschotten en kredieten). Heeft zij direct opeisbare schulden en daartegenover vorderingen, die slechts geleidelijk kunnen worden betaald, dan bestaat er groot gevaar, dat zij op een gegeven ogenblik niet aan haar verplichtingen zal kunnen voldoen. Aan een abnormale opvraging van spaargelden zal zij geen gevolg kunnen geven, omdat zij de gelden, welke zij heeft uitgezet, niet los kan maken.

Het is een waandenkbeeld, dat soliditeit het enige vereiste is, waaraan een goede Bank moet voldoen. Even belangrijk is de *liquiditeit*, zoals de vakterm voor het bovenbedoelde evenwicht tussen opeisbaarheid van schulden en vorderingen luidt.

De schulden der Boerenleenbanken en haar Centrale's zijn voor het grootste deel direct opeisbaar. Voor zover zij dat niet zijn, kunnen zij toch op betrekkelijk korte termijn (ten hoogste een jaar) worden opgevorderd. Hieruit volgt, dat zij moeten zorgen, dat haar uitzettingen gemakkelijk en snel te realiseren zijn. *Zij moeten zich dus in beginsel beperken tot bedrijfskredieten*) Vaste kredieten behoren niet bij haar thuis. Zij kunnen deze dus niet dan bij hoge uitzondering verlenen.

Intussen bestaat er een grote behoefte aan vast krediet. In het bijzonder wel bij coöperatieve verenigingen op landbouwgebied. Zuivelfabrieken, Veilingverenigingen, Aardappelmeelfabrieken, Aankoopverenigingen, Strokartonfabrieken, enz., zij alle hebben van

⁵ U.A. Uitgesloten Aansprakelijkheid. Één van de vormen van aansprakelijkheid van de leden bij een coöperatie, in dit geval dus niet.

tijd tot tijd behoefte aan belangrijke bedragen tot oprichting van een gebouw, aankoop van machines of installaties uitbreiding, enz.

Er is heel wat aandrang op de Boerenleenbanken en haar Centrale's uitgeoefend om leningen voor dergelijke doeleinden te verstrekken. Een goed bankbeleid eiste echter, dat aan deze aandrang weerstand werd geboden.

Er is door de Verenigingen, welke aan vast kapitaal behoefte hadden, wel getracht het vaste kapitaal te verkrijgen door middel van uitgifte van obligaties of aandelen. Over het algemeen had dit echter slechts een zeer matig succes. Hetgeen te begrijpen is, wanneer men bedenkt, dat deze uitgiften slechts zelden van dien omvang waren, dat daarvoor notering ter beurse kon worden aangevraagd. De obligaties of aandelen waren dus gewoonlijk onverhandelbaar, met al de nadelen, die daarvan het gevolg zijn.

Er is vroeger getracht de medewerking der Rijkspostspaarbank tot het verschaffen van vaste leningen te verkrijgen. Immers, onze boerenstand heeft grote bedragen aan haar toevertrouwd en het schijnt logisch, dat deze ook ten dele ten bate van de landbouw worden uitgeleend. Doch deze poging had geen resultaat.

Er is overwogen of de Centrale Bank te Utrecht niet in de behoefte aan vast geld zou kunnen voorzien door uitbreiding van haar systeem van deposito-obligaties⁶. Doch ook dit middel moest worden verworpen. Immers de deposito-obligaties vormen een intern fonds (zij worden dan ook niet ter beurse genoteerd). Bovendien kan de Centrale niet op ruime schaal kredieten gaan verlenen, buiten haar eigenlijk bedrijf, d.i. kredietgeefster en deposito-instelling der Boerenleenbanken. Ook omdat het risico dezer transacties hoewel niet ondernomen in het belang der locale Banken, en hoewel gering te achten, alsdan feitelijk op deze zou rusten.

Maar wat dan?

De oplossing is zo eenvoudig en natuurlijk, dat men zich achteraf erover verwondert, dat zij niet reeds lang geleden is gevonden. Want niets is natuurlijker dan de gedachte, waaruit de Grondkapitaalbank is geboren: een afzonderlijke coöperatieve bankinstelling voor het verstrekken van vast kapitaal, waarvan de belanghebbenden, dus de coöperaties, die aan dat kapitaal behoefte hebben, lid worden en zich de middelen verschaft door uitgifte van obligaties.

Het is tenslotte dezelfde gedachte, waaruit alle coöperaties ontspringen: samenwerking van belanghebbenden.

Het idee wachtte slechts op een lichaam, dat het initiatief wilde nemen en de zaak kon pousseren

Dit lichaam is de Centrale Bank te Utrecht geweest, daarbij gesteund door de vele bij haar aangesloten Boerenleenbanken. Haar Bestuur, Raad van Toezicht, en Algemene Vergadering gevoelden, dat er iets gedaan *moest* worden om in de boven geschetste leemte te voorzien en zij hebben niet lang gearzeld met verwezenlijking van de gedachte om een speciale instelling voor het vaste krediet in het leven te roepen. Hoe is deze gedachte uitgewerkt?

⁶ Deze obligaties hebben een looptijd van 10 jaren en worden uitgegeven ter verkrijging van gelden, waarmee vaste leningen, voornamelijk hypotheeken, kunnen worden verstrekt.

De landbouwcoöperaties, die grondkapitaal nodig hebben, worden natuurlijk lid van de Grondkapitaalbank. Een vereiste voor het lidmaatschap is, dat een voldoende aansprakelijkheid in de Statuten is neergelegd. De leden zijn verplicht om één aandeel te nemen op grond van hun lidmaatschap, en verder één aandeel voor elke f 10000.-, die zij lenen. De aandelen zijn groot f 1.000.- en er moet 10 % op worden gestort. Aansprakelijkheid is er niet aan verbonden.

Hoe groter dus het bedrag is, dat door de Grondkapitaalbank is uitgeleend, des te groter is ook het aandelenkapitaal en daarmee de zekerheid voor de obligatiehouders.

Als beginkapitaal hebben de Centrale en de meeste van haar Boerenleenbanken een bedrag van een half miljoen, waarvan 10 % is gestort, gefourneerd. Dit bleek nodig om de eerste obligatie-uitgifte te doen slagen. Immers het grote publiek, dat weinig van de landbouwcoöperatie weet, laat zich bij beleggingen gewoonlijk leiden door de grootte van het in de zaak gestoken kapitaal.

In de Statuten der Grondkapitaalbank is een nauwe band gelegd met de Centrale Raiffeisen-Bank en haar Boerenleenbanken. Dit is nodig, want al werken beide op verschillende terreinen, deze zijn toch zó nauw aan elkaar grenzend, mede tengevolge van de identiteit der krediettrekkende verenigingen, dat een algehele scheiding ongetwijfeld wrijving en andere verkeerde gevolgen zou hebben. Daarom is bepaald, dat het Bestuur der Grondkapitaalbank moet worden gevormd uit leden van den Raad van Toezicht en het Bestuur der Centrale Raiffeisen-Bank. Deze Bank voert ook de administratie der Grondkapitaalbank. (Voorlopig doet zij dit gratis.)

De Grondkapitaalbank verkrijgt de gelden, die zij nodig heeft om grondkapitaal te kunnen verstrekken, door middel van obligatie-leningen; voor een klein gedeelte ook door middel van de uitgifte van aandelen. Deze obligatie-leningen hebben een lange looptijd. (De eerste, reeds tot stand gekomen, loopt 40 jaar).

Hiermee is de liquiditeit verzekerd. Tegenover vaste vorderingen (wegens het verstrekken van grondkapitaal) staan nu schulden met een looptijd, die zelfs langer is, dan die van de vorderingen; immers deze moeten gemiddeld na 20 à 25 jaar, geheel voldaan zijn.

De eerste uitgifte van obligaties groot één miljoen gulden, is uitnemend geslaagd. Het is te voorzien, dat zij binnen, afzienbare tijd door een tweede emissie zal moeten worden gevolgd.

Reeds hebben wij enkele malen gewag gemaakt van de zuivelfabriek. Immers ook zij hebben herhaaldelijk Grondkapitaal nodig, en niet in de laatste plaats voor haar is de nieuwe instelling in het leven geroepen.

Het is dus ongetwijfeld voor degenen, die de leiding der zuivelfabrieken in handen hebben, van belang, wanneer zij van de wording en werking der Grondkapitaalbank op de hoogte komen.

Ik heb daarom met zeer veel genoegen gevolg gegeven aan de uitnodiging der redactie van dit Orgaan om hieraan een opstel te wijden.

Utrecht, 26 aug. 1927.

MR. O. GEZELLE MEERBURG.

Zuivelcoöperatie en giro.

Enigen tijd geleden is door de heer J.B. Westerdijk te Uithuizermeeden in het '*Algemeen Nederlandsch Landbouwblad*' een artikel geschreven over „Landbouwcoöperatie en giro" naar aanleiding van een bespreking in het hoofdbestuur van de Groninger Maatschappij van Landbouw over de omslachtige wijze, waarop veelal de coöperatieve fabrieken tot verwerking van landbouwproducten de uitbetalingen aan e leden hebben geregeld.

Alvorens de vereenvoudiging na te gaan, welke door girering zou kunnen worden verkregen, somt de heer Westerdijk enige voorbeelden op van de wijze waarop de uitbetaling, o.a. die der melkgelden door de coöperatieve zuivelfabrieken, thans geschiedt.

De schrijver zegt hierover het volgende:

„Het zal niet overal gelijk zijn. Te Leeuwarden heeft men de Coöp. Zuivelbank, waarbij, ben ik goed ingelicht, de meeste Friesche coöperatieve zuivelfabrieken zijn aangesloten en haar uit te keren melkgelden betaalbaar stellen. Deze Zuivelbank is, evenals de boerenleenbanken, aangesloten bij de Coöp. Centr. Raiffeisen-Bank te Utrecht. Overschrijving (giro) is dus zeer gemakkelijk tussen al deze kinderen (plaatselijke banken) en de moeder (Centrale te Utrecht). Maar dergelijke Zuivelbanken zijn er maar enkele (Friesland en N.-Holland, naar ik meen). In de overige provinciën zijn de zuivelfabrieken niet in een provinciale bank gecentraliseerd.

In de provincie Groningen - en zo zal 't elders ook wel meestal zijn - stellen de coöp. fabrieken (zuivel, aardappelmeel, strokarton, beetwortelsuiker) de uitkeringen aan de leden in de regel beschikbaar per cheque of ander betalingsstuk, dat daarmee overeenstemt. Deze cheque (met tien cents plakzegel) wordt per brief met specificatie toegezonden aan het betrokken lid. (Postzegel 10 cent).

Het lid kan nu de cheque op verschillende wijzen incasseren. De meeste gaan er mee naar de betrokken bankinstelling en ontvangen betaling in contanten. Dat is de meest omslachtige, ouderwetse manier van doen, waaraan een reis naar de bank vast zit, die vele ouderen nog wel mogen, maar die sommige jongeren - meer voor arbeidsbesparing voelend - toch liever niet onnodig verrichten. Zij hebben een rekening bij een boerenleenbank, de grotere boeren bovendien menigmaal een bij een commerciële bankinstelling in de stad. In beide gevallen trachten zij de opbrengst der cheque te zien gecrediteerd op hun rekening bij de boerenleenbank of commerciële bank.

In het laatste geval wordt de cheque per brief (10 cts. postzegel) gezonden aan de bank met verzoek om incassering in creditering. De bank verricht deze en zendt bericht daarvan (10 cts. plakzegel en 10 cts. postzegel) aan de betrokken landbouwer. Op deze laatste wijze zijn nodig drie brieven (30 cts, postzegels) en twee plakzegels (20 cts.) Welk een soesa en zegels!"

Toen wij dit gelezen hadden en ook verder hadden kennis genomen van de wijze waarop de heer Westerdijk een vereenvoudiging, ook voor de coöperatieve zuivelfabrieken bij de uitbetaling der melkgelden, meent te kunnen tot stand brengen, hebben wij ons

zelf afgevraagd, of *wij* nu zo slecht op de hoogte waren van de wijze van uitbetaling door de coöperatieve zuivelfabrieken, of wel dat de heer W. hieromtrent de plank mis sloeg, want wij wisten niet beter of de uitbetaling der melkgelden door de coöperatieve zuivelfabrieken geschiedt in het algemeen in contanten, hetzij door directe uitbetaling aan het lid zelf, dat daartoe éénmaal per week, 14 dagen of maand naar het kantoor der fabriek of andere centraal gelegen uitbetalingplaats komt, hetzij door middel van het bekende geldzakje, waarin zich, benevens het melkbriefje, het geld bevindt, dat door de melkrijders bij het lid aan huis wordt bezorgd.

Waar het echter ook reeds geruime tijd geleden was, dat wij met de praktijk der melkgelduitbetaling te maken hadden en tegenwoordig zo snel iets kan veranderen, hebben wij ons, alvorens over deze kwestie te schrijven, eerst eens op de hoogte gesteld hoe deze uitbetaling thans aan de meeste fabrieken plaats vindt en tevens het oordeel van deskundigen gevraagd over het idee-Westerdijk voor de uitbetaling van melkgelden.

Het blijkt nu, dat de heer W. zich ten aanzien van de zuivelfabrieken inderdaad een geheel verkeerde voorstelling van zaken heeft gevormd. Uitbetaling per bankcheque geschiedt, voor zover ons thans bekend, slechts aan twee fabrieken, waarvan de ene die te **Bedum** is en waarschijnlijk heeft de heer W. dan ook bij zijn beschouwing over dit onderwerp de toestand te Bedum vereenzelvigd met die van de gehele Nederlandse coöperatieve zuivelbereiding.

De soesa en zegelkosten, waarop de heer W. in hoofdzaak zijn betoog voor vereenvoudiging baseert, vervallen hiermede dus, daar 99.5% der coöperatieve zuivelfabrieken het op de weinig kostbare wijze van directe uitbetaling in contanten doet en welke ook nog wel enige voordelen biedt boven betaling per bank.

Het afhalen van het geld door de boeren aan de fabriek heeft voordelen boven het uitbetalen per postcheque, omdat de boer hierdoor toch altijd nog wat beter het directe contact met de fabriek en zijn medeleden voelt, maar ook omdat uitbetaling per postcheque aan iemand die geen postrekening heeft - en de heer W. zal het wel met ons eens zijn, dat het hebben een postrekening voor alle boeren vrijwel tot de onmogelijkheden behoort - beslist onpraktisch is en men de uitbetaling daardoor voor de boeren beslist nodeloos ingewikkeld zou maken.

Het bezorgen der geldzakjes door de melkrijders geschiedt feitelijk kosteloos, daar dit bij de voorwaarden van aanbesteding der melkritten is inbegrepen en men bij het gunnen dezer melkritten er rekening mee houdt of men met flinke degelijke personen te maken heeft, die bovendien een flinke **waarborgsom**⁷ moeten storten voor het nakomen van hun verplichtingen. De ervaring heeft geleerd, dat er aan deze wijze van betaling zo goed als geen risico verbonden is.

Een andere kwestie, welke te dezer zake van belang is, betreft het ontvangen van contant geld door de leden der fabrieken. Vooral bij de kleinere boeren - en hun aantal is voor de meeste fabrieken overwegend - is het melkgeld het huishoudgeld en worden daarvan aankopen voor het bedrijf gedaan. Al deze aankopen geschieden totnogtoe vrijwel algemeen tegen contant geld en het is juist daarom voor de meeste boeren zo bijzonder gemakkelijk dat zij op gezette tijden hun melkgeld binnen krijgen.

⁷ ? *zhn.*

Hebben zij het niet nodig, welnu dan brengen *zij* het naar de boerenleenbank, waar zij het elk ogenblik weer op zeer eenvoudige wijze kunnen weghalen. De heer W. heeft zich naar onze opvatting alleen laten leiden door de gang van zaken bij de grote Groninger boeren, die blijkbaar alle een rekening bij een commerciële bankinstelling hebben en hun zaken daardoor ook wat meer op de basis van het stedelijke geldverkeer hebben ingericht.

Bij de kleinere boeren, vooral in de zandstreken, gaat dat alles veel eenvoudiger en deze hebben het melkgeld ook meer direct in het bedrijf nodig, zodat zij er gemakkelijk en vlug over moeten kunnen beschikken.

Dit laatste is noch het geval, wanneer zij hun geld op een stedelijke bankinstelling hebben, noch wanneer *zij* met een postrekening werken. Maar bovendien, hierbij komt nu juist te veel soesa voor de gemiddelden boer, want een postrekening is heel gemakkelijk voor iemand die ermee weet om te gaan en die niet tegen enige administratieve drukte opziet, maar dit laatste is nu juist iets, waar de meeste boeren - en vooral de kleine - niets van moeten hebben.

Bovendien zal men van een postrekening voldoende profiteren, dan moet men zijn eigen betalingen ook per giro kunnen doen en daarvoor heeft de boer weinig gelegenheid, omdat de mensen, waarmee hij zaken doet, in het algemeen ook geen postrekening hebben. En een postrekening te hebben, waarvan men van tijd tot tijd zelf het geld moet halen, lijkt ons - vooral voor buitenwonende - bepaald onpraktisch, omdat aan de betalingen per cheque nogal enige drukte verbonden is en alles over het centrale girokantoor in De Haag behandeld moet worden, waardoor een order tot uitbetaling steeds enige dagen onderweg is en tenslotte omdat het geld bij de Postcheque- en Girodienst geen rente opbrengt, zodat men er steeds op uit moet zijn, het saldo zo laag mogelijk te houden.

Alles bij elkaar lijkt het ons toe, dat de heer W. met zijn advies niet erg gelukkig is geweest en wij zouden de fabrieken dan ook voorlopig nog niet gaarne aanraden de betaling van de melkgelden per postcheque te gaan doen, daar de tegenwoordige wijze van werken voor de boeren beslist veel gemakkelijker en zeker minder kostbaar is.

G.

Waarom particuliere zuivelindustrie industrie? ⁸ Door G.J. Blink.

Het onderwerp is niet nieuw; voor U niet en voor mij niet. Ik loop dus gevaar dat ik U het een en ander ga vertellen, dat U reeds lang bekend is. Toch zal ik gaarne enige ogenblikken Uw aandacht vragen, omdat het onderwerp, waarover het hedenmorgen gaat, mij zeer na aan het hart, ligt. Ik ben een overtuigd verdediger van de particuliere zuivelindustrie en het is mij een groot genoegen om mijn overtuiging in een vergadering als deze uit te spreken en nader te verklaren.

Laat ik direct, met de deur in huis vallen en U zeggen dat mijn antwoord op de vraag: Waarom particuliere zuivelindustrie? luidt:

1. *omdat de particuliere zuivelindustrie bewezen heeft grote betekenis te hebben voor Nederland, voor Friesland, en voor de Friesche boeren;*
2. *omdat zij belangrijke diensten in het verleden heeft bewezen, dit doet in het heden en met Uw medewerking daarmee nog talloze jaren hoopt verder te gaan;*
3. *en omdat bij dit alles de zeer gezonde drijfveer is: het belang van de particuliere industrie zelf.*

Zie daar drie punten waarin ik het antwoord op de vraag: Waarom particuliere zuivelindustrie? heb samengevat en welke ik U nu wat uitvoeriger ga, toelichten.

1. De particuliere zuivelindustrie heeft bewezen, grote betekenis te hebben voor Nederland, voor Friesland en voor de Friesche boeren.

Laat ik beginnen met U te zeggen, dat dikwijls, door sommige lieden een helemaal verkeerde voorstelling van de wereld gegeven wordt. Zij stellen het voor alsof de mensen er zijn om met elkaar te vechten. En zij vergeten er bij te zeggen, dat er in werkelijkheid in de meest verschillende verhoudingen een nauwe samenwerking bestaat. En dat die samenwerking niet alleen bestaat, maar dat als zij niet bestond, wij allen er treurig aan toe zouden zijn.

Als ik dus spreek van de grote diensten die de particuliere zuivelindustrie aan U, Friesche boeren, bewezen heeft, dan bedoel ik daarmee te zeggen, dat daar de samenwerking tussen U en de particuliere zuivelindustrie veel goeds is tot stand gekomen, dat anders niet of minder goed gelukt zou zijn.

⁸ Donderdag 1 maart jl. is te Bolsward op initiatief van een aantal omliggende coöperatieve zuivelfabrieken een openbare vergadering behouden, waarin de heer U. Kooistra. Secretaris van den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland een voordracht hield, betiteld: *Waarom coöperatieve zuivelfabrieken ?*

Uit verslagen in enige bladen bleek mij, dat in deze voordracht van de coöperatieve zuivelbereiding niets dan goeds was verteld, tegen de particuliere industrie eigenlijk alleen bezwaren waren geopperd.

Mijns inziens was het betoog van de heer Kooistra daardoor verre van volledig. Dit bezwaar schijnt ook door de in de vergadering aanwezige boeren gevoelt te zijn. Toen mij dan ook de uitnodiging van het Bestuur van de Bond van Melkleveranciers „Hollandia" te Bolsward bereikte, om in de jaarvergadering van die Bond op 12 maart jl. eens iets te komen vertellen over de particuliere zuivelindustrie, heb ik die uitnodiging gaarne aangenomen.

De voorstelling, dat de coöperatieve zuivelfabrieken recht van bestaan hebben en de particuliere niet, lijkt mij onwaar en ik meen in mijn uiteenzetting te Bolsward te hebben aangetoond, dat als men spreekt over de betekenis van de zuivelindustrie voor het, algemeen belang en meer speciaal voor de boeren, wel degelijk ook in de eerste plaats gedacht moet worden aan de particuliere zuivelbereiding.

Dit is in het algemeen gemakkelijk te beweren, zult gij zeggen, maar bewijs dat nu ook eens! Niets is gemakkelijker dan dat; ik zal U door een paar voorbeelden van de juistheid van mijn bewering kunnen overtuigen.

Ik grijp dan in de eerste plaats eens vele jaren in de geschiedenis terug. Ongeveer 50 jaar geleden was de toestand zoals thans nog sommigen hem als een ideaal voorstellen: de boer deed alles zelf. Hij had niet alleen zijn veehoudersbedrijf, maar hij was tegelijkertijd de zuivelbereider, die uit de melk boter maakte. De wereld staat echter niet stil. Er werden machines uitgevonden, waardoor het mogelijk werd, om de melk in het groot doelmatiger tot boter te verwerken. Hiermee was de mogelijkheid tot een grote vooruitgang geboren. Die mogelijkheid zou echter eerst werkelijkheid worden als er fabrieken kwamen, die deze nieuwe werkwijze ter hand namen.

En deze fabrieken zijn er gekomen: in 1882 werd in Friesland de eerste zuivelfabriek gesticht. En wat was dat voor een fabriek? *Een particuliere zuivelfabriek!* Ook de tweede en derde fabriek waren particuliere bedrijven. Er zijn nadien in Friesland vele zuivelfabrieken opgericht. De eerste coöperatieve fabriek ontstond in 1886. En op het ogenblik wordt vrijwel alle Friesche melk in fabrieken verwerkt. Vergeleken met de toestand zoals die vroeger was, toen de boeren alles zelf deden, wordt dit algemeen als een grote vooruitgang beschouwd.

En wie gaf de stoot tot dezen vooruitgang? *De particuliere zuivelindustrie!* Was deze niet voorgegaan, dan had het ongetwijfeld nog jaren geduurd voordat de fabriekmatige zuivelbereiding in Friesland was ingevoerd en dan waren wij nu niet zo ver als wij thans zijn.

Hier is dus wel een zeer gewichtige dienst door het particulier initiatief aan Friesland en de Friesche boeren bewezen. En ik breng dan ook gaarne hulde - het mag hier vandaag wel eens gezegd worden - aan de particuliere zuivelindustrie, die reeds begrepen had welk een grote toekomst er voor de fabriekmatige zuivelbereiding was weggelegd, toen anderen nog aan geen zuivelfabriek dachten.

Maar als ik hier de zuivelindustrie noem, dan mag ik niet nalaten te wijzen op de samenwerking, waarop ik reeds eerder de nadruk gelegd heb. Voor een zuivelfabriek is melk nodig. Als er dus in die tijd dat de eerste zuivelfabrieken gesticht werden, geen boeren waren geweest die er hun melk aan wilden verkopen, dan was de zaak toch nog niet tot stand gekomen. Maar die boeren zijn er geweest en zij zijn er nog. Ook zij hebben dus meegewerkt aan de invoering in Friesland van de fabriekmatige zuivelbereiding. En als ik hulde breng aan het inzicht van de particuliere zuivelindustrie, dan moet ik ook de voorgangers onder de boeren in die hulde betrekken.

De eerste boeren die hun melk aan de eerste particuliere zuivelfabrieken verkochten, zijn met die fabrieken te samen de grondleggers geweest van de fabriekmatige zuivelbereiding in Friesland.

Er zijn mensen die het wel eens willen doen voorkomen, alsof de particuliere zuivelindustrie en de boeren die aan haar de melk verkopen, niet volwaardig zijn. Het is dan ook niet prettig voor die anderen, dat zij niet de eerste geweest zijn, die het goede inzicht hadden en de verwezenlijking daarvan aandurfd. Wij, die dit begrijpen, praten er dan ook maar niet te veel over. Maar nu U mij heden vroeg, iets te vertellen over het bestaansrecht van de particuliere zuivelindustrie, mocht ik niet nalaten er op te wijzen, dat

die particuliere industrie destijds de stoot gaf tot het overbrengen van de zuivelbereiding naar de fabrieken.

Maar met dit ene voorbeeld is nog niet alles gezegd. Want het zou kunnen zijn, dat na deze eerste grote en goede daad de particuliere industrie was ingeslapen en zich had laten voorbijstreven door andere bedrijfspvormen. En daarom kom ik nu tot een tweede voorbeeld om te bewijzen, welk een grote factor de particuliere industrie geweest is ook voor de verdere ontwikkeling van de zuivelbereiding.

Ik moet daarvoor eerst even van het eigenlijke onderwerp afdwalen om U duidelijk te maken, dat de ontwikkeling van onze melkveehouderij en zuivelbereiding beter geweest is en beter zal zijn naar gelang wij veelzijdiger zijn in de bereiding en de afzet der producten. Boter en kaas zijn reeds zeer oude producten. Indien men echter alleen boter en kaas maakt, is men ook steeds geheel afhankelijk van de markt voor boter en kaas. Is die markt slecht, dan kan men niet zeggen: wij laten de melk maar eens een paar weken in de sloot lopen, want anders komt er te veel boter en kaas aan de markt: men moet door blijven maken.

Daarom is het zo buitengewoon belangrijk geweest, dat de zuivelindustrie zich ook op het maken van andere producten heeft toegelegd. Onder die andere producten is de gecondenseerde melk het voornaamste. Wij kunnen dus zeggen dat het een geluk voor de industrie en voor de boer is geweest, dat hier naast boter en kaas in de laatste tientallen jaren ook gecondenseerde melk is gemaakt. En men mag de industrie, die hier dit gecondenseerde melk-bedrijf gesticht en groot gemaakt heeft, een pluimpje geven voor het inzicht en de ondernemingsgeest, die zij aan de dag gelegd heeft.

Wie was het die zich hier heeft onderscheiden? De particuliere zuivelindustrie! In Nederland sedert 1882 en in Friesland sedert 1894, heeft de particuliere zuivelindustrie op steeds groter schaal gecondenseerde melk gemaakt en over de gehele wereld geëxporteerd en daardoor het afzetgebied voor de melk, die op de Friesche boerderijen wordt gewonnen, groter gemaakt. Later zijn anderen ook hierin gevolgd. Tussen het in werking treden van de eerste particuliere en de eerste coöperatieve gecondenseerde melkfabriek in Friesland verliepen echter ruim twintig jaren. En nog steeds wordt verreweg het grootste gedeelte der gecondenseerde melk in particuliere fabrieken gemaakt.

Ik wil hier niet beweren dat zij, die later gekomen zijn, daarom thans minderwaardig zijn. Wij beseffen ten volle dat er in de wereld niet alleen plaats is voor ons, doch ook voor vele anderen. Wij respecteren die anderen ten volle en hopen, dat het hun in alle opzichten goed zal gaan. Maar nu ik mij de vraag gesteld heb of de particuliere zuivelindustrie, na bij de stichting der eerste zuivelfabrieken in Friesland te zijn voorgegaan, ook verder als voorgangster is opgetreden, nu mag ik aan de hand van het laatstgenoemde, zeer belangrijke voorbeeld verklaren, dat ook verder de particuliere fabrieken zijn voorgegaan en leiding hebben gegeven.

En wat ik hier gezegd heb voor gecondenseerde melk, geldt evenzeer voor andere melkproducten, zoals gesteriliseerde melk, melkpoeder, geëvaporeerde melk. Telkens als er iets nieuws is aangepakt dat voor onze zuivelindustrie en daardoor ook voor de melkveehouderij nieuwe perspectieven opende, is het de particuliere industrie geweest, die het goede voorbeeld gaf en de kastanjes uit het vuur haalde.

Maar ik behoef mij niet te beperken tot de stichting der eerste zuivelfabrieken en tot de bereiding van steeds weer andere nieuwe producten, om U te laten zien dat de particuliere industrie is opgetreden als baanbreekster voor vooruitgang en nieuwe denkbeelden. Want ook ten aanzien van de oude producten boter en kaas heeft zij nooit stilgezeten.

In tijden toen andere zuivelfabrieken daaraan nog niet dachten, had de particuliere zuivelindustrie reeds een uitgebreide wereldhandel. De handelsmerken van deze fabrieken hadden een grote vermaardheid en hebben de producten beroemd gemaakt, in tijden toen anderen alleen met de *bereiding* van boter en kaas nog hun handen vol hadden. Hierbij speelden de durf, de ondernemingsgeest, het inzicht een grote rol. Maar deze niet alleen: de schitterende kwaliteit der producten die de particuliere fabrieken maakten, deed de buitenlandse kopers steeds weer naar die speciale producten verlangen.

Ook hier zijn anderen gevolgd, die dezelfde werkwijze invoerden: zuivelfabrieken die zelf, of in combinatie met anderen, hun producten onder eigen merk overal gingen verhandelen. Ik herhaal ook hier weer wat ik reeds eerder gezegd heb: ik heb alle respect voor het werk ook van die anderen. Maar dit neemt niet weg dat aan de particuliere zuivelindustrie de eer toekomt, de eerste moeilijkheden te hebben overwonnen, de weg ook voor anderen te hebben geëffend en het voorbeeld te hebben gegeven.

Ik had U beloofd om met enkele voorbeelden te laten zien, dat de particuliere zuivelindustrie grote diensten bewezen heeft aan Nederland, aan Friesland en aan de Friesche boeren. En nu ik die voorbeelden gegeven heb, herhaal ik ze nog eens kort :

- * de particuliere industrie heeft de eerste zuivelfabrieken gesticht;
- * de particuliere industrie verruimde het afzetgebied voor de Friesche melk door steeds weer de fabricage van nieuwe producten in te voeren;
- * de particuliere industrie ging voorop bij het maken van kwaliteitsproducten en bij het opbouwen van een vaste en duurzame handel in deze producten over de gehele wereld onder eigen merken;
- * en - ik heb er reeds een paar maal op gewezen - de particuliere industrie vond bij dit alles navolgers, zodat haar voorbeeld ook aan vele anderen ten goede kwam.

Ik zou over dit alles nog veel meer kunnen vertellen, maar als ik op al deze onderwerpen diep inging, zou ik U in plaats van enkele kwartieren wel enkele dagen moeten bezig houden. En ik vermoed dat gij allen nog wel iets anders te doen hebt, dan naar mij te luisteren. Ik moet mij dus tot enkele hoofdzaken beperken. Maar ook na het horen van die hoofdzaken zoals ik U die heb uiteengezet, geloof ik dat U met mij van mening zult zijn, dat de zuivelbereiding zonder particuliere fabrieken het niet gebracht zou hebben tot de hoogte, die wij thans met behulp van het particuliere bedrijf bereikt hebben.

Waar ik nu aan de hand van de feiten kon bewijzen, dat de particuliere industrie een zo belangrijke rol gespeeld heeft in de ontwikkeling der zuivelbereiding, mag ik niet nalaten hier nog te wijzen op een speciaal punt, dat voor de boeren naar mijn gevoelen in het bijzonder van belang is.

Het zal U toch duidelijk zijn, dat voorgaan op het gebied van industrie en handel, het ondernemen van nieuwe zaken, niet mogelijk is zonder dat men zich belangrijke opofferingen getroost. Men moet nieuwe machines kopen en proberen. Als ze hun werk niet goed doen, moet men ze door andere vervangen. Als men handel drijft over de gehele wereld, zijn daaraan gevaren verbonden. De afnemer in Amerika, of Japan, of Indië, of

Griekenland, of Turkije, of Afrika blijkt op een kwade dag het hem geleverde niet te kunnen betalen. En de fabriek lijdt het verlies. Ik noemde er hier maar enkele, maar zo zijn er nog talloze gevaren, die aan het doen van grote zaken verbonden zijn.

Dit is nu eenmaal zo en dit kan niet anders. Aan ieder bedrijf zijn risico's verbonden. En daar het boerenbedrijf er wel een is, waarbij dagelijks talloze risico's worden gelopen, behoef ik U daarvan niets meer te vertellen. Ik moet U echter een vraag stellen. Is het juist dat de boer bij de grote risico's, die hij reeds in zijn boerderij loopt, doorgaat met het ene risico, op het andere te stapelen? Met andere woorden: Is het juist, dat de boer zich verbindt voor al die risico's, die verband houden met de aankoop van al die machines, met het stichten en inrichten van gebouwen en pakhuizen, met het geven van krediet aan afnemers in Japan, in Afrika, in Amerika, Indië en Turkije en talloze andere landen? En is het juist dat hij daarenboven nog op zich neemt die talloze andere risico's voor prijsschommelingen in suiker, blik, grondstoffen, producten ?

Als men deze vragen eens goed overdenkt en men beseft dan tegelijkertijd, hoe het boerenbedrijf alle aandacht, zorg en werkkraft van de boer opeist, dan kan men zich zeer goed verklaren, dat talloze boeren een wijs besluit nemen en er voor bedanken om zich verantwoordelijk te stellen voor alles, wat er verder met de melk gebeurt, nadat deze de boerderij en daarmee hun eigen gezichtskring verlaten heeft. Boeren dus die er niets voor gevoelen om op deze wijze verantwoordelijk te zijn voor bedragen, die eigenlijk niemand van te voren ook maar enigszins kan becijferen. Men kan dan wel zeggen dat de boer bij alles zelf de teugels in handen moet hebben, maar dan zeg ik dat geen boer dit kan, en niemand. Iedereen moet met anderen samenwerken, een deel van het werk aan anderen overlaten.

Gaat men zijn werkterrein te ver uitbreiden, dan is het gevolg, dat men niets meer goed doet. Een groot man heeft eens gezegd: in de zelfbeperking toont zich de meester. En zo is het. Laten wij allen ons deel van het werk doen en laten wij dit deel volledig en goed doen. Laten wij niet proberen tegelijkertijd boer en zuivelfabrikant of zuivelfabrikant en boer te zijn. Schoenmaker, blijf bij je leest.

Gij moet mij goed verstaan. Als er boeren of anderen zijn, die aan hun eigenlijke werk niet genoeg menen te hebben en die er daarom nog wat anders bij wensen te doen, dan moeten zij dit zelf weten. Maar dit neemt niet weg, dat ik Uw aandacht er op meende te moeten vestigen, dat de levering van de melk aan de particuliere fabriek, het samenwerken dus tussen boer en particuliere fabriek, voor de boer naast andere voordelen deze grote betekenis heeft, dat de zorgen en de risico's verdeeld, worden: de boer op de boerderij, de fabrikant in de fabriek.

Ik herhaal wat ik U gezegd heb:

de particuliere zuivelindustrie is baanbreker geweest; zij stichtte de eerste fabriek; zij ging in de ontwikkeling van het bedrijf vooraan; zij gaf daaraan haar werkkraft en zorgen; en nu voeg ik daaraan nog toe: zij droeg de risico's die met dit alles onvermijdelijk gepaard gingen.

Daarom - en daarmee besluit ik mijn beschouwingen over het eerste gedeelte van mijn antwoord op de vraag, die ons vanmorgen bezig houdt - *daarom heb ik met grote stelligheid gezegd, dat de particuliere zuivelindustrie een grote betekenis heeft voor Nederland, voor Friesland en voor de Friesche boeren.*

2. Nu kom ik tot het tweede gedeelte van mijn antwoord: de particuliere zuivelindustrie heeft belangrijke diensten in het verleden bewezen, doet dit in het heden en hoopt met Uw medewerking daarmee nog talloze jaren verder te gaan.

Wat ik U tot nu toe verteld heb, heeft U duidelijk bewezen, dat de particuliere vorm van zuivelbereiding prachtig werk heeft gedaan ten behoeve van de bloei van die industrie en dus ook van de melkveehouderij, en dat zij voorbeelden heeft gegeven, die door velen zijn nagevolgd.

Maar nu zult Gij misschien zeggen: dat is alles heel mooi en wij zijn blij, dat er een particuliere zuivelbereiding geweest is, die in vele opzichten vroeger de weg heeft gewezen, maar hoe staat het er nu op het ogenblik voor en hoe zal het in de toekomst zijn?

Er zijn wel meer mensen die vroeger goed werk hebben gedaan, maar die op een goede dag hun plaats voor anderen moeten inruimen en dan op pensioen gesteld worden. Ook in dit opzicht kan ik U geruststellen. Er bestaat in Nederland en speciaal in Friesland nog een grote en krachtige particuliere zuivelindustrie, die er voorlopig nog niet aan denkt om pensioen aan te vragen.

Ik weet zo ongeveer hoe het in de Friesche particuliere zuivelindustrie toegaat. Hoe de Friesche zuivelfabrikanten dag aan dag in de weer zijn om hun fabrieken te verbeteren en te moderniseren; hoe alle zorgen er op gericht zijn om de producten steeds weer beter te maken en die producten altijd weer aan te passen aan de wereldbehoefte, die zich wijzigt, aan de smaak van de verbruikers in alle mogelijke landen, die telkens weer wat anders vragen, en aan de behoeften in nieuwe landen, waarnaar men de export van Friesche zuivelproducten uitbreidt.

Ik ben niet blind voor het goede werk, dat ook anderen op dit gebied verrichten, maar als ik de historie, aan het heden verbind en ik zie dan wat er in de Friesche particuliere zuivelfabrieken gewerkt wordt, dan zeg ik: het is heden nog net als vroeger, de particuliere fabrieken zijn nog in vele opzichten een voorbeeld voor anderen en blijven voortgaan om het bedrijf te doen groeien en tot steeds grotere ontwikkeling te brengen.

En dit is niet alleen heden nog zo, maar als er op deze wijze wordt voortgewerkt, zal het nog tot in een verre toekomst zo blijven. Want ik weet, dat de Friesche particuliere zuivelfabrieken ook nu nog een grote politiek volgen en niet schromen om zich vandaag grote opofferingen te getroosten, om steeds voor de toekomst klaar te zijn en vooraan te blijven.

Het verheugt mij U dit te kunnen zeggen. Maar daar ik over de toekomst spreek, kan ik natuurlijk niet verder gaan. Het bewijs te leveren met voorbeelden, zoals ik U die hiervoor gaf, is natuurlijk, daar wij over de toekomst spreken, onmogelijk.

Maar Gij hoeft mij ook niet voor een verre toekomst op mijn woord te geloven. Want per slot van rekening hebt Gij zelf het heft in handen. Laten wij nu eens aannemen, dat in strijd met de feiten van het verleden en het heden, de particuliere zuivelindustrie in een verre toekomst plaats moest maken voor een ander soort bedrijven. Als iets dergelijks ooit mocht gebeuren, dan kunt Gij allen nog nader beslissen wat U te doen staat.

Er wordt wel eens gezegd: de particuliere zuivelindustrie moet plaats maken voor de coöperatieve. Ik heb U al laten zien, dat het daarop nog niet erg lijkt. En ik zou aan

hem, die dit wil beweren, dan ook slechts één antwoord willen geven. Laten wij eens alle Friesche boeren gedurende een jaar vrij laten van de verbintenissen, die hen dikwijls voor vele jaren aan een zuivelfabriek verbinden. En laten wij hen dan allen aan het einde van dat jaar eens laten kiezen. De boer zal dan in zijn keuze zelf het antwoord geven op de vraag, of hij het voortwerken wenst van de particuliere fabrieken.

Maar ik twijfel of men wel zo gauw tot het nemen van een dergelijke proef zal willen meewerken. En zonder dat is het niet mogelijk om de zaak zuiver te behandelen, omdat te vele boeren aan een bepaalde fabriek door hun handtekening voor vele jaren vastzitten en dus niet in vrijheid kunnen meebeslissen. Van één, ding ben ik echter verzekerd: de particuliere zuivelfabrieken zouden niet bang zijn voor het resultaat van zulk een proef.

Nadat ik U dus heb aangetoond, van welke grote betekenis de particuliere zuivelindustrie steeds geweest is, heb ik er thans nog aan toegevoegd, dat terecht ook nog heden deze industrie haar krachtige positie inneemt, en dat ook in de toekomst nog heel wat van haar verwacht mag worden. Ik heb er ten slotte nog op gewezen, dat men de bestrijders van deze industrie rustig kan antwoorden: laten wij niet te veel woorden gebruiken, doch laat de praktijk beslissen.

3. Tot slot kom ik nu aan mijn derde punt: ik wil U iets zeggen over de drijfveer, die de particuliere zuivelindustrie er toe brengt om zich dag aan dag in te spannen voor de belangen van het bedrijf in de ruimste zin des woord.

Dit is een zeer belangrijk punt en ik moet U vragen, het eens goed te overdenken. Ik durf U dit te vragen omdat ik er van overtuigd ben, dat juist deze kwestie zeer sterk tot de boeren moet spreken.

Ik begin dan met U een vraag te stellen: waarom werkt Gij van 's morgens vroeg dikwijls tot 's avonds laat in Uw bedrijf? Ik zal U tegelijk het antwoord geven: omdat het voortdurende en grote zorgen vereist en omdat het in het belang van U en Uw gezin is, als Gij er van maakt wat er van te maken is. Deze drijfveer: het onmiddellijk belang bij de zaak, is het die de boer uit het bed haalt, als vele anderen nog enige uren rust nemen; die hem in de drukke tijden van het jaar haast geen tijd laat om te eten. Het is nodig en daarom doet hij het!

En nu een tweede vraag: gesteld eens dat niet Gij zelf in Uw bedrijf werkzaam bent, doch een vreemde gehuurde kracht, die bij de uitkomsten van het bedrijf dus niet zo na betrokken was. Denkt Gij niet dat deze eens een half uurtje langer voor zijn maaltijden zou nemen en een uurtje eerder met werken zou ophouden, dan Gij zelf doet? En zou zulk een niet direct bij de resultaten van het bedrijf betrokken werkkraft steeds even sterk vervuld zijn van de belangen van Uw bedrijf, steeds even veel zorg en aandacht hebben voor alle grote en kleine dingen, die er in gebeuren?

Ik geloof dat ons antwoord kort kan zijn: de beste prikkel om zich voor een zaak tot het uiterste toe in te spannen is het gezonde, eigenbelang bij die zaak. Ik herhaal: gij moet dit eens goed overdenken en dan verwacht ik dat gij aan mijn zijde staat.

Het is nu deze zelfde drijfveer, die werkt in de particuliere zuivelfabriek. Toen de eerste fabriek gesticht werd, deed de eigenaar dit, omdat hij verwachtte daarin een goede gelegenheid te vinden om zijn energie en zijn kapitaal en zijn werkkraft met goede resultaten aan te wenden. Toen de particuliere industrie de bereiding van gecondenseerde melk

opnam, deed zij dit omdat zij kans zag daarin iets te bereiken. Toen de particuliere fabriek vooraan ging door de gehele wereld af te reizen en overal haar producten te plaatsen, deed zij dat, omdat zij daarvan resultaten verwachtte.

En omdat zij bij dit alles zelf onmiddellijk betrokken was, heeft zij niet alleen al die nieuwe dingen aangepakt, doch er zoveel werk, kapitaal en, zorg aan besteed, dat zij ze tot een goed einde gebracht heeft, zo als ik U heden reeds heb laten zien. Tot een goed einde, waarvan niet alleen zijzelf, doch ook vele anderen geprofiteerd hebben.

En nu vraag ik U: Ligt in dit eigenbelang niet een aansporing, sterker dan iedere andere, om te doen wat men kan? Geeft het feit, dat de particuliere zuivelindustrie werkt uit eigen drang en dat zij aan den lijve de resultaten van dat werk voelt, niet de zekerheid, dat het zal blijven zoals het steeds geweest is: dat de particuliere zuivelindustrie in, ondernemingsgeest, in drang naar voortdurende ontwikkeling vooraan zal blijven gaan?

Over dit eigenbelang moet ik nog iets meer zeggen, omdat men er soms een verkeerde uitleg aan tracht te geven. Meestal worden daarvoor twee beweringen gebruikt, die ik noodzakelijk even moet bespreken.

De eerste bewering is dan: dat eigenbelang is wel heel mooi, maar het maakt de mensen te begerig naar winst en daardoor verliezen zij de toekomst uit het oog ter wille van direct gewin. Als men dat zo hoort zeggen, dan denkt men wellicht: daar is toch ook wel wat van waar. Ik heb echter vele feiten uit de zuivelindustrie tot mijn beschikking, die bewijzen, dat de particuliere zuivelindustrie wel degelijk een zeer ruime kijk heeft op wat het belang van de industrie meebrengt. Ik zal U daarvan enkele voorbeelden noemen.

Laat ik er dan in de eerste plaats eens op mogen wijzen, dat de zuivelindustrie in Nederland, en speciaal de boterbereiding, in de laatste veertig jaar niet alleen door de verplaatsing van het bedrijf van de boerderij naar de fabriek vooruitgegaan is en sterk geworden; daar kwamen nog andere factoren bij. En onder die andere factoren heeft de botercontrole een belangrijke rol gespeeld. Die botercontrole nu is een instelling, die er op berekend was niet om direct voordeel op te leveren, doch om op de langen duur het bedrijf te versterken. Wie nu beweren wil, dat de drijfveer van het eigenbelang de particulieren, fabrikant er van weerhoudt om dergelijke grote lijnen in het oog te houden, die zij er op gewezen, welk een belangrijke rol de particuliere zuivelfabrikanten gespeeld hebben bij het tot stand brengen en op een hoog peil handhaven van de botercontrole.

De botercontrole heeft zeer veel aan de particuliere zuivelindustrie te danken. Hetzelfde kan ik zeggen van de kaascontrole, die van jongeren datum is. Wie de geschiedenis van de kaascontrole kent, zal toegeven, dat particuliere fabrikanten zeker niet minder dan anderen er voor gewerkt hebben om de kaascontrole tot stand te brengen en bij haar verdere ontwikkeling haar hoog karakter te handhaven.

Een ander voorbeeld. Men zegt wel eens, dat het eigenbelang de mensen ertoe brengt om niet zoveel te letten op de kwaliteit der producten als op onmiddellijk gewin. Maar dan vraag ik U: wie hebben reeds sedert ettelijke jaren de beste boter en kaas gemaakt?

Zo zou ik verder kunnen gaan en U aan de hand van voorbeelden bewijzen, dat de particuliere zuivelindustrie daar, waar zij door eigenbelang gedreven werd, aan dat eigenbe-

lang een zeer hoge betekenis wist te geven, waardoor het dienen van het eigenbelang samenging met het geven van een goed voorbeeld en het steunen van algemene belangen. Zij, die het voorstellen alsof dit eigenbelang een gevaar zou zijn, kunnen blijkbaar niet inzien, dat de maatschappij juist vooruit komt door een gezond samengaan tussen individueel eigenbelang en algemeen belang, zoals dit zich in de particuliere zuivelbereiding ontwikkeld heeft.

Hiermee is de eerste bewering van hen, die op het eigenbelang van de particuliere zuivelfabrikant als op een gevaar wijzen, weerlegd, ik kom thans tot de tweede bewering, die sommigen gaarne gebruiken om de boeren afkerig te maken van de particuliere zuivelbereiding.

Zij zeggen tegen de boeren: Wees toch niet zo dom om de melk aan een particuliere fabriek te verkopen; die fabrikant geeft U er voor, wat hij kwijt wil zijn en gaat zelf met de winst strijken. Men zegt het misschien nu en dan een beetje anders, maar daarop komt het toch in hoofdzaak neer.

Ik moet echter tegen dergelijke misleidende uitspraken ten sterkste opkomen. En ik doe dit met te meer klem, omdat degenen, die dergelijke argumenten gebruiken, zelf weten, dat zij onwaarheden verkondigen. De boer verkoopt de melk aan de fabriek; de fabriek koopt de melk van de boer. En nu weten wij allemaal wel, dat koper en verkoper over de prijs niet altijd gelijk denken. De koper is geneigd te denken, dat hij te veel betaalt, de verkoper helt er meer naar over om te denken, dat hij te weinig ontvangt. Zo zal het bij de melk ook wel eens gaan.

Maar als men mij nu vraagt: Is de boer wel goed af als hij de melk aan een particuliere fabriek levert? Krijgt hij dan niet te weinig voor de melk? dan draai ik de zaak eerst eens even om en dan zeg ik: Vergelijk de melkprijs, die de particuliere fabrieken betalen, eens met de zuivelwaarde der melk op basis van de marktprijzen voor zuivelproducten en vergelijk de prijzen eens met die, welke andere fabrieken ook in andere delen van ons land en in het buitenland betalen. En als Gij deze vergelijking gemaakt hebt, dan vraag ik U: Zijt Gij tevreden?

En ik wil U wel tegelijkertijd het antwoord geven: De verhouding tussen boer en particuliere zuivelfabriek is op den duur slechts mogelijk, indien het een reële verhouding is en wie de zaak eerlijk nagaat, zal tot de slotsom komen, dat de particuliere zuivelindustrie reële melkprijzen aan de boeren betaalt, die iedere eerlijke vergelijking goed kunnen doorstaan.

En nu dit zo is, moet men mij niet meer aankomen met het praatje, dat de fabrikant de boer in zijn macht heeft en hem maar uitbetaalt wat hij kwijt wil zijn. De geschiedenis van tientallen jaren bewijst dat dit onwaar is en Uw ervaring leert U heel iets anders. Tegenover hen die mochten willen beweren, dat men zich voor contact met de particuliere industrie moet wachten, omdat deze het algemeen belang en het boerenbelang niet kent en geen rekening, er mee houdt, stel ik dus het feit, dat duidelijk gebleken is, dat het algemeen belang en het boerenbelang in goede harmonie samengaan met het eigenbelang van de particuliere zuivelindustrie.

En eerder heb ik U reeds laten zien, dat blijkens de ervaring dit eigenbelang een machtige drijfveer voor de fabrikant is om zo hard en goed mogelijk te werken, waarvan hijzelf, de boer en ten slotte de gehele wereld profiteert.

Hiermee ben ik aan het einde van mijn uiteenzetting gekomen. Graag had ik U nog veel meer verteld, maar de tijd is beperkt. Toch moet ik nog een ogenblik Uw aandacht vragen om kort te overzien wat ik U uiteengezet heb.

De vraag was: Waarom particuliere zuivelindustrie? En bij mijn antwoord heb ik U aan de hand van verschillende zeer belangrijke voorbeelden duidelijk bewezen:

- * dat de particuliere zuivelindustrie in verschillende belangrijke dingen de eerste geweest is en het goede voorbeeld gaf, dat door anderen is nagevolgd;
- * dat de particuliere zuivelindustrie de eerste fabrieken stichtte; de eerste en gedurende lange jaren de enige was, die vooring in het maken van verschillende andere producten, dan boter en kaas;
- * dat deze particuliere industrie de beste producten maakte, de export over de gehele wereld organiseerde, haar handelsmerken bekend maakte als teken van goede kwaliteit en solide handelsgebruiken;
- * dat dit alles tot stand kwam zonder dat de boeren bezwaard werden met de onvermijdelijke risico's, die aan grote ondernemingen en belangrijke handelstransacties verbonden zijn;
- * dat alle tekenen er op wijzen, dat een grote en krachtige particuliere zuivelindustrie zal blijven voortgaan met een goede invloed uit te oefenen op de ontwikkeling van de Friesche zuivelbereiding;
- * en dat bij dit alles een grote en gezonde waarborg voor goed werk en uiterste krachtsinspanning bij deze industrie gevonden wordt in het belang, dat zijzelf heeft bij de resultaten die bereikt zullen worden;
- * terwijl gebleken is dat daarvan tegelijkertijd profijten komen aan het algemeen belang en aan de Friesche boeren.

Zie daar mijn antwoord op de vraag: Waarom particuliere zuivelindustrie? En nu vraag ik U: Is dit antwoord duidelijk? Voelt gij nu niet met mij dat hier grote en belangrijke motieven zijn aangevoerd, die er alle voor pleiten om de samenwerking tussen particuliere fabrieken en melkleveranciers met beiderzijdse goede wil en met beiderzijdse dankbaarheid voor wat reeds bereikt werd, te blijven voortzetten en opbouwen?

Dit alles overwegende eindig ik met de wens uit te spreken, dat de boeren en de particuliere zuivelindustrie zullen voortgaan met het aankweken van onderling vertrouwen en met het begrijpen van elkaars rechtmatige belangen. Op die grondslag wens ik U tot in lengte van jaren een samenwerking toe tot heil van de industrie, van de Friesche boeren en van het algemeen Friesch en Nederlands belang.

Kunnen de „aandelen in het ledenkapitaal" bij een Coöp. Zuivelfabriek ook dienen als waarborg voor een krediet in lopende rekening bij een Coöp. Boerenleenbank?

door K. Frietema ⁹

Alvorens bovenstaande vraag te beantwoorden, wil ik er op wijzen dat het vooral twee zaken zijn, die pleiten vóór kapitaalvorming voor de leden bij een Coöp. Zuivelfabriek.

In de eerste plaats is het van belang dat voor de leden iets van hetgeen hun in de vorm van melkgeld kan worden uitgekeerd, wordt gereserveerd opdat zij bij eventuele uit-treding - liefst als zij het bedrijf neerleggen - een opgespaard sommetje - liefst vrij be-
duidend - kunnen ontvangen.

En in de tweede plaats gaat de financiering van de Coöp. Zuivelfabriek gemakkelijker en vlotter, als er ledenkapitaal wordt gevormd. Een vereniging, die geen ledenkapitaal vormt voor haar leden, is genoodzaakt voor haar financiering steeds gelden van derden te gebruiken, tenzij zulke grote reserves worden gemaakt dat zij daardoor en daarmee met eigen middelen kan financieren. Ik verwacht dat bij geen enkele Coöp. Zuivelfabriek de reserves zo hoog zijn opgevoerd.

Het denkbeeld is wel eens geopperd, dat het aandeel in het ledenkapitaal aan een uitge-treden lid niet zou worden uitgekeerd, indien het uitgetreden lid zich weer aansloot bij een andere coöp. zuivelfabriek, maar dat het aandeel in het ledenkapitaal in dit geval werd overgeschreven van de ene coöp. zuivelfabriek op de andere. De bedoeling van deze maatregel zou zijn dat de leden eerst dan hun aandeel in het ledenkapitaal zouden ontvangen als zij niet meer lid waren van een coöp. zuivelfabriek, dus als zij ophielden met het bedrijf. Men zal gevoelen dat aan deze maatregel ten grondslag ligt de idee, dat het ledenkapitaal vooral bedoelt te zijn een spaarpenning voor de oude dag.

Nu is gedurende vele jaren de ledenkapitaalvorming vrijwel de enige spaargelegenheid geweest, die er door de organisatie voor de leden bestond. Later is de *boeren-verzeke-ring* meer naar voren gekomen. Wel heeft te allen tijde ook voor de boer de gelegenheid bestaan om bij verzekerings-maatschappijen pensioen- of kapitaalverzekeringen af te sluiten, maar het is bekend dat vooral bij de boerenbevolking deze verzekeringen weinig ingang vonden. De organisatie is in deze ook weer helpend opgetreden. De verzekering-
en bij het Onderling Boerenverzekeringsfonds zijn zodanig ingekleed, dat de premie-
betaling plaats vindt door inhouding van een klein bedrag van het wekelijkse melkgeld. De premiebetaling wordt dus zeer gemakkelijk gemaakt en de druk van premiebetaling wordt ternauwernood gevoeld.

Er zijn nu dus twee spaar- of verzekeringsgelegenheden door de organisatie mogelijk gemaakt. Welke van deze twee de voorkeur verdient? Men kan er verschillend tegen aanzien en iedere gelegenheid heeft haar voor en tegen. In verzekering zit risico. Het is mogelijk dat in ruime mate van de verzekering wordt genoten waar slechts korte tijd premie is betaald, terwijl het ook mogelijk is dat men het uit te keren kapitaal meer dan betaalt en men dus voordeliger had gedaan met zelf te sparen. Een onvoordelige trans-

⁹ K. Frietema (1873 - 1944) was Directeur van de C.Z. te Wirdum

actie is dus mogelijk, waar weer tegenover staat dat een onvoordelige levensverzekering geprefereerd wordt boven een voordelige.

Bij ledenkapitaalvorming is, als het beheer goed is, risico buitengesloten. Men spaart geld, geniet er de rente van en te eniger tijd ontvangt men het gespaarde geld terug, niets meer en niets minder.

Het feit, dat bij overlijden - in de tijd dus dat er de meeste behoefte is - de verzekering haar weldadig werk verricht, pleit zeer sterk voor verzekering. Het zou naar mijn mening toe te juichen zijn indien alle leden, die daarvoor in de termen vallen, verzekerd waren bij het Onderling Boerenverzekeringsfonds. Wanneer dat zo was dan was één van de motieven, die pleiten voor ledenkapitaalvorming, vervallen. Het andere door mij genoemde motief blijft echter bestaan.

Verzekering bij het Onderling Boerenfonds zal binnen afzienbare tijd nog niet algemeen zijn en uit dien hoofde blijft ledenkapitaalvorming naar mijn mening ook nog gewenst, ook zelfs daar waar verzekering bij het Boerenfonds vrij veel deelnemers telt.

Nu ben ik niet blind voor de omstandigheid dat het voor de leden wel eens moeilijk kan zijn een deel van de inkomsten te reserveren. In de gevallen, waar de inkomsten niet de uitgaven kunnen dekken, mag men redeneren dat het zo mooi is dat er iets wordt opgespaard voor de oude dag, op de betreffende veehouder zal deze redenering weinig vat hebben omdat hij het geld zo moeilijk kan missen.

Om die reden vind ik het ook haast vanzelfsprekend dat in de goede jaren meer wordt gereserveerd dan in de minder goede of slechte jaren. Het eigenaardige doet zich nu voor, dat wie een verzekering bij het Boerenfonds heeft afgesloten - welke verzekering vrijwillig is - en voor wie dus de kapitaalvorming minder nodig is, dat die genooddaakt wordt dáár waar ledenkapitaalvorming aan de fabriek wordt toegepast, zich die ledenkapitaalvorming ook te laten welgevallen, omdat het wel haast buitengesloten is dat een coöp. zuivelfabriek voor een deel van haar leden ledenkapitaal vormt en voor een ander deel niet. Dit, gevoegd bij nog andere motieven, deed bij mij de vraag opkomen of de „aandelen in het ledenkapitaal" ook nog op een andere wijze van dienst kunnen zijn en wel door ze aan te wenden als borgstelling voor een krediet in lopende rekening bij een Coöp. Boerenleenbank.

Het wil mij voorkomen, dat hieraan verschillende voordelen verbonden zijn. In de eerste plaats zal de regeling er toe meewerken dat meerdere leden een „lopende rekening", een rek. cour., krijgen bij de financiële instelling. Men bereikt daarmee dat geen geld renteloos blijft liggen; wat men niet nodig heeft, belegt men en men neemt op, wat men nodig heeft. De financiële instelling - de leenbank dus - zorgt dat men niet boven het toegestane krediet komt. Doordat de coöp. zuivelfabriek borg wordt, en dit kan naar mijn mening niet bezwarend zijn omdat het betrokken lid bij de zuivelfabriek zoveel ledenkapitaal heeft staan, is het niet nodig dat bepaalde personen borg worden.

Bovendien heeft het dan geen zin - wat inderdaad thans in de praktijk voorkomt - dat de leden er aan gaan tornen dat ledenkapitaal toch hun eigen geld is, dat ze het niet in handen kunnen krijgen en dat ze het toch zeer goed zouden kunnen gebruiken, al was het maar tijdelijk. Nu de financiële uitkomsten van het boerenbedrijf in de laatste jaren minder goed zijn, hoort men die klanken meermalen.

De regeling, dat het „Aandeel in het ledenkapitaal" dient als borgstelling voor een krediet in lopende rekening, acht ik zeer goed uitvoerbaar. Administratief geeft ze al heel weinig moeilijkheden; alleen moet er voor ieder lid, dat van de regeling gebruik wil maken, een akte van borgstelling worden opgemaakt. Deze akte, op zegel van 30 cent, kan misschien jaren aaneen onveranderd blijven.

Aan de bepaling in de Statuten dat de vereniging het recht heeft, op de vordering van het aandeel in het ledenkapitaal in mindering te brengen hetgeen het lid, welks lidmaatschap eindigt, uit welke hoofde ook aan de vereniging schuldig bleef, ken ik voldoende waarde toe om een regeling te kunnen treffen dat de vereniging geen risico zal lopen door de verleende borgstelling.

Hierdoor vervalt dan m.i. ook de bewering dat de zuivelfabriek zich moet onthouden, borg te worden. Men heeft het gevoel vaak alsof borg worden altijd iets onzeker betekent, iets dat misschien financieel nadeel kan opleveren. Hier in ons geval is het toch iets anders omdat de vereniging borg wordt voor een bedrag, dat niet groter is dan het bedrag, dat de persoon in kwestie zelf van de vereniging heeft te vorderen.

Wanneer wij de kwestie ook eens bezien niet van het standpunt van de zuivelfabriek, maar van dat van de individuele boer, lid van de fabriek, dan meen ik ook voordelen te zien. De boer wenst een krediet in lopende rekening, waarvoor hij borgstelling moet geven en nu is het naar mijn mening mooier dat de organisatie van de boer borg wordt dan dat, zoals tot dusver gebruikelijk is, een of twee familieleden of goede kennissen borg worden.

De Boerenleenbank ten slotte zal wel allerminst bezwaar maken omdat die zeker de vereniging in soliditeit niet ten achter zal stellen bij een paar personen.

Misschien werpt men mij tegen dat de „aandelen in het ledenkapitaal" niet van die grootte zijn dat ze betekenis zouden hebben voor een krediet in lopende rekening. Ik erken dat in vele gevallen de „aandelen" nog klein zijn als gevolg van het feit, dat vele fabrieken weinig aan kapitaalvorming voor de leden hebben gedaan. Toch is het hier en daar anders.

Als voorbeeld daarvan wil ik noemen dat aan de vereniging „Coöp. Zuivelfabriek Wirdum" op 12 mei jl. 3 leden zijn uitgetreden, die ieder een bedrag kunnen ontvangen van boven de f 6000.-. Dat zijn toch aardige bedragen voor een krediet in lopende rekening. Misschien voert men ook aan, dat ik het op deze manier wel wat heel gemakkelijk maak dat de leden over hun „aandeel in het ledenkapitaal" kunnen beschikken en het misschien verbruiken. Ik meen dat dit zal meevallen. Een krediet te hebben in lopende rekening wil niet zeggen dat men steeds zal zorgen dat de schuld het maximum zal bedragen; integendeel, de schuld wil men liever zo klein mogelijk houden.

Men gaat de „lopende rekening" aan om van de voordelen, die er aan verbonden zijn, te genieten. Liefst zal men van het krediet geen gebruik maken, d.w.z. men zal zijn best doen eer een krediet-saldo dan een debet-saldo bij de bank te hebben, maar als het nodig is, zal men tot het maximum-krediet gaan. Hoe eventueel de rekening-courant er voor de leden zal uitzien, of die voor het merendeel een debet-saldo dan wel een krediet-saldo zal aanwijzen, zal in hoofdzaak afhangen van de tijdsomstandigheden, dus of het bedrijf tegenloopt dan wel meeloopt.

Trots de omstandigheid dat er een kans bestaat dat naast het „aandeel in het ledenkapitaal" - het tegoed dus bij de coöp. zuivelfabriek - voor een lid ontstaat een bijna even grote schuld bij de Coöp. Boerenleenbank, meen ik de vraag, die ik boven dit artikeltje plaatste, bevestigend te mogen beantwoorden. Daar, waar de regeling toepassing zou vinden, zou ik met kracht willen aansturen op individuele verzekering van de boer bij het Onderling Boerenverzekeringsfonds. Zoals het tegenwoordig is, kan deelname aan de verzekering en ledenkapitaalvorming tevens, bezwaren meebrengen; bij de door mij ontwikkelde regeling vervallen die bezwaren en zal het ook gemakkelijker gaan, iets meer aan ledenkapitaalvorming te doen. Bovendien is ieder vrij om er al of niet gebruik van te maken.

Wirdum.

K. FRIETEMA.

De Coöp. Zuivelfabriek als Spaarbank.

Ingezonden

Commentaar op voorgaand artikel

Door Joh. Obbink ¹⁰

Met enige, verbazing las ik het artikel van de heer Frietema in het nummer van 20 juni van het OO.

Er worden in dat artikel zoveel belangrijke zaken aangeroerd, dat ik er niet aan kan denken die alle te bespreken en dat is ook niet mijn bedoeling.

Ik wenste alleen iets te zeggen over de m.i. merkwaardige opvatting, welke de heer F. heeft omtrent het Ledenkapitaal.

Het is natuurlijk wenselijk dat een coöp. zuivelfabriek tracht zo mogelijk met een eigen kapitaal te kunnen werken, of anders met het geld van de leden, in de vorm van ledenkapitaal.

Het eigen kapitaal kan gevonden worden door het vormen van reserves, het andere door bijschrijving van ingehouden melkgelden op de ledenrekeningen.

Nu zegt echter de heer F. dat het gewenst is ledenkapitaal te vormen met als gedeeltelijk *doel*, een spaarduitje voor de leden samen te brengen. Als *gevolg* kan dit aanvaard worden, als doel m.i. niet.

Trouwens heeft vermoedelijk wel geen enkel lid de neiging tot het vormen van ledenkapitaal ontleend aan de zucht tot sparen, en ik vermoed dat menig lid vreemd zou opkijken als hem verteld werd dat de vorming van ledenkapitaal „in de eerste plaats” geschiedt om hem een spaarduitje te bezorgen.

Een andere onbegrijpelijke uitdrukking van de heer F. is dat hij zegt, dat er vroeger eigenlijk maar één gelegenheid tot sparen was bij een boerenorganisatie, n.l. de vorming van ledenkapitaal bij een zuivelfabriek, welke later met een andere werd aangevuld, n.l. de mogelijkheid van een pensioen- of kapitaalverzekering te sluiten.

Men kan een dergelijke opvatting, in een land als het onze, dat als het ware bedekt is met honderden boerenleenbanken, welke toch de aangewezen spaargelegenheden voor de boer zijn, niet goed begrijpen.

Dat een coöp. zuivelfabriek zich door het vormen van ledenkapitaal onafhankelijk tracht te maken van particuliere banken, is toe te juichen, dat daarnaast nog een reservevorming plaats heeft eveneens. Hoe sterker positie de vereniging zich veroverd, hoe beter, maar een zuivelfabriek moet en mag zich niet lenen om zich als *doel* te stellen ten behoeve der leden te sparen; daarvoor zijn wel andere instellingen.

De opmerking dat fabrieken, waarvan de leden bijna alle bij het Boerenverzekeringsfonds zijn aangesloten, een der motieven tot het vormen van ledenkapitaal is ontvallen, lijkt mij volkomen onjuist. Het een heeft met het ander niets te maken.

Onduidelijk is ook, waar de heer F. zegt dat het aandeel in het ledenkapitaal dienst zou kunnen doen als borgstelling voor leden bij het openen van een rek. courant bij een

¹⁰ Joh. Obbink was boer in Aalden, hij was de eerste boer die in 1916 in het bestuur kwam van het G.O.Z.. Volgens Geluk een echte coöperator die anderen ver vooruit was! (boek Geluk blz. 131)

Boerenleenbank, en er dadelijk op laat volgen, dat het voor de *fabriek* geen bezwaar kan zijn als borg voor dergelijke leden op te treden. De fabriek staat geheel buiten deze transactie, daar zij niets te maken heeft met wat het lid in dit opzicht doen wil.

Een andere vraag is of de leenbank een aandeel op een ledenrekening als borgstelling zou accepteren, daar in de regel de statuten voor de uitbetaling daarvan, en soms ook ten opzichte van af- en bijschrijvingen bepalingen bevatten, welke een dergelijk onderpand minder begeerlijk maken.

Een wijziging der betreffende statutaire bepalingen zou in de praktijk tal van moeilijkheden ondervinden.

De grondgedachte van de heer F., het ledenkapitaal dienstbaar te maken voor het verkrijgen van een krediet bij de boerenleenbank, lijkt mij onuitvoerbaar, omdat daardoor óf een geheel onvoldoende zekerheid zou worden gesteld voor de geleende gelden, óf het karakter van het ledenkapitaal zodanig zou veranderen, dat de fabriek deze wijze van kapitaalvorming als een zeer wisselvallige moest beschouwen.

Aalten, juni 1928.

JOH. OBBINK.

Het economisch en sociaal karakter van Coöperatie.

(Lezing gehouden op 31 mei 1928 in de ledenvergadering van den Bond van Directeuren van Coöperatieve Vereeniging op landbouwgebied in Friesland door Dr. R. Kuperus).¹¹

Het zal U zeker niet verwonderen, wanneer ik U vertel, dat ik wel enigermate heb moeten gewinnen aan de gedachte om in dit milieu, te midden van Directeuren van Coöperatieve Vereenigingen, die voor het merendeel mogen terugzien op een reeds vrij langdurige en eervolle staat van dienst in de coöperatieve beweging - het woord zou voeren over coöperatie. Toen enkele uwer bestuursleden mij dit verzochten, heb ik mij direct afgevraagd of ik iets belangwekkends zou kunnen vertellen aan U allen en in het bijzonder aan degenen onder U, die vanaf het moment dat de eerste grondslagen voor de landbouwcoöperatie in Friesland werden gelegd, in haar ontwikkeling een zo belangrijk en vruchtdragend aandeel hebben genomen.

Daar komt bij, dat naast het dikwijls uit jarenlange ervaring gewonnen persoonlijk inzicht in het wezen der coöperatieve idee, in de kracht van haar beginsel en de grenzen van haar toepassing, het u niet heeft ontbroken aan uitstekende deskundige voorlichting, terwijl U evenmin die beschouwingen zijn onthouden, die op de ideële kanten van onze beweging de nadruk hebben gelegd. Gedachtig aan het groot aantal lezingen over coöperatie, waarnaar U in de loop der jaren in de gelegenheid is geweest te luisteren, heb ik mij aanvankelijk wel afgevraagd of door het opnieuw houden van een lezing over coöperatie, U niet „te veel van het goede" zou worden opgediend.

Maar even snel als deze gedachte bij mij opkwam, heb ik haar ook verworpen, want het werd mij direct duidelijk, dat er bij een levende beweging zoals de coöperatie is, steeds weer behoefte bestaat aan het opnieuw onderzoeken van haar grondslagen en het toetsen van haar fundamentele beginselen aan de uitwerking, die deze in de praktijk hebben gevonden.

Wie werkelijk leeft in onze beweging wordt nooit moe om te praten over haar drijfveren en resultaten, haar licht- en schaduwzijden; het gaat hem als ouders met hun kinderen, ze raken er bij gelegenheid nooit over uitgepraat, hetzij ze gemakkelijk zijn of lastig, 't zij ze goed kunnen leren of moeilijk, ze zijn toch altijd in de ogen der ouders belangwekkend en terecht! En deze vergelijking, die, zoals een goede vergelijking betaamt, bij verdere doorvoering wel mank zal gaan, is m.i. ook in dit opzicht nog juist, dat de kinderen in veel gevallen dat zijn, wat de ouders er van maken. Zo is het met onze landbouwcoöperatie ook; wat zij kan betekenen voor de boerenstand, het ligt aan hem zelf en aan zijn leiders dit te bepalen.

Dit is een verheugende en beschamende erkenning tegelijkertijd, verheugend in zover het het bewustzijn van eigen kracht kan bijbrengen en versterken, beschamend in zover het tevens duidelijk maakt, dat de coöperatoren nog in velerlei opzicht in gebrek aan eensgezindheid, toewijding en liefde voor hun beweging zijn tekort geschoten. Misschien is er straks nog gelegenheid hierover het een en ander te zeggen, al voel ik mij geenszins geroepen noch de geschikte persoon om in een vergadering als deze in het

¹¹ Dr. R. Kuperus was in 1928 adjunct-directeur van de Coöp. Zuivelbank te Leeuwarden

bijzonder de morele eisen, die de toepassing der coöperatie op velerlei gebied ongetwijfeld stelt, te formuleren.

Ik heb dan ook op de agenda laten vermelden, dat de inhoud van mijn lezing zich in hoofdzaak zou bepalen tot een beschouwing van het economisch en sociaal karakter van coöperatie en ben er bij het begrenzen van mijn onderwerp van uitgegaan, dat U een nadere bespreking van de kenmerkende trekken van de coöperatie in economisch en sociaal opzicht wellicht zou interesseren.

Wanneer men zich een oordeel wil vormen over het economisch karakter van coöperatie, dan dient men te bedenken, dat zij een economisch verschijnsel is als zovele andere en dat zij niet op zich zelf staat maar ingevoegd is in het economisch organisme, dat heden ten dage onze behoeftevoorziening tot stand brengt. Kennis van dit organisme is derhalve vereist bij een onderzoek naar de plaats, die de coöperatie daarin inneemt, de functie, die zij daarin vervult.

In meest algemene zin nu mag de **organisatie van onze behoeftevoorziening** gekenmerkt heten door het heersen van economische vrijheid, d.w.z. ieder individu wordt vrijgelaten in de wijze, waarop het in zijn onderhoud wil voorzien; het is in het algemeen vrij in de besteding van zijn arbeidskracht en eventueel van zijn kapitaal.

Zorgt elk voor zich, tegelijkertijd is dit streven dienstbaar aan de behoeftevoorziening van anderen. Door zich inkomsten te verwerven, die de beschikking geven over een gedeelte van het totaal aan goederen en diensten door de volksgemeenschap voortgebracht, heeft men tevens aan het tot stand komen van de goederen- en dienstenstroom meegewerkt.

Men kan daartoe zowel zijn arbeidskracht verhuren, als het verrichten van bepaalde werkzaamheden en diensten op eigen risico op zich nemen. Waar tot het laatste een bepaalde technische en administratieve organisatie niet kan ontbreken, is voor deze economische taak een bepaalde vermogensgrondslag vereist, welke bestaanbaar is door de waarborging van het privaat-eigendom, eveneens een kenmerk, waardoor onze economische samenleving zich onderscheidt. Zo zijn ontstaan de cellen in het huidige economische organisme: de ondernemingen, die in hoofdzaak op zich hebben genomen om de voorziening in onze behoeften te bewerkstelligen.

Voor economen heeft dat woord „onderneming” een veelzeggende betekenis. Zodra zij het horen, vertoont zich aan hun geestesoog een bepaalde economische orde, waarin het economisch leven automatisch en vrijwel mechanisch verloopt. Evenals de cel in alle levende organismen, zo vormt de onderneming in het systeem van onze stoffelijke behoeftebevrediging de kleinste zelfstandige eenheid. Zij leidt evenals de cel een leven op zich zelf, maar haar werkzaamheid is tevens dienstbaar aan de instandhouding en de groei van het geheel. Immers de onderneming is het orgaan, dat reagerende op de stand onzer behoeften, deze langs bepaalde weg in meerdere of mindere mate bevredigt.

Deze weg is niet direct, het winststreven is voor de onderneming het leidende beginsel; het rendabel maken van het in de onderneming gestoken kapitaal staat op de voorgrond. Is de winst-making voor de onderneming zelf het doel, vanuit algemeen economisch gezichtspunt ligt de grote betekenis van deze drijfveer tot economisch handelen in de omstandigheid, dat zij tegelijkertijd een bepaalde behoefte-bevrediging tot stand brengt,

omdat kapitaal en arbeid, in de onderneming verenigd, in de eerste plaats in die behoeften trachten te voorzien, die zich het sterkst manifesteren.

Voor de onderneming is hier de winst het grootst, voor de maatschappij heeft, in het algemeen gesproken, een zo rationeel mogelijke behoefte-voorziening plaats. Wil de onderneming deze functie vervullen, dan moet aan verschillende voorwaarden worden voldaan; om slechts enkele te noemen: er zal vrije beschikking moeten zijn over kapitaal en arbeidskracht en vrije prijsvorming van goederen en diensten. Aan de hand van de prijsvorming toch gaat de ondernemer zijn onderneming projecteren en zet hij zijn berekeningen op, of zijn productie of diensten lonend zijn te achten. Het toekomstig prijsverloop zal echter pas uitwijzen of werkelijk winst is gemaakt.

Ieder Uwer zal dus gevoelen dat elke onderneming derhalve de risico loopt, dat het in haar gestoken kapitaal achteraf niet rendabel blijkt te zijn. En de kans erop wordt vergroot, doordat gelijksoortige maar uiteraard dikwijls met verschillende productiecapaciteit en kapitaalcracht uitgeruste ondernemingen elkaar in de wedloop om de grootst mogelijke winsten te behalen, bekampen.

Dit verschijnsel der vrije concurrentie vloeit logisch voort uit de vrijheid, die, zoals wij zagen, aan het economisch handelen ten grondslag ligt. Zoals U bekend is, kennen economen aan de vrije concurrentie grote betekenis toe, omdat door haar onbelemmerd heersen de behoeftevoorziening automatisch zo goedkoop mogelijk geschiedt. In samenwerking met het zo juist genoemde verschijnsel, dat de ondernemingen haar werkzaamheid in de eerste plaats richten op de bevrediging van die behoeften, die zich het sterkst manifesteren, m.a.w. die artikelen zullen gaan produceren, waaraan relatief de meeste behoefte bestaat, ontstaat dus door de economische vrijheid een zo doelmatig mogelijke ordening van het economisch leven.

Dit is enigszins positief uitgedrukt, wij weten allen, dat aan het huidige economische stelsel ook verschillende economische en sociale fouten kleven, maar het zou ons te ver voeren daarop heden in te gaan. In algemene trekken acht ik deze gedachtegang echter juist en zij kan ons diensten bewijzen bij het opsporen van de ontwikkelingstendenzen die het zo juist geschetste stelsel vertoont, om op die wijze het economisch karakter van het coöperatie-verschijnsel te kunnen belichten.

Kenmerkend voor de tegenwoordige ontwikkeling van het economisch leven is de neiging, om door aaneensluiting de nadelige gevolgen, welke aan het onbelemmerd heersen van de z.g. vrije concurrentie verbonden zijn, te ontgaan. Hetzelfde kan men met andere woorden op deze wijze zeggen, dat ieder individu, zowel als elke onderneming er in de economische strijd op bedacht is, om door samengaan met anderen economisch sterker te worden.

Dit heeft onder de hand- en hoofdarbeiders tot de vorming van vakverenigingen geleid, onder in economisch opzicht zeer verschillende bevolkingsgroepen tot de toepassing van coöperatie, terwijl in het bijzonder de moderne ondernemingen een rijke verscheidenheid van vormen van aaneensluiting vertonen, die van het hoogste belang zijn voor de verdere ontwikkeling van de wereldhuishouding. Immers dit samengaan betekent voor de ondernemingen vaak een aanmerkelijke vermindering van het kapitaalrisico - een algemeen economisch voordeel, maar aan de anderen kant sluit het de mogelijkheid

tot vorming van monopolies in zich en kan als zodanig een algemeen economisch na-deel betekenen.

Zoals gezegd is deze samenwerking tussen ondernemingen zeer verscheiden, zij varieert van een vrij los tot een zo innig verband, dat van de samenwerkende ondernemingen als zelfstandige eenheden vrijwel niets meer overblijft. In het laatste geval spreekt men van **fusie of trust**; blijven de ondernemingen onafhankelijk en komt de samenwerking alleen tot uiting in onderlinge prijsafspraken of die betreffende productie-beperking b.v., dan heeft men te doen met z.g. **kartels**. Vooral in Duitsland komen deze kartels in de ijzer- en staalindustrie en het mijnbedrijf veel voor, de laatste tijd ook in de kali- en kleurstoffennijverheid terwijl de meest recente ontwikkeling gaat in de richting van internationale kartels.

Daarnaast treft men combinering van ondernemingen aan, zodanig, dat behalve het reeds bestaande productie-proces ook de voorafgaande of opvolgende productiestadia in diezelfde ondernemingen worden ondergebracht. Een zeer moderne vorm, waarin men tegenwoordig de onderlinge concurrentie wil uitschakelen, bestaat in het aangaan van z.g. belangen-gemeenschappen, die hierop neerkomen, dat een nieuw opgerichte onderneming zich de **aandelen** verwerft in andere ondernemingen, om deze op die manier te kunnen controleren.

Wie de dagbladen vrij geregeld volgt, zal hebben opgemerkt, dat speciaal in de laatste jaren het aantal berichten, dat wijst op deze z.g. concentratietendens, in onze moderne volkshuishouding, overstelpend is. Noem ik u ter illustratie de totstandkoming onlangs van de NV. Margarine Unie, die de NV. Jurgens en Van den Berg controleert. Ook zal U de strijd, die in de kunstzijde-industrie gevoerd wordt, niet geheel onbekend zijn.

Nu kan ik mij voorstellen, dat U zich afvraagt wat dit alles met coöperatie te maken heeft en dan kan ik U daarop direct antwoorden, dat in deze ontwikkeling van z.g. particuliere ondernemingen in de modernen tijd zeer veel coöperatiefs steekt en **dat de eigenlijk gezegde coöperatie vroeg of laat met deze concentratie zeer zeker te maken zal krijgen.**

Zo bestaat er uit een theoretisch economisch gezichtspunt eigenlijk weinig verschil tussen b.v. het Rheinisch-Westfälisch Kohlensyndikat, dat het verkoopbureau is van een aantal Duitse mijnen en b.v. de Friesche Coöp. Zuivel-Export Vereniging. In beide organisaties verbinden de aangeslotenen zich tot levering van producten voor gemeenschappelijke afzet om op die wijze beter op de markt georiënteerd te zijn; de uitbetaling vindt naar kwaliteit plaats, terwijl de onkosten gemeenschappelijk worden gedragen.

Er is voorts in economisch opzicht geen verschil tussen een inkoopbureau van detailhandelaren en b.v. de Coöperatieve Handelskamer te Rotterdam, terwijl de fenomenale en wel eens specifiek coöperatief geachte ontwikkeling, die de consumentencoöperatie in Engeland vertoont, waar de verbruiksverenigingen niet alleen beschikken over centrale inkoopcoöperaties, maar tevens over een eigen handelsvloot, die de consumptieartikelen uit andere landen aanvoert en over eigen productie-bedrijven, waarin weer andere goederen voor de coöperatieve winkels worden voortgebracht, reeds sedert geruime tijd opzij worden gestreefd door de grote kapitalistische concerns die de verschillende

stadia, die het product doorloopt van zijn voortbrenging tot zijn verbruik, in één grote onderneming onderbrengen.

Nu is het verschil in deze uitwendig gelijksoortige verschijnselen in hoofdzaak dit, dat de samenwerking tussen de particuliere ondernemingen dikwijls in hoge mate noodgedwongen is geweest, terwijl die tussen coöperatieve verenigingen meer een vrijwillig karakter draagt; dit neemt echter niet weg, dat hoe langer hoe meer een hechtere aansluiting tussen de coöperaties, in verband met de opvoering van haar rentabiliteit, mettertijd een gebiedende eis wordt.

Een verschil, dat zich eveneens grondt op een verschil in beginsel, is ook nog, dat bij de grote, in N.V. vorm gegoten, onderneming - door haar grotere kapitaalkracht en het streven naar het rendabel maken van dat kapitaal - de zucht bestaat tot het opslokken van kleinere gelijksoortige bedrijven, terwijl bij de coöperaties alleen de neiging bestaat tot uitbreiding van het ledental en tot dusver van een doelbewust streven naar samensmelting met andere coöperaties nog weinig is gebleken.

Dit vloeit geheel voort uit het economisch karakter van de coöperatieve vereniging. Zij toch is niet als de direct winstbeogende onderneming een zelfstandige economische eenheid, maar gekoppeld aan het bedrijf der leden. **De redenering dat de zuivelfabriek een verlengstuk vormt van de boerderij is U allen welbekend, zij is ook volkomen juist.**

De coöperaties hebben geen doel op zich zelf, maar zij beogen alleen de persoonlijke arbeidsprestaties van haar leden te steunen en aan te vullen. Hieruit volgt ook, dat al mogen de leden persoonlijk naar een zo hoog mogelijk geldinkomen streven en hun bedrijfswinsten door middel van de coöperatie trachten op te voeren, de coöperaties als zodanig dit doel niet nastreven. Voor het inzicht in het economisch wezen van de coöperatie is het van belang dit te erkennen, laten wij hopen, dat wij de fiscus daarvan ook steeds mogen blijven overtuigen.

Deze organisatie der coöperatieve vereniging brengt een democratische bedrijfsvoering mee, de leden verlangen terecht een vrij grote medezeggenschap in het coöperatief bedrijf. De bezwaren, die hieraan verbonden zijn, behoef ik voor U niet te ontwikkelen, zij kunnen slechts door opvoering van het geestelijk peil en van de coöperatoren zelf en van de leiders worden weggenomen; opheffing van de democratie zou het vertrouwen in de coöperatie ondermijnen en derhalve deze zelf gaan aantasten. Intussen volgt hieruit, dat **de belangenfeer der leden een lokaal karakter blijft dragen.**

In deze gedachtegang is nu dit m.i, van belang, dat de particuliere ondernemingen door fusies, door belangengemeenschappen, door prijsafspraken e.d. vaak een inniger samenwerking bereiken dan de coöperaties, zodat het voor deze laatste van grote betekenis is, met de genoemde verschijnselen terdege rekening te houden en er zich eventueel aan te spiegelen.

Ik geloof dat thans het ogenblik gekomen is, dat ik U, afdalende van het algemene naar het bijzondere, mijn opvattingen aan concrete feiten nader ga verduidelijken en ik zou dit willen doen door een vergelijking te treffen tussen de particuliere en de coöperatieve zuivelindustrie. Ik mag daarbij - in dit gezelschap verkerende - zeer veel bekend ver on-

derstellen en wil dan ook alleen op enkele hoofdzaken wijzen en enkele recente feiten memoreren.

Het zuivelbedrijf heeft zich in veel opzichten ontwikkeld tot een industrie, waarbij, door de aanwending van hoe langer hoe meer geperfectioneerde machines, de tendens valt op te merken tot wat men pleegt te noemen: „vermeerderde meeropbrengst” d.w.z. bij elke volgende aanwending van kapitaal en arbeid krijgt men in verhouding een gunstiger rentabiliteit, een hogere opbrengst.

Dit spreekt bij de zuivelindustrie niet zo sterk als bij industrieën, die massa-artikelen fabriceren maar de tendens is m.i. ongetwijfeld aanwezig en heeft zich in het bijzonder geaccentueerd, doordat het zuivelbedrijf niet meer als vroeger voor haar melkaanvoer is aangewezen op een bepaald, rondom de fabriek gelegen gebied, in verband met de ingetreden verlaging der transportkosten, met name door het **goedkoper worden van auto's en benzine**.

U weet allen hoe momenteel de z.g. speculatie praktisch gesproken uit de meest afgelegen oorden de melk kan halen. Nu zijn wel aan de grootte der bedrijven grenzen gesteld, maar U weet wederom hoe praktisch gesproken bij een bedrijf dat b.v. 15 miljoen kg. melk per jaar verwerkt, het laatste miljoen als het ware gratis meedraait. Zo kan het zuivelbedrijf in menig opzicht bij sterker concentratie economischer worden gevoerd en **een nadeel van onze coöperatief georganiseerde zuivelindustrie kan mettertijd blijken gelegen te zijn in de versnippering, de grote verspreiding der bedrijven en de autonomie speciaal van de kleine bedrijven**.

In dit verband wil ik alleen even wijzen op de opheffing van de fabrieken te Anjum en Metslawier van de „Lijempf” en de bouw van de nieuwe fabriek te Dokkum, zonder daaraan verder commentaar te verbinden.

Dat tenslotte de mogelijkheid van verdere samenwerking tussen de particuliere industrie geenszins hersenschimmig is, blijkt om te beginnen uit enkele passages in het kort geleden verschenen jaarverslag van de „Hollandia Fabrieken van Melkproducten”, waarin duidelijk het verlangen daartoe wordt uitgesproken. Ik citeer daaruit alleen het volgende: „*Helaas kunnen wij met slechts enkele fabrikanten voor de verkoop van ons artikel samenwerken. Bij meer samenwerking ware veel meer te bereiken*”.

In dit verband is zeker ook merkwaardig, dat enkele maanden geleden door de „Lijempf” een buitengewone algemene vergadering werd gehouden om te geraken tot de uitgifte van preferent kapitaal¹², aan het bezit waarvan een in verhouding tot het gewone aandelenkapitaal versterkt stemrecht werd verbonden. Naar ter vergadering werd medegedeeld, zat met deze uitgifte de bedoeling voor om in de toekomst te voorkomen, dat een concurrerende onderneming de macht in de vennootschap zou krijgen door verwerving van de meerderheid der ter beurse verhandelbare gewone aandelen.

De gevreesde toeleg mag hierdoor zijn verhinderd, als symptoom is het niet minder betekenisvol en wie kan zeggen of niet vroeg of laat samenwerking tussen de particuliere industrie, hetzij vrijwillig, hetzij gedwongen, toch nog tot stand komt. Zodra de belangen maar gemeenschappelijk worden gevoeld, kan dit proces zeer snel verlopen en dat

¹² Een aandeel waaraan enig voorrecht boven de gewone aandelen is verbonden ten aanzien van de winstverdeling. (WP. 1972)

zelfs coöperatie en speculatie bij gemeenschappelijke belangen - zij het dan ook op zeer algemeen terrein - tot samenwerking kunnen komen, daarvan levert het gemeenschappelijk onderzoek naar de in Engeland gevoerde actie tegen geïmporteerde gecondenseerde melk een voorbeeld.

Dat intussen de belangengemeenschap, die tussen „**Hollandia**” en andere gelijksoortige bedrijven bestaat, reeds van grote betekenis is, blijkt voldoende uit het onder het hoofd „Aandelen in en voorschotten aan andere ondernemingen” op de balans voorkomende bedrag van ruim 8 miljoen gulden. Men zou zich voor de boer dan ook geen illusies behoeven te maken als er eens geen coöperatieve zuivelfabrieken bestonden.

In dat geval zou zeer zeker reeds lang de onderlinge concurrentie tussen de particuliere industrie tot het verleden behoren en zouden de veehouders aan haar overgeleverd zijn. Het argument van de zijde van de particuliere industrie, dat de onderlinge concurrentie wel zou zorgen dat de boeren hun deel kregen, gaat m.i. in het licht van de, naar ik meen, door mij duidelijk aangetoonde tendens tot concentratie, dan ook niet op.

Wel is de bewering juist, dat door de particuliere zuivelindustrie de stoot is gegeven tot de fabricage van gecondenseerde melk, wat door de nagestreefde concentratie en de grotere fabrieken mogelijk werd gemaakt, maar de voordelen daarvan zijn ook hun boeren pas toegevloeid, toen ook de coöperatieve bedrijven zich daarop gingen toeleggen.

Bij deze U bekende zaken wil ik thans niet langer stilstaan, alleen wil ik de conclusie die uit het voorgaande is te trekken nog even herhalen, n.l., dat de coöperatieve zuivelfabrieken, onderworpen als elk ander bedrijf aan economische wetten en economische tendensen, zich op straffe van eigen nadeel daaraan niet kunnen onttrekken. Op welke wijze en in hoeverre zij zich daarnaar zullen hebben te voegen, hoe de toekomstige ontwikkeling in details zal moeten zijn, daarin laat de tijd niet toe ons thans te verdiepen.

Ik heb in het algemeen, naar ik meen, voldoende laten doorschemeren, aan welke punten aandacht dient te worden geschonken. Ten slotte zal deze ontwikkeling in hoge mate worden bevorderd, wanneer de reeds bestaande gemeenschappelijke organen op afdoende wijze blijken te kunnen bijdragen tot een meer economische bedrijfsvoering der coöperatieve zuivelbereiding, waartoe zij op grond van theoretische redenering ook in staat moeten zijn.

Thans nog een enkel woord over het sociaal karakter van coöperatie.

Het zou mij daarbij te ver voeren de coöperatie in haar geheel aan een beschouwing te onderwerpen, zodat ik volsta met in het bijzonder de sociale betekenis van onze landbouwcoöperatie nog even in het kort te belichten.

Nu geloof ik bij U weinig tegenspraak te zullen ontmoeten, wanneer ik tot een van de grote sociale verdiensten van onze landbouwcoöperatie reken, dat zij het gevoel van saamhorigheid onder de coöperatief georganiseerde boerenstand in ons gewest belangrijk heeft versterkt. Als ik dit zeg, ben ik niet blind voor de onvolkomenheid van dit gevoel, voor zijn tijdelijke en plaatselijke afwezigheid, maar over het geheel genomen is dit besef van saamhorigheid toch vrijwel overal te bespeuren.

Bij de opkomst van de coöperatie was het misschien in sterkere mate aanwezig, daar de toenmalige benarde omstandigheden de mensen gemakkelijker tot elkaar bracht en er

toen ook een grotere gemeenschappelijke krachtsinspanning vereist werd om tot de op-richting van zuivelfabrieken te geraken, maar verdwenen is dit besef gelukkig geenszins.

Hoe langer het behouden blijft, hoe nuttiger uit een maatschappelijk en sociaal oogpunt. Want men dient niet te vergeten, dat dit besef, waarmee de coöperatieve beweging in Friesland misschien min of meer onbewust doordrenkt is, de samenwerking van maatschappelijk zeer uiteenlopende groepen heeft mogelijk gemaakt; zowel de grote bemiddelde boer, als de hardwerkende zandboer met 1 of 2 koeien staan in dezelfde gelede- ren, waar het geldt hun gemeenschappelijke belangen te dienen en te verdedigen.

In dit opzicht heeft vooral de zuivelcoöperatie meegewerkt tot verzachting van de belangentegenstellingen ten plattelande en heeft als zodanig een beslist sociale zijde. Hieraan zou ik direct willen toevoegen het opvoedend element, dat ligt in het zelf deel hebben in de leiding van de coöperatieve bedrijven. Ik geloof, dat het moeilijk naar juiste waarde is te schatten, wat uit een oogpunt van verruiming van de blik en groter levensvervulling en bevrediging, de betekenis is van de periodieke bestuurs- en commissarissenvergaderingen.

Het is dan ook toe te juichen, dat de bij de meeste fabrieken bestaande gewoonte, om de leden van bestuur en college van commissarissen na afloop der zittingsperiode niet weer te benoemen, deze voordelen aan ruimeren kring deelachtig doet worden. Ik zie dit geenszins eenzijdig idealistisch; ook bij de besturen moet de belangstelling maar al te dikwijls gewekt worden, maar ik geloof, dat op de duur zelfs bij de ogenschijnlijk meest gedesinteresseerde toch meer blijft hangen dan men vermoedt. Op dit gebied is zeker een mooie taak voor de beheerder weggelegd.

Het spreekt, dat de hier genoemde sociale voordelen van coöperatie grotendeels verloren gaan, wanneer de fabrieken er toe overgaan om in plaats van leden z.g. leveranciers te accepteren. Hier hebben wij met een zeer ernstig afbrekend element, men mag wel zeggen met een ontaardingsverschijnsel te maken. Ook tast dit euvel het economisch karakter der coöperatie in ernstige mate aan. De economische structuur der coöperatieve vereniging wijzigt zich fundamenteel; men kan niet langer de fabriek als blijvend element in de ontwikkeling van het boerenleven beschouwen.

Indien dit proces verdere voortgang heeft, gaan voor de overblijvende leden dezelfde overwegingen gelden, als voor aandeelhouders van een N.V.; het wordt zaak de afschrijving te bespoedigen, de reserveringen te vergroten, teneinde bij een eventuele liquidatie de lasten per lid zoveel mogelijk te verlichten. Wanneer dan maar niet bovendien wordt overgegaan tot het verstrekken van tantièmes aan bestuurders en winstuitkeringen aan de leden, zoals hier en daar voorkomt en welke verschijnselen het beeld van de N.V. geheel completeren, bestaat langs de weg van het sterk maken der zaak nog de mogelijkheid het ledental weer te doen toenemen, zodat het kwaad zich ten goede zou kunnen keren.

Een andere sociale trek in onze landbouwcoöperatie, en zeker niet de minst belangrijke, meen ik verder te bespeuren in de opvoering van de kwaliteit van de producten. Wordt er door de zuivelfabrieken naar gestreefd een zo goed mogelijk product af te leveren en door de aankoopcoöperaties om prima waar aan de leden te verstrekken in de eerste plaats uit welbegrepen eigenbelang, tegelijkertijd komt dit ten goede aan een verhoging

van het morele peil van het economische handelsverkeer, dat dergelijke elementen nog dikwijls ontbeert.

Ik heb hiermee slechts enkele sociale elementen, die in de toepassing der coöperatie liggen besloten, aangeroerd, maar ik geloof, dat ze wel voldoende zijn om te doen beseffen, welk een mooie sociale taak er ook voor ons als medewerkers aan deze beweging is weggelegd. Dat deze taak juist in een grote organisatie als de onze, waar een botsing van meningen moeilijk kan uitblijven, een moeilijke is, wij weten het allen, maar steekt er juist niet de grootste bevrediging in de volbrenging van een moeilijk maar tevens nuttig werk?

Mijnheer de Voorzitter, het staat voor mij vast, dat in de komende jaren de kracht van de coöperatie zal worden beproefd, dat de zuiverheid van haar beginsel zonder mededogen zal worden getoetst. De jonge boeren van thans zijn niet meer de oprichters van onze fabrieken en haar rotsvaste steunpilaren. Dit oude geslacht van pioniers, die de wegen hebben gebaad, die onze beweging met zoveel succes heeft gevolgd, gaat heen.

De jongeren, vaak zonder kennis der historie, zijn gekomen om dit alles te oordelen. Zonder te bedenken dat de coöperatie hen vrij heeft gemaakt en houdt, stellen zij in hun vergaderingen het vraagpunt „Speculatie of coöperatie" aan de orde. Laten wij als verantwoordelijke leiders hun tonen, door eensgezindheid, door liefde voor onze sociale taak, dat de keus vanzelfsprekend op coöperatie valt en de tegenstelling onbestaanbaar is. De coöperatie zal in de komende jaren zeker worden gewogen. Laten wij elk voor ons deel zorgen, dat zij niet te licht wordt bevonden.

1 ^e Bron: OO. 5 sept. 1928 nr. 36	Melding van gebeuren door Officiëel Orgaan
2 ^e Bron: AZB. 14 sept. 1928 nr. 37	Eerste melding en commentaar door AZB.
3 ^e Bron: OO. 3 okt. 1928 nr. 40	Secretaris van G.O.Z. over Geval-Kampen.
4 ^e Bron: AZB. 12 okt. 1928 nr. 41	Tweede commentaar door AZB.
5 ^e Bron: OO. 24 okt. 1928 nr. 43	Minderwaardige kritiek. commentaar op AZB. algemeen
6 ^e Bron: AZB. 26 okt. 1928 nr. 43	Minderwaardige kritiek. commentaar door AZB.
7 ^e Bron: AZB. 20 sept. 1929 nr. 38.	Ernst of Woorden, commentaar door AZB na één jaar.

Geval-Kampen Knoeierij in Coöperatieve zuivelfabriek 1928

Augustus 1928 werd er op de Coöperatieve zuivelfabriek „De IJssel" in Kampen geknoei met condensmelk geconstateerd.

Zowel het OO.¹³ als het AZB.¹⁴ maken daar 'melding' van, hier volgt het volledige commentaar van beide Organen

1^e

Het in voorraad hebben van vreemd vet door een aangeslotene bij de botercontrôle.

Melding van het gebeuren in OO. van het F.N.Z.

Dit zeer ernstige feit, dat een der zwaarste overtredingen der voorschriften op de botercontrôle is, werd op 3 augustus jl. geconstateerd door de Rijkszuivelinspectie aan de Coöperatieve Fabriek van Melkproducten „De IJssel" te Kampen. Volgens verklaring van de betrokken directeur diende het aangetroffen vet ter verwerking in de te bereiden gecondenseerde melk, dus ter gedeeltelijke vervanging van het melkvet in deze.

Het spreekt van zelf, dat deze overtreding der voorschriften van de botercontrôle, maar bovendien de frauduleuze handeling ten aanzien der bereiding van gecondenseerde melk, welke tevens de vervalsing van een levensmiddel inhoudt, aanleiding geeft tot verlei beschouwingen in de Nederlandse zuivelkringen.

Een en ander, versterkt nog door de omstandigheid dat het hier een coöperatieve fabriek betreft, aangesloten bij de Geld.-Overijsselschen Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken, dus indirect bij de F.N.Z., geeft ons aanleiding, wat nader op dit geval in te gaan.

Het spreekt van zelf, dat wij het gepleegde feit sterk afkeuren en in de hoogste mate betreuren. Voor de bedrijver of de bedrijvers dezer knoeierij is geen verontschuldiging aan te voeren. Wij zijn er steeds op uit, onze naam als eerlijke zuivelbereiders zo hoog mogelijk te houden en te beschermen. Een geval als dit brengt die goede naam in ernstige mate in gevaar. Het is daarom in het belang van alle coöperatieve zuivelbereiders, dat goed wordt nagegaan wat hier gebeurd is en wat hieraan vooraf is gegaan, verder welke maatregelen er nodig zijn om dergelijke mogelijkheden voor de toekomst te voorkomen.

De feiten der overtreding en de wijze waarop deze geconstateerd werd mogen wij in zuivelkringen als bekend veronderstellen. Naar hetgeen ons bekend is, staan de volgende punten vast.

¹³ Officiëel Orgaan van het F.N.Z.; Hoofdredacteur J.A. Geluk.

¹⁴ Het Algemeen Zuivelblad Orgaan van Vereniging voor zuivelindustrie en Melkhygiëne en Nederlandse vereniging van Kaashandelaren; Hoofdredacteur G.J. Blink

1. De fraude is weldoordacht gepleegd, gezien de wijze waarop het vet verborgen was.
2. De toevoeging van vreemd vet aan de gecondenseerde melk heeft ongeveer vier jaar plaats gehad.
3. De toevoeging geschiedde en was in de boeken vermeld als conserveringsmiddel.
4. Het vet werd geleverd door een firma waaraan een bekend technoloog zijn naam geeft.
5. De overtreding heeft plaats gevonden om een hogere melkprijs te kunnen uitbetalen.
6. Het bestuur der fabriek is van de overtreding als zodanig niet op de hoogte geweest.
7. De fabriek te Kampen heeft aan de contrôledienst van de G.O.Z. steeds - voor zover dit mogelijk was - alle gegevens, die op de techniek van het bedrijf betrekking hebben, onthouden. De contrôle te Kampen was - in tegenstelling met die van alle andere fabrieken - zuiver administratief, d.w.z. zij bepaalde zich tot de contrôle van de ingekomen en uitgegeven gelden. Deze beperking was de contrôle-dienst opgelegd door het Bestuur der fabriek. Het was hier dus niet mogelijk; om, zoals voor andere fabrieken geschiedt, een z.g. vetbalans op te maken.
8. Niettegenstaande het sub 7 vermelde was langzamerhand bij de controle-dienst van de G.O.Z. het vermoeden ontstaan, dat er te Kampen iets gebeurde dat niet in de haak was. Men vond, hoewel men dit, op grond van de naam van degene die er bij betrokken zou zijn, oorspronkelijk niet heeft willen accepteren, ten slotte een verklaring voor de afwijkende verschijnselen welke men meende te bespeuren. Het feit dat er, door de gebrekkige gegevens waarover men beschikte, geen absolute zekerheid was te krijgen, terwijl bovendien rekening moest worden gehouden met enkele andere, hoewel minder waarschijnlijke mogelijkheden, weerhield de contrôledienst om definitief in te grijpen.
9. Er heeft geen vervalsing van boter plaats gehad.

Enkele van deze punten willen wij nader bespreken.

Het vet werd gevonden in een gebouwtje, waartoe men alleen toegang verkrijgt door twee opeenvolgende deuren, gesloten met Lips-sloten, en waarvan de buitenste verborgen is in een donkere klerenkast van het personeel. Het gebouwtje zelf is van het fabrieksterrein af niet te zien. Dit verklaart hoe de botercontrole deze fraude niet ontdekt heeft. Maar toch geeft het gebeurde een aanwijzing dat er op dit punt strenger gecontroleerd moet worden.

Het mag verwondering wekken dat deze fraude 4 jaar onopgemerkt kon blijven, daar het personeel, althans een gedeelte daarvan, moest weten dat hier iets gebeurde dat niet in de haak was. Alleen de aanduiding „conserveringsmiddel" kan hieraan enige verklaring geven, maar dan nog geven de grote hoeveelheden, die gebruikt zijn en de wijze waarop ze waarschijnlijk in de fabriek gekomen zijn, een aanwijzing dat het hier niet alleen om „conservering" kon gaan.

De scheikundige die het vet aan de fabriek heeft geleverd en dit, zowel als de daarmee bereide melk, heeft gecontroleerd, is naar onze opvatting medeplichtig aan de fraude, daar het niet anders kan of hij moet er mee bekend zijn geweest welk gebruik er van zijn product werd gemaakt. De naam van deze „deskundige", die wij thans nog niet kunnen noemen, maar die blijkbaar nogal een goeden klank had, heeft er o.a. de contrôledienst van de G.O.Z. van weerhouden, de leveringen van „conserveringsmiddelen" aan de fabriek te Kampen nader te onderzoeken. Men ziet hier weer in hoe voorzichtig men in zijn vertrouwen moet zijn en dat, strikt genomen, geen vertrouwen gerechtvaardigd is, dat niet op eigen waarneming en contrôle berust.

Dat de overtreding heeft plaats gehad om een hogere melkprijs uit te betalen, veroorzaakt duidelijk de ongezonde toestand, welke in vele streken van ons land bestaat, om de gang van zaken aan een fabriek uitsluitend te beoordelen naar de uitbetaalden melkprijs.

De jacht naar de hoogste prijs kan daardoor tot buitensporigheden leiden, welke zeer ten nadele van de goeden naam onzer zuivelproducten zijn.

Er bestaan op het gebied der melkprijzenpolitiek in verschillende streken van ons land hoogst ongezonde toestanden.

Zowel tussen coöperatieve en particuliere zuivelfabrieken als tussen coöperaties onderling heerst hier en daar een moordende en niets ontziende concurrentie, die natuurlijk geen fraude rechtvaardigt, maar waardoor het wel enigszins verklaarbaar wordt hoe zwakke naturen hierbij van de rechte weg kunnen raken. De boeren, die deze concurrentie a.h.w. aanvuren, door het melkgeld als de enige waardemeter van fabriek en directeur te beschouwen, laden hierdoor wel een zware verantwoordelijkheid op zich.

De zuivelfabrieken in de omgeving van Zwolle voeren een zware strijd om het bestaan, in hoofdzaak door de ongezonde concurrentie tussen particuliere en coöperatieve fabrieken. De boeren menen misschien dat zij hiervan profiteren, maar op den duur verliezen zij er beslist bij, daar er voor de melk toch niet meer kan worden betaald dan eruit gemaakt wordt. Al het overige is camouflage of het gevolg van knoeierij en daarmee loopt het vroeg of laat spaak, getuige het hier besproken geval.

En wat een geval als dit, behalve aan de fabriek zelf, aan de Nederlandse zuivelbereiding kost, valt niet gemakkelijk te berekenen. Wij mogen daarbij ook nog wel eens even terug zien, want het was in de kringen van de condensmelkhandel bekend, dat „de IJssel” te Kampen de marktbederver voor de handel in vatenmelk was, daar zij altijd lager aanbood dan een ander en volle condens maakte wanneer het bij een ander niet uitkon. Met hetgeen wij nu weten is dit natuurlijk allemaal verklaard, maar wie zal er berekenen welk nadeel deze prijsdrukkende invloed de Nederlandse boeren heeft bezorgd.

Ook voor het bestuur der betrokken fabriek hebben wij geen verontschuldiging. Naar onze opvatting heeft dit bestuur zijn plicht verzaakt door de directeur blijkbaar geheel alleen baas te laten en niet eens te onderzoeken waardoor deze zoveel meer kon dan een ander. Het bestuur is het verantwoordelijke college en wij vinden het prachtig wanneer dit een groot vertrouwen stelt in zijn directeur, maar dit mag geen blind vertrouwen zijn. We weten wel dat een fabrieksbestuur niet in staat is om de gehele *geste* van het bedrijf te controleren maar daarvoor dient juist de controledienst van de Bond. Legt men deze echter beperkingen op, zoals hier is gebeurd, dan is het bestuur der fabriek zelf verantwoordelijk voor de gang van zaken.

Het bestuur der fabriek te Kampen kan er zich ook niet op beroepen, dat het van deze onvoldoende contróle niet op de hoogte is geweest, want in de jaarverslagen van de G.O.Z. is bij herhaling op deze beperking gewezen. Zo lezen wij in het jaarverslag van de Bond over 1924 onder het hoofdstuk „Contróle”, nadat

vermeld is, dat een zuiver administratieve contróle niet voldoende is, en is uiteengezet op welke wijze bij de boterfabrieken, de boter- en kaasfabrieken en de melkproductenfabrieken wordt nagegaan of de hoeveelheden vet, die in de melk ontvangen zijn, en die, welke in een of anderen vorm zijn afgeleverd, kloppen, het volgende:

„Ook de andere melkproductenfabrieken, met uitzondering van Kampen, stellen steeds haar aantekeningen uit de fabriek ter beschikking van de controleurs. Meestal worden de verwerkte kwantiteiten hier evenwel geschat, waardoor een ruimere marge voor spelingen noodzakelijk is. Alleen te Kampen bepaalt zich de contróle tot het nagaan van de verantwoording van de geldelijke opbrengst uit het gefabriceerde product en blijft hetgeen daaraan vooraf gaat geheel voor de verantwoording van het Bestuur der fabriek“.

Het Bestuur van de Bond heeft hier dus duidelijk gezegd hoe de zaak stond en daarnaar in elk jaarverslag opnieuw verwezen.

Wij zijn er zeker van dat de contróledienst van de G.O.Z. de knoeierij al lang ontdekt zou hebben, indien hij een intensieve contróle had kunnen uitvoeren, want ook nu bestond al enigen tijd het vermoeden dat er iets gebeurde dat niet in orde was. Maar op de zeer algemene gegevens, waarover beschikt werd, kon niet met zekerheid worden afgegaan, ja kon zelfs openlijk nog geen vermoeden worden uitgesproken, hetgeen nog bemoeilijkt werd door de „klinkende" naam van de leverancier van het „conserveringsmiddel“.

Intussen is hier weer duidelijk gebleken, dat in een coöperatieve fabriek z.g. bedrijfsgeheimen ontoelaatbaar zijn. In een bedrijf, waar alles eerlijk in zijn werk gaat, behoeven geen geheimen te bestaan. Zal een contróle werkelijk afdoende zijn, dan mag hieraan niets onthouden worden. Doet men dit toch, dan bestaat er grond voor het vermoeden, dat er iets gebeurt dat niet in de haak is en de Bond kan dan de verantwoordelijkheid voor de contróle op dit bedrijf niet dragen.

Het mag ons verheugen dat er geen vervalsing van boter heeft plaats gehad, zodat de goede naam der botercontróle door dit geval niet aangetast wordt. Over de wenselijkheid van een scherpere contróle op hetgeen er naast de boterbereiding in de fabriek omgaat wezen wij boven reeds.

Wij komen hiermee tevens aan het laatste punt, dat wij wensen te bespreken. Totnogtoe kennen wij in Nederland alleen contróle op de onvervalstheid van boter en kaas en gelukkig mogen wij constateren dat deze contróles totnogtoe onaantast in haar doeltreffendheid zijn gebleken.

Reeds enige jaren wordt er gesproken over de noodzakelijkheid van een contróle op de melkpoeder, daar er zo nu en dan klachten uit het buitenland komen, dat er melkpoeder uit Nederland is ontvangen, die niet onberispelijk is en waarvan in sommige gevallen verondersteld wordt, dat er ander vet dan melkvet in verwerkt is.

De F.N.Z. heeft reeds enkele jaren een contróledienst op melkpoeder ingesteld. Deze werkt goed, doch totnogtoe zijn er nog maar 7 fabrieken tot deze dienst toegetreden en juist dit kleine aantal brengt verschillende bezwaren voor de dienst en de aangesloten bedrijven mee, die verandering noodzakelijk maken. Kort gele-

den zijn er onder leiding van de Directie van de Landbouw besprekingen geopend om te komen tot een meer algemenen contróledienst op de melkpoeder, omdat men toch van verschillende kanten wel gevoelt dat er in deze iets gebeuren moet.

Wij geloven dat de meeste melkpoederbereiders er reeds toen wel van overtuigd waren, dat er - onder welke vorm dan ook - een regeling moet komen, waardoor de goede bescherming tegen de kwaden kunnen krijgen, doordat zij op grond van een contróle kunnen aantonen, dat hun product onvervalst is.

Totnogtoe was er echter nog nimmer over de wenselijkheid van een contróle op de gecondenseerde melk gesproken, omdat men meende dat knoeierij met dit product niet voorkwam. Het geval te Kampen heeft hierop echter een anderen kijk gegeven en naar onze opvatting staat het thans vast dat er zowel een contróle op de melkpoeder als op de gecondenseerde melk moet komen, opdat *wij* onze afnemers zekerheid kunnen geven dat hetgeen afgeleverd wordt van zuivere samenstelling is. Deze maatregel is absoluut in het belang van de bonafide bereiders en deze moeten zich nu niet laten weerhouden door vrijheidsoverwegingen, want elke wettelijke maatregel beperkt de vrijheid van de booswicht, doch beveiligt de positie van de goedwillende. En daar gaat het ook hier om.

Zolang het tegendeel ons niet bewezen wordt, nemen wij aan, dat de gevallen van vervalsing van melkpoeder zowel als van gecondenseerde melk zeer sporadisch zijn. Maar ook slechts één enkel geval is voldoende om onze naam te bederven en de eerlijke bereiders worden daarvan het slachtoffer. Hiertegen dienen, zij beschermd te worden en dit is alleen mogelijk door een contróle op melkproducten in de geest der boter- en kaascontróle.

Het geval-Kampen, dat ongetwijfeld een schok door de Nederlandse zuivelcoöperatie heeft doen gaan en ons voor de toekomst zware verplichtingen oplegt, kan dan ten minste nog dit goede gevolg hebben dat er binnen afzienbare tijd een afdoende contróle komt op de producten die, naast boter en kaas, voor de Nederlandse veehouder van zodanig belang zijn geworden dat wij ze tot elke prijs tegen knoeierij hebben te beveiligen.

Geluk. FNZ.

2^e Knoeierij in zuivelindustrie

Eerste melding en commentaar in AZB.

Bron AZB. 14 sept. 1928 nr.37

Een industrie - welke dan ook - die zichzelf respecteert en die bovendien een juist inzicht heeft in haar belangen, streeft er elke dag naar, om door verbetering van het product dat zij levert, haar positie te versterken. Een industrie is geen ééndagsvlinder, die in de tijd van vierentwintig uren geboren wordt, haar leven leeft en sterft.

Een industrie is een ingewikkeld wereldje op zichzelf. Men koopt en ontvangt grondstoffen en bedrijfsbehoeften, men verwerkt deze in de fabriek tot producten, men ver-

pakt deze producten onder handelsmerken en men verkoopt ze daarna aan afnemers over de gehele wereld. In elk van deze onderdelen van het bedrijf doen zich honderden vraagstukken voor, die om een oplossing vragen. En hij, die enig inzicht heeft in de belangen van zijn bedrijf kijkt bij het zoeken van die oplossing in de allereerste plaats naar de toekomst.

Wat geeft het de fabrikant als hij goedkoop grondstoffen inkoop, wanneer die grondstoffen van slechte kwaliteit zijn en de naam van zijn handelsmerk bij zijn afnemers bederven? Wat geeft het hem, als hij op zijn fabricagekosten bespaart, doch dientengevolge slechte producten maakt? Wat geeft het hem als hij door te goedkope offertes orders krijgt, die hij slechts kan uitvoeren door met de kwaliteit van zijn producten te knoeien? Met al dergelijke praktijken graaft hij zijn eigen graf. Slechts als hij op de toekomst let, als hij zorgt voor prima producten voor zorgvuldige levering in alle onderdelen, bouwt hij iets op, dat duurzaam kan zijn.

Wij stellen dit hier voorop, omdat bij oningewijde nog veel te veel de mening heerst, dat het bij industrie en handel slechts er om te doen is, om vandaag geld te verdienen, desnoods door onbehoorlijke praktijken. Dat men bij industrie en handel slechts leeft in een voortdurende jacht naar winst zonder dat men er op let, hoe die winst verkregen wordt.

Zij, die zo over de industrie oordelen, hebben het mis. Zij hebben het in de eerste plaats mis, omdat fabrikanten moreel niet lager getaxeerd mogen worden, dan andere bevolkingsgroepen. Maar zij hebben het ook mis, omdat het *belang* van de industrie meebrengt, dat men veel meer let op de toekomst dan op onmiddellijk gewin.

Dit is een algemene waarheid, die echter nog wel eens verkondigd mocht worden, omdat allerlei politieke en andere belangen dikwijls trachten, om het geloof ingang te doen vinden, dat zodra een mens fabrikant geworden is, hij tegelijkertijd zich gaat toeleggen op knoeien en bedriegen.

Maar er is een speciale aanleiding, om heden nog eens verder op dit onderwerp in te gaan. Want het is helaas een feit, dat zich nu en dan gevallen voordoen waaruit blijkt, dat niet iedereen steeds het juiste besef heeft van hetgeen zijn plicht in de maatschappij en het hoogste belang van de industrie waarin hij werkt, van hem eist. *Dezulken* komen er soms toe, om van de juiste weg af te wijken. En daarmee doen zij niet alleen grote schade aan de belangen waarvoor zij werken, doch indirect ook aan allen, die bij dezelfde industrie betrokken zijn. Zulk een geval nu heeft zich in de Nederlandse zuivelindustrie voorgedaan en het is nodig, dat wij in deze kwestie onze houding bepalen.

De feiten.

In het begin van augustus is door de Rijkszuivelinspectie geconstateerd, dat in de Coöperatieve Fabriek van Melkproducten „De IJssel” te Kampen vervalsingen werden gepleegd door het vermengen van zuivelproducten met vreemde vetten. Op geraffineerde wijze werden deze vetten in de fabriek gebracht, daar verborgen gehouden, in de producten verwerkt en administratief verantwoord. Gebleken is, dat deze knoeierijen reeds gedurende jaren worden toegepast. Vaststaat, dat deze knoeierijen in ieder geval hebben plaats gehad met gecondenseerde melk. Hierin werd botervet vervangen door kokosvet of een ander vreemd vet en daarna werd het product als volle gecondenseerde melk verkocht.

Ziedaar de geconstateerde feiten, die zo ernstig zijn, dat het nodig is deze zaak uitvoerig onder ogen te zien.

De Boterwet.

Artikel 8 lid 1 van de Boterwet luidt: „In de bereidplaatsen voor boter en de met die plaatsen gemeenschap hebbende ruimten, benevens in die, welke bij boterbereiders in gebruik zijn, mogen, behalve die waar, geen andere vetten aanwezig zijn dan die, vermeld op eene bij algemenen maatregel van bestuur vast te stellen en door Onzen voornoemden Minister in de Nederlandse Staatscourant bekend te maken lijst.”

Uit dit artikel blijkt, dat de Boterwet er een gevaar in ziet, als in boterfabrieken vreemde vetten aanwezig zijn behalve dan natuurlijk smeeroliën, enz., die op de in het artikel bedoelde lijst voorkomen, in de fabriek niet gemist kunnen worden en geen gevaar voor vermenging met boter opleveren, omdat zij niet eetbaar zijn.

Dit artikel 8 is in de Boterwet (die van 1900 dateert) ingevoegd bij een wijziging, welke in 1908 tot stand kwam. Alles wijst er op, dat - hetgeen overigens bekend is - wij hier met een belangrijk artikel van de Boterwet te doen hebben. En dit artikel is nu overtreden door de Coöperatieve Fabriek „De IJssel" te Kampen. En dit niet onwetend, of zonder daarbij ernstig kwaad op het oog te hebben. Neen: in volle bewustzijn der overtreding en onder het nemen van allerlei maatregelen om ontdekking te voorkomen, is gedurende verscheidene jaren de overtreding gepleegd met het vooropgezette doel om met de producten te knoeien.

Het is dus niet geoorloofd, om in dit geval ook maar de minste clementie te gebruiken. Met onverbiddelijke gestrengheid moet de Boterwet hier worden toegepast, omdat het een zeer ernstige overtreding betreft, gedurende jaren achtereen gepleegd uit winstbejag.

Bij de toepassing van de Boterwet komt in dit geval in de eerste plaats de vraag aan de orde, wie de verantwoordelijke persoon is of wie de verantwoordelijke personen zijn. Op deze vraag vinden wij het antwoord in artikel 23 lid 1 en 2 van de Boterwet, die als volgt luiden:

„Artikel 23. 1. Onverminderd de aansprakelijkheid van anderen, zijn hoofden en bestuurders van inrichtingen, waar boter of margarine of boter en margarine beide worden bereid, of van handelszaken, door welke een dier producten of beide worden verhandeld, aansprakelijk voor de naleving van de voorschriften dezer wet, of van een krachtens deze wet uitgevaardigde bepaling, bij de door hen gedreven inrichtingen of handelszaken.

„2. De aansprakelijkheid van die hoofden en bestuurders vervalt, wanneer door hen wordt aangetoond, dat een bij hunne inrichting of handelszaak gepleegd, bij deze wet strafbaar gesteld feit niet door hen of op hun last is begaan en dat door hen last is gegeven en toezicht is gehouden om de naleving van het bij of krachtens deze wet bepaalde te verzekeren.”

Formeel aansprakelijk voor overtredingen als waarover het hier gaat, zijn dus de hoofden en bestuurders der betreffende onderneming. In dit geval rust deze aansprakelijkheid dus op de Directeur en het bestuur van de Coöperatieve Fabriek van Melkproducten „De IJssel". Naar onze mening eist dan ook de toepassing der Boterwet in dit geval een vervolging van Directeur en bestuursleden van deze fabriek. De strafrechter zal dan

hebben uit te maken in hoeverre sommige der bestuursleden of allen van de overtreding niet hebben afgeweten.

In dit laatste verband moeten wij nog op iets wijzen.

Het schijnt, dat men het wil doen voorkomen, dat alleen de directeur hier de schuldige is en dat het Bestuur van de hele knoerij niets afgeweten heeft. In het Officieel Orgaan van de F.N.Z. wordt, in een publicatie over dit geval, ook reeds geconstateerd, dat het bestuur der fabriek van de overtreding als zodanig niet op de hoogte is geweest. Ook wij zouden in dit geval niet gaarne zien, dat onschuldige gestraft werden. Wij nemen gaarne aan, dat er bestuursleden zijn, die hun onschuld kunnen bewijzen en die zich dan alleen nog maar een zekere lichtvaardigheid in het uitoefenen van hun functie te verwijten hebben. Dat echter het gehele bestuur van deze zaak onwetend is geweest, wil er in verband met verschillende omstandigheden bij ons niet in. En waar de schuldigen hier gestraft *moeten* worden, eist de toepassing der Boterwet hier vervolging van directeur en bestuursleden: slechts de wettelijk aangewezen Rechter zal dan mogen uitmaken, wie niet en wie wel schuldig zijn geweest. De zaak is te ernstig om er door incompetentere rechters in te laten beslissen.

Ten slotte komt nog de vraag, welke straf de schuldigen voor deze overtreding van de Boterwet toekomt. Hierin geeft artikel 22 lid 1 een leidraad:

„Artikel 22. 1. Overtreding van eene der bepalingen, vervat in of vastgesteld krachtens de artikelen 6, 7, 2de, 4de, 5de en 6de lid, 8, 9, 5de lid, 10, 11, 1ste en 2de lid, 12 en - tenzij het strafbare feit valt onder art. 21 - de artikelen 2, 3, 4 of 5 of het eerste lid van artikel 7, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.”

Ziedaar de strafmiddelen, waarover de Rechter bij de behandeling van deze overtreding zal hebben te beschikken: hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden. Welke straf de Rechter zal toepassen is ter zijner beslissing. Wij vertrouwen, dat de ambtenaren, die met de opsporing der feiten, bij de Boterwet strafbaar gesteld, belast zijn, niet zullen nalaten om voor de Rechter het volle licht op deze overtreding te laten schijnen en hem de inlichtingen te geven, die voor de beoordeling van de ernst van het geval nodig zijn.

De Botercontrôle onder Rijkstoezicht.

Aan de Boterwet moet iedere Nederlander zich onderwerpen. In het bijzonder moeten zich echter nog aan verdergaande verplichtingen onderwerpen de boterbereiders, welke zijn aangesloten bij een botercontrôlestation onder Rijkstoezicht. De Coöperatieve Fabriek van Melkproducten „De IJssel" te Kampen nu was aangesloten bij het Botercontrôlestation Gelderland-Overijssel te Deventer. Ongetwijfeld zijn ook de statuten van dit station overtreden en in ieder geval is zeer ernstige schade toegebracht aan de belangen der botercontrôle, zodat het Bestuur van voornoemd station wel niet zal nalaten om tegen „De IJssel" de strengste maatregelen te nemen, waarover het beschikt, vermoedelijk bestaande in afvoering van de ledenlijst. Wellicht ook is deze maatregel reeds genomen, in welk geval het ons noodzakelijk voorkomt, dat hiervan officieel publicatie geschiedt, opdat iedereen weet, hoe een botercontrôlestation dergelijke overtredingen beoordeelt en behandelt.

Daarbij is het tevens van belang, dat duidelijk word, of de fabriek „De IJssel", behalve met gecondenseerde melk ook met boter geknoeid heeft. Thans hoort men verschillende

geruchten, komend uit allerlei bronnen, behalve uit die, welke er meer van kunnen weten. Het lijkt ons nodig, vooral ook met het oog op de botercontrôle zelf, dat men de geruchten zoveel mogelijk smoort door ze te vervangen door feiten.

Maar er is ten slotte nog iets, dat hier niet verzwegen mag worden: onze botercontrôle heeft hier een ietwat pijnlijke les gekregen. Want er is hier enige jaren - men spreekt van vier jaar - in een bedrijf met vreemde vetten gewerkt, zonder dat men er achter is gekomen. Wij willen geen verwijten maken; wij willen zelfs aannemen, dat er niets te verwijten valt. Maar wij herhalen: er valt voor de botercontrôle nog iets te leren.

De leden van de Coöperatieve Fabriek van Melkproducten „De IJssel" te Kampen. Wij hebben hierboven reeds aangetoond, dat directeur en bestuursleden der fabriek de formeel aansprakelijke personen voor de knoeierij zijn. Waar het hier een coöperatieve fabriek betreft, hebben wij echter ook te maken met de leden. In de coöperatieve wereld schermt men altijd met de boeren die hun eigen fabriek hebben. Men moet dan nu ook de moed hebben om consequent te zijn en tot de boeren te zeggen: door Uw fabriek is gedurende enige jaren op geraffineerde wijze geknoeid. De wet is overtreden, de bepalingen van het botercontrôlestation waarbij Gij waart aangesloten, zijn op ernstige wijze ontdoken, de belangen van de botercontrôle in het algemeen zijn in groot gevaar gebracht, Uw afnemers zijn bedrogen! Het lijkt ons nodig, dat de ernst van het gebeurde hen goed duidelijk wordt gemaakt.

En vooral lijkt ons dit nodig als wij de geruchten, die wij gehoord hebben, mogen geloven. Volgens deze geruchten zou de kwestie behandeld zijn in een algemene ledenvergadering van de Coöperatieve Fabriek van Melkproducten „De IJssel". Men zou daar aan de leden verteld hebben, dat alleen de directeur van de knoeierij heeft afgeweten en de vergadering zou de directeur gehandhaafd hebben.

Als dit werkelijk waar is, dan kunnen wij slechts tot één slotsom komen: men heeft de leden van „De IJssel" verkeerd ingelicht. Wij zoeken geen slachtoffers, wij kennen de directeur van „De IJssel" niet. Doch een algemene vergadering, die na dergelijke knoeierijen de directeur van haar fabriek handhaaft, kan slechts één verklaring te hare verontschuldiging aanvoeren: dat zij de zaak niet begrepen heeft. Het was de taak van het bestuur der fabriek geweest, om te zorgen, dat aan de algemene vergadering goed werd duidelijk gemaakt, wat hier gebeurd is. Nu het bestuur vermoedelijk in die plicht is tekort geschoten, zou het toe te juichen zijn, als anderen deze taak op zich namen. Men behoeft daarbij voor niets te schromen, omdat het hier gaat om het tegengaan van een verwording van de goede zeden in de Nederlandse zuivelindustrie.

Wij zullen trachten dit hieronder duidelijk te maken.

De Nederlandse Melkproducten-Industrie.

Laten wij een ogenblik aannemen, dat hier alleen vervalsing heeft plaats gehad van gecondenseerde melk en dat de boter aan dit gevaar ontkomen is - de zuivelinspectie, de strafrechter en het betreffende botercontrôlestation zullen wel het mogelijke doen om, over deze onzekerheid aan de publieke opinie de nodige klaarheid te verstrekken. Dan gaat het hier dus om een vervalsing uitsluitend van gecondenseerde melk. Het is duidelijk, waarom het bij deze vervalsingen te doen was.

Men verving botervet, dat als boter duur verkocht werd, door goedkopere andere vetten. Het eerste gevolg hiervan was, dat het bedrijf op oneerlijke wijze een extra winst maak-

te. Het tweede gevolg was, dat het een hogere prijs voor de melk kon uitbetalen dan een bedrijf, dat slechts volgens fatsoenlijke begrippen de melk verwerkt. Het derde gevolg was, dat de kopers van het product bedrogen werden. Het vierde gevolg was, dat het knoeiende bedrijf door lage offerten steeds de markt kon bederven voor anderen en ten slotte ook voor zichzelf en geregeld termijncontracten kon afsluiten die voor eerlijk werkende bedrijven onmogelijk waren. En het vijfde gevolg was, dat er groot gevaar bestond of eigenlijk de zekerheid, dat de naam van de Nederlandse gecondenseerde melk van deze handelingen schade zou lijden.

Voegt men deze vijf hoogst ongewenste en immorele consequenties bij de boven gemoreerde feiten: dat de Boterwet op zeer ernstige wijze werd overtreden en dat de goede naam van onze Botercontrole door de knoeierij ernstig gevaar liep, dan staat men er toch werkelijk versteld van, dat een algemene vergadering van boeren een directeur handhaaft, die dit alles op zijn geweten heeft en waarvan men aan die vergadering weet te doen aannemen, dat hij de enige schuldige is.

Onder deze omstandigheden zijn wij gedwongen om in deze modder nog wat meer te roeren.

1. In de eerste plaats dan de winst, die door deze knoeierij onrechtmatig verkregen werd. Misschien heeft men aan de boeren in de vergadering wel weten wijs te maken, dat wat er gebeurd was, eigenlijk niet veel te betekenen had, en toch voor hen zeer voordelig was geweest, omdat zij er extra hoge melkprijzen door hebben gekregen. Met enige behendigheid was het tegenover niet-ingewijden wel mogelijk de directeur voor te stellen als een slachtoffer van de concurrentie, of als een martelaar voor het boerenbelang.

Als men de boeren iets dergelijks heeft voorgepraat, dan heeft men gelogen. Als men duidelijk had willen zijn, dan had men hun moeten vertellen dat het melkgeld, dat zij de laatste jaren ontvangen hebben, voor een deel gestolen geld geweest is. Wij geloven niet, dat als men zo duidelijk was geweest, er in de vergadering velen ook maar een woord van verontschuldiging voor de bedrijver van dit kwaad zou hebben gehad!

2. Verder had men aan die vergadering moeten vertellen, dat zij gedurende jaren bedrogen is geweest. Door de uitbetaling van oneerlijk verkregen geld, heeft men deze boeren wijs gemaakt, dat zij lid waren van een gezonde, krachtige vereniging. Vermoedelijk zijn er in de loop der knoei-jaren nog wel nieuwe leden toegetroten, - juist omdat zij door de uitbetaling van die goede melkprijzen onder de indruk kwamen, hier te doen te hebben met een bedrijf, dat hun belangen extra goed behartigde.

Men had de vergadering moeten vertellen, dat dit alles een waan is gebleken. Dat de gezonde toestand van het bedrijf in werkelijkheid niet bestond. Dat slechts door bedrog de schijn gewekt kon worden van een bloeiende fabriek, doch dat men in werkelijkheid te doen had met een bedrijf, dat zonder bedrog er niet komen kon.

Verder had men de boeren moeten vertellen, dat niet alleen zij, die nu met een ongezond bedrijf zitten; waarvoor zij financieel aansprakelijk zijn, gedupeerd zijn, doch ook de omliggende fabrieken. Dat deze toch door het bedrog van de Coöperatieve Fabriek „De IJssel" gedwongen werden om een abnormaal hoge prijs voor de melk te betalen.

Dit was van de zijde van „De IJssel" een oneerlijke concurrentie. Een eerlijke concurrentie is in het voordeel van de boeren, maar een oneerlijke concurrentie werkt afbrekend en is ook in hun nadeel. Zij doet de boeren naar het coöperatieve bedrijf overhel-

len, waar zij zich voor, vele jaren moeten verbinden, om nu, na een paar jaar; te bemerken, dat zij om de tuin geleid zijn.

In dit verband moeten wij enkele woorden wijden aan een korte passage uit een publicatie over dit geval in het Officieel Orgaan van de F.N.Z. Wij lezen in het nummer van 5 september:

„Er bestaan op het gebied der melkprijzenpolitiek in verschillende streken van ons land, hoogst ongezonde toestanden. Zowel tussen coöperatieve en particuliere zuivelfabrieken als tussen coöperaties onderling, heerst hier en daar een moordende en niets ontziende concurrentie, die natuurlijk geen fraude rechtvaardigt maar waardoor het wel enigszins verklaarbaar wordt, hoe zwakke naturen hierbij van de rechte weg kunnen raken. De boeren, die deze concurrentie a.h.w. aanvuren, door het melkgeld als de enige waardemeter van fabriek en directeur te beschouwen, laden hierdoor wel een zware verantwoordelijkheid op zich.

De zuivelfabrieken in de omgeving van Zwolle voeren een zware strijd om het bestaan, in hoofdzaak door de ongezonde concurrentie tussen particuliere en coöperatieve fabrieken. De boeren menen misschien, dat zij hiervan profiteren, maar op den duur verliezen zij er beslist bij, daar er voor de melk toch niet meer kan worden betaald dan eruit gemaakt wordt. Al het overige is camouflage of het gevolg van knoeierij en daarmee loopt het vroeg of laat spaak, getuige het hier besproken geval.”

Hier wordt naar onze bescheiden mening de zaak toch wel wat heel scheef voorgesteld. In de eerste plaats toch mag men van de knoeierijen niet de schuld geven aan de tussen de verschillende fabrieken heersende concurrentie. Als een fabriek in de concurrentiestrijd niet mee kan komen, dan moet zij verdwijnen. Dan toch is het bewijs geleverd, dat zij, om welke reden dan ook, niet op haar plaats is. Tracht zij haar leven door knoeien te rekken, dan is dit zeer betreuenswaardig, maar gelukkig komt het bedrog toch wel aan het licht.

Maar dan moet men niet zeggen: die arme fabriek is de dupe van de concurrentie geworden; was er maar geen concurrentie geweest, dan had zij niet behoeven te knoeien. En dan moet men niet bovendien de boeren verwijten dat zij te veel naar die duiten kijken. Men moet zo eerlijk zijn te erkennen, dat deze fabriek, die zonder knoeien niet mee kon komen, daardoor getoond heeft een mislukking te zijn en men moet zich verheugen, dat de concurrentie er geweest is, die de onbekwaamheid van deze fabriek aan het licht gebracht heeft.

Verder spreekt de schrijver in het Officieel Orgaan van „de ongezonde concurrentie tussen particuliere en coöperatieve fabrieken”. Duidelijkheidshalve vestigen wij er de aandacht op, dat het ongezonde hier dan toch wel erg duidelijk kwam van de kant van de coöperatieve fabriek „De IJssel”! Dit lijkt ons nodig, omdat bedoelde schrijver er de boeren op wijst, dat zij slechts nadeel van die concurrentie hebben, waarmee hij vermoedelijk bedoelt te zeggen: hef deze concurrentie op door allen bij coöperatieve fabrieken te gaan. Daarom moesten wij er op wijzen, dat hier de coöperatieve fabriek de schuldige was. Wij willen geenszins beweren, dat het gebeurde pleit tegen de coöperatie in het algemeen, maar er behoort toch wel heel veel fantasie toe, om er propaganda voor de coöperatie uit te halen.

3. Wij hebben gezegd, dat naast de twee vorengenoemde gevolgen men ook aan de algemene vergadering van „De IJssel” duidelijk had moeten uiteenzetten, dat haar fabriek

reeds enige jaren de kopers van het product bedrogen heeft. Deze kopers waren in de veronderstelling, dat zij zuivere melk kochten, maar zij kregen een vervalst product.

4. Verder had men op deze vergadering eens moeten vertellen, dat „De IJssel" door haar goedkope offerten voortdurend de markt voor Nederlandse melk bedierf. Men denkt over de gevolgen hiervan niet gering. Want niet alleen werd de ogenblikkelijke prijs bedorven, doch bovendien werden contracten voor termijnlevering afgesloten tegen te lage prijzen. Een ander kon dit met het oog op de schommelende prijzen van de boter niet doen, maar „De IJssel" zag er geen bezwaar in. De Nederlandse melkproductenindustrie stond hier reeds lange tijd voor een raadsel. En dat is nu verklaard. Het kosvet is goedkoop en hiervoor kan men zich op termijn dekken!

Ernstige schade is door dit optreden door de gehele Nederlandse industrie geleden en daarvan worden evengoed de boeren van „De IJssel" als de verdere Nederlandse boeren en de melkproductenindustrie de dupe.

5. En ten slotte was het resultaat van deze knoeierijen schade voor de naam der Nederlandse melkproducten in het algemeen. Als wij goed zijn ingelicht, is reeds in één land, waarnaar Nederland geregeld gecondenseerde melk exporteert, het bedrog ontdekt, met de gevolgen van dien. En dit dient men de boeren van „De IJssel" goed te vertellen: hun fabriek heeft gedurende enige jaren naast al het andere kwaad, dat zij gesticht heeft, de Nederlandse naam in andere landen en speciaal de naam der Nederlandse melkproducten te schande gemaakt.

Het vorenstaande moest ons naar aanleiding van deze historie van het hart. Wij hopen zeer, dat een *dies ater* (?) als de dag waarop deze knoeierijen aan het licht zijn gekomen aan de Nederlandse zuivelindustrie en aan de Nederlandse eer in het algemeen in de toekomst bespaard zal blijven.

Wij menen, dat de schadelijke gevolgen in moreel en materieel opzicht van deze betreurenswaardige zaak slechts door grote openheid tot een minimum kunnen worden teruggebracht. En vooral menen wij, dat aan deze openheid de bevoegde instanties hun volle medewerking moeten geven. Het is verder noodzakelijk, dat laatstgenoemden, door met uiterste gestrengheid op te treden, duidelijk laten zien, hoe men in Nederland over dergelijke dingen denkt.

Ten slotte spreken wij de hoop uit, dat Botercontrole en Zuivelinspectie en allen, die daarmee te maken hebben, uit dit geval de lering zullen trekken, die er in zit: dat nog grotere waakzaamheid geboden is.

Blink. AZB

3^e Secretaris van G.O.Z. Jonkman over Geval-Kampen.

Bron: OO. 3 okt. 1928 nr. 40

„Het is, na de grote beroering, die het gebeurde in Kampen in de zuivelwereld heeft gebracht, niet te verwonderen, dat allerhande geruchten de ronde doen. Alle recht te zetten, wat er zo al wordt beweerd, en soms ook wordt neergeschreven, kan niet de bedoeling zijn. Wij hebben, gelukkig, in ons land ook t.a.v. de botercontrôle, wetten en rechers, zodat het recht zijn loop wel zal krijgen.

„Maar over enkele punten dient toch wel iets te worden gezegd, omdat deze betreffen het standpunt dat door de vereniging als zodanig is en wordt ingenomen, en het o.a. met het oog op de toekomst, niet in het belang van de vereniging in Kampen kan zijn, dat o.a. de bewering als zou men daar hetgeen de directeur heeft gedaan, niet afkeuren, verder ingang vindt.

„De toelichting, die hier wordt vereist, kan het best worden gegeven, door in het kort uiteen te zetten hoe het verloop van de algemene vergadering, waarin de leden van het gebeurde in kennis werden gesteld, is geweest.

„Nadat de voorzitter de leden had ingelicht, heeft hij daaraan onmiddellijk toegevoegd dat Bestuur en Commissarissen de daad van de directeur ten scherpste afkeurden en er volkomen onbekend mee waren geweest.

„De directeur heeft daarop zelf doen uitkomen, dat hij natuurlijk niet gehandhaafd zou kunnen blijven, hetgeen door de voorzitter werd onderschreven, maar waaraan door dezen werd toegevoegd dat men het bedrijf niet onmiddellijk zijn leider zou kunnen ontnemen.

„Wat er nog meer moet gebeuren - aldus de voorzitter in deze vergadering - kan het Bestuur nog niet beoordelen, maar het Bestuur vraagt machtiging om datgene te verrichten wat het in het belang van de vereniging nodig acht.

„Deze machtiging werd verleend. Statutair berusten benoeming en ontslag van de directeur niet bij de algemene vergadering, maar bij Bestuur en Commissarissen. In de eerstvolgende vergadering van deze beide colleges is daarop aan de directeur tegen 1 januari a.s. ontslag gegeven.

De Secretaris van de G.O.Z.,
JONKMAN."

4^e Knoeierijen in de Nederlandse Zuivelindustrie.

Vervolg op commentaar door AZB.

Bron: AZB. 12 Oct. 1928 nr. 41

In onze beschouwingen over de aan het licht gekomen knoeierijen, welke gepleegd zijn door de Coöperatieve Zuivelfabriek De IJssel te Kampen (zie ons nummer van 14 september jl.), hebben wij er op gewezen, dat volgens lopende geruchten de ledenvergadering van deze fabriek de Directeur ondanks zijn wangedrag gehandhaafd heeft. Omtrent dit punt vinden wij een nadere mededeling in het Officieel Orgaan van de F.N.Z. van Woensdag 3 oktober, welke wij hier overnemen.

Waarna voorgaand stukje van de Secretaris van de G.O.Z., Hr. JONKMAN. volgt

Commentaar AZB.

Wij moeten bij deze mededeling een kanttekening plaatsen. Daarbij stellen wij voorop dat het ons verheugt, nu eindelijk eens iets definitiefs te horen omtrent maatregelen, welke in verband met deze hoogst belangrijke zaak genomen zijn.

Maar daarmee is dan ook alles gezegd, wat wij in waarderende zin hier kunnen tot uiting brengen. Want met bovenstaande stukje doet niets af aan het feit, dat tot nu toe het Kamper geval eigenlijk door allen, die er invloed op konden en moesten uitoefenen, althans in een - en wellicht het meest belangrijke - opzicht op een onvergeeflijk slappe wijze is behandeld.

Wij hebben er reeds eerder op gewezen, dat hier optreden met uiterste gestrengheid dringende eis was en dat het algemeen belang hier alleen door de grootst mogelijke openbaarheid gediend kon worden. Het is nu reeds twee maanden geleden dat het bedrog aan het licht kwam. En wat is er tot nu toe gebleken van de kordaatheid waarmee Nederland dergelijke knoeierijen behandelt? Wat is er gedaan door de leden van De IJssel, door het Bestuur, door de Commissarissen, door de Geldersch-Overijselschen Zuivelbond, waarvan de knoefabriek lid was en wellicht nog is, door het Botercontrolestation waarbij zij was aangesloten, door de Rijkszuivelinspectie?

Wij weten het niet. Wij hebben nu na twee maanden alleen de mededeling, dat de directeur van de fabriek tegen 1 januari ontslagen is.

Wij zijn gaarne bereid aan te nemen, dat intern door verschillende instanties maatregelen getroffen zijn Maar die missen dan toch voorlopig voor een groot deel hun doel, doordat niemand weet, waarin die maatregelen bestaan. Als men dan ook vanuit landen die Nederlandse gecondenseerde melk importeren ons de vraag stelt, hoe het nu zit met die knoeierij met de Nederlandse melk, dan moeten wij antwoorden: wij weten, dat de knoeierij twee maanden geleden aan het licht gekomen is, maar of er iets tegen gedaan is en wat, weten wij niet.

Deze zaak blijft een uiterst onbevredigend verloop hebben; het ware te wensen, dat men spoedig wakker werd.

Blink AZB

5^e Minderwaardige kritiek

Bron: OO. 24 oktober 1928 nr. 43

Er zijn mensen, die er hun kracht in zoeken het werk van anderen te bekritisieren. In de regel is het geen opbouwende, doch afbrekende kritiek, welke op deze wijze geleverd wordt, want het is onmogelijk, dat men in hetgeen een ander doet, nimmer iets goeds zou vinden en de kritiek, die op deze wijze geleverd wordt, vindt haar oorzaak in een zucht tot afkeuren en hekelen om der wille der kritiek zelve en omdat men nu eenmaal juist andersom wil dan die ander.

Als zodanig beschouwen wij de bestrijding, welke het werk der coöperatieve zuivelorganisatie en speciaal hetgeen de F.N.Z. doet, vrijwel steeds ondervindt van het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad. Het schijnt wel, dat met name ons Orgaan de voornaamste kopiebron voor dit blad is en wij vragen ons wel eens af, waarover de redacteur van dit blad zou moeten schrijven, wanneer wij hem geen stof tot tegenspraak leverden.

Intussen heeft deze kritiek als voornaamste doel de coöperatieve zuivelbereiding te bestrijden en de particuliere te verdedigen.

Het is het goed recht van het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad, als zijnde het orgaan van de particuliere zuivelindustrie en de kaashandel, voor de belangen dezer groepen op te komen en daartoe zal het wel nodig zijn de zuivelcoöperatie te bestrijden. Maar wij vragen ons toch af, of de belangen dezer groepen niet gediend kunnen worden door opbouwenden arbeid en altijd de kracht gevonden moet worden in het afbreken van de tegenstander.

De kooplui, die altijd de waar van hun concurrenten afbreken, voeren in de regel zelf niet veel bijzonders in hun mars en zeker behoren zij tot de minsten in hun soort.

Wij mogen aannemen dat de redactie van genoemd Weekblad dit ook wel weet en wij kunnen dus tot geen andere slotsom komen, dan dat zij over geen voldoende opbouwende elementen beschikt om op andere wijze propaganda voor de bedrijven te maken, wier belangen zij in haar blad heeft te dienen.

Wij zullen dus voorlopig ons werk nog wel op de totnogtoe gevolgde wijze in dit blad be- en veroordeeld zien. Dit verontrust ons geenszins; integendeel, het zou ons verontnemen, indien wij van die zijde lof toegezwaaid kregen, want wij zouden onszelf dan inderdaad ernstig hebben af te vragen, of wij nog wel op de goede weg waren.

Invloed op ons werk zal deze kritiek dan ook geenszins hebben en wij denken er niet aan ze te gaan bestrijden. De tijd daaraan besteed en de ruimte in ons blad zouden ons daarvoor te kostbaar zijn daar wij ons niet kunnen voorstellen, dat de ernstige lezer, de polemieken, welke daaruit zouden voortvloeien, op prijs zou stellen.

Wij menen de belangen onzer organisatie het beste te kunnen dienen door rustig door te gaan met te trachten datgene op te bouwen wat wij menen dat voor de boeren het beste is en wij zullen daarbij evenmin als totnogtoe aandacht schenken aan hetgeen het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad daarvan zegt.

In verband met de voortdurende afbrekende kritiek welke ons werk van die zijde ondervindt, en waardoor sommige onzer lezers misschien wel eens de vraag stellen, waarom wij daarop niet reageren, hebben wij gemeend het bovenstaande eens te moeten mededelen, opdat men weet, dat het geen gebrek aan paraatheid of argumenten is, welke ons doet zwijgen, doch omdat wij de overtuiging hebben dat de kritiek geleverd wordt om der wille van de kritiek zelf en als propagandamateriaal tegen de coöperatie moet dienst doen. Dergelijke kritiek achten wij minderwaardig en wij zullen ons niet laten verleiden daaraan onze tijd te besteden.

Geluk. F.N.Z

6^e Minderwaardige Kritiek

Bron: AZB. 26 okt. 1928

Artikel in het AZB. begint met overname van voorgaand stukje, geschreven door Geluk, gevold door onderstaand commentaar.

Het bovenstaande stukje nemen wij over uit het Officieel Orgaan van de F.N.Z. van deze week. Wij mogen niet nalaten de schrijver van het stukje te waarschuwen. Want door het te schrijven heeft hij iets zeer slechts gedaan. Hij heeft ons in verzoeking gebracht om hem te beantwoorden in een stukje ontspanningslektuur voor onze lezers.

Wij hebben de verzoeking weerstaan. Wij zullen nu eens niet op sappige wijze reageren op dit zeer onvriendelijke stukje, maar ons houden aan de feiten. En dan beginnen wij met uit het stukje de ruggengraat weg te nemen.

Volgens G. ondervindt het werk der coöperatieve zuivelorganisatie en speciaal het werk van de F.N.Z. vrijwel steeds bestrijding van onze zijde. Hierop bouwt G. zijn betoog op, doch vergeet, zijn stelling toe te lichten. Wij hebben daarom die toelichting zelf gezocht, door nog eens alle nummers van het lopende jaargang van ons blad door te bladeren en zijn toen tot de ontstellende ontdekking gekomen, dat wij ons inderdaad verschillende malen hebben bezig gehouden met het werk van „de coöperatieve zuivelorganisatie en van de F.N.Z.“.

Wij zullen daarvan enkele staaltjes noemen.

- * In ons nummer van 13 januari namen wij volledig en zonder commentaar over het van het onze afwijkende standpunt van de F.N.Z. in zake het Kaasbesluit; zoals dit in het Officieel Orgaan was uiteengezet.
- * In ons nummer van 11 mei namen wij eveneens zonder enige commentaar een lezing over welke gehouden was in een algemene vergadering van de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Friesland.
- * In ons nummer van 25 mei namen wij een rekwes van de F.N.Z., pleitende voor het kaasbesluit, geheel over en stelden daarna volkomen zakelijk onze bezwaren tegen dit besluit in het licht.
- * In ons nummer van 8 juni namen wij een uitvoerig verslag op, zonder enige commentaar, van de propagandavergadering voor het uitvoerverbod van boter en kaas, welke de F.N.Z. in Utrecht hield.
- * In ons nummer van 20 juli namen wij een kritiek op betreffende de houding van de F.N.Z., ten aanzien van de ambtelijke contróle op de aanwezigheid der kaasmerken bij uitvoer van kaas en het kaasbesluit.
- * In ons nummer van 3 augustus namen wij een aanval over van de Heer Kooistra op de tegenstanders van het uitvoerverbod van boter en kaas en verdedigden daarna die tegenstanders.
- * In ons nummer van 28 september werden enige bijzonderheden opgenomen uit de historie van de Z. N. Zuivelbond in verband met diens jubileum.
- * In ons nummer van 12 oktober namen wij een kritiek op naar aanleiding van een uitlating van het Officieel Orgaan over de „boter- en kaaswet“.

Ziet daar de oogst uit de jaargang 1928 van het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad. Van de 42 nummers zijn er 34 waarin niets gezegd wordt over de F.N.Z.; in 4 nummers hebben wij zonder commentaar uitvoerige publicaties opgenomen van het standpunt van de F.N.Z., in zaken, waarin wij het dikwijls gans niet met hem eens waren, doch waarin wij toch onze lezers over het standpunt van de F.N.Z. wilden inlichten;

in 2 nummers namen wij volledig stukken over uit het Officieel Orgaan en verbonden daaraan enkele zakelijke opmerkingen en ten slotte werden in 2 nummers een tweetal kritieken op de houding van de F.N.Z. of het Officieel Orgaan opgenomen.

Aangezien de heftige bezwaren van de Heer G. slechts op deze twee laatstgenoemde stukjes kunnen gegrond zijn, vragen wij ons af, of de hierboven afgedrukte scheldpartij nu wel werkelijk goed gefundeerd is. Ons wordt aangewreven dat het werk van de coöperatieve zuivelorganisatie en van de F.N.Z. „vrijwel steeds" van onze zijde bestrijding ondervindt! Dit is de kern van het betoog. En wie het bovenstaande aandachtig nagaat ziet, dat die kern zeer *voos* is. De ruggengraat ontbreekt aan het betoog van de Heer G.

Hiermee konden wij eigenlijk van deze zaak afstappen.

Maar wij moeten toch nog op een andere zijde der kwestie wijzen. De Heer G. beweert: wij lijden aan zucht tot afkeuren en hekelen; het orgaan van de F.N.Z. is onze voornaamste kopie-bron; hij vraagt zich af waarover wij zouden schrijven als hij ons geen stof leverde; onze kritiek heeft ten doel de coöperatieve zuivelbereiding te bestrijden en de particuliere te verdedigen; wij zoeken onze kracht in het afbreken van de tegenstander; wij zijn kooplui, die de waar van onze concurrenten afbreken en behoren tot de minsten in onze soort; wij voeren niet veel in onze marsch (dit woord moet niet met sch geschreven worden, Heer G.); wij beschikken niet over opbouwende elementen; enz. enz. enz.

Dit is alles heel fijn gezegd. Het is ook buitengewoon overtuigend. En voor ons is het zeer beschamend. En toch gevoelen wij een grote dankbaarheid ten aanzien van de Heer G. Want wij denken aan de zo juiste Nederlandse spreekwijze: Mijn beste vriend is hij die mij mijn feilen toont!

Men ziet het dus: in grote bescheidenheid nemen wij de lessen van onzen vriend G. ter harte. Wel hebben wij ons een ogenblik afgevraagd - een mens is licht geneigd tot hoogmoed of die bescheidenheid niet misplaatst is, omdat vriend G. geen enkel argument gebruikt. Maar gelukkig zijn wij van die dwaling onze weegs onmiddellijk teruggekeerd, en ook hierin heeft vriend G. ons geholpen.

Want in de eerste plaats geeft hij te kennen dat hij zoveel meer in zijn mars voert dan wij. En als dwazen moeten wij toch het oordeel van de wijze aanvaarden.

En in de tweede plaats verzekert vriend G. aan zijn lezers „dat het geen gebrek aan paraatheid of argumenten is" welke hem doet zwijgen tegenover onze „minderwaardige kritiek". Hij is dus wèl paraat en heeft wèl argumenten en dat hij deze verzwijgt moeten wij eerbiedigen als een wijs besluit.

Wij leggen ons dus aan de voeten van vriend G. Wij danken hem voor de leiding die hij ons schonk. En wij danken hem zeer in het bijzonder niet alleen uit eigen naam, maar wij mogen wel zeggen: uit naam van de ganse mensheid, voor het staaltje van bijzonder waardige kritiek dat hij, ons allen ten voorbeeld, heeft geproduceerd na lang zwijgen, na lang wikken en wegen. Wij gevoelen nu zeer sterk de minderwaardigheid van onze geargumenteerde kritiek en beloven vriend G. dat wij er voortaan naar zullen streven om met vermijding van argumenten onze kritiek in zijn stijl op te bouwen.

Wij spreken de wens uit, dat velen met ons zullen volgen. Dan zal eenmaal het ogenblik komen, dat de ganse wereld opziet naar vriend G. en hem huldigt als de apostel van de frisse, vrije, opbouwende, argumentloze kritiek. Als het voorbeeld van iemand die weet

wat hij in zijn mars heeft en het er angstvallig in houdt opdat het niet verminderen, Als de man die paraat is, doch het niet laat blijken. Als de leider, die over tal van argumenten beschikt om zijn goede zaak te verdedigen, maar die deze wijselijk voor zich houdt omdat iedereen zonder meer begrijpt, dat wat hij doet wèl gedaan is!

7^e

Jaar later, nogmaals aandacht voor Geval-Kampen.

Bron: AZB. 20 sept. 1929 nr. 38.

Ernst of Woorden?

Met de dag wordt het geluid sterker van degenen die het beginsel prediken, dat de staat en de organisaties te waken hebben voor de goede naam der Nederlandse zuivelproducten in het buitenland. Het middel daartoe zien zij in contrôle, rijksmerken, uitvoerverboden en wat dies meer zij. En zij gaan zelfs zover, dat zij het voorstellen alsof zonder dergelijke controle, rijksmerken enz., Nederland verloren zou zijn.

En als zij dit niet duidelijk uitspreken, dan leven zij toch in een gedachtensfeer, die deze richting uitgaat.

Wij zijn van andere mening. En dit niet om der wille van een principe, doch uitsluitend ten gevolge van praktische waarneming. Wij zijn van mening, dat slechts de fabrikant, de exporteur, de handelaar - *en uitsluitend* hij - in het algemeen ervoor kan zorgen, dat de Nederlandse producten in de meest ruimen zin des woord in andere landen welkom zijn en welkom blijven. Dit is het voornaamste, het primaire. Staatszorg, wettelijke regeling, organisaties, rijksmerken kunnen daarbij ten opzichte van details behulpzaam zijn, doch zij blijven bijzaak.

Hiermee hebben wij niets gezegd ten nadele van staatszorg, wettelijke regeling, organisaties, enz. Mits met beleid toegepast kunnen zij nuttig werken. Maar zij moeten blijven op de plaats waar zij behoren: d.w.z. de tweede of derde plaats.

Wij komen op dit onderwerp spoedig uitvoerig terug. Voor vandaag laten wij in het midden, hoe groot precies de waarde is van dergelijke meer algemene maatregelen.

Want dit is voor hetgeen wij hieronder gaan zeggen van geen belang. En Zulks om de eenvoudige reden, dat - hoe men ook mag denken over de grootte der betekenis van bedoelde maatregelen - toch allen het wel met ons eens zullen zijn, dat als er eenmaal maatregelen zijn, zij ook moeten worden toegepast.

In het bijzonder in een tijd als deze, nu men van allerlei kanten aandringt op of werkt aan uitbreiding van maatregelen als hierboven bedoeld werden, leek het ons nodig, dit eenvoudige beginsel nog eens duidelijk te onderstrepen!

Maar waarom - zal men zeggen - zozeer de nadruk gelegd op een zo voor de hand liggend beginsel, waarover toch verschil van inzicht niet bestaan kan? Wij begrijpen deze verwondering; want ook wij zijn verwonderd.

Het is toch in de laatste tijd gebleken, dat een dergelijk meningsverschil wèl bestaat. Het is duidelijk geworden dat er invloeden bestaan, die maatregelen, voorschriften, enz. wèl nodig vinden, doch die het met de uitvoering daarvan niet al te ernstig nemen.

In ons nummer van 14 september 1928 hebben wij uitvoerig stilgestaan bij de kort daarvoor aan het licht gekomen knoeierijen die gepleegd waren door de Coöperatieve Zuivelfabriek De IJssel te Kampen. Deze fabriek bleek gedurende enige jaren kokosvet in haar bedrijf te hebben verwerkt. Hiermee was geconstateerd, dat een gedurende jaren voortgezette overtreding had plaats gehad van de Boterwet en van de voorschriften betreffende de botercontrôle onder Rijkstoezicht. Verantwoordelijk voor deze overtreding waren de Bestuursleden en de directeur van de fabriek.

Hier had men dus voorschriften en maatregelen en hier had men een buitengewoon ernstige overtreding daarvan. Hier had men dus een geval waaruit zou blijken of het degenen, die met de uitvoering van de wet en van de maatregelen belast zijn en degenen, die daarop invloed uitoefenen kunnen, ernst was met de uitvoering van hun taak.

Wij hebben er destijds op gewezen, dat de Nederlandse naam in het buitenland, zowel als het rechtsgevoel en de preventieve waarde der maatregelen hier twee dingen eisten: een zo streng mogelijk optreden en volledige publiciteit.

De aanvankelijke behandeling van deze zaak door de bevoegde instanties heeft ons destijds zeer weinig bevredigd. Alles wees erop, dat men de zaak liefst zoveel mogelijk doodzweeg.

In ons nummer van 12 oktober 1928 hebben wij daarop nog eens de aandacht gevestigd. Wij schreven toen naar aanleiding van een mededeling van de secretaris van de Geldersch-Overijsselschen Zuivelbond:

„Wij moeten bij deze mededeling een kanttekening plaatsen. Daarbij stellen wij voorop, dat het ons verheugt, nu eindelijk eens iets definitiefs te horen omtrent maatregelen, welke in verband met deze hoogst belangrijke zaak genomen zijn.

Maar daarmee is dan ook alles gezegd, wat wij in waarderende zin hier kunnen tot uiting brengen. Want het bovenstaande stukje doet niets af aan het feit, dat tot nu toe het Kamper geval eigenlijk door allen, die er invloed op konden en moesten uitoefenen, althans in één - en wellicht het meest belangrijke - opzicht op een onvergeeflijk slappe wijze is behandeld.

Wij hebben er reeds eerder op gewezen, dat hier optreden met uiterste gestrengheid dringende eis was en dat het algemeen belang hier alleen door de grootst mogelijke openbaarheid gediend kon worden. „Het is nu reeds twee maanden geleden dat het bedrog aan het licht kwam. En wat is er tot nu toe gebleken van de kordaatheid waarmee Nederland dergelijke knoeierijen behandelt? Wat is er gedaan door de leden van De IJssel, door het Bestuur, door de Commissarissen, door de Geldersch-Overijsselschen Zuivelbond, waarvan de knoefabriek lid was en wellicht nog is, door het Botercontrôlestation waarbij zij was aangesloten, door de Rijkszuivelinspectie?

Wij weten het niet. Wij hebben nu na twee maanden alleen de mededeling, dat de directeur van de fabriek tegen 1 januari ontslagen is.

Wij zijn gaarne bereid aan te nemen, dat intern door verschillende instanties maatregelen getroffen zijn. Maar die missen dan toch voorlopig voor een groot deel hun doel, doordat niemand weet, waarin die maatregelen bestaan. Als men dan ook vanuit landen die Nederlandse gecondenseerde melk importeren ons de vraag stelt, hoe het nu zit met die knoeierij met de Nederlandse melk, dan moeten wij antwoorden: wij weten dat de knoeierij twee maanden geleden aan het licht gekomen is, maar of er iets tegen gedaan is en wat, weten wij niet.

Deze zaak blijft een uiterst onbevredigend verloop hebben; het ware te wensen, dat men spoedig wakker werd."

Zo stond het twee maanden nadat de knoeierijen aan het licht waren gekomen. En hoe staat het op het ogenblik, nu meer dan een jaar verstreken is sedert de overtreder op hetsdaad betrap werd?

Wij zullen het u vertellen. De vroegere directeur van de fabriek is - vermoedelijk op aanklacht van een of meer der afnemers die door de Coöperatieve Vereniging „De IJssel" gedurende enige jaren bedrogen zijn - vervolgd wegens oplichting en veroordeeld tot een boete van f 3000. De processen-verbaal die wegens overtreding van de Boterwet tegen bestuursleden en directeur waren opgemaakt, zijn terzijde gelegd. De fabriek is einigen tijd gespeend geweest van het gebruik van de Rijksbotmerken, doch heeft ook dit voorrecht, naar men zegt, reeds weer teruggekregen.

Zie daar met enkele woorden gezegd, hoe de bevoegde instanties de Boterwet en de maatregelen met betrekking tot de Rijksbotmerken toepassen op een bedrijf, dat een der meest ernstige overtredingen gepleegd heeft. Men kan het nog korter uitdrukken: men heeft het zaakje in de doofpot gestopt!

Daar staat Nederland nu met zijn maatregelen, met zijn contróle, met zijn Rijksmerken, met zijn landbouwwitvoerwet, met zijn in voorbereiding zijnde melkproductencontróle, met de aandrang van verschillende zijden om steeds meer maatregelen, steeds meer toezicht. In het geval De IJssel bestonden wetten, Rijksmerken enz. en men deed er niets mee!

Verwondert het U lezer, dat wij hierboven plaatsten: Ernst of woorden?

Blink, AZB

De Beheerder en zijn Collega's.

Lezing gehouden door de heer U. Kooistra ¹⁵ in de ledenvergadering van de Bond van Directeuren van Coöp. Verenigingen op Landbouwgebied in Friesland op 30 augustus 1928.

„De coöperatie zal in de komende jaren zeker worden gewogen. Laten wij elk voor ons deel zorgen, dat zij niet te licht wordt bevonden.”

Met deze woorden eindigde de heer R. Kuperus in Uw vorige ledenvergadering zijn inleiding over het economisch en sociaal karakter van de coöperatie. Laten wij elk voor ons deel zorgen, dat zij niet te licht wordt bevonden. Daarmee werd - en terecht - uitgesproken, dat in de coöperatie het individu afzonderlijk wel degelijk zijn invloed behoudt, dat het individu niet verloren gaat. Het wordt wel eens voorgesteld, dat in de coöperatie van het persoonlijke weinig of niets zal overblijven. De persoon wordt een onderdeel van de grote machine; deze machine met al haar onderdelen moet zich willens voegen naar de krachten, die haar in beweging brengen.

Wat blijft er over van het mens-zijn, vraagt men dan. De warmte, de kleur gaat er af, het wordt alles even kil en grijs, men kan zich niet uitleven. Coöperatie zal de energie doden. Velen maken zich een dergelijk beeld van de coöperatie, al is het vaak wazig en niet scherp omljnd, waarvan het gevolg is, dat men huiverig wordt voor hetgeen men begonnen is en aarzelt om verder te gaan.

Deze voorstelling is echter niet waar, kan niet waar zijn. Wanneer dit wel het geval was, zou spoedig het einde van dit maatschappelijk verschijnsel daar zijn, omdat het in strijd is met het wezen van de mens, dat hij te sterk aan banden wordt gelegd.

In de coöperatie is gelegenheid te over zich te ontplooien, zijn menselijk kunnen te tonen. In onze zuivelcoöperatie wordt elk op zijn plaats dermate een verantwoordelijkheid toegewezen, dat het gevolg is een persoonlijke zelfstandigheid, voldoende groot, om te kunnen geven, wat er in de persoon zit. Er is echter verschil met daarbuiten, de uitingen zijn niet gelijk.

Wie in de coöperatie werkt, moet nimmer het beginsel, het karakter van de coöperatie uit het oog verliezen, dat is *samenhorigheid* en als gevolg daarvan samenwerking. Draagt hij dit besef niet bij zich, of zeer onvoldoende, ziet hij in de coöperatie rechtsvorm zonder meer, dan zal hij zich niet thuis kunnen gevoelen en doet hij beter, ook in zijn eigen belang, heen te gaan. Ondanks zich zelf kan hij de zaak en zich zelf niet op de juiste wijze dienen.

De persoon blijft in de coöperatie, wordt daarin niet opgelost. Zijn invloed laat zich gelden, ten goede of ten kwade.

In de zuivelcoöperatie nemen de beheerders van de zuivelfabrieken een zeer belangrijke plaats in. Niet alleen als leiders van het bedrijf, waarover ik niet behoef uit te weiden, doch ook in ander opzicht is hun functie van grote betekenis voor de coöperatieve bedrijfsvorm. De wet op de coöperatieve verenigingen kent geen derden in de vereniging.

¹⁵ De Heer U. Kooiste was secretaris van de Friesche Zuivelbond van 1909 - 1940

Het bestuur is het uitvoerend orgaan, is feitelijk de directie. De praktijk is bij onze zuivelfabrieken wel anders geworden.

Bij de oprichting van de coöp. zuivelfabrieken zag men in, dat, zou men kans van welslagen hebben, het noodzakelijk was een bedrijfsleider aan te stellen. De bestuursleden hadden geen voldoende vakkennis en tijd. Enkele fabriekjes, die het zonder bedrijfsleider probeerden, werden weldra opgeheven of stelden, door ervaring wijzer geworden, een beheerder aan. Over het algemeen kwamen de eerste beheerders uit het midden van de boeren voort, zij kwamen van „after de kouestirten" vandaan. Zij waren en werden dan ook als de gelijken van hun bestuursleden beschouwd en niet als **ondergeschikten**.

Zij leefden in dezelfde gedachtewereld en vatten hun taak op naast de leiding van de fabriek het dienen van het boerenbelang door middel van de coöperatie, waarin zij zagen de redding uit de nood. Deze eigenaardige verhouding bracht mee, dat de beheerder in de grond medebestuurder, werd, feitelijk - wat wij tegenwoordig wel noemen - de functie van gedelegeerd bestuurslid vervulde.

Tengevolge hiervan kreeg de betrekking van beheerder meerdere betekenis, dan de leiding van het bedrijf alleen. Hij kreeg tot zekere hoogte een verder deel van de taak van het bestuur op zich en over het algemeen is dit tot op heden nog het geval. In de beheerder ziet de boer de man van de coöperatie, niet uitsluitend in zijn leiding van het bedrijf, maar in alles wat met de vereniging samenhangt.

De persoonlijke invloed van de beheerder is in alles, wat de vereniging betreft, dikwijls zeer overwegend en gezien de historische gang van zaken kan dit ook niet anders.

Er wordt wel eens opgemerkt dat deze positie van de beheerder niet juist is. Er moet een meer omlinjende werkverdeling komen tussen het bestuur en de beheerder. De beheerder moet meer en meer alleen de man van het bedrijf worden; daar is werk te over, vooral tengevolge van de voortdurende ontwikkeling van de techniek van het bedrijf. Het bestuur behoort het andere deel op zich te nemen.

Ogenschijnlijk lijkt deze opmerking wel juist, doch mijn ervaring is, dat men in de praktijk hiermee voorzichtig moet zijn. Een voorbeeld:

Aan een fabriek was een beheerder-vacature. Eén der bestuursleden vroeg mij of het wel nodig was in de vacature te voorzien. De exportvereniging schreef wel voor wat men moest maken en verkocht de producten, de Bond controleerde de boekhouding en voorzag de fabriek van de nodige hulpstoffen, de assistent was een goed vakman en had voldoende leiding over het personeel. Wat moest men nu verder met een beheerder doen?

Mijn antwoord was dat men het zonder beheerder zou kunnen doen op één voorwaarde, n.l. dat het bestuur dan in werkelijkheid voortaan moest doen wat des bestuurs was en dat daarvoor dan uit de aard der zaak de voorzitter werd aangewezen. Hij moest dan in de eerste plaats zorgen voor de nodige eenheid bij al hetgeen het bestuurslid had genoemd, terwijl hij verder de man werd voor al het andere, de vereniging zowel naar binnen als naar buiten betreffende. Ik voorzag echter, dat onwillekeurig vrij spoedig de assistent hiervan een en ander op zijn schouders zou krijgen, zodat men binnenkort tot deze toestand zou komen: in werkelijkheid een beheerder te hebben met de titel en het salaris van de assistent. Ik betwijfelde, of men daarmee het aanzien van en de goede gang van zaken in de vereniging zou bevorderen.

De voorzitter merkte op, dat hij er voor bedankte meer tijd aan de fabriek te geven en dan bovendien voor wrijfpaal te dienen. Er werd een nieuwe beheerder benoemd.

De aard van de betrekking van beheerder is nu eenmaal zoals hiervoor is aangegeven. Naar mijn mening wel zwaarder, doch in vele opzichten ook mooier dan uitsluitend bedrijfsleider.

De aard van de betrekking van beheerder brengt mee, dat, zal hij deze naar behoren vervullen, van hem leiding wordt verwacht in de coöperatie. Daarmee dient hij voortdurend rekening te houden. En om leiding te kunnen geven, zal in de beheerder steeds het besef moeten wakker blijven, dat hij zijn levenstaak heeft gekozen in de coöperatie, waarvan het karakter is gevoel van saamhorigheid¹⁶, drang tot samenwerking.

Wij weten, dat dit dikwijls zwaar valt. Hoe vaak is vooral in gewone tijden bij de boeren de geest van saamhorigheid, van samenwerking verre te zoeken. Dit mag geen reden zijn om te zeggen: ik geef het op; als mijn melkgeld voldoende is acht ik het allang welletjes.

De betekenis van de werkring van de beheerder brengt mee, dat hij moet trachten besef tot saamhorigheid aan te kweken. Zal hij daartoe in staat zijn, dan moet hij, zoals met zoveel in de wereld het geval is, zelf in eigen kring het voorbeeld geven.

En als men in de kring van beheerders rondziet, bemerkt men dat het saamhorigheidsgevoel ook aldaar nog niet altijd is wat het moet zijn. Zelfs buitenstaanders valt dit op. Men vraagt mij wel eens hoe het mogelijk is dat directeuren van coöperatieve zuivelfabrieken tegen elkaar concurreren, elkaar tegenwerken. Zij dienen toch één zaak, n.l. de coöperatie, wordt er dan bijgevoegd. Bij de buitenstaander vertegenwoordigt de directeur de fabriek.

Van een beheerder hoorde ik onlangs: „ik heb geen collega's, alleen concurrenten." Gelukkig voor hem was dit een opwelling van het ogenblik en niet zo erg bedoeld, doch het tekent de gemoedsstemming. Vanwaar het verschijnsel dat er aan samenwerking, aan de goede verhoudingen tussen de beheerders nog te veel ontbreekt?

Afgescheiden van persoonlijke aard en karaktereigenschappen, welke altijd invloed uitoefenen, wil het mij voorkomen, dat beheerders zich niet altijd een juist begrip van de coöperatieve zuivelfabriek vormen en als dit wel het geval is, niet onder alle omstandigheden tegen allerlei invloeden en stromingen opgewassen zijn.

Wat in het algemeen aard en karaktereigenschappen betreft, moet hij, die in de coöperatie gaat, in staat zijn iets te geven, zonder, zich af te vragen, wat ontvang ik daarvoor dadelijk terug. Om te kunnen samenwerken, moet men kunnen opofferen. Soms nalaten, wat men gaarne zou willen doen, soms doen, wat men naar persoonlijk inzicht liever zou nalaten. Kan men dit niet of althans uiterst moeilijk, dan blijft men buiten de coöperatie.

Wat is de coöperatieve zuivelfabriek? De coöperatieve zuivelfabriek is een deel van het bedrijf van de boer, maakt met het boerenbedrijf een organisch geheel uit, staat niet los van de boerderij. De beheerder is de dienaar van het boerenbedrijf,

¹⁶ saamhorigheid in plaats van het oorspronkelijke saamenhorigheid !

op hem rust de plicht mee te leven met de boer, te arbeiden voor de belangen van de boerenstand.

Aldus opgevat zal het vanzelfsprekend zijn, dat hij in zijn mede-beheerder zijn collega ziet, die precies voor dezelfde taak is geroepen. De wenselijkheid van de behoefte aan onderlinge steun en samenwerking, zal hiervan het gevolg zijn. Deze opvatting leidt zonder verdere redenering tot drang tot samenwerking, wat een sterke waarborg is voor de goede verhoudingen onderling. Ik heb wel eens opgemerkt, dat niet allen evenzeer van de juistheid van deze opvatting doordrongen zijn.

Het zou mij niet verwonderen, dat vooral bij de jongere generatie de fabriek meer op de voorgrond treedt. Verklaarbaar, omdat vele tegenwoordige beheerders uit een geheel ander milieu voortgekomen zijn, door opvoeding en opleiding in een andere gedachte-wereld leefden. Voor hen zal het niet altijd even gemakkelijk vallen zich goed in te denken, dat de coöperatieve zuivelfabriek geen doel, doch slechts middel is, een middel om mee te werken tot *richtige* uitoefening van het boerenbedrijf.

Ziet men uitsluitend de fabriek (met opzet overdrijf ik hier), dan zal men zijn collega met andere ogen beschouwen. Wel zal dan in verschillende opzichten samenwerking mogelijk zijn, wanneer men daar voordeel in ziet. Doch deze samenwerking wordt afgestapt naar eigen inzichten; men wordt niet gedreven door het algemeen belang. Ware collega's wordt men niet; er kan niet veel haperen of men vervreemdt van elkaar, of werkt elkaar tegen, zij het dan niet altijd openlijk. Tengevolge van de invloed, die de beheerder heeft, zal van opbouw geen sprake meer zijn; men brokkelt af. Dit mag men wel bedenken.

Dan is er nog een reden, die leidt tot minder goede verhoudingen en wel deze, dat men niet altijd opgewassen is tegen allerlei invloeden en stromingen, hoe goed misschien oorspronkelijk de wil was.

De beheerder wordt vooral in zijn naaste omgeving nogal op een voetstuk geplaatst. Dit is volkomen in orde. Van de uitkomsten van de zuivelfabriek toch hangt voor een groot deel het wel en wee van de boer af. In de beheerder ziet hij de fabriek, wat ook het geval is met de buitenstaanders in de kring van de fabriek, welke vaak ook voor hen plaatselijk van veel betekenis is. In zijn omgeving is de beheerder een man met een bepaald overwicht en gezag en behoort dat trouwens ook te zijn. De vraag is nu: is dat voetstuk altijd stevig genoeg of soms niet te hoog.

Wanneer hij de zaak goed onder de knie heeft, zijn positie begrijpt, slag heeft met mensen om te gaan en vooral op de juiste wijze meeleeft met zijn boeren, zal hij stevig staan; met gezonde kritiek zal hij zijn voordeel doen. Stoten en speldenprikken, welke ieder ontvangt, die aan de weg timmert, zullen hem niet deren.

Niet ieder is dit alles echter gegeven en hierbij komen aard en karakter ook in het spel. Het kan voorkomen, dat zijn gevoel van eigenwaarde iets meer dan gepast is en dat hij zelf zijn voetstuk nog met een paar steentjes verhoogt. De risico is dan geheel voor hem. Hier behoef ik niet verder op in te gaan, omdat dit overal en te allen tijde in de samenleving zal voorkomen.

Er is echter iets anders. Een beheerder meent zijn positie te beseffen, is voor zich zelf er van overtuigd, dat hij steeds zijn best doet, meent de mensen op goede wijze te bejegenen, doch ondervindt voor zijn eigen gevoel te weinig waardering. Op- en aanmerkingen in ledenvergaderingen en elders, vooral over de uitbetaling, fabriek A de vorige week 0.05 per procent meer, fabriek B 5% bijbetaald enz., tracht hij naar zijn oordeel met recht te kunnen weerleggen, doch ten slotte begint het hem te vervelen, hij zet zijn idealen op zij en zoekt zijn kracht in de z.g. wekelijkse melkprijzen.

Een ander wacht zo lang niet. Het is bij de boeren toch nergens anders om te doen dan om de wekelijkse melkprijzen en ik zal zorgen, dat *ze* tevreden gesteld worden, al komt daardoor een billijke verdeling van het melkgeld in het gedrang. Indien dit kwaad voortwoekert moet ten slotte de een om de ander en ieder gevoelt de noodlottige gevolgen voor onze mooie zuivelcoöperatie bij intuïtie aankomen. En wat komt er dan van de verhoudingen tussen de beheerders onderling terecht.

De Bond tracht thans dit kwaad te stuiten door instelling van de melkprijzennotering. Waarschijnlijk tot zekere hoogte met goed gevolg. De beheerders hebben het echter grotendeels zelf in handen. Wanneer men elkaar als goede collega's in zijn zaken helpt en steunt, wanneer een beheerder gerust naar een collega kan gaan en deze hem open en klaar uiteenzet, hoe hij tot de resultaten van zijn bedrijf komt, wanneer een beheerder te goeder trouw met zijn buurman over melkleveringen kan spreken, wanneer de beheerder uiterst voorzichtig is tegenover derden in uitlatingen over zijn collega's zal de behoefte aan een melkprijzen-notering weldra verdwijnen en zullen conflicten inzake grensregelingen niet meer voorkomen.

Uw positie eist te trachten, elkaar te beschouwen als collega's in de ware zin van het woord. Zeg niet, dat het onmogelijk is. Mocht dit werkelijk het geval zijn, dan zal het gevolg worden, dat de boeren U van een deel van Uw taak zullen ontlasten en dat U meer en meer teruggebracht wordt tot bedrijfsleider zonder meer. Ik heb echter nog te veel vertrouwen dan dat het zover zal komen.

Meneer de Voorzitter. Heb ik tot nog toe het onderwerp bekeken van het standpunt van de coöperatie, thans nog enkele ogenblikken met betrekking tot het persoonlijk belang van de beheerder. Als gevolg van hetgeen van de beheerder gevraagd wordt, heeft hij zijn rechten.

Hij heeft recht op goede levensvoorwaarden in zijn functie en ook daarna, wanneer hij niet meer in staat is zijn taak naar behoren te vervullen en eveneens zijn gezin, wanneer hij dit ontijdig mocht ontvallen. Bovendien heeft hij recht op zekerheid in zijn betrekking. Wij weten, dat hiervoor reeds jaren wordt gewerkt, doch moeten erkennen, dat het een moeilijke en zware weg is, om tot het doel te komen. Hoewel iets, is op lange na nog niet voldoende bereikt.

Wanneer de beheerders zich meer als ware collega's gaan beschouwen, ben ik er van overtuigd, dat het gemakkelijker zal zijn meer te bereiken, omdat men dan zal hebben meer recht van spreken dan thans soms het geval is. In het met elkaar omgaan als werkelijke collega's ligt een element van opvoeding en opbouw wederkerig. Minder sterken zullen in hun zaken gesterkt worden, wat bij ingrijpen van boven af steeds te laat bleek te zijn; misslagen en fouten worden voorkomen. De groep beheerders zal in aanzien en kracht stijgen, wat elk persoonlijk ten goede zal komen.

Daarom, tracht te worden ook in Uw eigen belang: goede collega's.
De coöperatie zal in de komende jaren zeer zeker worden gewogen. Beheerders, als gij over en weer van elkaar ware collega's wordt, hebt gij voor Uw deel gezorgd, dat zij niet te licht wordt bevonden.

Enige economische beschouwingen over de toepassing van Coöperatie

Commentaar op boekje Drs. H.J. Frietema door J.A. Geluk

Deel I

Wij hebben reeds enige tijd een werkje onder bovenstaande titel op ons bureau liggen van de hand van de heer H. J. Frietema, drs. in de handelseconomie te Wirdum (Fr.). De heer Frietema bespreekt hierin de arbeidersproductiecoöperatie, de consumentencoöperatie, de ondernemerscoöperatie, en deze laatste in drie onderdelen, n.l. de kredietcoöperatie, de verwerkingscoöperatie en de aankoop- en afzetcoöperatie.

Het boekje heeft de bedoeling, zoals de schrijver in zijn inleiding aangeeft, enkele gedachten te ontwikkelen ten aanzien van de economische bestaansgrond van coöperatie en te ontleden waarom coöperatie op het eens gebied meer toepassing heeft verkregen dan op het andere. Het ademt hier en daar een kritische geest, die de frisheid van het werk ten goede komt.

Opbouwende en objectieve kritiek kan de coöperatie van nut zijn. Degenen die deze bedrijfsvorm reeds jaren dienen en propageren kunnen inderdaad op den duur wel eens wat te dogmatisch in hun begrippen omtrent de coöperatie worden, zodat het wel eens goed is, dat een jonge kracht, die geleerd heeft de coöperatie vanuit een anderen gezichtshoek te beschouwen dan met de meeste onzer het geval is, en daarvan uit hoofde van zijn opleiding een gezette studie heeft kunnen maken, zijn ideeën omtrent coöperatie eens uiteenzet.

Wij kunnen dan ook niet anders zeggen, dan dat wij het boekje met genoeg gelezen hebben, al zijn wij het ook niet in alle opzichten met de schrijver eens en al menen wij ook, dat hij hier en daar te veel theoretiseert en meningen uit, die weinig met de praktijk der coöperatie in overeenstemming zijn.

Wij willen trachten hieromtrent enkele punten te belichten.

Zo zijn wij het niet eens met het oordeel dat de schrijver omtrent de betekenis van de winst van een coöperatie heeft. Hij bespreekt dit onder het hoofd „Consumentencoöperatie“, waar hij het voorbeeld der wevers van Rochdale aanhaalt, die in 1844 de eigenlijke grondleggers der verbruikcoöperatie zijn geweest en zegt hieromtrent het volgende:

„De Engelse wevers verkregen (dus) een belangrijke besparing door de schakel van de tussenhandel over te slaan. Zij besloten die winst niet te verdelen naar de kapitaalbreng, maar naar de omzet, die ieder lid had met de vereniging. Dit principe was nieuw, immers bij de gewone onderneming heeft men winstuitkering op het kapitaaldeel“.

„Economisch gedacht, maakten deze wevers volgens onze opvatting winst. Misschien verdeelden zij deze winst al voor het einde van het jaar en het is denkbaar, zelfs waarschijnlijk, dat zij de prijzen van de artikelen verlaagden met een evenredig deel van dat bedrag. Boekhoudkundig was er dan geen winst, terwijl men, wanneer verkocht zou worden tegen prijzen welke zouden liggen boven kostprijs, na een bepaalde periode in de boekhouding een saldo zou zien ontstaan.“

„ Dit saldo is zeker niet identiek met de winst, en uit de grootte van het saldo zal men zonder meer niet de grootte van de winst kunnen vaststellen. Echter uit de omstandigheid dat een verschijnsel niet nauwkeurig naar zijn omvang kan worden vastgesteld, mag niet worden geconcludeerd dat het verschijnsel principieel niet bestaat. ”

„ Wij weten zeer goed dat in velerlei opzicht de omstandigheid, dat de gemaakte winst buitengewoon moeilijk in de praktijk is vast te stellen wat betreft omvang en hoedanigheid, ertoe moet leiden dat hieromtrent bijna nooit overeenstemming zal worden bereikt, vooral wanneer strijdvrage moeten worden opgelost, die nu eenmaal niet op wetenschappelijk-economische gronden op te lossen zijn. ”

„ In deze strijdvrage, waarbij vooral de belastingskwesties op de voorgrond staan, zullen wij daarom geen partij kiezen, doch ons bepalen tot de verklaring dat het argument, dat de coöperatieve vereniging zich van andere organisatievormen zou onderscheiden door het ontbreken van het winstprincipe, op ons niet een overtuigendere indruk vermag te maken, vooral niet wanneer uit deze stelling een zedelijke superioriteit wordt geconcludeerd. ”

Vooraf met dit laatste zijn wij het niet eens. Wanneer de schrijver aan de besparing, die de wevers maakten door de schakel van de tussenhhandel over te slaan, in economische zin het begrip „winst” wil toekennen, dan is ons dit wel, doch het geeft een groot verschil of men op deze wijze „winst” maakt dan op de wijze, welke voor dit begrip de meest gangbare is n.l., door kapitaal in een zaak te beleggen en naar rato van dit kapitaal jaarlijks het hiermede verdiende geld op te strijken, hetgeen dan hiervan een gevolg is, dat men de goederen, door deze van producent naar verbruiker te brengen, zoveel duurder heeft verkocht dan ingekocht.

De verdienste komt hier ten goede aan een derde voor wie deze functie alleen middel is geweest om zijn kapitaal rentegevend te maken. Hiermede zij niets ten nadele dezer functie gezegd, doch zedelijk staat dit op een heel ander peil, dan de besparing die de arme wevers wisten te verkrijgen door zelf die functie te vervullen. Dat er hier gespaard werd, geeft op zich zelf reeds een hogere betekenis aan hetgeen de wevers deden en de **zedelijke superioriteit** der coöperatie ligt naar onze opvatting dan ook juist hierin dat elk, die hieraan deelneemt, naar zijn gebruik of productie hiervan de voordelen geniet en niet naar het kapitaal, dat hij meent, wel geschikt in deze onderneming te kunnen beleggen.

Het gaat er hier om, het bestaan van de verbruiker of de producent te verbeteren, geheel afgescheiden van het kapitaal dat hij disponibel heeft. Hier komt nog bij dat de winst, welke in een kapitaal-onderneming wordt gemaakt, als regel slechts een kleine groep van personen ten goede komt, terwijl het voordeel, behaald bij samenwerking op coöperatieve grondslag, een grote massa personen, hetzij verbruikers, hetzij producenten ten goede komt, die hierdoor hun levensvoorwaarden als regel aanmerkelijk verbeterd zien. **Wij achten dit een zedelijk voordeel van geen geringe betekenis.**

In een volgend nummer bespreken wij enkele artikelen uit het hoofdstuk der verwerkingscoöperatie

Bron: Officiëel Orgaan. van 7 nov. 1928 nr. 45

Enige economische beschouwingen over de toepassing van Coöperatie.

Deel II

Wat de schrijver omtrent de verwerkingscoöperaties zegt, achten wij ten dele onvolledig, ten dele onjuist, terwijl hij er voor een ander deel wel in geslaagd is, de juiste betekenis hiervan in het licht te stellen. Hij bespreekt deze coöperaties aan de hand van twee vragen, n.l.:

- 1°. Waarom heeft fabriekmatige bereiding plaats, en
- 2°. Waarom heeft fabriekmatige bereiding plaats in de coöperatieven ondernemingsvorm.

Hetgeen hij omtrent deze vragen zegt, laten wij ter inlichting van de lezer hier eerst volgen:

„Alleen ten aanzien van zuivelproducten heeft praktisch de eerste vraag betekenis. Als economisch voordeel zien wij in de eerste plaats de arbeidsverdeling (de bereiding vindt meer wetenschappelijk en minder traditioneel plaats en heeft technische voordelen, vooral ten aanzien van de koeltechniek); in de tweede plaats ontstaat er een concentratie in het aanbod, waardoor de positie van de producent tegenover de tussenhandel wordt versterkt en ten slotte is een verbeterde opslag mogelijk, wat in dezelfde richting werkt.”

„Natuurlijk kan men beide laatstgenoemde voordelen ook op andere wijze dan door gemeenschappelijke productie verkrijgen en wel door georganiseerde afzet. Feitelijk zijn dus deze voordelen niet inherent aan coöperatieve productie, wel echter verkrijgt men door coöperatieve productie deze voordelen. Dat men thans nog gebieden aantreft, waar de boter- en vooral de kaasbereiding op de boerderij plaats vindt, is, menen wij, behalve aan de omstandigheid dat men de producten in vele gevallen toch gemeenschappelijk verkoopt, toe te schrijven aan de grote vraag naar consumptiemelk in deze gebieden (grote steden), waardoor alleen des zomers een belangrijke hoeveelheid melk kan worden verwerkt tot boter en kaas.”

„Een installatie met veel vast kapitaal zou dan een groot deel van het jaar niet of bijna niet worden gebruikt, wat een belangrijk renteverlies zou betekenen. Hierbij komt de individuele bekwaamheid van de boeren om kaas te maken, vooral als die kaas, tenminste de goede exemplaren, een hogere prijs kan bedingen dan de veel minder individuele fabriekskaas. In deze gevallen zal men zeer moeilijk zijn individualisme prijs geven, vooral wanneer de geestesgesteldheid van de producenten in een dergelijke streek zeer individualistisch is.”

„De vraag betreffende de organisatievorm is evenmin eenvoudig. Stellen wij heel concreet de zuivelbereiding. Welke organisatievorm verdient voor de producent principieel de voorkeur, de coöperatieve of de particuliere?”

„Men kan in vele gevallen een vrij juiste vergelijking van economische waarden maken, wanneer men zich afvraagt, wat men zou missen wanneer bepaalde goederen of lichamen niet zouden bestaan. Het is eenvoudig, deze methode ook hier toe te passen.”

„Wanneer daar niet zouden bestaan de particuliere zuivelfabrieken, dus wanneer de gehele zuivelbereiding in een provincie zou worden uitgeoefend door coöperatieve verenigingen, dan zou dit zeer vermoedelijk niet als een gemis worden gevoeld. Men zegt wel dat dan de prikkel voor de coöperatie om haar uiterste best te doen, niet meer zo sterk zou bestaan. Wij voor ons geloven dat dit niet juist is. Allereerst is het niet veel minder dan een belediging aan het adres van de ambtenaren in dienst der coöperatie, wanneer men meent dat deze een concurrentieprikkel moeten onder vinden om hun functie zo goed mogelijk te vervullen.“

„Hij, die deze argumenten gebruikt, laat zich niet bepaald van zijn beste zijde bekijken en speculeert op bepaalde neigingen bij mensen voor wie „ambtenarij“ terecht een weinig aangenaam klinkend woord is. Het argument is bovendien onjuist: er zou uit volgen, dat de beheerders van die coöperaties, welke niet een directe concurrentie ondervinden van de particuliere industrie, in het algemeen de neiging hebben hun taak minder goed te vervullen dan hun collega's, die omringd worden door particuliere fabrieken.“

„Wij geloven niet dat dit verschijnsel zich voordoet. En bovendien, wanneer het juist zou zijn dat een dergelijke concurrentieprikkel steeds nodig is, dan kan deze ook worden gevonden in de aanwezigheid van naburige coöperaties. Dat de coöperatieve industrie in haar geheel zou nalaten zich aan te passen aan de veranderde omstandigheden kan ook moeilijk aannemelijk worden gemaakt, wanneer men zich herinnert hoe zeer belangrijke besluiten telkens worden genomen zonder dat hiertoe enige aanleiding is gegeven door de particuliere zuivelindustrie.“

„Denkt men zich de toestand waarin geen coöperatieve, doch uitsluitend particuliere zuivelfabrieken de haar toegewezen economische functie zouden verrichten, dan ligt het voor de hand dat deze ondernemingen in een onderlinge concurrentie zouden trachten, de leveranciers van de melk een zo hoog mogelijke prijs te betalen. Hun eigenbelang zou hen hiertoe aansporen, evenals dit het geval is met de bakker van de ouden heer Adam Smith. Echter dat sluit in dat zij niet verder zouden gaan, dat zij dus die maatregelen achterwege zouden laten, die de leveranciers tot voordeel, de fabrikanten misschien tot hun nadeel zouden zijn.“

„Deze maatregelen zijn misschien niet talrijk; evenzo lopen de belangen van de bakker tamelijk parallel met die van de consumenten. Wij hebben echter een Warenwet, welks bestaan een bewijs is van het feit, dat er toch maatregelen moeten worden genomen, welke wel in het belang zijn van de consument, echter minder door de bakker zelf worden genomen. Zo zou het vermoedelijk ook met de zuivelbereiding gaan; volkomen parallel lopen de belangen van de leveranciers en de particuliere zuivelindustrie niet“.

De fabriekmatige zuivelbereiding was een gevolg van het feit, dat de boeren met hun verouderde methoden bleven doorwerken en daardoor met de kwaliteit hunner producten hoe langer hoe minder de concurrentiestrijd op de wereldmarkt konden volhouden. Industriëlen met een beter doorzicht dan zij en toegerust met meer kennis namen toen het werk der boeren over en slaagden erin, in fabrieken een beter en gelijkmatiger product te bereiden dan de boeren. De centrifugale ontroming, de betere afkoeling van melk en room, het gebruik van reïnculturen, het gebruik van de thermometer en nog zoveel meer was beter in de fabrieken door goed onderlegde vaklieden toe te passen dan

op de boerderij en het was dus vooral de gemakkelijker toepassing der verbeterde techniek welke de fabriekmatige zuivelbereiding deed slagen.

Dat men in sommige gebieden van ons land nu nog de kaasmakerij op de boerderij aantreft is een gevolg van het feit, dat de meeste dezer boeren er in geslaagd zijn, de kwaliteit van hun product op een hoger peil te houden dan de boterbereiders. Zij hebben door zelf-bereiding de opbrengst uit hun melk steeds zodanig weten te houden, dat er voor hen geen aanleiding tot fabriekmatige verwerking was. Dit vindt zijn oorzaak hoofdzakelijk in de aard van het bedrijf zelf en in het feit, dat ook de fabriekmatige kaasbereiding in technisch opzicht lange tijd niet zo heel ver boven de bereiding op de boerderij is komen te staan.

In de laatste jaren is de fabriekmatige kaasbereiding met flinke schreden vooruitgegaan in de richting van wetenschappelijk en systematisch geleid bedrijf. De vraag naar consumptiemelk speelt in sommige streken der boerenkaasbereiding een rol, maar de betekenis hiervan achten wij lang zo groot niet als die welke er blijkbaar door de schrijver aan toegekend wordt. Ongetwijfeld speelt bij dit alles - zoals door de schrijver terecht opgemerkt wordt - de individualistische aanleg der betreffende boeren een rol. Hoe wetenschappelijker de fabriekskaasbereiding echter gedreven wordt, des te groter wordt de afstand tussen het boerenkaasbedrijf en de fabriekmatige bereiding.

Bepaald oneens zijn wij het met de schrijver waar hij het als voor de hand liggend beschouwt, dat de particuliere ondernemingen (gedacht dat de coöperatieve fabrieken er niet waren) in een onderlinge concurrentiestrijd zouden trachten, de leveranciers van de melk een zo hoog mogelijke prijs te betalen, omdat hun eigenbelang hen hiertoe zou aansporen.

Acht de heer Frietema trustvorming op dit gebied niet mogelijk? Doch al neemt men aan dat de particuliere fabrieken nog niet direct tot deze uiterste vorm van samenwerking zouden overgaan, is het hem dan ontgaan, dat particuliere ondernemingen, die gemeenschappelijke belangen hebben, haar kracht niet zoeken in het elkaar beconcurreren, doch wel in het maken van prijsafspraken en het verdelen van het gebied, waarin gekocht of verkocht wordt?

Is het de schrijver ontgaan welk een strijd door de melkverkopende boeren in Zuid- en Noord-Holland sinds jaar en dag gevoerd wordt om een behoorlijke prijs voor hun melk te bedingen en dat zij hierin de georganiseerde melkhandel (fabrikanten van zuivelproducten) als één blok tegenover zich vinden? In de streken waar de coöperatie overheersend is, vindt men deze strijd niet, omdat het hier de coöperatie is welke het de particulieren fabrikanten onmogelijk maakt, prijsafspraken te maken.

Wij zijn ervan overtuigd, dat dit ook hier in sterke mate het geval zou zijn, wanneer er geen coöperaties waren. De aankoop van suikerbieten door de particuliere fabrieken in het zuiden des land heeft ons, toen er nog geen coöperatieve fabrieken waren, te dezer zake meer dan voldoende geleerd, wat er van de onderlinge concurrentiestrijd der inkoopende fabrieken overblijft, wanneer er geen prikkel uit andere richting bestaat om deze aan te zetten.

Toch heeft de schrijver ook nog een enkel bezwaar gevonden in het bestaan van alleen particuliere fabrieken en wel dat van het achterwege laten van maatregelen welke wel in

het belang van de leverancier der grondstof, doch niet in dat van de fabrikant zouden zijn. Hij noemt dit echter slechts terloops en vergoelijkt dit eigenlijk door te wijzen op het bestaan der Warenwet, waardoor maatregelen in het belang van de consument moeten genomen worden, hetgeen vermoedelijk ook met de zuivelbereiding wel zo zou gaan, waar toch ook de belangen der leveranciers en de particuliere industrie niet *volkomen* parallel lopen.

Vooraf over dit woordje „volkomen” hebben wij ons verbaasd. Hieruit zou de gevolgtrekking zijn te maken, dat de belangen van de boer en de particuliere fabrikant wel grotendeels parallel lopen, maar niet volkomen ! Dit kan toch niet de bedoeling van de schrijver zijn.

Over het nemen van maatregelen in het belang van de leverancier geven wij de schrijver in overweging, eens na te denken over de volgende punten :

- * Zou de particuliere fabrikant er ooit toe gekomen zijn: de melk van ongelegen wonende, kleine boeren te verwerken,
- * de melk per kg. te betalen,
- * de melk naar vetgehalte te betalen,
- * controle op het vetgehalte der melk in te stellen,
- * de boeren te betalen overeenkomstig de zuivelwaarde der melk, indien de coöperatie hen niet in die richting gedreven had?

Waarschijnlijk zijn er in de praktijk nog wel meer gevallen te noemen van maatregelen welke de particuliere fabrieken in het belang der boeren getroffen hebben om de coöperatieve fabrieken „bij” te blijven. Ook menen wij dat er in de bedrijven der particuliere fabrieken wel maatregelen zijn aan te wijzen, die getroffen zijn in navolging der coöperatieve fabrieken en die nimmer zouden hebben plaats gehad, wanneer de coöperatieve fabrieken hiertoe geen aanleiding hadden gegeven.

Men doet daarom naar onze opvatting de coöperatieve fabrieken onrecht aan, indien men, zoals de schrijver, aanneemt dat het voor de boeren niet zo heel veel verschil zou hebben gemaakt, als er alleen particuliere fabrieken zouden zijn geweest. Haar economische functie zouden de particuliere fabrieken wel hebben verricht, d.w.z. haar economische functie als industrie voor zich zelf, maar niet in het belang der boeren, zoals dit thans het geval is. Het bevorderen van de belangen der boeren kan bij de particuliere fabrieken immers nooit anders dan middel en geen doel zijn.

Wat hierbij ook nog in het licht had gesteld dienen te worden, is de indirecte functie, welke de coöperatieve fabrieken verrichten, omdat de boeren hierdoor geleerd hebben wat samenwerken is, waarvan tal van boeren-verenigingen op ander gebied het gevolg zijn geweest, terwijl het bestaan dezer fabrieken de functionering van vele onderlinge ondernemingen der boeren zoveel gemakkelijker maakt. Denken wij b.v. aan de opbrengstcontrole der koeien, de tuberculosebestrijding, de verbetering der melkbehandeling.

In een geschrift als dit hadden deze punten niet vergeten mogen worden.

G.

De F.N.Z. bekeerd.

Onderstaand een artikelen uit 'Het Algemeen Zuivel en Melkhygiënisch Weekblad', (AZB) van de Vereniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne en Nederlandse Vereniging van Kaashandelaren, zeg maar de Speculatieve - particuliere - zuivelindustrie over het Officieel Orgaan (OO.) van het FNZ.

Het zijn vaak wat katterige stukjes - van beide zijden - reagerend op stukjes uit elkaars bladen. zie ook 'Weigering advertentie'

Voor korte tijd liepen wij een standje op van het 'Officieel Orgaan van den F.N.Z.' Wij zouden, volgens dit orgaan, ons te vaak schuldig maken aan bespreking van de stukken, die erin verschenen.

Zo goed en zo kwaad als het ging, hebben wij ons toen tegen dit verwijt verweerd. En daarna hoorden wij niets meer, zodat wij sedert dien in angst en beven leefden. Was onze verdediging aanvaard? Of bleef men ons standpunt, dat wij onze lezers gaarne inlichten, ook over wat de F.N.Z. en anderen over gewichtige vraagstukken denken, veroordelen?

Het nieuwe jaar heeft ons de zekerheid gebracht, waarnaar wij zo vurig verlangden: wij zijn er in geslaagd, om de F.N.Z. te bekeren. Want in de laatste twee nummers van het Officieel Orgaan van den F.N.Z. vinden wij in de linker bovenhoek van de tweede bladzijde citaten uit ons blad overgenomen. Waaruit wij moeten concluderen, dat de redactie van bedoeld orgaan er nut in begint te zien, om aan haar lezers ook eens te vertellen wat anderen over gewichtige vraagstukken denken. In verband met het vorengememoreerde lijkt het ons waarschijnlijk, dat wij tot deze bekering hebben bijgedragen en wij zijn er dankbaar voor, dat ons het spelen van deze gewichtige rol is toebedeeld.

Zulk een bekering nu kan nog verschillend zijn. In dit geval is zij echter wel zo volmaakt mogelijk. Want niet alleen schijnt het Officieel Orgaan van de F.N.Z. in de toekomst zijn houding te willen veranderen, maar ook schijnt het nog goed te willen maken wat het in het verleden aan zijn lezers misdreef, door hen niet van alle kanten voor te lichten.

Wat toch is het geval? De citaten die het Officieel Orgaan van den F.N.Z. uit ons blad de laatste weken overnam, dateren uit het jaar 1921. Het schijnt dus, dat de F.N.Z. van plan is, om zelfs acht jaargangen van ons blad terug te gaan en ons standpunt in verschillende zaken, zoals wij dit in die acht jaargangen uiteengezet hebben, alsnog aan zijn lezers duidelijk te maken.

De betreffende citaten hebben betrekking op het uitvoerverbod voor ongecontroleerde boter en kaas. Zoals onze lezers weten, hebben wij zulk een verbod vroeger verdedigd in verband met het directe doel. Later kwamen meer en meer de indirecte gevolgen aan het licht en deze hadden invloed op ons standpunt (zie ook het artikel over dit onderwerp in ditzelfde nummer van ons blad).

Het eigenaardige gevolg van dit sterk vertraagde citeren is nu, dat de bewuste acht jaar oude citaten in het Officieel Orgaan van den F.N.Z. verschijnen op een ogenblik waarop wij reeds sedert vele jaren ons standpunt verruimd en daardoor gewijzigd hebben. Dit is echter niet erg. Want aangezien wij de redactie van bedoeld orgaan er niet van mogen verdenken, dat zij uit ons blad slechts citeert, wat zij voor haar doeleinden meent te kunnen gebruiken - haar lezers zouden haar dan terecht kunnen betichten van het geven ener voorlichting, die van objectiviteit wel zeer verre staat - zal genoemde redactie niet nalaten om haar lezers in volgende nummers duidelijk te maken, dat ons standpunt van 1921 niet gelijk is aan ons door ervaring en verrijking van inzicht gewijzigde standpunt van 1929. Zoals trouwens ook de F.N.Z. in 1929 een andere houding heeft aangenomen dan in 1921.

Als dus nu de F.N.Z. maar doorgaat met citeren - en het zou een beledigende veronderstelling zijn als wij daaraan twijfelden - dan is over enigen tijd bereikt, wat toch het doel is van de pers, ook van de vakpers en ook van de verenigingspers: haar lezers van alle kanten over belangrijke vraagstukken voor te lichten, opdat deze hun oordeel zelf kunnen vormen niet op grond van eenzijdige, voor hen gereedgekouwde berichten, doch op grond van veelzijdige kennis van alles wat met die belangrijke vraagstukken verband houdt.

(niet getekend! maar hoogstwaarschijnlijk van Hoofdredacteur G.J. Blink)

Bron: AZB. 15 maart 1929 nr. 11 blz. 91
Stond ook in Officiëel Orgaan van 17 juli 1929 nr 29
met uitvoerig commentaar - te vinden na het hoofdartikel!

Handel en Coöperatie. ¹⁷

Door Prof. Dr. W. C. Mees R.Azn., Wageningen.

Coöperatie is tegenwoordig een belangrijke factor in ons economische leven. Op vele gebieden treft men haar, aan. Er bestaat coöperatie tot gezamenlijke inkoop van verbruiksartikelen (winkelverenigingen als „Eigen Hulp“, landbouwverenigingen tot aankoop van kunstmest enz.), tot gezamenlijke aanschaffing van zaken ten gebruik van deze door de deelnemers om beurten (coöp. verenigingen tot aanschaffing en exploitatie van een stoomdorsmachine of tot het houden van een dekhengst), er bestaan ook coöp. productieverenigingen tot het oprichten en exploiteren van ondernemingen van nijverheid (zuivel-, aardappelmeel-, strookarton-, suikerfabrieken; ook productieve arbeidersassociaties), coöp. handels- en veilingverenigingen, verenigingen op verzekeringsgebied of op het gebied van kredietverlening of volkshuisvesting.

Aan welke eisen moet een vereniging voldoen om aanspraak te kunnen maken op de aanduiding coöperatief?

Het is vreemd, dat omtrent karakter en doel der coöperatie nog steeds grote onzekerheid bestaat, zo grote onzekerheid, dat de wetgever bij de herziening onzer wet op de coöperatieve verenigingen in 1925 het maar wijzer vond de weinig zeggende definitie van art. 2 der wet van 1876 te handhaven, daar deze tenminste tot geen moeilijkheden aanleiding had gegeven.

Toch is het van belang het juiste karakter der coöperatie op te sporen en haar doel te kennen teneinde te weten, welke houding tegenover deze verenigingsvorm moet worden aangenomen.

Taalkundig is coöperatie niet anders dan samenwerking. Maar niet alle samenwerking wordt als coöperatie aangeduid.

Velen denken bij gebruik van het woord coöperatie allereerst aan een samenwerking van weinig kapitaalachtige personen tot verhoging hunner welvaart. Er zijn echter verenigingen van welvarende landbouwers, welke zich met den naam coöperatief tooien. Wordt hier wellicht het woord in oneigenlijke zin gebezigd?

Sommigen menen het en rekenen alleen arbeiderscoöperatie werkelijke coöperatie.

Anderen zoeken het karakteristieke der coöperatie, waarin zij zich van andere vormen van samenwerking onderscheidt, in haar niet-exclusieve doel: ieder die wil meedoen, kan door toetreding als lid mee genieten van de beoogde voordelen. Het is echter bekend, dat er coöperaties zijn, die allermint gemakkelijk zijn met het toelaten van nieuwe leden.

Nog anderen menen, dat voor de vraag of men met een coöperatie te doen heeft, beslissend is de regeling der winstverdeling, maar er zijn er ook, die ontkennen, dat bij coöperatie winst beoogd wordt: niet winst, doch lotsverbetering zou haar doel zijn. Dus ook in de wijze van winstverdeling kan moeilijk het bijzondere der coöperatie zijn gelegen.

¹⁷ AZB meldt dat artikel is "Overgenomen uit het weekblad „Schakels“.", officiëel orgaan van de vereeniging van fabrikanten van en handelaars in kunstmeststoffen en voederstoffen.

Geen dezer pogingen om het begrip coöperatie nauwkeurig vast te stellen, bevredigt dus ten volle. De verenigingen, welke als coöperatie worden aangeduid, zijn van zo diverse pluimage, dat het moeilijk is een allesomvattende definitie te geven.

Toch hebben ze m.i. wel iets gemeen, waarin ze zich van andere vormen van samenwerking onderscheiden. N.l. dit, dat bij haar de deelhebbende personen zich, teneinde hun economische positie te versterken, tezamen gaan begeven op een terrein van werkzaamheden, van bedrijf, dat eigenlijk niet het hunne is. Zij geven er dan ook hun gewone werkzaamheden niet voor op. Arbeiders sluiten zich aaneen om tezamen tevens als ondernemer op te treden, landbouwers om tezamen een industrieel bedrijf te stichten en te exploiteren, consumenten om gemeenschappelijk de plaats in te nemen van wie tot dusverre hun leverancier was.

Zij aanvaarden daarmee een nieuwe functie, maar blijven tevens in hun oude werkzaam: deze blijft voor hen zelfs hoofdzaak en de nieuwe werkzaamheid wordt aan die hoofdwerkzaamheid ondergeschikt gemaakt. De arbeider in een coöperatieve arbeidersvereniging blijft vóór alles arbeider, de landbouwer, deelnemer in een coöp. aardappelmeelfabriek blijft in de eerste plaats landbouwer, de aangeslotene bij een vereniging als „Eigen Hulp" blijft vóór alles consument. Hier ligt m.i. het criterium. Is hieraan niet voldaan, dan zal men m.i. ook volgens het spraakgebruik niet van coöperatie spreken.

De juridische vorm van samenwerking is niet beslissend. Menige coöperatie heeft niet de vorm van een coöp. vereniging in de zin der wetten van 1876 of 1925, maar b.v. die van een vereniging als geregeld bij de wet van 1855 of van een naamloze vennootschap. Bij de coöperatie is de ter hand genomen werkzaamheid dus ondergeschikt aan een bepaalde hoedanigheid der deelnemers. Dit zal allicht ook tot uiting komen in de wijze van winstverdeling. Deze geschiedt veelal niet naar gelang van deelneming in het kapitaal, maar óf gelijkelijk per hoofd of naar gelang van levering aan of afneming van het coöp. bedrijf.

Het feit, dat men eigen werkkring niet vaarwel zegt, maakt, dat de deelnemer in de coöperatie veelal tweërlei functie vervult: men is tegelijk arbeider en ondernemer, afnemer en leverancier, industrieel en leverancier van grondstoffen.

Het doel kan bij de coöperatie zeer verschillend zijn. Arbeiders stichten soms een productievereniging om aan de loondienst te ontkomen; zij worden hun eigen werkgever. In het algemeen is het doel veelal zich onafhankelijk te maken van groepen, waarvan men misbruik van macht heeft ondervonden, meent te hebben ondervonden of vreest. Coöperatie zal steeds op verhoging van welvaart gericht zijn. Tevens kunnen echter ook meer ideële doeleinden worden nagestreefd.

Door de leuze, dat de coöperatie werkt door en voor de leden, kan het solidariteitsgevoel (veelal georganiseerd eigenbelang) worden aangekweekt. Het verenigingsleven kan ook dienstbaar worden gemaakt aan oogmerken op godsdienstig of politiek gebied. Voor sommigen zijn deze bijoogmerken zelfs hoofdzaak.

Niet allen, die het nut der coöperatie inzien, verwachten van haar hetzelfde. Sommigen menen, dat zij zal kunnen leiden tot een algehele hervorming der samenleving. Anderen prijzen haar slechts aan omdat zij voor de deelnemers bepaalde voordelen belooft: goedkoper waren voor de consument, hogere prijzen voor de producten van de coöpererende landbouwer.

Vooraf van de productieve arbeidersverenigingen, waarbij de loondienst wegvalt, heeft menigeen grote verwachtingen gehad. Deze vorm van coöperatie heeft zich echter slechts weinig ontwikkeld en waar zij slaagde werden soms buiten de vereniging staande arbeiders in dienst genomen, zodat de tegenstelling tussen werkgever en werknemer herrees.

Van grote praktische betekenis zijn vooral de coöp. verbruiksverenigingen en de **landbouwcoöperaties**. Met deze laatste, en nog met uitsluiting der Kredietcoöperaties, zullen wij ons hier verder bezig houden. Het zijn coöperaties van landbouwers, van ondernemers dus.

Economisch hebben ze geen ander doel dan de positie van de landbouwer te versterken. Tot dat doel begeven de landbouwers zich dus gezamenlijk op een gebied, dat tot dusverre niet het hunne was.

Is het nu gewenst, dat zij, zoals sommigen willen, hun werkzaamheden over een steeds groter terrein zullen uitstrekken? Deze vraag is niet met een eenvoudige bevestiging of ontkenning te beantwoorden. Aan een uitbreiding van het gebied der landbouwcoöperatie zijn voor- en nadelen verbonden, zowel voor de landbouwer zelf als voor het algemeen.

Voordeel der coöperatie is voor de landbouwer, dat zij hem soms zijn grond- en hulpstoffen goedkoper verschafft en dat zij hem soms een beteren prijs voor zijn producten oplevert. Bovendien zal door coöperatief optreden soms de kwaliteit van grond- en hulpstoffen kunnen worden verbeterd.

Nadeel is voor de landbouwer, indien hij zich bij deelneming aan de coöperatie moet binden tot vaste leveranties. Neemt hij in vele coöperaties deel, dan kan zijn bedrijfsvrijheid belangrijk worden belemmerd.

Uit algemeen maatschappelijk oogpunt is het een voordeel, indien de landbouwer door coöperatie zijn productiekosten weet te verminderen, al zal de consument van producten, waarvan de prijs op de wereldmarkt tot stand komt, van kostprijsverlaging in een klein land als het onze niet veel bemerken.

Ook het nadeel, dat de boer, door deel te nemen in vele coöp. bedrijven, zijn bedrijfsvrijheid meer of minder verliest, geldt niet alleen de individuele landbouwer, maar ook het algemeen welzijn is erbij betrokken. Het is uit algemeen oogpunt zeker gewenst, dat de landbouw zich aan wijziging der conjunctuur kan aanpassen.

Bezien van de kant van de volkswelvaart in het algemeen heeft de coöp. het voordeel, dat zij kan leiden tot een beter product. Ook de niet-coöp. ondernemingen kunnen in dat opzicht soms resultaten bereiken, b.v. door haar prijzen in verband met de aard van het product te regelen, maar het is een feit, dat zij in dit opzicht meermalen in gebreke zijn gebleven.

Hier tegenover moet echter ook weer melding worden gemaakt van enkele nadelen der coöperatie

Wanneer de landbouwer velerlei takken van bedrijf aan zich trekt, vermindert de verdeling van arbeid bij de voortbrenging. Men tracht dit te weerleggen door erop te wijzen, dat ook de coöperatie gebruik maakt van werkkrachten, welke zich geheel aan hun beperkte taak kunnen wijden. Dit is zeker juist, maar ook, dat de landbouwers in verband met hun veelal ruime aansprakelijkheid en ook om te zorgen, dat het belang van de

landbouwer in het bedrijf de doorslag blijft geven, zich veelal zelf in niet geringe mate met de zaken der coöperaties, waartoe zij behoren, moeten bemoeien. Zowel het landbouw- als het coöp. bedrijf ondervinden daarvan de gevolgen.

Het laatste ook in zoverre, dat zijn technische en vooral commerciële leiders weinig vrij zijn in hun handelingen. Coöperaties zullen daardoor zelden zo vlot in haar handelen zijn als particuliere ondernemers en zelfs als naamloze vennootschappen.

En wanneer, zoals sommigen wensen, de coöperatie eens de enige vorm van bedrijf mocht worden, dan zou de maatschappij ook om andere redenen haar behoeften minder goed bevredigd krijgen dan wanneer die bevrediging voor een belangrijk deel geschiedt door, vóór alles naar winst strevende, ondernemers. Juist dit streven is een waarborg, dat de voortbrenging zich bij voorkeur richt op die goederen, welke blijkens de prijsvorming, waaraan iedereen deel heeft, het meest gewenst worden.

Niet ieder handelaar of industrieel is ook geschikt ambtenaar te zijn van overheid of coöperatie. Het is een geluk, indien voor mensen van zeer verschillende aanleg de mogelijkheid bestaat zich te ontplooien. Een samenleving, waarin voor persoonlijkheden van zeer uiteenlopend karakter en bekwaamheid een passende plaats is, is de meest gewenste. Bij uitsluitend coöp. bedrijf is die meest gewenste toestand niet aanwezig. Differentiatie ook in de bedrijfstvormen is ook daarom van overgroot belang.

Dus niet alles coöperatief, maar ook niet alles speculatief (om deze uitdrukking maar te gebruiken voor het niet-coöp. bedrijf). Maar het een naast het ander.

In hoeverre aan de ene of aan de andere vorm van bedrijf uitbreiding moet worden gegeven, hangt van de behoeften van het ogenblik af. Onvoldoende voorziening in de kredietbehoeften van de kleinen landbouwer heeft geleid tot het coöp. Raiffeisensysteem. Minder gewenste praktijken in de handel hebben de boeren tot coöp. aankoop gebracht. Onvoldoende betaling der door de landbouwers voortgebrachte producten voor de landbouwindustrie hebben hen deze zelf ter hand doen nemen. Tekortkomingen van anderen hebben dus meermalen de stoot gegeven tot coöp. optreden der boeren.

Zeker zal ook het zien van grote winsten in spec. handel en industrie tot de ontwikkeling der coöperatie hebben bijgedragen.

Die ontwikkeling heeft aan de spec. handel en industrie veel terrein doen verliezen. De heer G. J. Blink heeft dit in een artikel in het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad (no. 22, 24, 25, 27 en 30 van 1928) met enige bezorgdheid geconstateerd.¹⁸

Ook ik zou, zoals ik zei, niet gaarne de coöperatie als alleen overblijvend zien. De heer Blink, meent, dat de spec. landbouwhandel en -industrie zich nationaal en internationaal meer moeten organiseren, teneinde te voorkomen, dat zij op conferenties en elders zullen worden doodgezwegen en dat wetgevers en regeringen maatregelen nemen, welke tegen hun belangen zijn gericht.

Zeker kan zodanige organisatie aanbeveling verdienen. Zij kan echter ook gevaren meebrengen. Immers is zij eenmaal tot stand gebracht, dan kan zij licht ook voor andere (monopolistische) doeleinden worden gebruikt, rechtstreeks ten nadele van de landbouw en op de duur zeker ook ten nadele van de aangeslotenen zelf.

¹⁸ *Onder de titel 'Volkenbond en Landbouw' verschenen artikelen serie, met voornamelijk kritiek op de zienswijze van deze Volkenbond - nog al pro Coöperatie! Niets mee gedaan wel interessant (zhn.)*

Handel en industrie worden m.i. niet alleen bedreigd door gebrek aan macht, maar meer nog door het feit, dat zij niet steeds voldoende de behoeften van de landbouw weten te bevredigen. En dit feit kan door een machtspositie, door middel van organisatie verkregen, allicht nog versterkt worden.

Coöperatie wordt terecht vooral aanbevolen, wanneer de belangen van de landbouw niet voldoende worden gediend. Wil de speculatieve handel en industrie zich handhaven of uitbreiden, dan zullen zij m.i. meer met die belangen rekening moeten houden, ook indien zij zelf in een tegemoetkoming aan de wensen van landbouwzijde geen rechtstreeks voordeel zien.

Indien door meerdere aansluiting *dit* beter mogelijk wordt, dan juich ik een verdere organisatie van de spec. handel en industrie van harte toe. Maar wanneer die organisatie wordt gebruikt om een monopoliestelsel tot eigen voordeel uit te buiten, dan zal de coöperatie zeker steeds verder om zich heen grijpen, omdat het dan zeer gemakkelijk is om de boeren voor haar te winnen. Grote winsten eventueel door organisatie mogelijk geworden, zullen meewerken om de coöperatie terrein te doen winnen, daar ze de landbouwers ook begerig zullen maken zelf de voordelen te genieten, thans door anderen te *hunnen* koste genoten.

Het hangt dus m.i. voor een groot deel van de speculatieve handel en industrie zelf af, of zij door de coöperatie zullen worden overvleugeld. Het is meer dan tijd, dat dit meer algemeen wordt ingezien. Want al is voor vele landbouwers de coöperatie voornamelijk een middel tegen misbruiken van de zijde van anderen en een middel om, te hunne koste gemaakte, abnormale winsten voor zich zelf op te eisen, dat neemt niet weg, dat, wanneer de coöperatie eenmaal bestaat, zij niet dadelijk weer verdwijnt wanneer de oorzaken van haar ontstaan zijn opgeruimd. Daarvoor is te veel kapitaal in de verschillende coöperaties vastgelegd. Ook het feit, dat men met de coöperaties is opgegroeid, zal velen weerhouden haar zonder bepaalde redenen weer los te laten. Bovendien doen coöperatoren, die met de coöperatie verdere doeleinden nastreven, steeds al hetgeen in hun macht is om voor coöperatie-quand-même propaganda te maken.

De laatste tijd is deze iets moeilijker geworden door enkele *débâcles*, welke aan menige landbouwer bange ogenblikken en zware verliezen hebben berokkend. De speculatieve handel en industrie zullen m.i. goed doen van deze omstandigheid gebruik te maken om thans te trachten terrein te herwinnen. Maar dit geschiede niet door macht tegenover macht te stellen in de hoop een monopoliepositie te vestigen, maar door wat men tegenwoordig gaarne noemt „service”, door aan de wensen van landbouw en consumenten tot het uiterste tegemoet te komen, opdat deze door de speculatieve handel en de spec. industrie evengoed of beter worden bevredigd dan door de coöperatie mogelijk is. Geschiedt dit, dan zullen zij waarschijnlijk nog veel terrein kunnen herwinnen, daar ook vele landbouwers heel goed weten, dat de coöperatie niet uitsluitend voordelen biedt. Geschiedt het echter niet, dan voorzie ik, dat de coöperatie zich nog belangrijk zal uitbreiden.

Aantekening (AZB) op lezing Prof Mees

Met volkomen instemming nemen wij het bovenstaande artikel van Prof. Mees over. Het schetst de verhouding tussen de landbouw aan de ene zijde en particuliere industrie en handel aan de andere zijde geheel zoals wij die steeds gezien hebben: slechts dan is de verhouding duurzaam gezond, als zij leidt tot het profijt van beide partijen.

Om volkomen duidelijk te zijn: een industrie of tak van handel, die streeft naar of profiteert van een - steeds tijdelijke - machtspositie om de boer te knevelen, breekt zijn eigen bedrijf af, ook al krijgt hij misschien tijdelijk grote winsten. Slechts hij beoefent een gezonde tactiek, die de boeren aan zijn bedrijf tracht te binden door in hun belang te werken.

In het licht van het vorenstaande moeten wij nog een enkel woord zeggen over onze artikelen over „Landbouw en Volkenbond“, welke door Prof. Mees worden aangehaald. De oppervlakkige lezer zou uit de desbetreffende passage van het artikel van Prof. Mees wellicht kunnen afleiden, dat door ons gepleit ware voor een aaneensluiting van handel en industrie *tegen* de landbouw. Aangezien wij ieder misverstand op dit terrein zouden betreuren, zij er daarom op gewezen dat wij bedoelde aaneensluiting gewenst achten zowel in het belang van industrie en handel als in het belang van de landbouw. Wij citeren uit de bovenbedoelde artikelen:

„Een tweede punt, dat noodzakelijk moet worden op den voorgrond gebracht, aangezien er op dit terrein veel misverstand bestaat, is, dat de belangen van landbouwindustrie en landbouwhandel en die van den landbouw niet tegen elkaar ingaan, doch slechts zuiver en gezond genoemd kunnen worden, indien zij er op gericht zijn om wederkerig elkaars welzijn te bevorderen“.

Dit is het standpunt dat wij steeds ingenomen en verdedigd hebben, zoals overigens bij onze geregelde lezers uit verschillende onzer publicaties bekend kan zijn.

Red. A.Z.B.

Ook in het OO. van het FNZ. stond de lezing van Prof. Mr. W.C. Mees ook afgedrukt, met uitvoerig commentaar.

Aangezien de tekst van de lezing hetzelfde is, hier alleen dat commentaar!

Bron: Officiëel Orgaan 17 juli 1929 nr 29

Handel en Coöperatie. Dl I

Onder dit opschrift is deze winter in een jubileum-nummer van het weekblad „Schakels”, Officiëel orgaan van de vereniging van fabrikanten van handelaars in kunstmeststoffen en voederstoffen, een artikel verschenen van Prof. Mr. W.C. Mees R.Azn. te Wageningen. Wij hebben dit artikel destijds gelezen en verbaasd gestaan over de beschouwingen die deze hoogleraar aan onze landbouwhogeschool over de coöperatie ten beste gaf en waren van plan, het in ons Orgaan over te nemen en te bespreken, toen wij op de laatste pagina van het blad vermeld vonden, dat gehele of gedeeltelijke overname der artikelen verboden was, hetgeen ons er van weerhield het artikel te publiceren.

Nu wij echter zien, dat andere bladen zich aan dit verbod niet storen en o.a. *De Raiffeisenbode* het artikel in haar juli-nummer heeft overgenomen, zijn wij zo vrij het daaruit over te nemen, terwijl wij in een volgend nummer enige beschouwingen aan de opvattingen van prof. Mees over coöperatie zullen wijden

Volgt volledige tekst - gelijk aan tekst in het AZB. zoals bovenstaand.

In twee achtereenvolgende weken werd er in het OO. uitvoerig commentaar - kritiek - geleverd op het artikel van Prof. Mees.

Bron: OO. nr. 33 / 34 14 aug. en 21 aug. 1929

Handel en Coöperatie. Dl. II

Het is wel een merkwaardig artikel, dat Prof. Mees onder dit hoofd in „Schakels” geschreven heeft en dat wij overnamen in ons nummer van 17 juli jl. Allereerst willen wij er op wijzen, dat Prof. Mees hoogleraar is aan de Landbouwhogeschool, onze hoogste onderwijsinstelling op landbouwgebied. Aannemende dat landbouwcoöperatie in het belang van de landbouw is, mag het op zijn minst opmerkelijk genoemd worden, dat een hoogleraar, dezer school een artikel in een blad van de handel schrijft, waarin hij een advies geeft, hoe het best het voortschrijden der landbouwcoöperatie kan worden tegengegaan.

Het artikel is echter ook in ander opzicht merkwaardig. Op verschillende plaatsen is de redenering verwrongen en spreekt de geleerde schrijver zich zelf tegen. Wij zullen dit bij de bespreking van enkele onderdelen nader aantonen.

Prof. Mees is in zijn beschouwingen al gauw heel ver van huis, want hij noemt het vreemd dat omtrent karakter en doel der coöperatie nog steeds grote onzekerheid bestaat. Hij gaat verschillende mogelijkheden na, waarmee men het karakter der coöperatie wel tracht aan te duiden, maar geen enkele kan hem bevredigen. Blijkbaar heeft hij zich niet de voor de hand liggende vraag gesteld of coöperatie ook zou kunnen betekenen een geoorloofde samenwerking van personen om op die wijze te trachten, het bestaan van elk hunner te verbeteren.

Hij had er dan niet naar behoeven te zoeken of deze personen arm zijn, ook niet of ze wel iedereen in die samenwerking opnemen; wel is van belang hoe zij de winst verdeelen, of beter gezegd, hoe zij het resultaat van hun samenwerken verdelen, daar slechts een reële basis van verdeling hier de juiste samenwerking aanduidt.

Prof. Mees draait echter de zaak om en tracht uit alle uitingen, waarin zich de coöperatie vertoont, het karakter der coöperatie vast te stellen en komt dan tot de conclusie, dat dit onmogelijk is, omdat zij van zo diverse pluimage zijn. Maar toch vindt hij nog één punt, waarin de coöperaties zich onderscheiden van andere vormen van samenwerking; zij hebben n.l. dit gemeen, zegt hij, dat de deelhebbende personen zich, teneinde hun economische positie te versterken, tezamen begeven op een terrein van werkzaamheden, dat het hunne niet is.

Indien dit het kenmerkende van coöperatie was en wij gingen dat als proef eens toepassen op handel en industrie, dan kon het wel eens zijn, dat deze tenslotte meer op coöperatie geleken dan de coöperatie zelf. Want vooral in de landbouw is het vaak zó, dat de boeren zich eerst een gedeelte van hun bedrijf laten ontglippen, dat handel en industrie tot zich trekken. Zien de boeren dan, dat zij daardoor toch een te klein deel van de opbrengst van hun product deelachtig worden, dan gaan zij coöpereren om dit weer in handen te krijgen. Wij vragen prof. Mees, wie heeft zich dan hier op een terrein begeven, dat het zijne niet was, de boer of de handelaar en industrieel?

Coöperatie, althans landbouwcoöperatie, is in vele gevallen het op moderne wijze en voor gezamenlijke rekening uitoefenen van hetzelfde bedrijf dat vroeger elke boer voor zich zelf deed.

„Coöperatie zal steeds op verhoging der welvaart gericht zijn, tevens kunnen ook meer ideële doeleinden nagestreefd worden". „Door de leuze dat de coöperatie werkt door en voor de leden, kan het solidariteitsgevoel worden aangekweekt." Dit zijn drie eigenschappen, die de professor aan de coöperatie toedenkt, die wij gaarne onderschrijven.

Even verder zegt hij: „Dat de landbouwcoöperaties van grote praktische betekenis zijn en die geen ander doel hebben dan de positie van de landbouwer te versterken." Ook hiermee kunnen wij het geheel eens zijn en men zou hieruit opmaken, dat prof. Mees het nog zo slecht niet meent met de landbouwcoöperaties.

Hiermee heeft hij echter ook zijn hoogtepunt bereikt, want nu gaat het bergafwaarts. „Voordeel der coöperatie is voor de landbouwer", zegt hij, „dat zij hem soms zijn grond- en hulpstoffen goedkoper verschafft en dat zij hem *soms* een beteren prijs voor zijn producten oplevert. Bovendien zal door coöperatief optreden *soms* de kwaliteit van grond- en hulpstoffen kunnen worden verbeterd."

Men lette op de door ons onderstreepte woorden *soms*, waarmee de professor óf de praktische resultaten van het overgrote deel der coöperaties onderschat, óf bewijst, dat hij van de werking der landbouwcoöperatie onvoldoende op de hoogte is.

Dan krijgen wij een beschouwing, waarmee door de anticoöperators de laatste tijd wel meer geschermd wordt, n.l. dat de boer door deelneming in coöperaties zich te veel moet binden tot vaste leveranties en dat deelname in veel coöperaties zijn bedrijfsvrijheid te veel kan belemmeren. De betekenis hiervan is ons niet recht duidelijk. Legt de boer zich voor zijn leveranties op enigerlei wijze vast door deelname aan de zuivelcoö-

peratie, de kredietcoöperatie, de aankoopcoöperatie, het deelnemen aan coöperatieve veilingen? Nee immers. Bij deze verwerkings- en aankoop- en afzetcoöperaties bestaat als regel leverings- en afnameplicht, maar de boer behoudt toch volle vrijheid om met zijn bedrijf een andere richting uit te gaan. Of meent prof. Mees, dat er ook geen leverings- of afnameplicht moest zijn en dat de boer vandaag maar eens hier en morgen daar moest kunnen leveren of bestellen?

In dat geval geeft hij blijk; nog maar heel weinig van de bedrijfseconomie van een coöperatie begrepen te hebben, want juist een regelmatige aanvoer en regelmatige afzet maken het mogelijk een bedrijf voordélig te exploiteren, hetgeen ongetwijfeld in het belang van de leden en vaak het behoud van de coöperatie is.

Prof. Mees kan enigszins gelijk hebben, wanneer hij zich in deze bepaalt tot de coöperaties, die een leveringsplicht per aandeel voorschrijven, zoals bij de coöperatieve suiker-, strookarton- en aardappelmeelfabrieken veelal het geval is. Hoewel wij erkennen, dat het voor sommige bedrijven onder bepaalde omstandigheden wel eens niet anders kan, bewonderen wij dit systeem toch allerminst. Wij beschouwen het als een uitwas van de coöperatie, die er niet in thuis behoort en die wij daarom nooit toegepast zouden willen zien, indien het niet absoluut noodzakelijk was. Het is dan echter wel eigenaardig, dat prof. Mees dit als een algemeen bezwaar tegen de coöperatie aanvoert, terwijl het percentage coöperaties, waar het niet bestaat, overwegend groter is dan waar het wél bestaat.

De consument zal van een prijsverlaging der producten door het optreden der coöperatie in een klein land als het onze niet veel bemerken, meent hij. Oppervlakkig heeft hij hierin misschien gelijk, maar toch mag gerust worden aangenomen, dat de consument in vele gevallen, indien er geen coöperatie bestond, hogere prijzen zou moeten betalen en producten van mindere kwaliteit zou krijgen dan nu dit wél het geval is. Wij denken hierbij speciaal aan het artikel melk. Het staat voor ons vast, dat het publiek in de grote steden goedkopere en betere melk zou drinken, indien deze door boerencoöperaties bediend konden worden, zoals dit in de meeste kleine steden het geval is. Ook de kwaliteit der zuivelproducten is door het optreden der zuivelcoöperaties belangrijk verbeterd, hetgeen voor de verbruikers toch ook voordeel betekent!

Prof. Mees acht het uit algemeen oogpunt gewenst, dat de landbouw zich aan de wijziging der conjunctuur kan aanpassen. Wij zijn dit volmaakt met hem eens en menen dat de landbouwer dit juist door middel zijn coöperatie kan doen, temeer omdat de boeren door middel van de coöperatie hun economische blik aanzienlijk hebben verruimd. Was de coöperatie er niet gekomen, dan was menige boer teveel door de bril van de handel blijven zien, zoals dit in sommige streken van ons land jammer genoeg nog wel het geval is, en aangezien het belang van de handel niet altijd evenwijdig loopt met dat van de producent, is dit geenszins in het belang van de boer.

In het volgend nummer bespreken wij het artikel van prof. Mees verder.

Geluk.

Handel en Coöperatie 3^e Dl.

Bron: OO. 21 aug. 1929 / nr. 34

Veelal moeten de landbouwers zich zelf in niet geringe mate met de zaken der coöperaties bemoeien, zegt prof. Mees en hij acht dit een bezwaar. Wij achten dit juist een voordeel voor de coöperaties zowel als voor de boeren. Het is in het belang van de coöperaties, dat de boeren er zich veel mee bemoeien, want dan blijven zij goed beseffen dat het hun eigen zaak is, hetgeen in tijden van tegenspoed vooral van belang is. Ook voor de boeren zelf is het van veel belang dat zij het doen, omdat zij daardoor een ruimeren blik op het commerciële leven in zijn geheel krijgen.

„De commerciële leiders zijn te weinig vrij in hun handelingen" is dan het volgende bezwaar. Wanneer deze op eigen houtje willen handelen: ja, maar wanneer zij hun plaats in de coöperatie goed begrijpen dan niet. Dit bezwaar kan bovendien alleen en het sterkst gevoeld worden in de coöperaties die z.g. gaan „handelen". Dit behoort niet tot het werk der coöperaties. Het niet genoeg vrij zijn der commerciële leiders in de coöperatie is daardoor maar een betrekkelijk begrip. Bij goede werkverdeling en niet buiten het boekje gaan van hetgeen van de coöperatie verlangd wordt behoeft het niet te bestaan.

Prof. Mees meent, dat de wereld haar behoeften minder goed bevredigd zou krijgen, wanneer coöperatie de enige vorm van bedrijf was, omdat de bevrediging voor een belangrijk deel geschiedt door de vóór alles naar winst strevende ondernemers. Deze uitspraak is wel merkwaardig. De ondernemer, wiens eerste doel het is winst te maken, zou beter aan de behoeften der maatschappij tegemoetkomen dan de coöperatie, wier enige doel het is de belangen van producent of consument te dienen.

Jammer dat de naar winst strevende ondernemers vaak zo weinig kieskeurig zijn in de wijze waarop zij aan die winst trachten te komen en de maatschappij artikelen bezorgen en vooral op een wijze, waaraan deze geen behoefte heeft. De coöperatie daarentegen dient deze behoeften zonder eigenbelang, hetgeen ons voor die maatschappij vrij wat economischer toe lijkt.

„Niet iedere handelsman of industrieel is geschikt om ambtenaar van overheid en coöperatie te worden". Ambtenaar van overheid of coöperatie! Alsof dit hetzelfde was! Alle anticoöperators vergelijken het dienen der coöperatie gaarne met het ambtenaar zijn in overheidsdienst. Zij beseffen niet; dat zij daarmee meteen ook de functies bij grote maatschappijen - en hoeveel zijn die er tegenwoordig niet - veroordelen want ook daar ziet elk zich een taak toegewezen en is hij slechts een klein celletje van het grote geheel.

De functie in de coöperatieve zaak heeft dan tenminste nog het voordeel dat men weet te werken voor de belangen van velen, wier bestaan hierbij direct betrokken is, terwijl men in de grote maatschappijen werkt voor de aandeelhouders, wier bestaan in de regel geenszins afhankelijk is van dit aandeelhouderschap.

Het oude stokpaardje der ambtenaren in de coöperatie als propaganda hiertegen kan men naar onze opvatting gerust op stal zetten, nu in het particuliere bedrijf hoe langer hoe meer ondernemingen ontstaan, die precies op dezelfde wijze door loontrekkenden moeten worden gediend. En dat prof. Mees er zich nog van bedient, bewijst alleen, dat

hij hiermee anderen wat napraat, zonder zelf goed over het onderwerp te hebben nagedacht.

Daarna blijkt hij de coöperator van het ogenblik te zijn, in hoeverre aan de ene of aan de anderen vorm van bedrijf uitbreiding moet worden gegeven, hangt van de behoeften van het ogenblik af; zegt hij. Dit willen wij de professor wel eens in de praktijk zien toepassen. Wanneer dus op een bepaald moment zou blijken, dat de particuliere zuivelfabrieken te weinig voor de melk betalen, dan moet men zich plotseling coöperatieve zuivelfabrieken verschaffen.

Het lijkt wel of het gesmolten suiker is, waarvan men ze met koks-handigheid kan opspuiten. En wanneer de particuliere industrie weer in haar schulp gekropen is en door het optreden der coöperaties voldoende prijzen betaalt, dan zetten we die coöperaties maar weer aan de kant, want dan kunnen de particulieren het wel weer alleen af. Hoe iemand, waarvan men uit de aard zijner positie behoorlijk economisch inzicht verwachten mag, zó kan redeneren, is ons een raadsel.

Thans komen wij aan een passage, waarin de schrijver zichzelf vierkant tegenspreekt. Zo-even hebben wij gezien, dat hij de particuliere handel en industrie beter dan de coöperatie in staat acht om aan de behoeften der maatschappij te voldoen. Even later zegt hij echter „dat handel en industrie niet alleen worden bedreigd door gebrek aan macht, maar meer nog door het feit, dat zij niet steeds voldoende de behoeften van de landbouw hebben weten te bevredigen”.

Neen, natuurlijk niet, dit was ook niet in de eerste plaats de taak van handel en industrie. Hun doel is winst te maken en een der middelen daartoe is zich dienstbaar te maken aan de landbouw. Omdat dit echter middel is en geen doel, kan de landbouw zich hierop niet verlaten en moet hij zich door middel van zijn coöperaties zoveel mogelijk zelf trachten te helpen.

In het begin hebben wij enkele uitspraken van prof. Mees aangehaald, waaruit bleek, dat hij de coöperatie in verschillend opzicht in het belang van de landbouw acht. Wij zullen nu zien, hoe hij de handel de weg wijst om zich tegen dit boerenbelang te keren. Het hangt volgens hem voor een groot deel van de speculatieve handel en industrie zelf af, of zij door de coöperatie zullen worden overvleugeld. „Het is meer dan tijd, dat dit meer algemeen wordt ingezien”. Dus weg met de coöperaties, al zijn deze ook in het belang van de landbouw, ruim baan voor de handel, die de boeren minder goed bedient dan de coöperatie en die de behoeften van de landbouw niet steeds voldoende heeft weten te bevredigen, enz.

Hij wijst de handel echter nog verder de weg. De laatste tijd, zegt hij, is de propaganda voor de coöperatie iets moeilijker geworden door enkele debacles, welke aan menige landbouwer bange ogenblikken en zware verliezen hebben berokkend. *De speculatieve handel en industrie zullen z.i. goed doen van deze omstandigheid gebruik te maken om thans te trachten, terrein te herwinnen.* Is de door ons onderstreepte zin niet kostelijk voor een professor aan de landbouwhogeschool?

Waarschijnlijk noemt professor Mees zichzelf gelegenhediscoöperator, omdat hij de goede hoedanigheden van deze bedrijfsvorm wel erkent, maar hem zich toch liefst niet te veel wil zien ontwikkelen omdat hij speculatieve handel en industrie naast coöperatie

de ideale toestand vindt. De coöperatie is hem al veel te ver doorgedrongen, vandaar zijn advies om ze terug te dringen.

Er lopen meer van die gelegenheidscoöperators rond en wij vragen ons altijd af, of deze voor de goede ontwikkeling der coöperatie niet gevaarlijker zijn dan de oprechte anticoöperators, die daar ook recht voor uitkomen. De coöperatie ondervindt van hen niet zoveel bezwaren, omdat iedereen direct weet met wie hij te doen heeft. De gelegenheidscoöperator is echter gevaarlijk voor de ontwikkeling van deze bedrijfsvorm, omdat hij met zijn ideeën aan de coöperatie meewerkt en tevens in staat is, deze te laten mislukken.

Aan iemand als prof. Mees, die de coöperatie wil gebruiken wanneer hij ze nodig heeft en ze weer links wil laten liggen, zodra hij meent ze te kunnen missen, zijn de belangen der coöperatie althans niet toevertrouwd.

Wij betreuren dit te meer, omdat hij als docent belast is met een deel der opleiding onzer jonge landbouwingenieurs, wier taak voor het grootste deel wordt, de boeren in hun bestaan vooruit te helpen.

Te oordelen naar het artikel, dat prof. Mees in „Schakels" heeft geschreven, heeft deze hooggeleerde van deze taak een zeer eigenaardige opvatting.

Geluk

Een slecht voorjaar en rumoer onder de melkveehouders.

Het voorjaar 1929 is voor de boeren allerminst gunstig geweest. De strenge winter, gevolgd door een zeer koud voorjaar, heeft de grasgroei zeer ongunstig beïnvloed. Wij zijn nu half mei, maar in het algemeen is er nog zeer weinig gras en de meeste boeren, die hun vee in de vorige week naar buiten hebben gedaan, hebben dit uit armoe gedaan, omdat er thuis ook niets meer te eten was. Waar in vele streken van ons land er mee gerekend wordt, dat men de koeien toch zeker half april in de weide kan doen, heeft daar bij vele boeren gedurende enige weken een noodtoestand geheerst.

Het meest heeft het genepen in de weidestreken, waar men in hoofdzaak of helemaal op hooi is aangewezen en men door de droge zomer van het vorige jaar wel hooi van goede kwaliteit, maar geen overmatige hoeveelheid gewonnen had. Men was hier dus wel gedwongen de voedselvoorraad met peperduur hooi en krachtvoer aan te vullen en nu komt daarbij de ongelukkige omstandigheid, dat ook de zuivelprijzen gedurende enigen tijd abnormaal laag zijn geweest, zodat de hoge uitgaven lang niet naar evenredigheid door de inkomsten gedekt werden.

In verschillende boerenvergaderingen, welke in deze tijd van het jaar gehouden worden, werd van deze ongunst der tijden gewag gemaakt en soms leidde dit zelfs tot uitingen die van een zodanige gemoedstoestand blijk gaven, dat er niet meer met behoorlijk overleg geredeneerd werd en dat er woorden gebezigd werden, die er niet toe leidden het aanzien van de boerenstand te verhogen. Dit is jammer, want even goed als ieder mens, heeft ook elke stand, wil hij in de maatschappij wat betekenen, een zeker aanzien nodig. Op de boerenstand rust in deze toch al een zeker odium en dit wordt er op deze wijze niet beter op.

Wij hebben hier op het oog de vergadering van de Bond van Melkveehouders welke onlangs te Rotterdam gehouden werd en waar het bestuur formeel uitgescholden werd, omdat het geen betere melkprijzen wist te bedingen.

Men weet waar het in de Bond van Melkveehouders om gaat. Elk voorjaar en elk najaar kan men de verslagen der vergaderingen lezen, waarin het gaat om de melkprijs en niets dan de melkprijs. De boeren hebben zich georganiseerd en de melkhandel heeft zich georganiseerd en nu is het minstens tweemaal per jaar een loven en bieden wat de prijs van de melk zal zijn en daaromtrent hebben deze vergaderingen zich dan uit te spreken.

Verder komt men in deze bijeenkomsten niet en dat is ook alles wat deze boeren achter zich hebben om hun product tot een lonende prijs te brengen. Men zal het met ons eens zijn, dat het geen stevige basis is, waarop deze zaak rust. De koeien geven elke dag stromen melk, die met de hulpmiddelen, waarover de boeren beschikken, niet langer dan 12 uren goed te houden is en nu kan men wel een grote mond opzetten, maar de melk moet verkocht worden.

Wil de handel daarvoor geen prijs betalen, die onder de gegeven omstandigheden lonend is, dan kan men zoveel betogen als men wil, maar men bedingt er geen cent meer mee en de volgenden morgen moet de melk toch weer naar de fabriek.

Wij vragen ons af of het bij de leiders dezer boeren, maar ook bij deze boeren zelf nog niet duidelijk wordt, dat zij een bedrijf uitoefenen dat, behalve zeer riskant, ook onvol-

doenden ruggesteun heeft en of zij nog niet zullen gaan uitzien naar een middel, dat al aan zoveel boerenbedrijven in Nederland de nodigen steun heeft verschaft. Wij weten, dat ook de boeren in andere delen des lands, waar men over het krachtige hulpmiddel der zuivelcoöperatie beschikt, van de ongunst der tijden hebben te lijden, maar zo erg als bij de melkveehouders om de grote steden, die hun melk bij de dag moeten verkopen en een krachtig georganiseerde handel tegenover zich vinden, is het toch elders lang niet.

Te oordelen naar hetgeen de Voorzitter der reeds genoemde vergadering te Rotterdam in zijn openingsrede heeft gezegd, is het nog zo ver niet, dat men inziet het roer te moeten keren en te moeten navolgen, wat men in andere delen van het land reeds lang gedaan heeft, n.l. zelf zorgen, dat men zijn melk op een duurzamer product kan verwerken en in elk geval zorgen, dat men zelf de teugels in handen krijgt om de grote steden van melk te voorzien. Hij stelde n.l. dringend de vraag of er voor de regering geen aanleiding kan bestaan de melkveehouders door deze moeilijkheden heen te helpen. Wij zijn geneigd te vragen of het suikerwetje hier zijn schaduwen vooruitwerpt.

Overigens stelt de Voorzitter van de Bond van Melkveehouders de slechte toestand in onze condensindustrie voor een belangrijk deel op rekening van de coöperatieve fabrieken. Deze willen, zegt de heer Vaandrager in een correspondentie, die wij met hem over deze aangelegenheid gevoerd hebben, niet met de particuliere fabrieken samenwerken om tot een rantsoenering op de Londense markt te komen en hij verwijst daarbij naar de besprekingen die over dit punt hebben plaats gehad op het Landhuishoudkundig Congres dat op 28 september 1926 te Alkmaar gehouden is.

Het is niet onmogelijk, dat er voor de Bond van Melkveehouders tijdelijk enig voordeel te behalen zou zijn uit een samenwerking tussen de particuliere en de coöperatieve condensmelkfabrieken ter rantsoenering van de aanvoer op de Londense markt, doch heeft de heer Vaandrager wel eens nagegaan of deze samenwerking voor de coöperatieve bedrijven inderdaad mogelijk zou zijn? De coöperatieve fabrieken hebben een andere taak dan de particuliere. Waar moeten de coöperatieve fabrieken met haar overtollige melk heen, wanneer het condensbedrijf ingekrompen moet worden.

Het ondermelkvraagstuk wordt hoe langer hoe nijpender en in plaats van inkrimping der condensindustrie is er in de coöperatieve bedrijven eerder een neiging tot uitbreiding. Bovendien vergeet men niet, dat men door samenwerking de particuliere industrie veel belangrijker steunt dan de eigen fabrieken, gesteld al dat men bij deze laatste inderdaad van steun zou kunnen spreken.

Dit zal, zolang de verhoudingen blijven, zoals die thans zijn, altijd wel een bezwaar voor samenwerking zijn, afgezien van het principiële bezwaar, dat hieraan verbonden is. Behalve deze bezwaren is het altijd nog de vraag of men door samenwerking wel veel zou bereiken. Het is niet aan te nemen, dat men de samenwerking voor 100 % zou krijgen. Er zouden altijd wel enige kleine bedrijven, zowel particuliere als coöperatieve, buiten deze „pool" blijven en deze zijn het juist, die de prijzen omlaag halen. Verder hebben wij ook rekening te houden met de producenten in andere landen, zodat het zeer de vraag is of men met samenwerking wel zou bereiken wat men zich daarvan voorstelt. Het komt ons voor, dat de heer Vaandrager te veel naar de particuliere industrie kijkt, hij blijkt trouwens zijn inlichtingen ook geheel van die zijde te hebben ontvangen en dan is het nogal begrijpelijk, dat de coöperatieve fabrieken de schuld van de slechten

toestand krijgen. Hij weet echter, dat er even goed marktbedervers onder de particuliere als onder de coöperatieve fabrieken zijn.

Het lijkt ons toe dat de heer Vaandrager, en met hem de Bond van Melkveehouders, eens wat meer de anderen kant moest gaan uitzien. De melkveehouders en de coöperatieve zuivelfabrieken behoren uit de aard der zaak bij elkaar. Totnogtoe is er echter eerder vijandschap dan samenwerking tussen beide groepen.

Zo lang het particuliere bedrijf de melkveehouders even lief is als het coöperatieve - dit is het standpunt van de heer Vaandrager - zal er van die samenwerking niet veel terecht komen. Dit kan ook niet zolang de melkveehouders op het standpunt blijven staan van: „*Wij verkopen de melk en daarmee uit*”.

Zij moeten zich ook eens wat moeite en verantwoordelijkheid gaan getroosten voor de verwerking van hun product en dit op gezonde leest schoeien, dan is er te praten. Nu zijn de groepen te onevenwichtig.

In samenwerking met de bestaande coöperaties kunnen de melkveehouders dan een macht vormen, die wat te betekenen heeft en wij: achten dan een oplossing in het belang der boeren beter te verwezenlijken dan met de middelen, waarvan de heer Vaandrager heil verwacht. -

Geluk

Knoeierijen aan Zuivelfabrieken in Friesland

Reeds sedert verscheidene jaren is het bekend, dat door sommige zuivelfabrieken in Friesland ernstig geknoeid wordt met de wei en de karnemelk, die als veevoeder naar de boeren teruggaan. Het is wel wonderlijk, dat in ons land, waar men zoveel van „contrôle" houdt, nog geen vee-voeder-contrôle-wet is tot stand gekomen, die dergelijke knoeierijen zou trachten te voorkomen.

Het schijnt echter, dat er ten aanzien van die knoeierijen met karnemelk en wei iets zeer bijzonders aan de hand is. Zij zijn bij de ingewijden algemeen bekend. En toch doet niemand iets om ze tegen te gaan. Integendeel: de voormannen van diverse organisaties dekken deze knoeierijen min of meer met hun verantwoordelijkheid en trachten, als ze aangevallen worden, ze nog goed te praten.

Zo beleeft men het eigenaardige verschijnsel, dat jaarlijks de zuivelconsulent van de Friesche Maatschappij van Landbouw de boeren op het plaats hebben van die knoeierijen wijst en dat andere organen van diezelfde maatschappij en van zeer dicht daarbij staande organisaties óf toezien zonder de handen uit te steken, óf daadwerkelijk de knoeiers in bescherming nemen !

Zoals gezegd: er schijnt iets achter deze knoeiboel te steken, waardoor degenen wie dit geval aangaat, niet kunnen optreden of... niet durven ! Moge dit voor hen een spoorslag zijn om in volle bescheidenheid eigen zwakte en onvolmaaktheid in hun volle omvang te beseffen!

Ook dit jaar lezen wij weer de klacht over de bovengenoemde knoeierijen in het Jaarverslag van de heer J. Mesdag, Zuivelconsulent van de Friesche Maatschappij van Landbouw. Wij nemen de betreffende passage hier over:

In het laboratorium zijn onderzocht 1085 monsters melk op vetgehalte, ingezonden door verschillende fabrieken en particulieren voor ontroming; 108 monsters karnemelk; 111 monsters wei; 184 monsters water, grotendeels drinkwater voor vee, en enige monsters regenwater; 14 monsters natte pulp van Franeker (gemiddeld watergehalte 90.6 pCt.) en 4 monsters vers gras op watergehalte.

59 van de onderzochte monsters karnemelk hadden een soortelijk gewicht hoger dan 1.027, d.i. een gewicht van 1.027 kg. per liter. Lager moet het litergewicht van karnemelk niet zijn, wanneer ze zal kunnen voldoen aan de eis die de Keuringsdienst stelt aan het drogestof-gehalte van deugdelijke consumptie-karnemelk. Het laagste soortelijk gewicht, dat de karnemelk mag hebben die onder contrôle staat van de Nederlandsche Vereeniging voor Melkcontrôle is 1.026. Hieraan voldeden 59 + 13 = 72 van de door mij onderzochte monsters.

Kleiner dan 1.026 was het soortelijk gewicht van 36 monsters, waarvan 10 tussen 1.026 en 1.024, 8 tussen 1.024 en 1.020, en 18 beneden 1.020. Aan karnemelk van een soortelijk gewicht van 1.020 is bij het karnen reeds ongeveer 25 pCt. water meer toegevoegd dan aan karnemelk met een soortelijk gewicht van 1.026, en bij de 18 monsters met soortelijke gewichten lager dan 1.020 heb ik aange troffen met 50 pCt. en zelfs met 80 pCt. meer toegevoegd water.

Dit betekent nogal iets, want wie recht heeft op 10 L. (stond oorspronkelijk pCt.) karnemelk, die aan matige eisen voldoet (s.g. 1.026), die ontvangt van de karnemelk met 25 pCt. te veel water, 8 liter karnemelk en 2 liter water, van die met 50 pCt. te veel water, ruim 6.5 liter karnemelk en bijna 3.5 liter water, van die met 80 pCt. slechts 5.5 liter karnemelk en 4.5 liter water. In werkelijkheid zijn de verschillen in voedingswaarde van de karnemelk door verschillende fabrieken aan hun boeren teruggeleverd, veel groter dan uit de hier berekende cijfers blijkt, omdat hierbij geen rekening is gehouden met de 72 soortelijke gewichten boven 1.026. Een vergelijking met de voedingswaarde van karnemelk van soortelijk gewicht 1.030 en meer zou nog heel andere cijfers doen zien.

Het is voor mij onbegrijpelijk, dat onze boeren, die zo scherp toezien op de samenstelling van het krachtvoer, dat hun voor het grootvee geleverd wordt, zo onverschillig zijn omtrent het gehalte van de karnemelk, het in Friesland zo hoogst belangrijke voedermiddel voor het kleinvee. Een groot deel toch van de fabriekskarnemelk is bestemd voor de jonge kalveren, die een krachtige, zoveel mogelijk natuurlijke en gezonde voeding nodig hebben om te kunnen opgroeien tot een krachtig vee, dat weerstand kan bieden aan de ongunstige invloeden van weer en klimaat en meer schadelijke invloeden, waaraan het zo dikwijls wordt blootgesteld.

Bij de onderzochte weimonsters was het onderscheid in de soortelijke gewichten ook zeer groot. Het hoogste was 1.0274, het laagste 1.0115. Om het soortelijk gewicht van het eerstbedoelde monster te verlagen tot dat van het tweede, moet er ruim een evengroot volume water bij.

Wanneer ik de grens van leverbaarheid van wei stel op de zeer matigen eis van een soortelijk gewicht van 1.022, dan heb ik onderzocht 67 leverbare en 44 niet leverbare monsters. In beide groepen zijn zeer grote verschillen in watergehalte. Met de wei wordt een zeer grote hoeveelheid drinkwater van de zuivelfabriek naar de boerderij getransporteerd. Ook hier is behoefte aan controle.

Bron het AZB. 31 jan 1930 nr. 5
Bron het AZB. 14 febr. 1930 nr. 7
Bron het OO. 19 febr. 1930 nr. 8
Bron het AZB. 21 febr. 1930 nr. 8

Polemiek der secretarissen!

DI. I Over de weigering van een advertentie, begin 1930, door het OO. van het F.N.Z.
Bron het AZB. 31 jan 1930 nr. 5

Voogdij over Coöperatieve Zuivelfabrieken.

Voor korte tijd is verschenen een boekwerkje, getiteld: „Contrôle op zuivelfabrieken en de Rentabiliteit der Melkveehouderij", door G. J. Blink ¹⁹. In dit boekje worden dingen gezegd, die van het grootste belang zijn voor de Nederlandse boeren en zuivelindustrie. Het was dus van belang dat het verspreiding vond bij boeren en zuivelfabrieker. Daarom werd door de uitgevers besloten om in een advertentie in die bladen, welke door boeren en zuivelfabrieken gelezen worden, de aandacht der belanghebbenden op deze nieuwe uitgave te vestigen. Onder anderen werd hiervoor een advertentie opgegeven voor het Officieel Orgaan van den F.N.Z.

Dit orgaan weigerde echter de advertentie, klaarblijkelijk de inhoud van het boekje niet geschikt achtend voor zijn lezers.

Op zichzelf is deze weigering natuurlijk niet erg, want het bedoelde werkje zal ook zonder deze advertentie wel de weg vinden tot de Nederlandse boeren en zuivelbereiders. Er ligt zelfs in die weigering een compliment opgesloten voor de schrijver van het boekje, want de leiding van het Officieel Orgaan van de F.N.Z. schijnt het zo overtuigend te vinden, dat zij er bevreesd voor is, dat het gelezen wordt.

Dat wij op deze - op zichzelf dus zeer onbelangrijke - zaak hier de aandacht meenden te moeten vestigen, vindt zijn oorzaak in de diepere betekenis, welke deze weigering van een advertentie heeft. Want zij demonstreert, hoe de verhouding van het Officieel Orgaan van den F.N.Z. en zijn lezers is.

Het doel van het Officieel Orgaan blijkt niet te zijn, om zijn lezers voor te lichten omtrent wat er in de wereld gebeurt in verschillende kringen en groepen, desgewenst met een nadere verklaring erbij van de leiding van dit orgaan óf en waarom men het met het een of ander wel of niet eens is. Dit doel blijkt nu uitsluitend te zijn, om aan de lezers voor te zetten, wat aan die leiding aangenaam of welgevallig is. En om aan die lezers te onthouden, wat de leiding niet prettig of niet juist vindt. Als men toch deze tactiek reeds toepast op de advertenties, dan behoeft men er niet aan te twijfelen, of ook het redactionele gedeelte naar dit principe wordt behandeld.

De lezer van het Officieel Orgaan van de F.N.Z. bevindt zich dus in de positie niet van een volwassen man, die op de hoogte wenst te zijn van wat er in zijn vak omgaat, doch van een kind, dat men - omdat het zelf nog niet oordelen kan - angstvallig een bepaalde

¹⁹ G.J. Blink was secretaris van de 'Vereeniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne' (V.V.Z.M.) en 'Bond van Kaashandelaren' (B. v. K.)

Deze verenigingen gaven gezamenlijk uit 'Het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad' (A.Z.B.) waarvan G.J. Blink (Hoofd)Redacteur was.

voor hem klaar gemaakte portie nieuws toemeet. De leiding van het Officieel Orgaan bepaalt, wat zijn lezers wèl en wat zij niet mogen lezen. Een boekje over contrôle op zuivelfabrieken acht de bewuste leiding voor zijn lezers niet geschikt en daarom moet zelfs het verschijnen van zulk een boekje voor hen zoveel mogelijk geheim worden gehouden.

De conclusie is gemakkelijk te trekken. Lees het Officieel Orgaan van den F.N.Z., dan kunt Gij nakauwen, wat voor u reeds vooruitgekauwd is op het bureau van den F.N.Z., zelfs wat de advertentierubriek betreft. Wilt Gij meer algemeen voorgelicht worden, dan moet Gij die voorlichting elders zoeken.

Ziedaar de diepere betekenis van deze geweigerde advertentie. De F.N.Z. *niet* de democratische organisatie van boeren, opgebouwd uit de coöperatieve zuivelfabrieken, waarvoor zij zich zo gaarne uitgeeft, doch een autocratische organisatie die er zelfs voor zorgt, dat slechts die kennis zijn leden bereikt, die zij voor hen geschikt acht. Niet de organisatie van boeren en zuivelfabrieken, doch voogd óver hen.

Wij betwisten niemand het recht om te zijn, zoals hij wenst te zijn, doch vanaf het moment, dat men een rol van een zekere publieke betekenis wenst te spelen, heeft het publiek ook het recht om te weten, wie het voor zich heeft. Wat de F.N.Z. en althans wat zijn orgaan betreft, weet men dit thans.

DI. II een vervolgartikel betreft het 'Boekje van Blink', een gedicht van een - coöperatieve - boer uit Friesland.

Bron: AZB van 14 februari 1930 nr. 7 blz.69
Deze keer is de spelling niet aangepast!

Dichterlijke vrijheid.

Herinnert gij U nog, lezer, - indien men althans in uwe schooljaren reeds iets aan literatuur deed dat er in de techniek der dichtkunst een begrip bestaat, dat men pleegt aan te duiden als „dichterlijke vrijheid“? Weet gij nog, wat men onder dit begrip verstaat? Zo niet, het volgende ter opfrissing van uw geheugen.

Voor het geheel zuiver uitdrukken der menschelijke gedachten is het proza gebruikelijk. Het proza leent zich daartoe voortreffelijk, omdat het niet gebonden is aan strenge regelen van vorm. Men kan korte en lange zinnen dooreen gebruiken, men is niet gebonden aan maat en klank, het verplicht gebruik van rijmwoorden legt geen banden, die de vrijheid der gedachtenuitdrukking belemmeren, men kiest lange en korte alineae naar gelang het doel dit eischt.

Hoe geheel anders staat de schrijver van gedichten er voor. Iedere zin moet een bepaald aantal lettergrepen hebben, de klemtoon op de lettergrepen moet zo verdeeld worden, dat een bepaald rythme ontstaat, de eindwoorden der afzonderlijke zinnen moeten rijmen, ten aanzien van het aantal zinnen is de dichter telkens gebonden aan combinaties, welke de gekozen coupletvorm hem oplegt.

Deze uiteenlopende techniek der woordhanteering is in hoofdzaak verantwoordelijk voor het principiële verschil tusschen proza en dichtvorm: het proza is het instrument

van hem, dien het om den inhoud te doen is, terwijl bij den dichter de vorm voorstaat. Het gevolg is dat de dichter veelal den inhoud aan den vorm opoffert.

Zo ontstond het begrip: „dichterlijke vrijheid“. De dichter zegt soms dingen, die innerlijk niet juist zijn, omdat hem dit voor maat of rijm te pas komt. Hij verdraait dus dikwijls de feiten, zegt onwaarheden; in het dagelijksch leven zou men dus kunnen zeggen: hij liegt. Beseffende, dat 's mans bedoelingen echter niet oneerbaar zijn, dat hij niet jukt met het opzet om zijn lezers te misleiden, doch dat hij het slachtoffer is der techniek van de kunst, die hij beoefent, noemt men dergelijke dichterlijke jokkentjes geen leugens, doch heeft er de schooner klinkende benaming „dichterlijke vrijheid“ aan gegeven.

Daarmede is het recht van den dichter om te jokken gecodificeerd, hetgeen aan de ontwikkeling van de dichtkunst is ten goede gekomen. Als oprechte bewonderaars van de dichtkunst juichen wij het toe, dat de dichters dit recht verkregen hebben om de feiten te verdraaien tot zij passen binnen de perken, die de techniek hen stelt.

Wij moeten daarbij echter één voorbehoud maken: de lezer moet goed beseffen waar hij aan toe is. Hij moet de dichtkunst niet met het proza verwarren. Hij moet niet meenen dat zij, die zich geheel zuiver en zakelijk willen verstaanbaar maken, daarvoor het gedicht kiezen. Hij zoek de waarde van het gedicht in vorm en klank, niet in den zakelijken inhoud.

Dit ter inleiding van de volgende poëtische ontboezeming van een veehouder te Menaldum, die wij met de oprechte dankbetuiging van den bezongene overnemen uit het Officieel Orgaan van den F.N.Z.:

Aan alle boeren die belang mochten stellen,
Wat G. J. Blink, zoo weet te vertellen.

Hoort, hoort, zegt het voort!
Want 't is meer dan ongehoord,
Boeren, lees 't waarschuwend woord
Van Blink, uit de Laan van Meerdervoort.

Leden eener Coöperatieve Zuivelfabriek,
Weet dan, Uw contróle is hopeloos ziek.
Uw melk wordt gewogen, maar allicht
Ontvangt gij niet het juiste gewicht.

Hoe worden Uw vetgehalten bepaald?
Wordt er genoeg aan U uitbetaald?
Hoeveel producten ontvangt U retour
Is die hoeveelheid in orde - boer?

Hoe staat het met karnemelk en wei?
Is daar niet een hoop water bij?
Want 't is zeker ongelogen,
De helft wordt uit den grond gezogen.
Een fabriek, die zoo iets uit kan halen
Weet hooger melkgeld te betalen
Al krijgt ieder lid, zoo 't lijkt wel zijn deel,

In schijn beuren deze boeren te veel.

*Wordt 0,2 procent vet, te laag afgelezen
(De heer Blink, schijnt hier met recht voor te vreezen)
Dan kan; „wij willen 't niet anders bewerer
't Hoogere vet hier iets van profiteeren.*

*Wanneer je een lid, aan alle kanten besteelt
In den vorm, zooals de heer Blink mededeelt,
Dan raakt dat zeer zeker, buiten kijf,
De rentabiliteit van 't boerenbedrijf.*

*Nu kan men gemakkelijk zoo iets vertellen,
En dit van anderen veronderstellen
Maar wat voor moraal valt hierdoor ten deel
Aan 't college beheerders, en fabriekspersoneel?*

*Wat de verschillende Bondsambtenaren
Na onderzoek in rapporten verklaren,
Dat heeft voor de leden maar weinig om 't lijf
Men is enkel safe, bij 't particuliere bedrijf.*

*Wordt bij den particulier te laag toegemeten
Dan ben je zulks kwijt, dat zult U wel weten
Maar daar wordt je zoo gecontroleerd
Dat er subiet geen haartje aan mankeert.*

*Welnu domme boeren, naar den particulier
Je verbindt je tot niets, hebt in alles plezier
Geen aandeelhouder wil een cent dividend
Gaat het hun boeren niet in alles patent?*

*Zij weten veelal geen plaats voor hun geld
Zijn erg op boerenbelangen gesteld.
Je, kunt voor je zelf niet voordeeliger werken,
Dan door den particulier te versterken.*

*Coöperatie, wil den boer in onwetendheid laten,
Maar al hun pogen zal hier niet baten.
Hij, de heer Blink, wil volledig herstel
Zet forsich zijn duim op dit kankergezweel.*

*Weest waakzaam gij boeren, ziet toe en wordt wijs
Vergelijk zooveel mogelijk den wekelijkschen prijs
(Vooral in den winter, dan heb je den tijd)
De eenige maatstaf voor „rentabiliteit“.*

*Door groote eerlijkheid bewogen
Is de heer Blink aan 't schrijven getogen
Ten zeerste met 't lot der boeren begaan*

Wijst hij hun deez' onzekerheid aan.

*Een boer is naïef, zijn verstand is zoo traag
Hij ziet die dingen maar zoo, uit den Haag
Met, zulk een contróle, is niets aan te vangen
Is dat nu dienen de boerenbelangen?*

*Nu de heer Blink, in sterke mate beweert
Dat er bij menig fabriek iets mankeert,
Nu is het toch zeker de moeite waard
Dat hij eens gaat noemen, man en paard.*

*Hij ligt toch niet in de ruimte te zwammen
Om de Coöperatie's wat af te kammen?
Ga dus een stapje verder heer Blink
En zeg de dingen eens ronduit en flink.*

*Bij A. krijgen de leden aan gewicht niet te veel
Aan bijproducten geeft B. niet zijn deel
Bij C. heb je verdunning met water te vreezen
D. weet de vetgehaltenes te laag af te lezen.*

*Breng nu heer Blink deze dingen aan 't licht
U is dit als eerlijk mensch wel verplicht
Achterdocht zaaien, valt niet te roemen
Wil dus eens vrij uit, d' overtreders gaan noemen.*

*'k Wil hopen, dat U de moed niet ontbreekt
En net als de vos, de passie hier preekt.
Benut U niet deze aangeboden kansen,
Dan is mijn laatste woord: „boer pas op je ganzen”.*

A. F. GERBENS, Veehouder, Menaldum.

Deel III. Eën week later, een reactie van Blink, op een reactie van Geluk in het OO 19 febr. 1930 nr. 8

Bron: Het AZB van 21 febr. 1930 nr.8 blz. 79

Naar aanleiding van een geweigerde advertentie.
(begint met de tekst uit Officiëel Orgaan van het FNZ.)

Het kan onzen lezers bekend zijn, dat wij als regel geen polemieken voeren met het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad. Dit blad voert vrij geregeld een intensieve propaganda tegen de coöperatieve zuivelbereiding, en indien wij op al dit geschrijf zouden willen ingaan, dan zouden wij daarvoor elke week een vrij belangrijk gedeelte van het Orgaan nodig hebben. Wij kunnen niet aannemen, dat onze lezers het op prijs zouden stellen, indien wij hen week aan week vergastten op een twistgeschrijf met de particuliere zuivelindustrie.

Onze vereniging en ons orgaan hebben nu eenmaal een belangrijker taak dan bij voortduring te reageren op de aanvallen, die de woord- en penvoerder der particuliere zuivelindustrie op de zuivelcoöperatie gelieft te doen. Bovendien zijn de wijze en de toon, waarop deze aanvallen plegen plaats te vinden, in den regel niet van dien aard, dat er een erg vriendschappelijk debat uit zou zijn te verwachten.

Op dezen regel willen wij deze week een uitzondering maken. Een vriendenhand toonde ons het artikeltje, voorkomend in het genoemde blad van 31 Januari 1930: „Voogdij over coöperatieve zuivelfabrieken“, dat betrekking heeft op de door ons geweigerde advertentie over het boekwerkje „Contrôle op zuivelfabrieken en de rentabiliteit der melkveehouderij“ door G. J. Blink. Het blad knoopt hieraan de beschouwing vast, dat de lezers van het Officiëel Orgaan dus feitelijk onder voogdij van de redactie staan, omdat deze weert wat haar niet welgevallig is. Hierop volgt dan nog het noodige moois, dat wij van dien kant wel gewoon zijn en waaraan wij geen aandacht schenken.

Wel willen wij iets zeggen van de weigering dezer advertentie als zoodanig. Deze weigering heeft plaats gehad nog vóórdát wij den inhoud van het boekje kenden, omdat wij ons nu eenmaal niet geroepen achten, voor de ideeën van den heer Blink propaganda te maken, in welken vorm dan ook. Het is voldoende bekend, welke belangen hij dient en ons Orgaan is niet het middel om deze te helpen bevorderen. Daartoe staan hem andere wegen open en dat de uitgeefster van zijn pennevrucht of haar opdrachtgever gemeend heeft, hiertoe de hulp van ons Orgaan te moeten inroepen, getuigt van weinig goeden smaak, aangenomen, dat het niet de vooropgezette bedoeling is geweest, een weigerend antwoord te ontvangen.

luk.

Ge-

(Overgenomen uit het Officieel Orgaan van den F.N.Z.).

Wij hebben gekaatst. Een goed kaatser moet - het staat spreekwoordelijk vast - de bal verwachten. Wij hebben de bal verwacht. De bal is gekomen en wij laten U, geduldige lezer, bovenstaand van het schouwspel mede genieten. Niet alleen, om U te laten zien, dat zij buiten de lijn viel, doch ook om U gerust te stellen: wij wensden niet aan een tech-

nische fout van de tegenstander de overwinning te danken. Sportiviteit eist, dat men ook eens de lijnen, die het speelveld verdelen, weet over het hoofd te zien. Wij slaan dus zelfs deze bal, die niet juist geplaatst was, terug om de tegenstander - vreest niets, lezer, het is een friendly game - nog eens een kans te geven.

Onze tegenspeler maakt bezwaar. Onze „wijze en toon" van spelen bevalt hem niet. Dit dient zo begrepen te worden, dat wij te hard slaan en te recht op het doel af. Het is waar, een keiharde, rechtsgerichte bal treft pijnlijk als zij treft. Maar is daarom een slinks zacht balletje met effect, dat in een onverwachte richting springt, beter?

Beeldspraak ter zijde.

Het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad voert vrij geregeld een intensieve propaganda tegen de coöperatieve zuivelbereiding. Dit is het uitgangspunt van de heer Geluk. Maar dat uitgangspunt is niet juist. Wij zouden uit alles, dat wij in de loop der jaren geschreven hebben - en dat is langzamerhand een vrij aanzienlijke hoeveelheid - wel eens aangehaald willen zien onze propaganda tegen de coöperatieve zuivelbereiding.

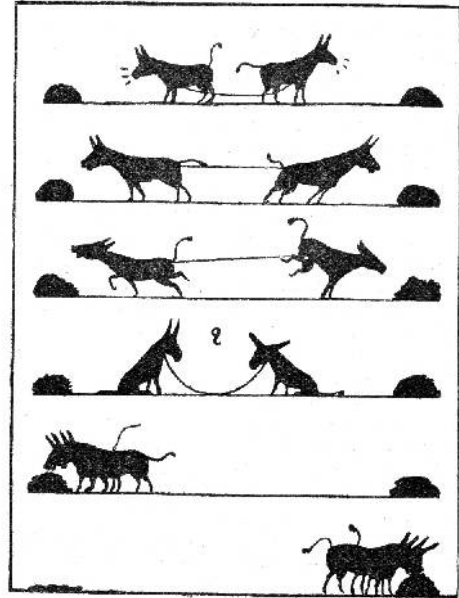
Het moet dan ook anders gezegd worden. Wij voeren propaganda tegen het denkbeeld, dat de coöperatieve zuivelbereiding uit algemeen oogpunt en speciaal ook van het standpunt der boeren de enige vorm van zuivelbereiding is, die recht van bestaan heeft. Wij erkennen het bestaansrecht en de betekenis van de coöperatieve zuivelbereiding. Maar - en daar zit de kneep - wij wensen ook het bestaansrecht en de betekenis van de particuliere zuivelbereiding erkend te zien. Dit recht verdedigen wij met al onze kracht en overtuiging. Men mag dit geen propaganda tegen de coöperatieve zuivelbereiding noemen.

De heer Geluk verwacht van ingaan op onze publicaties geen erg vriendschappelijk debat. Maar hij draait de zaak om. Nu ongeveer twintig jaar is men bezig om te trachten, met de coöperatieve organisaties tot een vriendschappelijk debat - lees vriendschappelijke bespreking - te komen over de misstanden, die er ten aanzien van de melkprijzen bestaan. Doch de coöperatieve organisaties weigeren zulk een bespreking. En als men dan na twintig jaar met een duidelijke publicatie over het onderwerp komt, dan krijgt men te horen: Uw toon deugt niet om te leiden tot een vriendschappelijk debat!

Het getuigt van weinig goeden smaak, dat voor het hoekje „Contrôle op Zuivelfabrieken" een advertentie is opgegeven aan het Officieel Orgaan van den F.N.Z., aangenomen, dat het niet de vooropgezette bedoeling is geweest, een weigerend antwoord te ontvangen.

Indien het boekje werkelijk tegen de belangen van de coöperatieve zuivelbereiding inging, zouden wij het, wat de smaak betreft, met de heer Geluk eens zijn. Maar het is niet waar, dat de coöperatieve zuivelbelangen, dus de belangen van boeren die lid zijn van een coöperatieve zuivelfabriek, door dit boekje geschaad worden. Integendeel: ook deze boeren zouden ten eerste gebaat zijn - evenals de gezonde coöperatieve zuivelfabrieken - met een sanering op het gebied der melkprijzen als door ons wordt voorgesteld. Men weet trouwens aan coöperatieve zijde heel goed, dat er op dit gebied nog heel wat te doen valt. En als men het met de door ons aangegeven middelen niet eens is, dan zegge men wat men wèl wil.

Zekere schrijver van een ingezonden stuk in het Weekblad voor Zuivelbereiding en Handel vergeleek deze week de heer Geluk en schrijver dezes met het tweetal ezels, dat men in Finland gebruikt om aan de boeren het coöpereren te leren. Te worden vergeleken met levende wezens, die voor een dergelijk nuttig doel gebruikt worden en die verder bekend staan om hun bedachtzaamheid en om het uithoudings-vermogen waarmede zij voor hun overtuiging plegen op te komen, is ongetwijfeld eervol. Daarvoor dus dank aan den onbekenden schrijver.

En nog meer dank voor zijn advies: doet U tezamen te goed - in figuurlijke zin - aan de twee hopen hooi - eveneens in figuurlijke zin - waartussen gij thans heen en weer zweeft. Dit advies willen wij gaarne aanvaarden, mits men ons vrij-

willig de plaats laat die ons toekomt. En die ons niet alleen toekomt, doch die wij verplicht zijn op te eisen in verband met de functie, die ons in de gemeenschap is ingeruimd. Wij beseffen te goed, dat daarin de belangen van vele groepen samenkomen en dat wij aan alle betrokkenen verschuldigd zijn, die belangen ook ter hunner wille te beschermen.

Daarom: hij die alle plaats voor zich wenst op te eisen, vindt ons tegenover zich, de ruimte nemende, die men ons niet naar recht en billijkheid wil laten. Het resultaat is voor ons niet ongunstig: zelf nemende krijgen wij wellicht meer ruimte dan bij onderling vergelijk ons deel zou zijn. De schuld daarvan treft niet ons, die tot samengaan steeds bereid zijn geweest en bereid blijven.

*Schrijver van dit stukje - niet ondertekend - was
waarschijnlijk Hoofdredacteur G.J. Blink*

Liquidatie van een op coöperatieven grondslag werkende zuivelfabriek.

Noordlaren (Gr.)

Op dinsdag 25 februari jl. besloot de vergadering van aandeelhouders der N.V. Zuivelfabriek te Noordlaren met algemene stemmen, het bedrijf te liquideren. Een week te voren was door de gezamenlijke aandeelhouders en leveranciers reeds besloten om de melk voortaan te leveren aan de Coöp. Fabriek van Melkproducten „de Ommelanden" te Groningen.

De oorzaak van deze liquidatie moet gezocht worden in de tweespalt die in het dorp Noordlaren is ontstaan sinds de propaganda voor- en de uitvoering van de ruilverkaveling van de Noordlaarder-Mieden. Alhoewel achteraf is gebleken dat dit een zeer goede maatregel is geweest, zijn de bestaande gevoelens er niet mee uit de wereld geraakt. Dit heeft zich ook op de fabriek gewroken, doordat enkele bestuursleden bij de ruilverkaveling een belangrijke rol hadden gespeeld. Af en toe gingen dan ook enkele leveranciers en zelfs aandeelhouders hun melk leveren aan een naburige speculatieve fabriek, dit alleen om genoemde bestuursleden onaangenaam te zijn, want andere redenen konden er niet zijn omdat de betaalde melkprijzen steeds behoorlijk konden worden genoemd (de fabriek maakte o.a. een boterprijs van 5 cts. boven Leeuwarder noteering, terwijl het onkostencijfer per 100 kg melk slechts 80 cts. bedroeg). Ook behoefde men geen wantrouwen inzake vetgehalte- en gewichtskwesties te hebben, omdat het bedrijf zich een behoorlijke contróle (van de Bond) liet welgevalen, wat met de naburige concurrenten niet het geval was.

Voor enige weken werd weer door 10 aandeelhouders besloten, de melk niet meer aan de fabriek te leveren - dit vooral als gevolg van het werken van een controleur van een contrólevereniging, die de boeren aan de hand van de gegevens van zijn driewekelijkse monsternamen inlichtte, welke van de vier fabrieken, waaraan leden van zijn contrólevereniging de melk leverden, wel het meest juist het vetgehalte in de melk wist te bepalen! Men voelt, dat een melkcontroleur in de provincie Groningen een hele autoriteit is, waarmee de fabrieken maar degelijk rekening hebben te houden; de bestaansmogelijkheid kan er soms van afhangen, zoals uit het geval-Noordlaren blijkt. Dit is van te meer betekenis, omdat het Rijksveeteeltconsulentschap, dat met het toezicht op het werk der controleurs is belast, van mening is, in deze geen invloed te kunnen uitoefenen.

Hoe het zij, het bestuur van de fabriek te Noordlaren was van mening dat het na deze nieuwe afbrokkeling beter was om de zaak maar stop te zetten en te trachten, de melk gezamenlijk over te dragen aan een andere op Coöp. grondslag werkende fabriek, opdat althans de speculatie er niet van zou profiteren en de coöp. zuivelbereiding in deze provincie door dit geval niet verzwakt zou worden. Een woord van hulde aan dit bestuur en haar directeur is zeer zeker op zijn plaats voor de wijze waarop zij, niettegenstaande de vele teleurstellingen, toch tot op het laatst toe de boerenbelangen van het dorp Noordlaren en de geheele gemeente Haren hebben weten voor te staan.

De bezittingen der vereniging - terrein, gebouwen en inventaris - zullen worden verkocht. De financiële toestand der vereniging is gelukkig zodanig, dat de afwikkeling der liquidatie geen moeilijkheden oplevert. Het personeel der Vennootschap zal zoveel mogelijk door „de Ommelanden" worden overgenomen.

A.

W. P.

Concentratie in onze zuivelbedrijven.²⁰

Door U. Kooistra ²¹, secretaris Friesche Zuivelbond

Het vraagstuk betreffende concentratie in onze zuivelbedrijven zal ons in de toekomst hoe langer hoe meer bezig houden. Concentratie niet alleen ten opzichte van de afzet van de zuivelproducten, maar ook bij de bedrijfsvoering bij de wijze van verwerking van de melk.

Zoals bekend heeft Prof. Minderhoud dit punt aangeroerd in zijn voordrachten over „de taak van de Landbouwcoöperatie en van haar leiders".²²

Door de C.Z. te Sijbrandaburen werd de vraag gesteld, of het niet wenselijk zou zijn, na te gaan of er ook te veel zuivelfabrieken in de provincie zijn en zo ja, op welke wijze dan een bevredigende oplossing is te vinden.

Van de C.Z. te Achlum ontving het Bestuur het verzoek in de mededelingen voor de ledenvergadering van 17 december 1930 een antwoord te geven op de vraag: „Hoe denkt Uw Bestuur over concentratie van bedrijven van haar gewone leden, hetzij met behoud van bestaande bedrijven, hetzij in meer bredere uitbouw?"

Hiermede is een vraagstuk aan de orde gesteld, waaraan veel vastzit en waarvan de oplossing niet eenvoudig is. Het Bestuur heeft derhalve gemeend ter voorbereiding aan de Secretaris een inleiding over dit onderwerp op te dragen.

Ik zal het niet hebben over concentratie bij de afzet, hoewel er geen scherpe scheidingslijn is, doch mij bepalen bij concentratie van bedrijven bij de productie, bij de verwerking van de melk.

Teneinde zich een enigszins juist beeld te kunnen vormen van de tegenwoordige toestand is het gewenst in het kort na te gaan het ontstaan van de coöperatieve zuivelfabrieken in ons gewest.

Het mag bekend worden geacht dat na de oprichting van de Coöp. Zuivelfabriek te War-ga in 1886 reeds spoedig daarna meerderen volgden en dat het aantal vooral in de jaren tussen 1890 en 1900 sterk is toegenomen. Na 1886 was in een kort aantal jaren de *tegenkanting* tegen het laten verwerken van de melk in de fabriek gebroken, men werd rijp voor de fabriekmatige zuivelbereiding, deze bracht voordeel.

Er moesten fabrieken gesticht worden en men koos de coöperatieve bedrijfsvorm. Dat de coöperatie er zo gemakkelijk inging, is vooral ook mede hieraan toe te schrijven, dat de verwerking van de melk altijd het meest belangrijke deel van het veehouderbedrijf was geweest. Het bedrijf niet alleen, doch het leven, de levenswijze van de boer had zich daarnaar gericht. Velen konden zich niet voorstellen, hoe dat alles zou worden, wanneer de melk niet meer thuis werd verwerkt. Als de melk naar de fabriek moest, dan

²⁰ In de laatste Friesche bondsvergadering zou de heer U. Kooistra een inleiding houden over dit onderwerp. Door gebrek aan tijd kon dit evenwel niet doorgaan. De lezing is daarom geplaatst in het Friesch Landbouwblad van 24 januari jl. Wij achten het hierin besprokene ook voor het overige gedeelte des lands van nodige betekenis, dat wij er gaarne een plaats aan verlenen. - Red.

²¹ *De Heer U. Kooistra was secretaris van de Friesche Zuivelbond van 1909 - 1940*

²² *In de 'heruitgave' over Coöperatie opgenomen (zhn).*

koos men als vanzelf de coöperatie, de eigen fabriek. Dan behield men invloed, men gaf het aloude bedrijf niet prijs en men zag in de coöperatieve fabriek werkelijk de gemeenschappelijke „tsjernihenne en tsiismakkerij“.

Het logisch gevolg daarvan was, dat de leden in de Vereniging een grote mate van zeggenschap hadden. Daar komt nog bij, dat vooral de eerste fabrieken gesticht werden door boeren, waartussen ook meerdere banden bestonden, als wonende in een bepaald dorp of in een bepaalde streek, die elkaar kenden en ook op andere wijze met elkaar in aanraking kwamen. Feitelijk exploiteerde men gezamenlijk de zaak en het Bestuur vulde voor een groot deel de rol van uitvoerder.

In het ontstaan ligt de democratische opzet van onze zuivelcoöperatie. Dan is er nog iets. De coöperatieve zuivelfabriek was een zuivere boerenzaak, weldra een middel tot steun in de benarde tijden en men zag er iets meer in dan alleen de fabriek, die de melk zo voordelig mogelijk moest verwerken. Voor velen had de coöperatie een meer brede betekenis. Hiermee dient men ook tegenwoordig nog rekening te houden.

Ook was voor het welslagen van de zaak geen behoefte aan grote hoeveelheden melk. Het bedrijf was nog eenvoudig, waar het op aankwam bij de bereiding bleef in hoofdzaak handenarbeid. Machines en werktuigen (behalve de centrifuge) hadden niet de belangrijke plaats van tegenwoordig en men moest terdege rekening houden met het melkvervoer.

Als nu in een bepaalde streek bij een aantal boeren voldoende belangstelling kwam, stichtte men een coöperatieve zuivelfabriek en het kwam voor, dat een naburige fabriek een deel der leden afstond aan de nieuwe zaak, omdat deze meer tot deze groep boeren behoorde.

Verder werden onderscheidene coöp. fabrieken opgericht als gevolg van de strijd tegen bestaande particuliere fabrieken.

Dat de oprichting van een coöperatieve zuivelfabriek altijd wel zuiver zakelijk is geweest, wil ik niet beweren. Persoonlijke aspiraties en belangen hebben ook wel de nodige invloed gehad, vooral bij de vraag waar de fabriek gesticht zou worden en daarbij is het zakelijke wel eens over het hoofd gezien.

Zo zijn dan in de loop der jaren vele coöp. fabrieken opgericht, enkelen zijn verdwenen, zodat op het ogenblik onze provincie met inbegrip van Terschelling en Ameland 85 fabrieken telt, die ongeveer 600 milj. kg. melk verwerken d.i. ongeveer 70% van de totale hoeveelheid.

Naar de hoeveelheid melk kunnen wij een indeling maken als volgt:

boven	10	miljoen	kg	melk	7	fabrieken
van	8 - 10	"	"	"	13	"
"	6 - 8	"	"	"	32	"
"	4 - 6	"	"	"	24	"
beneden	4	"	"	"	9	"

Deze fabrieken zijn naar de rechtsvorm zelfstandige lichamen. Zij werken echter niet op zichzelf. Men heeft begrepen, dat er onderlinge samenwerking moest zijn. Deze samen-

werking is o.a. belichaamd in de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken en sterker in z.g voortgezette coöperaties.

Bij de F.C.Z.E.V.²³ hebben de aangesloten fabrieken de afzet geconcentreerd, bij de Coöp. Condensfabriek de verwerking van de melk tot bepaalde producten en bij de Aankoop van de Bond en de Coöp. Stremsel- en Kleurselfabriek het verkrijgen van de hulpstoffen voor de zuivelbereiding.

De vraag is nu, of men met de huidige toestand: 85 coöp. zuivelfabrieken met de bestaande vormen van samenwerking, al ontwikkelen deze zich verder, voor de toekomst voldoende waarborgen heeft tot zo hoog mogelijk opvoeren van de opbrengst van de melk, niet alleen voor het heden, maar ook voor de toekomst. Want dit is de taak van de coöperatieve zuivelfabriek.

De coöperatieve zuivelfabriek is de zaak van de boeren. Het gaat om de gehele melkproductie en niet, dat men 0.1 ct meer maakt dan zijn buurman. Men begint meer en meer de vraag te stellen, is het wel economisch in de toekomst door te gaan met deze 85 fabrieken. De techniek van het bedrijf is grondig gewijzigd. In tegenstelling met 25, 30 jaren geleden nemen thans machines en werktuigen een belangrijke plaats in het bedrijf in, zijn de eisen aan de fabriek met inventaris veel hoger geworden, wat hogere aanschaffingskosten meebrengt. Mogelijk en vaak noodzakelijk is geworden de verwerking van grotere hoeveelheden melk en ten aanzien van de onkosten bereikt men de meest economische verwerking, wanneer de fabriek ongeveer vol belast is.

Bezwaren van melkvervoer tellen lang niet meer als voorheen, dank zij verbetering van de wegen en het auto vervoer. De vereiste minimumhoeveelheid melk is hoger geworden en meer melk kan kans geven op minder onkosten. Zelfs hoort men vaak: meer melk, minder onkosten. Daarover straks nader.

Gevolg van een en ander is, dat de vraag om melk nog sterker wordt dan ze altijd al is geweest. In sommige streken ziet het er met de gebieden van de fabrieken wonderlijk uit. Melkauto's rijden kris en kras door elkaar. Waar één ruim voldoende was, ziet men soms vier. Deze economie kost zeer zeker de boeren geld. Moeilijkheden ontstaan inzake het aannemen van veehouders en over eenmaal gemaakte afspraken. Onderlinge verhoudingen verscherpen en de drang tot samenwerken verzwakt, in plaats van te versterken, wat thans meer dan ooit noodzakelijk is voor de boer.

Wanneer het in deze strijd om het zelfbehoud zover mocht komen, dat de een de ander niet ontziet, zal het niet uitblijven, of enkelen komen in gedrang. Zij zullen het niet volhouden, met alle noodlottige gevolgen van dien. Noodlottige gevolgen niet alleen voor de aansprakelijke leden, maar ook verder voor de coöperatie Afkeer van de coöperatie wordt daardoor gekweekt.

Van het hoogste belang is het tijdig te voorkomen dat dergelijke gevallen zich voordoen. Als oplossing wordt aan gegeven vermindering van het aantal fabrieken door samenvoeging.

Met grotere bedrijven werkt men voordeliger en de onderlinge concurrentie heeft afgedaan, wordt dan gezegd.

²³ Friesche Coöperatieve Zuivelexportvereniging, vanaf 1931 Frico geheten

Grote bedrijven werken voordeliger; wanneer men geen rekening behoefde te houden met het bestaande zou deze redenering zeer zeker opgaan. Als men de provincie in 20 districten kon verdelen met ieder een fabriek van 25 á 30 miljoen kg. melk, kon verwacht worden, dat de bedrijfskosten lager waren dan thans. Bij een dergelijk klein aantal bedrijven zou de onderlinge concurrentie uit zijn. Productie en afzet zouden beter geregeld kunnen worden dan thans, waarbij als voorwaarde, dat deze twintig bedrijven zich hieromtrent onderling moesten verstaan. Ik kan mij voorstellen, dat in deze opzet veel zit, dat aantrekt. Voor de praktische uitvoerbaarheid heeft men echter rekening te houden met het bestaande. De tegenwoordige vormen van samenwerking, als Bond, F. C. Z. E. V., Condens en Zuivelbank zouden zeer zeker zonder wijziging niet langer passen in dezen opzet. Nagegaan moesten worden de gevolgen daarvan, vooral ook de financiële

De bestaande fabrieken werden althans voor het grootste deel buiten werking gesteld. De Balanswaarden van de Bondsfabrieken bedraagt na aftrek van de Reserves nog ruim 6 miljoen gulden. De nieuwe opzet had bijgevolg nog al een bedrag over te nemen, waaraan nog toe te voegen een aanzienlijk bedrag aan wachtgelden en schadeloosstellingen.

Dit alles was te berekenen en zou men daarna het voor en tegen elkaar kunnen afwegen.

Er zit echter een andere kant aan en wel de inzichten en opvattingen van de mensen, waar het om gaat, van de boeren, en van degenen, die in dienst zijn van de fabrieken en van de verdere organisatie. Elk volk heeft de regering, die het verdient. Op de coöperatie is hetzelfde van toepassing. Er is b.v. groot verschil tussen de zuivelcoöperatie hier en in Limburg. Waarom? Omdat er eenmaal groot verschil is in aard en karakter in de mensen en daarop stelt de coöperatie zich in. Ook heden ten dage nog, al wordt er niet veel meer over gesproken, misschien vaak ontkend, is de coöperatieve zuivelfabriek voor vele boeren nog geen blote rechtsvorm. Het melkgeld is nog niet de volle 100 procent, hoe vaak het ook mag worden beweerd en gelukkig ook.

Bij ervaring weet ik, hoe node men komt tot opheffing, al kan men er ongeveer zonder kleerscheuren afkomen. Opheffing betekent voor velen een verlies, dat zo maar niet met enkele melkcenten is goed te maken.

Mocht men in staat zijn met zekerheid te berekenen, dat beperken tot een klein aantal bedrijven nogal financieel voordeel zou zijn, dan nog zou sterke propaganda noodzakelijk zijn om enige kans van slagen te hebben. En daarbij zouden twee zaken niet gemist kunnen worden.

Ten eerste de krachtige steun van degenen, die in dienst zijn van de fabrieken en van de organisatie, met name de beheerders en verdere ambtenaren. Het is de vraag in hoeverre hierop thans reeds gerekend kan worden. Er is verschil van inzicht en bovendien komen persoonlijke belangen in het spel. Ten tweede de overtuiging bij de boeren, dat de coöperatie werkelijk „coöperatie" blijft. Het behoeft geen betoog, dat in dergelijke grote bedrijven de leden geen directe zeggenschap kunnen hebben in alles, wat de bedrijfsvoering betreft. Dit moet worden overgelaten aan het Bestuur met de bedrijfsleiders.

De zuivelcoöperatie is tot stand gekomen door de boeren, vandaar de democratische opzet. Zeggenschap in bedrijfszaken gevoelt hij als een vanzelfsprekend iets, wat eenmaal het begrip coöperatie insluit. Gevaar bestaat, dat hij de indruk verkrijgt, dat niet langer

door doch vóór hem wordt gecoöperieerd Hij mag toezien en wordt, als de nood aan de man komt, aansprakelijk gesteld. Hij zal zich gevoelen als melkleverancier zonder meer.

Voor alles moest dit worden voorkomen en dit zou zijn een kwestie van inwendige organisatie in de vereniging. Hij moet bij de zaak betrokken blijven en dit kan bij zaken als veeverzorging, gezondheid van het vee, melkwinning, melkbehandeling, cursussen, voordrachten enz. Het grote coöperatieve zuivelbedrijf zou tegelijk het centrum moeten zijn van het boerenverenigingsleven in verschillende opzichten, van bevordering van saamhorigheid onder de boeren.

Hetzelfde geldt trouwens ook tot zekere hoogte voor de bestaande fabrieken. Jaren geleden werd dit beter gevoeld dan tegenwoordig. Door allerlei omstandigheden is dit weer op de achtergrond geraakt, wat de coöperatiegeest niet ten goede is gekomen. Dit echter tussen twee haakjes; misschien heb ik de gelegenheid hierover later nog een en ander te zeggen.

Op grond van het vorenstaande acht ik het niet gewenst, dat thans reeds een omlijnd plan tot beperking van het aantal bedrijven zou gepropageerd worden.

Het betere kan dan bovendien de vijand worden van het goede.

Het gevaar bestond dat men de indruk kreeg, dat het bestaande niet deugt, wat niemand zal beweren.

Wel ben ik er vast van overtuigd, dat meerdere innige samenwerking dan tot op heden, noodzakelijk is, zullen wij niet onder de voet worden gelopen. Wij moeten die richting uit. Veel zal er al gewonnen zijn, als de leiders zich hiervan ook meer bewust worden. In de eerste plaats dienen wij de melk en zuivelbelangen van ons gewest en niet ons zelf.

Zonder zich te verdiepen in een groot, algemeen plan, is het heel wel mogelijk, dat er praktisch iets gedaan kan worden.

De verhoudingen in onze provincie zijn zeer verschillend, vandaar ook de positie van de fabrieken. Samenvoeging van enkele fabrieken, althans de overweging daartoe is misschien hier en daar gewenst. Ik geef de raad daarbij de nodige voorzichtigheid te betrachten en vóór alles moeten de betrokken leden van goede wil zijn. Uitlatingen als: fabriek X moest maar opgeheven worden en te verdelen tussen omringende fabrieken, zijn gevaarlijk.

De beoordeling van het recht van bestaan van een fabriek is niet zo eenvoudig; ik weet dit bij ervaring. Een buitenstaander zal daartoe in de regel allerm minst bevoegd zijn. Het gevaar is, het benadelen van de naam. Zo heb ik het vorige jaar aan een grondeigenaar inlichtingen moeten geven, omdat van een fabriek gezegd was, dat ze feitelijk geen reden van bestaan had. In het algemeen wil ik hierbij wijzen op het oude, ware woord: „Heden ik, morgen gij“.

Wanneer men in beginsel gevoelt voor samenvoeging, moet alles, wat er aan vast zit nauwkeurig worden onderzocht, waarna eerst beslist kan worden. Het zal dan blijken, dat de hoeveelheid melk niet altijd de doorslag behoeft te geven. Vaak wordt gezegd,

meer melk, minder onkosten, dus beter. In haar algemeenheid gaat deze uitspraak niet op. Er zijn vele andere factoren van invloed op het onkostencijfer, vooral als men met het bestaande rekening heeft te houden.

Over het afgelopen jaar was het gemiddelde onkostencijfer van de fabrieken boven 10 miljoen kg lager dan het gemiddelde van alle Bondsfabrieken. De hoogste en laagste van deze groep verschilden 0.32 ct. Daarmede is echter niet gezegd, dat de hoogste te duur exploiteert in verhouding tot de laagste. Een nauwkeurig onderzoek zou daarvoor nodig zijn.

Het gemiddelde van de groep beneden 4 miljoen kg was hoger dan het Bondsgemiddelde. Van deze 7 fabrieken waren echter 3 beneden het gemiddelde.

Bij de overige fabrieken is nog minder lijn te bemerken. Bij de cijfers voor de opbrengst bestaat helemaal geen verband met de hoeveelheid melk.

Men moet niet over het hoofd zien dat een klein bedrijf op geheel andere wijze moet worden geëxploiteerd dan een groot bedrijf, wat het cijfer voor onkosten voor een deel ten goede komt. Een kleine koemelker exploiteert ook niet op dezelfde wijze, als een grote veehouder.

De hoofdzaak is, dat het bedrijf in staat is steeds de aangevoerde melk naar behoren te verwerken en daarvoor noch te klein; noch te groot is ingericht.

Bij eventuele samenvoeging komen al deze factoren in geding. Ongetwijfeld zal samenvoeging het belangrijke voordeel kunnen hebben van voorkomen van minder aangename verhoudingen, wat ook veel waard is.

Sterkere samenwerking is soms ook mogelijk zonder directe samenvoeging. Het kan voorkomen, dat een fabriek in het voorjaar te veel melk ontvangt, dus overbelast is en dat naburige fabrieken in staat zijn zonder bezwaar meer melk te verwerken, niet vol belast zijn. De logische oplossing zou zijn, dat deze fabrieken tijdelijk een deel van deze melk overnemen. Daarmee worden allen gebaat. Bij enigen goede wil moet een dergelijke regeling zeer eenvoudig zijn. Het gaat toch in het belang van dezelfde boeren.

Zo acht ik het onder bepaalde omstandigheden heel wel mogelijk en gewenst, dat één persoon de leiding van twee fabrieken waarneemt.

Het sluiten van belangengemeenschap is bij de particuliere industrieën aan de orde van de dag. Men behoeft er niet aan te denken, dat men dit voor de aardigheid doet. Zakelijke overwegingen drijven daartoe. Ik kan mij niet voorstellen, dat er bij buurtfabrieken nimmer aanleiding bestaat om bepaalde belangen, het bedrijf rakende, gezamenlijk te behandelen. Waarom gebeurt dit zo sporadisch? Een buitenstaander zou het vanzelfsprekend vinden. Hij zou zeggen: een coöp. fabriek is toch een boerenzaak. Concurrentie tussen fabriek A en B. bestaat immers niet. De boeren hebben er belang bij, dat het beiden goed gaat. Voor een buitenstaander eenvoudig, voor ons een moeilijk probleem. Dit komt, omdat wij onze taak, onze positie niet voldoende begrijpen. Daardoor is het mogelijk, dat een beheerder zegt : ik heb liever te doen met een verre vriend, dan met een z.g. goede buur.

Dat moet en kan anders. laat ons toch uit zuiver zakelijke overwegingen tot elkaar komen. Een particulier kan desnoods zijn eigen zaak in de steek laten, wanneer het hem niet bevalt, dat is zijn recht. De leiders in de coöperatie zijn moreel verantwoordelijk

voor de gevolgen van hun werk, omdat aan hen het behartigen van belangen van derden is toevertrouwd. Zij mogen nimmer in de zaak eigen zaak zien. Wanneer dit meer doordringt, zal meerdere samenwerking vanzelf het gevolg zijn. Mocht dit niet het geval zijn, wanneer men zich niet tot deze hoogte kan opwerken, voorzie ik, dat van het coöperatief zuivelbedrijf in wezen niet veel zal overblijven dan de naam.

Resumerende kom ik tot de volgende conclusies:

1. Meerdere zakelijke samenwerking, in verschillende vormen is in de toekomst eis voor het coöp. zuivelbedrijf.
2. Het is van belang de vraag betreffende sterke beperking van het aantal bestaande zuivelfabrieken nader in studie te nemen.
Bij eventuele beperking moet bij de organisatie daarvan op de voorgrond staan, dat door en niet vóór de boer wordt gecoöperereerd en dat het oude beginsel blijft gehandhaafd, dat de taak van de coöperatieve zuivelbereiding zich niet uitsluitend beperkt tot verwerking van de melk.
3. Het kan gewenst zijn thans samenvoeging van bepaalde fabrieken te overwegen. Daarvoor is een nauwkeurig onderzoek vereist en elke aanleiding tot afbreuk van de goede naam van een bepaalde fabriek moet daarbij vermeden worden.
4. Waar daartoe aanleiding bestaat, is het logisch, dat de fabrieken onderling samenwerken, ook bij bedrijfsaangelegenheden.
5. Het is noodzakelijk, dat de leiders in de coöperatieve zuivelbereiding voldoende begrijpen, dat een coöp. zuivelfabriek in wezen geen op zich zelf staand lichaam is, maar een deel van het geheel, een deel van het boerenbedrijf.

Leeuwarden febr. 1931

U. KOOISTRA.

Het Landbouwverenigingsleven en de moeilijkheden in de Landbouw

Door Dr. F.E. Postuma.²⁴

Deel I

De ouderdom van het landbouwverenigingsleven.

Ik zou niet gaarne verplicht zijn te zeggen in welk jaar het landbouwverenigingsleven aangevangen is. Ik zou zelfs de eeuw niet kunnen noemen, maar het landbouwverenigingsleven moet wel heel oud zijn.

Als wij tegenwoordig van het platteland spreken, dan bedoelen wij nog altijd een dun bevolkte streek van het land, doch er moet een tijd geweest zijn, dat de bevolking ten platte lande nog veel dunner gezaaid was. Ik kan mij voorstellen dat al die éénlingen of beter gezegd, al die afzonderlijke boeren-families, ieder voor zich getracht hebben zo veel mogelijk onafhankelijk van een ander door de wereld te komen. Heel spoedig zullen er toch werkzaamheden geweest zijn, waarbij ieder voor zich de hulp van een ander of van anderen inriep. Die hulp werd dan ook verleend en naarmate het leven ingewikkelder werd, in meer gevallen verleend, maar niemand dacht dat dit nu de kiem zou zijn voor wat wij later hebben genoemd „het landbouwverenigingsleven" en toch was de burenplicht, want onder die naam was de hulp die men elkaar gaf bekend, in werkelijkheid het begin van het landbouwverenigingsleven.

Het woord burenplicht, vooral het laatste deel, geeft intussen wel aan, dat het niet allemaal vrijwilligheid was, die de hulp deed verlenen. Men beschouwde het zich als plicht opgelegd, ofschoon daarvoor geen wet geschreven was. Men begreep dat men onder sommige omstandigheden en voor sommige werkzaamheden bij elkaar behoorde, elkaar hulp moest verlenen en men zou vreemd hebben opgezien als de een of ander zich aan dien burenplicht onttrok en toch bestond daarvoor niet een door reglement of wet geregelde verplichting.

Mensen zijn nog wel eens egoïstisch en zo speelde bij de burenplicht het egoïsme ook een rol. Men vervulde de burenplicht niet altijd met een grote opofferingsgezindheid in het hart, men had ook dikwijls deze in wezen egoïstische beschouwing: Ik verricht de burenplicht opdat anderen ook voor mij die plicht zullen verrichten. Het was dus evenmin als tegenwoordig alles goud wat er blonk, maar hoe het ook zij, als dan de burenplicht niet enkel voortsproot uit het zich vrijwillig geven om te helpen en de harten van de helpers niet allen vervuld waren met het verlangen om voor de ander offervaardig te zijn, men hielp elkaar en de grond daarvoor was gelegen in het feit dat men zich bewust was elkaar te moeten helpen. Men voelde bij instinct en bij nadenken dat men bij elkaar behoorde.

De grondslagen van het landbouwverenigingsleven.

²⁴ Inleiding gehouden voor de afd. Ruurlo van de Geldersch-Overijsselsche Mij. van Landbouw. Postuma geboren 20 mei 1874 in Leeuwarden en in 1943 - door het verzet - geliquideerd. Postuma was toen hij deze stukjes schreef directeur van Centraal Beheer. In de jaren dertig begon Postuma sympathie voor het nationaal-socialisme te krijgen. Na de bezetting door Duitsland in 1940, koos hij partij voor de Duitsers.

De eerste grondslag voor elk verenigingsleven en dus ook voor het landbouwverenigingsleven is het saamhorigheidsgevoel. Het doel van het verenigingsleven mag van ideële aard zijn, of wel van materiële aard, grondslag moet altijd wezen, dat men voelt dat men tezamen behoort.

Wanneer mensen met elkaar een vereniging willen oprichten, dan kan het zijn nut hebben, dat zij zeer verschillend zijn en verschillende kundigheden bezitten. Het kan soms zelfs zo zijn, dat als allen hetzelfde zouden kunnen, van een vereniging geen sprake zou kunnen zijn. Stel U voor dat men een zangvereniging zou willen oprichten en allen die daaraan zouden willen meedoen zouden bassen zijn, dan stel ik mij voor dat er van die zangvereniging niet veel terecht zou komen, maar als we verschillende personen die vele stemmen zullen kunnen zingen, een zangvereniging zien oprichten, dan zal daarvan slechts dan wat terecht komen, als allen voelen dat zij ook inderdaad moeten willen zingen. Ieder lid moet begrijpen, dat hij, als onderdeel van het geheel, de zangvereniging in gevaar brengt, als hij niet steeds weer zijn bereidwilligheid toont om mee te zingen. Ieder lid moet het gevoel in zich ronddragen, dat allen tezamen behoren.

De tweede grondslag vormt het reglement of de statuten. Merkwaardig is dat iedere vereniging beproeft om in haar reglement of statuten nauwkeurig alle plichten en rechten van de leden te omschrijven. Angstvallig wordt nagegaan of de voorwaarden voor het toetreden wel alles bevatten. Of het mogelijk zal zijn door middel van de betreffende bepalingen iemand die lid is tot rede te brengen al hij zijn plichten niet wil nakomen. Of de uittreding wel moeilijk genoeg wordt gemaakt. Dit alles en nog veel meer wordt haarfijn beschreven en hoe nuttig en nodig het is dit te doen, veel meer dan op bepalingen in het reglement of de statuten komt het aan op de eerste grondslag n.l. het zich bewust wezen dat men als lid zijn plicht moet en ook zal doen.

De moeilijkheden voor het landbouwverenigingsleven vloeien nu meestal daaruit voort, dat men een landbouwvereniging hetzij deze is een afdeling van de een of andere maatschappij van landbouw, hetzij deze is een aan- of verkoopvereniging, hetzij deze is een coöperatieve zuivelfabriek, een fok- of controlevereniging hetzij deze is een onderlinge spaar- en voorschotbank, of welk ander doel de vereniging ook mag hebben, niet enkel kan laten bestaan uit personen., die bereid zijn zich voor de vereniging te geven. Veelal heeft een zodanige landbouwvereniging alle personen van het dorp en in veel gevallen de omgeving nog daarbij nodig, om tot de oprichting te kunnen komen. Men kan niet te kieskeurig wezen bij het werven der leden, want dan zou de vereniging niet tot stand komen. En toch zou men juist zeer kieskeurig moeten zijn, wilde men inderdaad op de leden der vereniging kunnen bouwen. Zolang nu alles maar goed gaat is het nog zo erg niet, zolang er wat te halen valt verbeeldt ieder lid zich wel dat hij zijn plicht doet, maar meer dan verbeelding is het meestal niet. Gaan de zaken echter in de een of andere richting scheef of soms slecht, dan denken vele leden de belangen der vereniging het beste te kunnen dienen door van de vereniging niets dan kwaads te vertellen en als zij er kans toe zien, er zo haastig mogelijk uit te lopen.

Ook dit min of meer scheef gaan bestaat dikwijls slechts in de verbeelding der leden en zij zouden wel tot andere gedachten komen als hen enig gevoel van saamhorigheid samenbond. Het is dan al spoedig niet meevallen voor één en één voor allen, maar ieder voor zich. Hoe geheel anders zou het zijn als de vereniging slechts bestond uit leden die met volle bewustzijn van wat zij deden, haar hadden opgericht en in goede en kwade dagen de belangen der vereniging steeds bleven voorstaan.

Ik vraag mij dikwijls af, of er wel veel over boord zou zijn geweest als menige vereniging niet tot stand zou zijn gekomen, omdat er niet voldoende personen van het echte *wagenshot*²⁵ gevonden waren om de vereniging op te richten. Maar aan de anderen kant moet ik toch ook toegeven dat in de massa kracht schuilt en dat het dus maar goed geweest is dat men in een vereniging getracht heeft alles bij elkaar te halen wat maar bij elkaar te halen was. Is een vereniging op deze wijze tot stand gekomen, dan blijkt herhaaldelijk hoe nodig het is dat ook de tweede grondslag: het reglement of de statuten goed gelegd was.

Was de vereniging opgericht uit liefde tot het doel der vereniging, dan zou ongetwijfeld de zegen wel zijn gekomen, maar nu *die* grondslag bij veel toetredende niet aanwezig was, is het maar goed dat men op grond van reglement of statuten zo nodig kan zeggen: zacht is mijn gemoed, maar straf is mijn hand. Iemand, die de plichten, welke hij als lid der vereniging op zich nam, niet goed nakomt moet men, op grond van de statuten en reglement kunnen toevoegen: die niet horen wil, moet maar voelen.

De omvang van het verenigingsleven op landbouwgebied.

Al was het niet altijd verlangen naar het mooie doel dat de leden tezamen bracht, maar veelal verlangen naar het materiële, of rond Hollands gezegd: verlangen naar meer centen (een verlangen dat zeer zeker ook zijn goede grond kan hebben) is misschien zelfs wel door dit verlangen het verenigingsleven op landbouwgebied zeer gegroeid. Wij tellen op het ogenblik in Nederland, als ik mij tot het landbouwbedrijf in engere zin bepaal, drie landelijke werkgeversbonden -

1. Het Koninklijk Nederlandsch Landbouw-Comité;
2. De Katholieke Nederlandsche Boeren- en Tuindersbond;
3. Christelijke Boeren- en Tuindersbond.

- die elk een federatie zijn van gewestelijke verenigingen met afdelingen per gemeente of voor een aantal gemeenten bijeen. Daarnaast bestaan in tal van plaatsen nog weer landbouwverenigingen, die niet alle bij een grotere bond zijn aangesloten. Van deze plaatselijke verenigingen zijn er vele tevens voor haar leden werkzaam als coöperatieve aankoop- of verkoopvereniging en waar dit het geval is maken ze in de regel weer deel uit van een provincialen Bond, zoals hier in Gelderland de bekende B.A.G. is.

Op deze wijze vindt de landbouwer, die samenwerking met bedrijfsgenoten zocht, daartoe overal gelegenheid. Bepaal ik mij tot Gelderland dan vind ik in de Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw rond 8.000 landbouwers bijeen, in de B.A.G. nog eens bijna 15.000, in de Katholieke organisatie ruim 5.700, in de Christelijken Bond 700, terwijl ten slotte in plaatselijke landbouwverenigingen, niet bij een landelijk of gewestelijk verbond aangesloten, nog 2.700 landbouwers verenigd zijn. Dit geeft een totaal van 32.000 georganiseerde landbouwers in Gelderland alleen.

Ik vermoei U niet met al te veel cijfers en ik geef U dus de cijfers niet per provincie. Het totaal, dat ik vond is voor alle 11 provinciën gezamenlijk 193.000 in totaal 2.014 plaatselijke verenigingen of afdelingen van grotere bonden. Stel ik daarnaast, dat 25 jaar geleden het aantal georganiseerde werkgevers precies 100.000 beliep en in 1.088 verenigingen dan mag ik vaststellen, dat in 25jaar tijd zowel het aantal verenigingen als haar ledental ongeveer verdubbeld is. Ik houd er rekening mee, dat velen van meer dan één organisatie lid zijn, doch wie de cijfers stelt naast de uitkomsten der laatste in 1921 gehouden telling van landbouwbedrijven toen er 163.075 landgebruikers waren, wier

²⁵ Eikenhout van de allerbeste kwaliteit!

hoofdberoep landbouwer is, zal niet ontkennen, dat het verenigingsleven zeer belangrijk is.

Ook in de tuinbouw ontbreekt het aan organisatie niet. Ik vind voor 1930 in totaal 534 verenigingen met 89.000 leden terwijl 25 jaar geleden nog maar 219 verenigingen met 21.000 leden bekend waren. Men ziet, dat de meer intensieve beoefening van de tuinbouw in de latere jaren zich ook in het verenigingsleven weerspiegelt.

Dit alles betreft nog in hoofdzaak de organisaties die men wel aanduidt met de naam „stands-vereniging" en waarin men in de eerste plaats bijeen is om gezamenlijk meer algemene belangen te behartigen.

Daarnaast komt het groot aantal verenigingen met een wetenschappelijk doel: landbouwboekhouding, centrale proeftuinverenigingen en die voor veredeling van zaai- en pootgoed. Zeker mag ik onder deze rubriek ook de diverse zeer belangrijke fokverenigingen rangschikken. Verder volgen de verzekeringsverenigingen op velerlei gebied en niet te vergeten de organisaties, waarin de boerenleenbanken verenigd zijn.

Als derde belangrijke groep tenslotte noem ik de organisaties, waarin onze productiecoöperaties verenigd zijn: de 'Algemeene Nederlandsche Zuivelbond', de bonden van coöperatieve Aardappelmeel-, Stroocarton- en Suikerfabrieken.

Elk van die bonden op zich zelf zou ik willen noemen brandpunt van verenigingsleven. Zo omvat de 'Algemeene Nederlandsche Zuivelbond' in zijn gewestelijke bonden van coöperatieve zuivelfabrieken 435 leden, doch elk lid is hier een coöperatieve vereniging, die een fabriek haar eigendom noemt. Dat het voortdurend contact van allen, die bij een en dezelfde fabriek zijn betrokken ook leiden moet tot *samenspreking* over vele andere vakbelangen, dan die de coöperatie in de eerste plaats beoogt ligt voor de hand en zo beschouwd is elke plaatselijke coöperatie weer een vakvereniging op zich zelf. Wie zich de moeite geeft na te tellen, hoeveel werkgevers ook weer op deze wijze in het verenigingsleven worden betrokken vindt dat dit voor 130.000 veehouders het geval is.

Wie enig inzicht begeert in de betekenis, die deze verenigingen voor het landbouwleven hebben, behoeft slechts kennis te nemen van enkele cijfers die betrekking hebben op hun omzet, op de waarde van hetgeen werd gesticht of op het aantal landbouwers, dat onmiddellijk bij hun gestie is betrokken.

Zo beloopt de bruto-opbrengst van de producten der fabrieken die bij de F.N.Z., zijn aangesloten over het jaar 1930 rond 190 miljoen gulden.

Bij de coöperatieve suikerfabrieken in Nederland zijn 10.300 landbouwers betrokken. De stichtingskosten van de gezamenlijke coöperatieve suikerfabrieken beliepen ruim 38 miljoen gulden.

Dit zijn ongetwijfeld getallen die eerbied afdwingen en eveneens wordt men uit zakenoogpunt getroffen door het grote aantal miljoenen guldens dat in en door deze verenigingen wordt omgezet en aan de boeren wordt uitbetaald. Waren deze verenigingen er niet, dan zou het economisch met de boerenstand er vrij wat slechter uitzien dan dit thans het geval is. Veel hulpstoffen zouden tot veel hoger prijzen moeten worden aangeschaft en veel producten zouden tot veel lager prijzen moeten worden van de hand gedaan. En wanneer men geld nodig had om zijn bedrijf te verbeteren of uit te breiden, dan zou ongetwijfeld een veel hogere rente moeten worden betaald. Wij mogen rustig

zeggen, dat onze boerenstand economisch zo sterk staat en sterker dan dit in de meeste landen in Europa het geval is, juist door dit zo sterk ontwikkelde verenigingsleven.

Maar toch vraag ik mij ook nu nog, evenals voor ruim 30 jaar geleden toen ik in het landbouwverenigingsleven kwam, af, of al dit verenigingsleven wel zoveel nut voor de boerenstand heeft afgeworpen, als het zou hebben kunnen doen.

Toen ik nog jong zuivelconsulent was, werd ik eens geroepen mee te werken tot het oprichten van een coöperatieve aankoopvereniging op enigszins grotere schaal. Ik werd daar toen niet bijgehaald als zuivelconsulent, want op diens terrein lag, nu niet bepaald het verzorgen van een coöperatieven aankoop van hulp meststoffen, maar ik werd er bij gehaald, omdat men wist dat ik overtuigd coöperator was. Ik heb toen aangeraden om op de verkoopprijs van iedere zak kunstmest 5 cent te leggen en deze bedragen in een reservefonds te storten. Men heeft het niet gewild, misschien heeft men wel gemeend dat men het ook niet kon, want de hoofdgedachte was ook toen reeds: hoe kunnen wij het best met een particulieren handelaar concurreren en niet: hoe kunnen wij de boeren het beste helpen.

Dit niet opvolgen van mijn raad neemt niet weg, dat ik nog op dit ogenblik (en misschien is het nu wel gemakkelijker te volbrengen dan destijds, omdat op velerlei gebied dat het landbouwverenigingsleven bestrijkt, de concurrentie kleiner is geworden) van mening ben, dat het goed zou zijn om van elke zak kunstmest, van elke gecontroleerde koe, van elke dekking van een stier, van elke geproduceerde kilo boter of kaas en van elke uitgeleende gulden een klein bedrag te nemen en dit voor de gezamenlijke boeren terzijde te leggen, om voor hen tezamen te gebruiken. Ware indertijd mijn raad opgevolgd hoeveel miljoenen zouden dan nu niet aanwezig zijn om ons in slechte tijden hulp te verschaffen. En waren de gelden daarvoor niet nodig, wat zouden dan de boeren veel kunnen doen om de achterstand, die nu dikwijls tussen stad en platteland is op te merken, in te halen.

Zolang de boeren doorgaan met alle voordelen die het landbouwverenigingsleven geeft, ieder voor zich naar zich toe te halen, zullen zij ieder voor zich economisch ongetwijfeld sterker komen te staan. Zodra zij dan echter niet meer gezamenlijk in hun vereniging optreden, maar als elkaar's concurrenten op de markt komen, en dit is b.v. bij het pachten van land of het huren van een boerderij het geval, dan zullen zij hun economische kracht slechts gebruiken om elkaar te bestrijden, in dit voorbeeld dus om meer pacht te geven en wat nut blijft er dan uiteindelijk van de vruchten van hun landbouwverenigingsleven over?

Het ligt niet in mijn bedoeling thans een antwoord op deze vraag te geven. Ik heb voor U ter inleiding van wat ik thans ga zeggen, drie vragen beantwoord,

1. Hoe oud is wel het landbouwverenigingsleven? En het antwoord dat ik op deze vraag gaf was: Heel oud en het is gegroeid uit de burenplicht.
2. Op welke grondslagen berust het landbouwverenigingsleven? En het antwoord op deze vraag was: Op saamhorigheidsgevoel en op een reglement of statuten. Het behoorde, voegde ik erbij, alleen op saamhorigheidsgevoel te berusten.
3. Welke omvang heeft het landbouwverenigingsleven aangenomen? En op deze vraag antwoordde ik: Een geweldigen omvang.

Met het beantwoorden van deze vragen schetste ik U de tegenwoordige stand van zaken.

Ik wil thans nog een vierde vraag beantwoorden; n.l.:

Wat verwachten wij voor de toekomst van het landbouwverenigingsleven ?

Bij het beantwoorden van deze vraag begin ik niet een stukje geschiedenis.

De Staatscommissie voor de landbouw, die een onderzoek had in te stellen naar de economische toestand der landarbeiders, merkt in haar „Rapporten en Voorstellen" op, dat in de laatste tijd (d.w.z. in 1910) meermalen is geweest op een vermindering der volksvoeding ten plattelande. Gememoreerd wordt, dat het Socialistisch Weekblad in 1908 zelfs schreef, dat er tegenwoordig in vele streken van ons land onder de plattelandsbevolking een besliste ondervoeding bestaat.

Het valt niet te ontkennen - zo gaat dan de Commissie in haar rapport verder - dat de omstandigheden er in ons land toe leiden om gemakkelijker de landbouwproducten ter markt te brengen dan vroeger het geval was: bij de kleine boeren gaat tegenwoordig elke liter melk naar de fabriek, elk half dozijn eieren naar de markt en alle fruit naar de veiling.

De huishouding van de kleinen boer is van natuurhuishouding, geldhuishouding geworden.

In het zo-even genoemde Socialistisch Weekblad was door een der redacteuren opgemerkt, dat hij met verbazing in een dorp, waar alles scheen over te vloeien van melk en honig, waar vette weiden zich uren ver in de omtrek uitstrekten en koeien van de beste kwaliteit deze weiden vulden, nergens er in geslaagd was zich natuurboter aan te schaffen; slechts margarine bleek verkrijgbaar.

Hij had hierbij kunnen voegen, dat in onze veenkoloniën een groot aantal landbouwers iedere ochtend weer, evenals de stedelingen, de melkboer aan de deur krijgt, dat niemand minder profiteert van de Betuwsche meikersen dan de burger, die in dat kersenland zelve woont en ge hebt misschien niet zonder enige overdrijving het beeld voor U van land- en tuinbouw in hun tegenwoordige vorm.

Stel daartegenover het landbouwbedrijf in zijn oude vorm: het verbouwen van landbouwproducten, de veehouderij, allereerst om te voorzien in de behoeften van het eigen gezin. De tijd van het eigen gebakken brood en het eigen gesponnen garen, van het vlees van eigen geslacht vee.

Zo plaats ik U voor de grote tegenstelling: de boer uit de ouden tijd, die op zichzelf is aangewezen en goeddeels in alle behoeften van zich en de zijnen voorziet en de boer van onze tijd, die afhankelijk is van de wereldmarkt en die niet is dan een onderdeel van het grote geheel, dat onze tegenwoordige maatschappij vormt.

Het Landbouwverenigingsleven en de moeilijkheden in de Landbouw

door Dr. F.E. Posthuma.

Deel II

Wanneer we nu bij hetgeen ik hiervoor opmerkte over de verandering van natuurhuishouding in geldhuishouding eens wat langer stilstaan, dan zien we:

1. de melk, die vroeger in het eigen bedrijf werd verwerkt, gaat nu naar de fabriek, d.i. men bereidt de zuivelproducten met behulp van de *toegepaste wetenschap*; men maakt voor het bedrijf gebruik van de uitvinding en verbetering der machines; maar het is ook het gevolg van *doeltreffende samenwerking* als de melk naar een coöperatieve fabriek gaat.
2. het luttel aantal eieren en de kleinste hoeveelheid fruit gaan naar de markt of naar de veiling, terwijl vroeger op de koopman werd gewacht, die wel eens komen zou. D.i. het gevolg van het vluggere verkeer, de mogelijkheid van verzending van aan bederf onderhevige goederen in weinig uren tijds over grote afstanden.
3. landbouwbedrijven, die geen melk hebben voor eigen gebruik, d.i. het gevolg van de mogelijkheid van bebouwing van de grond zonder gebruik van stalmest, maar met gebruik van kunstmest. Dus opnieuw het toepassen van de wetenschap, vrucht van meer ontwikkeling door *doeltreffend onderwijs*, door *praktische voorlichting*. Waar met uitbreiding van het bedrijf, uitbreiding van eigen veestapel niet meer noodzakelijk behoefde gepaard te gaan, kon naast het kleinbedrijf ook getracht worden het grootbedrijf een plaats te geven.

Ik heb getracht, zij het dan schetsmatig, een beeld te geven van de ontwikkelingsgang van het landbouwbedrijf, zoals die ook hier te lande is geweest. Ik heb daarbij doen uitkomen, hoe de landbouwer van zijn eenzamen post in het eigen, bedrijf, geleidelijk is gebracht tot het zoeken van samenwerking met vakgenoten. Om volledig te zijn, zou ik nog moeten wijzen op de veranderde verhoudingen in de wereld van de arbeid, die het bedrijfsleven op allerlei wijze aan banden leggen en veelmalen ook weer tot samenwerking, organisatie nopen. Verder op de behoefte aan geld, die kwam in het zich uitbreidende landbouwbedrijf, de behoefte aan gemakkelijke belegging, die ook weer behoefte aan samenwerking heeft doen ontstaan.

Wat ik als geschiedenis aan U mededeelde is genoeg om te doen zien, dat blijven staan op de eenzame post niet meer mogelijk was, maar ik moet toch nog meer geschiedenis vertellen. De gehele natuurlijke ontwikkelingsgang van het landbouwbedrijf leidde tot organisatie, samen werken, samen *overleggen*, samen *studeren*, samen *voorzieningen treffen* en in zekeren zin, samen *strijd voeren*. Het is niet mogelijk zich er aan te onttrekken zonder schade voor het eigen bedrijf, maar ook zonder schade voor het geheel.

Het opkomen van de organisaties in het landbouwbedrijf is dan ook een volkomen natuurlijk verschijnsel.

Ik heb er eerder en elders al eens op gewezen, dat de landbouworganisatie in Nederland kwijnde, zolang deze van bovenaf was opgelegd (zie de Commissies van landbouw bij Staatsbesluit van 1808 ingesteld, die reeds in 1809 wegens benarde tijdsomstandigheden haar werkzaamheden tijdelijk staakten, alsof het juist toen hare adviezen het meest nodig waren, in 1815 haar werkzaamheden hebben hervat, altijd hebben gesukkeld en in 1851 werden opgeheven.)

Uit behoefte geboren, zijn in de verschillende provinciën de landbouwmaatschappijen en genootschappen van zelf ontstaan, toen bij de hiervoor geschetste ontwikkelingsgang de behoefte aan organisatie werd gevoeld.

Nu zijn er in het landbouwbedrijf evenals in het gehele maatschappelijk samenstel tijden van opleving en van grote welvaart en daarna weer perioden van druk, die men dan landbouwcrisissen noemt. Dit verschijnsel is heel gewoon en het regelmatig terugkeren van perioden van druk wekt eigenlijk bij niemand meer verwondering. Men heeft herhaaldelijk getracht verklaringen voor dit verschijnsel te vinden. Ik herinner slechts aan de mening van een econoom als H. Stanley Jevons (1835-1882), die de crisissen en hun regelmatige terugkeer toeschreef aan de zonnevlekken, die iedere ruim elf jaar terugkeren. De zonnevlekken zouden door haar *invloed op de oogst* de crisissen in het leven roepen.

Nadat de landbouw een tijd van grote bloei had gekend, waren de laatste twintig jaar van de vorige eeuw een tijd van grote zorg. De prijzen van granen en van zuivelproducten daalden sterk door toeneming van buitenlandse concurrentie. Deze laatste is verklaarbaar, wanneer men denkt aan mogelijkheden tot overproductie: toenemend gebruik van landbouwmachines en gebruik van kunstmest, die beiden meewerkten om intensiever bebouwing van grote oppervlakten (graan uit Amerika, Rusland, Hongarije enz.) mogelijk te maken en het steeds gemakkelijker wordend verkeer. Te zelfder tijd werd de afzet van onze producten naar buiten bemoeilijkt door een beschermende handelspolitiek in de meeste landen.

Terwijl productiemethoden in het buitenland steeds waren verbeterd, was Nederland echter achtergebleven, Bovendien verleende de Staat de landbouw geen noemenswaardige steun.

Toen kwam de Internationale Landbouwtentoonstelling te Amsterdam in 1884 en deze hielp mee om onze ogen te openen.

De gevolgen waren:

1. Men voelde meer behoefte aan *samenwerking*: afgevaardigden uit de verschillende provinciale landbouw-maatschappijen stichtten het 'Nederlandsch Landbouw-Comité';
2. men vroeg om *meer Staatszorg* voor de landbouw. Er komt een Staatscommissie (1886-1892) met als een der gevolgen de instelling van een afzonderlijke afdeling landbouw met een Directeur-generaal aan het Departement van Binnenlandse Zaken.

Hiervoor heb ik al gezegd: het landbouwverenigingsleven heeft zich krachtig ontwikkeld, toen de behoefte aan organisatie werd gevoeld. Daarom kwam dan ook sterke opleving in de periode van druk waarop ik daareven doelde, zijnde de laatste twintig jaren der vorige eeuw. De Nederlandse landbouw was tot op die dag, wat het organisatieleven betreft, achter bij alle omringende landen, doch toen kwamen de landbouwcoöperaties op (*aankoop-verenigingen, verkoop-verenigingen, verwerkings-verenigingen, fok-verenigingen, crediet-verenigingen, coöperatief verzekeringwvzen*) alle zijn ongeveer uit dezen tijd.

Ook het *landbouw-onderwijs* kwam eerst vanaf deze tijd tot bloei, ik noem U als voorbeeld de Rijkslandbouwhogeschool te Wageningen, die in 1876 werd opgericht.

Het gevolg van de krachtiger organisatie was de ontwikkeling der coöperatie, beter onderwijs, praktische voorlichting, in één woord een algehele opleving.

Concurrentie wordt weer mogelijk en de export ontwikkelt zich. Grote zorg wordt besteed aan *levering van uitmuntende kwaliteiten*, aan *wering van vervalsing*. De *boterwet* komt in 1900 tot stand en de *Botercontrôle* wordt in 1901 ingevoerd.

Verschillende industrieën op de landbouw steunend komen op: zuivel-, aardappelmeel-, strookarton-industrie. In suikerindustrie tot dan de fabrikanten oppermachtig, 1897 heftige actie tegen een onaannemelijk contract. Gevolg, ook coöperatie op dit terrein.

Binnen- en buitenlandse industrie ontwikkelen zich in deze tijd krachtig, waarvan het gevolg is, groter koopkracht in breder lagen. Onze landbouw vindt, wat zuivel, slachtvee, groenten, aardappelen enz. betreft, gemakkelijk afzetgebied. Daarbij wordt het verkeer van spoor- en tramwegnet steeds gemakkelijker en het vervoer der producten goedkoper. Eén voorbeeld: van hoe groten invloed is niet de aanleg van de Noord-Ooster lokaalspoorweg (opening 1906) geweest op de ontwikkeling van de landbouw in het noorden van Overijssel en vooral in het oosten van Drenthe.

Zo was het tot aan de oorlog.

Toen de omkering: Niet plotseling.

Eerst scheen de landbouw bij de oorlog niet slecht te varen. Voor een goed deel van het landbouwbedrijf waren de oorlogsjaren niet slecht.

Waar export mogelijk bleef (zuivel, varkens, groenten!) zijn goede zaken gemaakt.

De landbouw op het zand had moeilijke jaren: verbouw van graan niet voor de markt, doch voor voeder van eigen vee. *Opvoeding* van dit graan bracht hier soms moeilijkheden, omdat dan de voortzetting van het bedrijf op normale wijze bezwaarlijk werd.

De jaren na de oorlog waren voor de landbouw in het algemeen tot op heden ook niet ongunstig. Thans leven we in een wereldcrisis, die zich natuurlijk ook in de landbouw doet gevoelen: met moeite veroverde afzetgebieden voor producten van landbouw en landbouwindustrie dreigen verloren te gaan. Wij dreigen van de markt te worden verdrongen doordat men in het buitenland door eigen kracht in de behoefte tracht te voorzien of wel omdat invoer van de producten van land- of tuinbouw wordt bemoeilijkt of onmogelijk gemaakt.

Daarbij komen de hoge lasten: in tijd van bloei, die nog zo kort achter ons ligt, zijn koop- en pachtprizen gestegen; belastingen van Rijk en Gemeente zijn hoog en op sterke vermindering valt voorshands weinig te hopen. Polder- of waterschapslasten zijn eveneens gestegen. Kosten van sociale verzekering drukken op het bedrijf meer dan vroeger. De lonen zijn met de lonen in de industrie sterk gestegen en dalen of niet of langzaam.

Tot voor korte tijd was voor enkele bedrijven (zuivelindustrie, producten van slachtvee) de malaise nog niet sterk voelbaar door groter gebruik der producten in eigen land en groter koopkracht van een deel der bevolking, ook in het buitenland, dat vroeger deze producten minder gebruikte.

Al is het nog niet bepaald slecht in de landbouw, althans wat het veehoudersbedrijf betreft, de algemene toestand is thans gedrukt.

Hoe zal nu de Nederlandse boer reageren op deze druk?

Er zijn mensen, die nooit uit de plooi komen, die alles wat komt over zich laten komen, zonder zelfs te vragen óf het wellicht anders kan. Het zijn de naturen, die zich rustig neerleggen bij de hiervoor genoemde theorie van Stanley Jevons. Zij zullen ook deze crisis weer zien als iets onvermijdelijks en ze willen tegelijk wel geloven; dat na de regen altijd weer zonneschijn komt, dat ook op deze periode van druk weer een tijd van groten bloei moet volgen. Dat zijn de *onaandoenlijken*, die zich nooit verontrusten en zich door niets uit hun kalme gemoedstoestand laten brengen; die het zeker in deze opvatting voor zichzelf heel gemakkelijk hebben, maar die met dit „fatalisme" voor hun omgeving weinig betekenen en voor een ander weinig „houvast" bieden.

Er zijn anderen, die blijk geven de moed in de strijd om het bestaan geheel te hebben verloren. Nauwelijks 50 jaar en dus aangekomen op dien leeftijd, waarop een bezonken oordeel grote steun voor de werkkraft kan wezen, geven zij de strijd om het bestaan op, verzamelen de gespaarde duitjes en trekken zich in rustige rust in de vorm van een rentenier terug. Angst voor hetgeen de toekomst zal brengen, doet hen slap ter neer zitten en zich niet meer wagen in het eens zo geliefde bedrijf.

Er zijn nog anderen, die zich in dagen van druk eveneens weten te herinneren, dat ook eerder de nood wel groot was, maar bij wie tevens de herinnering opkomt aan de toen beproefd gebleken middelen om zich aan de druk te ontworstelen. Als zij zichzelf èn anderen voorhouden, dat men een vroegere crisis te boven kwam door verhoging van *energie*, door *krachtiger samenwerking*, door het *zoeken van nieuwe wegen en nieuwe mogelijkheden*, dan wijzen zij daarmede vanzelf de weg, waarlangs ook nu weer naar verbetering moet worden gestreefd.

Dan wekken zij op tot hernieuwde krachtsinspanning en dan is versterking van de oude, beproefd gebleken organisatie eerste eis.

Wanneer ik spreek over de oude, beproefd gebleken organisatie, dan kan het niet anders of ik spreek onwillekeurig ook van zo niet oude, dan toch wel oudere mensen, die beproefd gebleken zijn in de organisatie. Wij allen weten uit ondervinding, dat ook in de organisatie een zekere leerschool moet worden doorgemaakt om beproefd gebleken te zijn. En wij weten ook, dat vele personen die naar een menselijke opvatting al heel wat jaren tellen, nog steeds met jeugdig vuur de organisatie dienen. Maar aan alles komt een einde en als de medewerkers van hogere leeftijd ons om de een of anderen reden verlaten, dan zullen de rijen dun worden, als zij niet worden aangevuld door medewerkers van jeugdiger leeftijd.

Het zijn de jongeren ten *plattelande*, die moeten worden opgewekt om hun taak goed te begrijpen. Zij moeten de rijen vullen of aanvullen. Zij mogen daarin rustig komen met andere opvattingen dan wij ouderen hebben en zij mogen van die andere opvattingen ook gerust doen blijken, wanneer zij dat maar doen met een zekere bescheidenheid. Het jeugdig vuur kan in deze oorzaak zijn, dat oudere vuren, die, doordat alles zo gewoon is geworden, dreigen uit te doven, weer opflikkeren en opnieuw helpen de gang der organisatie te bevorderen.

De jongeren moeten daarbij wel in het oog houden, dat zij tegenover de levensmoeilijkheden heel wat gemakkelijker staan dan hun voorgangers van vóór 50 jaar.

En nu komt de vraag: *Staat de boer thans beter of slechter tegenover de crisis?*

Zij weten meer. De hele wetenschappelijke bewapening is beter, 50 jaar geleden werd gestreefd naar behoorlijk onderwijs op landbouwgebied, opdat dan de vraagstukken, die zich voordeden, zouden kunnen worden bestudeerd. Dit onderwijs en de vraagstukken, die ik hier bedoel, zijn de jongeren reeds lang deelachtig geworden of hebben zij - zich eigen gemaakt, maar die wetenschappelijk betere bewapening kan naar mijn gevoel voor de jongeren niet anders dan een reden zijn om de strijd beter aan te binden en mag hen niet brengen tot zelfoverschatting.

Welke richting moeten nu ouderen en jongeren tezamen uit?

Het eerste wat ik hen allen op het hart zou willen binden is: Zit niet bij de pakken neer! Of men elkaar nu al dag in dag uit vertelt, dat het niet goed gaat of dat het althans veel beter kon, daarmee schieten wij niets op. Wij kunnen er hoogstens enigen die niet al te sterk zijn, moedeloos door maken. En toch moeten wij door de moeilijkheden heen. Ik zeg opzettelijk niet: door de landbouwcrisis heen, omdat er van een crisis voor het gehele land zeker geen sprake is en sommige delen van ons land hoewel met moeite, dan toch nog een tamelijk goed bestaan hebben.

Als wij niet bij de pakken gaan neerzitten, dan rijst direct de vraag: Waar moeten wij dan onze hulp zoeken? En onwillekeurig hoor ik al: Het moet komen van de Overheid. Als er tegenwoordig iets scheef gaat, dan is het Vadertje Staat, die maar moet komen helpen. Ik kan dit begrijpen van groepen van personen, die van de Staat nu eenmaal alle heil verwachten, maar personen, die niets van een soort heilstaat zouden willen weten, doen toch niets anders dan maar om Staatshulp roepen en aldus in de grote massa het idee ingang vinden, dat het de Staat is, die alles kan verbeteren en terecht brengen.

Ik heb U in de loop van mijn lezing verteld van de tijd toen de overheid zich bemoeide met het organiseren op landbouwgebied en ik heb U aangetoond, dat daarvan niet veel terecht is gekomen. Ik zou dus voor te veel overheidsbemoeiing reeds op grond van de ervaringen willen waarschuwen. Maar er is een tweede reden waarom wij van de hulp van de Staat niet al te veel moeten verwachten en die is hierin gelegen, dat deze hulp nooit anders dan van geringe omvang kan zijn.

Wanneer men zou gaan vragen aan de Staat om de land- en tuinbouw te helpen door de moeilijkheden heen te komen en men zou dat willen doen in deze vorm, dat de Staat zoveel moest bijpassen dat de uitkomsten weer gelijk waren aan die van een jaar of wat geleden, dan behoef ik U niet te zeggen wat dit voor heel Nederland zou betekenen. Als de Staat dan ook helpend optreedt, kan dat niet anders dan voor een betrekkelijk klein deel het geval zijn en wel te meer, omdat men toch ook niet kan vragen om alleen land- en tuinbouw te helpen en bijvoorbeeld de metaalbedrijven maar aan lager wal te laten, als zij daar eenmaal aankomen, of geen hand uit te steken voor de katoennijverheid als deze door buitenlandse concurrentie in een hoekje is gedrukt of om de ogen maar dicht te doen niettegenstaande grote massa's personen in de middenstand de strijd om het bestaan zeker nog erger voelen dan de gemiddelde land- of tuinbouwer. Het staat dan ook wel vast, dat overheidsbemoeiing in de vorm van Staatshulp slechts van kleine betekenis kan zijn.

Of de Staat dan niet doelmatig zou kunnen helpen al is het dan niet met veel?

Het antwoord op deze vraag is zeker toestemmend. Het is van het grootste belang, dat voor de afzet van onze producten in het buitenland en tot op zekere hoogte ook in het binnenland behoorlijk reclame wordt gemaakt. En goede reclame, waarvan resultaat mag worden verwacht, kost handen vol geld.

In de tegenwoordige moeilijke omstandigheden waarin de landbouw verkeert, kan niet gevegd worden, dat dergelijke grote bedragen door de boeren alleen ter tafel worden gebracht. En het is dan ook zeker een goede gedachte geweest van het Bestuur van de Algemeenen Nederlandsen Zuivelbond (F.N.Z.) om de Regering te vragen eens een paar miljoen voor een dergelijke reclame beschikbaar te stellen. Men behoeft dan niet angstvallig uit te zoeken welke persoon wel moet worden geholpen en in welke mate hij moet worden geholpen, maar men kan het geld besteden voor alle landbouwers, die bij de zuivelbereiding zijn betrokken en dat zijn zij zeker bijna allemaal.

Maar meer dan een dergelijke gezonde steun kunnen wij van de Staat waarschijnlijk wel niet tegemoet zien.

Maar als wij het dan niet in de eerste plaats moeten hebben van de overheid of van de Staat, waar moeten wij het dan trachten te vinden? En op deze vraag is mijn antwoord, dat wij trots de gebreken, die onze landbouworganisatie aankleven en waarop ik U ook heb gewezen, de landbouworganisatie moeten maken tot het plechtanker²⁶ voor de tegenwoordige, maatschappelijke moeilijkheden. Wat er ook gebeurt en hoe wij ook zullen slingeren op 's levens zee, in een goede en goedgefundeerde organisatie zullen wij het middel vinden om te voorkomen dat het boeren-schip te gronde gaat.

Maar dan komt als nevenvraag: *Welke koers moeten wij dan voor dit schip tezamen kiezen?*

In de 80-er jaren was de toestand aldus, dat de landbouwers met klem vroegen om betere hulp bij de landbouwvoorlichting en bij het onderwijs. Men moest meer weten. Men was in het weten der dingen achterop. En daarnaast begreep men heel goed, dat als de Staat zou zorgen voor de mogelijkheid om meer te kunnen weten, men het bij zich zelf moest zoeken in een betere organisatie. Men leefde veel te veel naast elkaar, terwijl de hulp in de toenmalige moeilijkheden niet anders kon komen dan van het met elkaar leven en met elkaar trachten over de moeilijkheden te komen. Men heeft die weg ingeslagen en door het zich verenigen ontstond de mogelijkheid om de techniek van het landbouwbedrijf in alle opzichten vooruit te brengen.

Betere grondbewerking, betere en goedkopere bemesting, betere verzorging van plant en dier, goedkopere en betere veevoeding en tenslotte betere verwerking van de op de boerderij gewonnen grondstoffen voor de coöperatieve fabrieken. Wij kunnen gerust zonder overdrijven zeggen, dat het landbouwbedrijf en de nevenbedrijven in Nederland technisch zéér hoog staan en hoewel er natuurlijk altijd wat te verbeteren overblijft, zullen wij de moeilijkheden naar mijn vaste overtuiging *niet* overwinnen door datgene wat er aan de techniek nog ontbreekt, te verbeteren. Dit is de vrucht van de strijd, dien de boerenstand heeft moeten aanbinden, toen in de tachtiger-jaren een landbouwcrisis ons gehele land teisterde.

Maar als wij dan technisch zo hoog staan en als er dan toch op het ogenblik moeilijkheden zijn, die wij moeten overwinnen, waar moeten wij het dan wel zoeken?

²⁶ Noodanker op het achterdek, laatste redmiddel

En nu zal ik als voorbeeld mij beperken tot de *afzet van onze zuivelproducten*. Wij hebben in ons land 435 coöperatieve fabrieken, die alle hun boter en hun kaas en hun andere zuivelproducten moeten verkopen.

De directeuren der fabrieken doen daarvoor ongetwijfeld hun best, maar als zij hun best doen om hun producten in eenzelfde stad aan een zelfde afnemer te verkopen, dan zijn zij elkaar's concurrenten en nu mag de een wat beter koopman zijn dan de ander en dus iets meer maken voor zijn producten dan een ander, allen tezamen blijven het concurrenten en maken daardoor allen tezamen te weinig.

Sommige fabrieken hebben dan ook ingezien, dat wij vóór alles de concurrentie op de markt moeten verminderen, deze kleiner moeten maken door het aantal personen, dat zuivelproducten ten verkoop aanbiedt, te doen afnemen. Zij hebben zich bij elkaar gevoegd en hebben gevormd wat wij noemen zuivel-verkoop-verenigingen. Dat ik dit woord in het meervoud uitspreek, bewijst al, dat degenen, die zover kwamen, dat zij inzagen dat het aantal verkopers van dezelfde producten kleiner moest worden, nog niet hebben ingezien, dat zij dan ook feitelijk bij elkaar behoren.

Maar het is ongetwijfeld al een verbetering, dat er zich groepen van fabrieken tot één verkoopvereniging hebben verenigd. Het aantal concurrenten is daardoor echter wel verkleind, maar nog altijd treden de verkoopverenigingen en de fabrieken, die zich daarbij niet aansloten, op de markt als concurrenten op. En nu is het merkwaardige verschijnsel, dat zich daarbij voordoet, dit: dat een fabriek mitsgaders [*alsook, bovendien*] haar bestuur en haar directeur zich steeds afvragen, krijgen wij voor onze producten meer dan een andere fabriek en betalen wij aan onze boeren voor de melk meer uit dan een andere fabriek, en zich nooit afvragen: bestaat de mogelijkheid ook, doordat wij moesten concurreren met een andere fabriek, dat wij tenslotte toch minder hebben gekregen dan wij anders misschien wel zouden hebben kunnen krijgen?

Ik heb U gezegd, dat ik als voorbeeld voor de afzet van onze landbouwproducten mij zou bepalen tot de afzet van onze zuivelproducten, doch het is bij de andere producten precies zo of nog slechter dan bij de afzet van de zuivelproducten.

Welnu, de moeilijkheden, die thans over de landbouw zijn gekomen, moeten ons leren, dat wij zo niet verder kunnen gaan. Wij hebben technisch gesproken eerste-klas waar, maar onze afzet van die eerste-klas waar is nog een grote chaos.

Als de landbouwmoeilijkheden van de tegenwoordige tijd - en als ge het dikke woord eens wilt horen - als de tegenwoordige landbouwcrisis nu maar tengevolge heeft, dat onze boeren dusdanig gedwongen worden over het overwinnen van de moeilijkheden na te denken, dat het resultaat is een grote verbetering van de afzet onzer producten, dan geloof ik, dat van de moeilijkheden, die ons thans hinderen, tenslotte nog een grote zegen voor de Nederlandsen landbouw zal kunnen uitgaan.

Hier is mijn arm, hier mijn kracht en tijd,
Trouw zij het al aan mijn plicht gewijd!
Hoog is het doelwit en steil de baan,
Toch heb ik vrolijken moed bij het gaan.
Zij 'k als een kindeken zwak in nood:
God staat mij bij en door Hem ben 'k groot.

Wat door.. Coöperatie bereikt kan worden.

Lezing, gehouden door den heer J. A. S. Krol, directeur der Lonneker Coöp. Melk-richting en Zuivelfabriek, in de Algemene Vergadering van de Coöp. Fabriek van Melk-producten „Zuid-Beveland" te Goes.

Voor enige maanden had ik het voorrecht, onder leiding van Uw directeur een kijkje te nemen in uw uitstekend ingerichte zuivelfabriek, en mocht bij die gelegenheid het genoegen smaken U, Mijnheer de Voorzitter, daar te ontmoeten en met U te spreken over onze Coöperatie in Lonneker. Ik vermoed, dat dit de aanleiding is geweest, dat Uw Bestuur juist mij heeft aangezocht, in deze vergadering een inleiding te houden over fabrieksmatige zuivelbereiding en wat daarmee in verband staat in het bijzonder ook de veefokkerij.

Gaarne heb ik aan die uitnodiging gevolg gegeven, omdat het mij een genoegen is, voor landbouwers in een andere provincie getuigenis af te leggen van het grote nut van een goed ingerichte coöperatieve zuivelfabriek. Mij dunkt, dat voor dit onderwerp juist in Zeeland veel belangstelling moet bestaan in deze tijden, nu het akkerbouwbedrijf reeds enige jaren niet meer lonend is, en de toekomst er zeer somber uitziet.

Ofschoon ook voor de veehouderij het vooruitzicht minder gunstig begint te worden, geloof ik toch, dat het er daarmee niet zó wanhopig voorstaat en het daarom aanbeveling verdient, de bakens gedeeltelijk te verzetten, en het voorbeeld te volgen van de boeren, op de vroegere schrale zandgronden van Overijssel en Gelderland.

Het is toch wel tekenend, dat terwijl men elders spreekt van een crisis in de landbouw, de boeren op het gemengde bedrijf in Overijssel en Gelderland daarvan tot heden weinig of niets aan de lijve ondervonden hebben. Het is waar, de boter, ons hoofdproduct, is een stuk goedkoper dan wij de laatste jaren gewend waren, maar gelukkig staan daar tegenover ook veel lagere productiekosten, eerstens doordat er veel en goed gras en hooi beschikbaar is geweest, benevens een uitstekende rogge- en knollenoogst, maar tevens doordat de prijzen der aan te kopen krachtvoerartikelen naar verhouding nog rasser zijn gedaald. Bovendien kon verleden jaar het varkensmesten om dezelfde reden goed uit en heeft het vetweiden boven verwachting voordeel opgeleverd. De Overijsselse boer is dan ook, zoals o.a. verleden week nog op onze algemene vergadering gebleken is, best tevreden, al ontkent hij niet, dat de vooruitzichten van de varkensmesterij b.v. reden tot bezorgdheid geven.

Naar het mij voorkomt, zou een gedeeltelijk verzetten van de bakens, nu het getij verlopen is, van voordeel kunnen zijn voor de Zeeuwsen boer. Er zal meer melkvee gehouden moeten worden, wat m.i. mogelijk is met betrekkelijk geringe veranderingen in het bedrijf, door b.v. een gedeelte van de suikerbietenverbouw te vervangen door de teelt van voederbieten.

Maar dit is een terrein, waarop U beter thuis is dan ik, en ik zal er 'daarom niet' verder over uitweiden.

Voor ons, zuivelbereiders in de Achterhoek, is het een vanzelfsprekende zaak, dat de meerdere melk, die bij een gedeeltelijke omzetting van Uw bedrijf gewonnen wordt,

verwerkt moet worden tot een zo goed mogelijk product in een naar de eisen des tijds ingerichte stoomzuivelfabriek. In de eerste plaats, omdat de boerin, aan wie vroeger de taak van het boter- en kaasmaken was opgedragen, haar tijd beter kan besteden. Er is in een huishouding met kinderen voor moeder de vrouw zoveel te doen, dat zij werkelijk niet met de handen in de schoot behoeft te zitten als de melk naar de fabriek gaat. Maar bovendien eist de consument tegenwoordig een uniform product van prima kwaliteit, waaraan alleen een met alle hulpmiddelen der techniek uitgeruste fabriek kan voldoen. Wij moeten onze zuivelproducten op de wereldmarkt kunnen brengen in concurrentie met Denemarken, Argentinië, Australië, met Canada en Siberië en de kleine landbouwstaten aan de Oostzee. Dan alleen maken wij prijzen, die de zuivelbereiding lonend doen zijn.

En als wij daarvan, een keer overtuigd zijn, dan spreekt het eigenlijk ook vanzelf, dat die fabriek een eigen fabriek moet wezen en geen particuliere onderneming. Immers, de zuivelfabriek moet beschouwd worden als het verlengstuk van de boerderij. Wat vroeger honderd boeren ieder afzonderlijk deden, waar in honderd karns of kaaskuipen boter of kaas gemaakt werd, daar schaft men nu voor gemeenschappelijke rekening één karn en één kaasbak aan, natuurlijk wat groter, met de daarbij behorende werktuigen, daar laat men één centrifuge het werk doen van honderd handcentrifuges of oproomvaten, en vervangt men hand- of paardenkracht door stoom of elektriciteit, en bereikt daarmee niet alleen een enorme besparing aan arbeid, maar wat de hoofdzaak is, een hogere opbrengst en een veel beter product.

Een verlengstuk van de boerderij noemde ik de zuivelfabriek, want niet alleen verwerkt men daar de melk *van* de boerderij, maar de afvalproducten, de ondermelk, karnemelk en wei, gaan immers weer *naar* de boerderij terug. Van hoe groot belang is het niet voor de opfok van zijn vee, dat de boer zelf de controle heeft over de kwaliteit van die afvalproducten!

Maar in nog veel meer opzichten kan een eigen zuivelfabriek een machtig middel zijn voor de boer om zijn bedrijf lonend te maken. Ik denk hierbij aan de uitbetaling der melk naar vetgehalte, het bevorderen van de controle op de opbrengst der koeien, het steunen of zelf ter hand nemen van de veeverbetering door stierhouderij en fokvereniging, en het waken voor de gezondheidstoestand van zijn vee, door bestrijding van tuberculose en uierontsteking. Ik kan daarvoor niet beter doen dan U een beeld te geven van wat in Lonneker door eendrachtig samenwerken van kleine en grote boeren, van z.g. „wonnars”, dat zijn huurboeren met één, twee of iets meer koeien, eigen boeren met gemiddeld 8 of 10 koeien en fabrikanten-veehouders, is tot stand gebracht.

Onze coöperatie dateert reeds van 1896, zij zal dus dit jaar 35 jaar bestaan hebben. De toestand was toen zo, dat een gedeelte der boeren hun melk leverde aan een particuliere melkinrichting, vele anderen zelf de melk in de stad Enschede uitventten, en de rest karnden of *kalvers* mestten. De concurrentie bij het uitventen der melk was groot, een behoorlijke prijs was niet te maken, waarbij nog kwam, dat er heel wat toegelegd moest worden op de verwisseling van vee, daar een consumptiemelker in de regel niet zelf fokte, maar bij afnemende productie zijn koeien halfvet verkocht en verving door „neurende” of pas-gekalvde. Eén onzer vroegere bestuursleden, die vóór de oprichting der Coöperatie een dergelijk afmelkbedrijf had en nauwkeurig boek hield van de resultaten, heeft mij later verteld, dat hij geregeld moest rekenen op een verlies van gemiddeld f 60.- per koe. Aangenomen dat hij 4000 L. per koe molk, werd dit voor hem een verlies-

post van 1½ ct, op de Liter melk. Dan ging er voor de boeren, die niet zelf venten; 1½ ct. per L. af voor de venter benevens 5% overmaat, die hij de venter moest toestaan, zodat men wel kan narekenen, dat er bij een straatprijs van 6 ct. per L. (het was in de vóór-oorlogstijd) voor de boer veel te weinig overschoot om van een lonend bedrijf te kunnen spreken. Het was dus hoog tijd, dat men de bakens ging verzetten. Een half jaar tevoren was de Coöperatieve Landbouwersbank & Handelsvereniging opgericht, die zich bezig hield met de gemeenschappelijke aankoop van voederartikelen en meststoffen, en verder een spaar en voorschotbank exploiteerde. Deze zaak ging uitstekend, het lag dus voor de Land, dat men pogingen in het werk stelde, om ook voor de verwerking van de melk een coöperatie in het leven te roepen.

U heeft straks gezegd, M. de Voorzitter, dat Uw vereniging met de stille trom gewerkt had. In Lonneker ging het anders, daar werd wel degelijk de grote trom geroerd, met het gevolg echter, dat de deelname voor een begin *te groot* was, althans in verhouding tot de bescheiden fabriek, die men van de particuliere onderneming had overgenomen. Van de 3 miljoen L. melk, die er het eerste jaar verwerkt werd, kon slechts ¾ miljoen voor consumptie verkocht worden, de rest moest tot boter worden verwerkt, en bracht door de lage boterprijzen van die tijd minder op dan men verwacht had. Bovendien moesten de boeren het gebruik van ondermelk nog leren. Men werd dus teleurgesteld in zijn verwachtingen, verschillende leden gingen zelf weer venten, en de zaak dreigde te mislukken, mede door de actie van de bakkers, die vroeger de boeren ook van veevoer voorzagen, en nu een concurrerende melkinrichting op touw gezet hadden. Maar gelukkig hield een goede kern vol, en geleidelijk gingen de zaken beter, zodat men 4 jaar later kon overgaan tot de bouw van een flinke melkinrichting annex zuivelfabriek, met behulp van de Coöp. Landbouwersbank, die het nodige kapitaal voorschoot.

Van dat ogenblik af breidde de zaak zich snel uit. De boeren, die verder van de stad woonden, sloten zich geleidelijk aan, zodat de hoeveelheid aangevoerde melk elk jaar steeg. In 1903 had men de 7 miljoen liter bereikt, in 1909 de 9 miljoen, in 1913 werd de 12 miljoen overschreden. In de daarop volgende oorlogsjaren ging de aanvoer terug tot bijna 9 miljoen om vervolgens weer snel te stijgen tot 15 miljoen liter in 1925 en 19 miljoen in 1930.

Het aantal leden is de laatste jaren niet meer gestegen, zelfs iets achteruit gegaan, doordat tengevolge van de voortdurende uitbreiding der stad heel wat boerderijen zijn verdwenen. Door heideontginning en verbetering van de veestapel neemt de melkaanvoer echter nog steeds toe.

In 1901, toen de nieuwe fabriek betrokken werd, stelde het Bestuur meteen alle leden in de gelegenheid, de melk van hun koeien ieder afzonderlijk aan de fabriek op vetgehalte te laten onderzoeken, en werd uitbetaling naar vetgehalte ingevoerd. In datzelfde jaar werd de Fokvereniging Lonneker-Enschede opgericht, die begon met de aankoop van een paar stieren van bekende afstamming en productie in Friesland. Alle begin is moeilijk, zo ook hier. De eerste jaren waren er betrekkelijk weinig leden, die van dit gratis onderzoek gebruik maakten, maar toen er gedurende enige jaren wat materiaal verzameld was, en men de leden kon overtuigen van de grote verschillen in melkopbrengst en vetgehalte, kwam ook voor de controle meer belangstelling. In 1906 ging men nog een stap verder. Toen werd een controleur aangesteld, die eens per maand bij de boeren de melk van elke koe ging meten en een monster meenam naar de Inrichting voor onderzoek op vetgehalte, terwijl het betrokken lid zelf 15 dagen later monsters opzond met

een lijst van de nummers en hoeveelheden. Dit bleek de beste propaganda te zijn. Al spoedig moest er een hulpcontroleur bijkomen, en thans werken wij met een hoofdcontroleur en 5 controleurs, die ongeveer 2500 koeien onder geregeld toezicht hebben.

De Fokvereniging breidde haar werkzaamheden eveneens uit. Er werd een Stamboek opgericht, waarin die dieren werden ingeschreven, die aan bepaalde eisen van exterieur voldeden en een opbrengst hadden, als volwassen koe, van minstens 4000 kg met minstens 3% vet. Gezorgd werd voor het stationneren van prima Friesche stieren van moeders met beste melklijsten, en werden ook zelfgefokte stieren, afkomstig van de Stamboekstieren en de beste Stamboekkoeien, gepremieerd. De kalvers van al deze stieren - sommige jaren hadden wij er een 15 of 16-tal - werden ingeschreven in een Kalverboek. Thans zijn er in het Stamboek 5600 dieren ingeschreven en in het Kalverboek reeds 5800. Een bewijs, dat er wel liefhebberij is!

Tengevolge van de werking van de Fokvereniging en de melkcontrôle is in de loop der jaren de melkopbrengst per koe, of liever de levering aan de Melkinrichting, van 3000 L. per jaar aangegroeid tot ruim 3600 L., en het vetgehalte van krap aan 3 % tot ruim 3,4 %.

Als wij aannemen een boterprijs van f 1.50 per kg en een melkprijs van 8 ct. voor melk met 3 % vet, dan kunnen wij berekenen, dat de meerdere melkopbrengst per koe een voordeel heeft opgeleverd van $600 \times 8 \text{ ct.} = f 48.-$, of voor de ruim 5.000 koeien, waarvan de leden de melk leveren, van $5000 \times f 48.- = f 240.000.-$ per jaar, terwijl door de verhoging van het vetgehalte met 0.4 % op de 12 miljoen liter, die het laatste jaar tot boter is verwerkt (7 miljoen L. is voor consumptie verkocht) de leden minstens f 80.000.- meer hebben gebeurd. Totaal dus een bruto-voordeel van f 320.000.- per jaar!

Natuurlijk zal voor die meerdere melk en boter meer productievoer nodig geweest zijn. Maar als wij hiervoor de helft van de bruto-opbrengst rekenen. dan blijft er toch nog een voordeel van 160 duizend gulden over. Het geld, dat voor de fokkerij en contrôle is besteed, heeft dus zeker tienvoudig rente gegeven en was wèl besteed.

Ook de volgende cijfers bewijzen, hoe nodig het is, dat de veehouder op de hoogte is van de productie zijner melkkoeien en gebruik maakt van de middelen, die hem worden aangeboden om zijn bedrijf zo winstgevend mogelijk te maken. Alle jaren wordt door ons van de leden opgave gevraagd van het aantal koeien, dat in het afgelopen jaar door hen gemolken is.

Deze opgaven worden gecontroleerd met de opgaven van de veeartsen, die belast zijn met de contrôle op de gezondheidstoestand van de veestapel, waarop ik nader terugkom en die van de stalinspecteurs. Verder wordt er elk jaar een register aangelegd van de melkleveringen van elk lid, het aantal koeien hierop ingevuld en dan berekend, hoeveel Liter melk er per koe is geleverd en welk bedrag hiervoor is gebeurd. Zo nu en dan worden, door mij dan lijsten aangelegd uit deze gegevens van de beste en slechtste leveranciers. Ook over 1929 is dit weer gebeurd, en evenals andere jaren vond ik weer frappante verschillen, het bleek, dat de 35 beste leveranciers, die samen 273 koeien- molken, hadden geleverd gemiddeld per koe 4750 L. melk met een vetgehalte van 3.50 %, waarvoor zij hadden gebeurd f 481,68 per koe; daarentegen waren er in de slechtste groep 36 leden met 217 koeien, die gemiddeld geleverd hadden 2381 L. melk met 3,16 % vet voor een bedrag van f 225,06 per koe. De eerste groep had dus per koe ruim 2 maal zoveel melkgeld gebeurd als de tweede.

En nu is het merkwaardigste, dat van de 35 beste leveranciers niet minder dan 30 woon- den in de buurtschappen, waar men van 't begin af aan geprofiteerd had van het werk der Fokvereniging, terwijl van de andere groep 30 thuis behoorden in de andere buurt- schappen, waar men eerst veel later met de veeverbetering door contróle etc. is begon- nen.

Dergelijke resultaten kan men bereiken in een coöperatieve vereniging, die haar taak be- grijpt en zich niet enkel tevreden stelt met het verwerken van melk.

Nog op een ander, niet minder nuttig gebied, is er goed werk te verrichten voor een coö- peratie. Toen wij een keer aan de gang waren met de verhoging van de productiviteit van de veestapel, zag het Bestuur al spoedig in, dat hierin een gevaar kon schuilen; n.l. doordat tengevolge van de zwaardere eisen, die aan de melkgift gesteld werden, het weerstandsvermogen van het dier tegen ziekten wel eens verzwakt kon worden, in 't bij- zonder in de strijd tegen de tuberculose. In navolging van Friesland zijn wij daarom reeds in 1922 begonnen met de bestrijding dier ziekte, door het opsporen en daarna ver- wijderen van de open lijders, de smetstofverspreiders. Het eerste jaar pasten onze vee- artsen daarbij enkel het klinisch onderzoek toe, later aangevuld met indruppeling van tu- berculine in het oog. Welnu, ook op dit gebied hebben wij mooie successen te boeken. Het eerste jaar, dat de gehele veestapel getuberculineerd werd, constateerden wij een re- actiecijfer van ruim 12%, thans hebben wij door voortgezet onderzoek en opruiming der besmette dieren, dit cijfer teruggebracht tot 3%, een cijfer, dat voor zover mij bekend is, bij geen anderen veestapel van 5 á 6000 stuks hier te lande wordt aangetroffen. Vooral als men daarbij in aanmerking neemt, dat alleen de melkkoeien en de vaarzen, die in de loop van het jaar moeten afkalven, onderzocht worden, en de kalvers en pinken, waar- onder men steeds de minste reactiedieren aantreft; hieronder niet begrepen zijn.

Om besmetting van buiten af zoveel mogelijk te voorkomen, wordt streng vastgehouden aan de eis, dat nieuwkopen direct moeten worden opgegeven voor onderzoek, en de le- den de raad gegeven, bij eventuele aankoop steeds de eis te stellen, dat de koop onge- daan gemaakt kan worden als het dier blijkt te reageren. Door het opfokken van de kal- vers met goed gepasteuriseerde ondermelk of karnemelk en vollemelk van gezonde koeien kan de veehouder er verder zelf voor zorgen, dat hij geen nieuwe infectie op zijn stal krijgt. Al weer een voordeel van de coöperatieve verwerking der melk.

Dan helpen wij onze leden ook nog op andere manier. Reeds tal van jaren worden alle stallen geregeld geïnspecteerd door een paar bekwame jongelui, die bij de Zuivelconsu- lent een cursus als voormelker gevolgd hebben, en in de zomer zich behalve met hun hoofdberoep (de ene is bedrijfscontroleur aan de Melkinrichting en de andere hoofdcon- troleur van de Fokvereniging) ook nog bezig houden met het geven van melkcursussen aan de zoons en dochters, ev. meiden en knechten van de leden. Op kaarten houden zij aantekening van hun bevindingen betreffende de inrichting en de zindelijkstoestand der bezochte stallen, maken de veehouders attent op ontdekte gebreken en tekortkomingen, en gaan een volgend jaar na, of de gegeven wenken ook opgevolgd zijn. Zo nodig be- vestig ik nog schriftelijk aan de eigenaar, als het een huurboer betreft, welke veranderingen nodig zijn met het oog op de gezondheidstoestand aan het vee en de mogelijkheid van het winnen van zindelijke melk. Ook op dit gebied hebben wij al heel wat succes te boeken, daar de leden begrijpen, dat hun belang en dat van de Melkinrichting één zijn. Immers, alleen een gezond dier kan een maximum-productie geven, en alleen van zin- delijke melk kan een uitstekend product gewonnen worden.

Als laatste hulpmiddel tot het lonend maken van het bedrijf onzer leden kunnen wij nog noemen de strijd tegen de z.g. streptococce-anastitis. d.i. uierontsteking, veroorzaakt door een bepaalde bacterie. Vaak ontstaat deze ziekte door slecht melken en onzindelijkheid. Onze melkcursussen en stalinspecties werken dus ook al in die richting. Nu wordt door klinisch onderzoek van de uiers, gesteund door microscopisch onderzoek van verdachte melk, de boosdoener opgespoord, en getracht door herhaaldelijk uitmelken nog te genezen. In ernstige gevallen is er echter niets aan te doen en moet zo'n dier maar liefst zo spoedig mogelijk drooggemaakt en vetgeweid worden. Tevens wordt de boer dan door de veearts op de hoogte gebracht met de maatregelen, die hij kan nemen om verdere besmetting op zijn stal te voorkomen.

Ik meen het hierbij te kunnen laten. Moge het meegedeelde U aansporen, het voorbeeld van de Lonneker boeren te volgen en, op den duur hetzelfde te bereiken, n.l. het lonend maken van Uw bedrijf met behulp van de Coöperatie.

De Coöperatie en derden (losse leveranciers)

Onder dit opschrift komt in de „Raiffeisenbode" van deze maand een artikel voor, waaraan wij het volgende ontleen:

De Coöperatieve Vereniging mag met derden (**niet-leden**) werken, wanneer de statuten zulks toelaten. Aldus art. 1, lid 2 der coöperatieve wet.

In hoever is het geoorloofd van deze mogelijkheid gebruik te maken? Geoorloofd, in de zin van: in overeenstemming met het karakter van coöperatieve vereniging; niet in de zin van: wettelijk geoorloofd, want wettelijk mag een coöperatie in onbeperkte mate met derden werken.

En op welke voet behoort men het werken met derden te regelen?

Ziehier twee vragen, welke niet nieuw zijn, maar die nog steeds actueel blijven.

Mag een coöperatie, die volgens haar statuten met derden kan werken, dit nu ook in onbeperkte mate doen? Wettelijk wel, maar de wet is niet het enige, waarnaar men zich te richten heeft. Er zijn ook nog regels van economische aard (natuurlijk ook nog andere regels, van moraal, enz., maar die doen hier niet ter zake). En nu is het een algemeen erkende regel van economische aard, dat een Coöperatie niet in onbeperkte mate met derden mag werken. Namelijk niet in die mate, dat de Coöperatie daardoor zou ontaarden, haar karakter van Coöperatie zou verliezen.

Wanneer is dit het geval? In het algemeen kan men zeggen: Wanneer het werken met niet-leden het voornaamste deel van het bedrijf der Coöperatie vormt en wanneer het werken met niet-leden ten doel heeft om de leden een extra voordeel te verschaffen. In dit geval immers is de Coöperatie geworden een gewone handelszaak, die voor een beperkt aantal leden winsten tracht te behalen door te handelen met een groot aantal niet-leden. Dit is in strijd met het karakter der Coöperatie.

Coöperatie is, zoals het woord ook wil zeggen, samenwerking. Samenwerking natuurlijk van de leden onderling. En samenwerking, die ten doel heeft op voordelige wijze in bepaalde economische behoeften (krediet, afzet, aankoop, enz.) te voorzien. Wanneer nu een Coöperatieve Aankoopvereniging voornamelijk aan derden levert, blijft er van die samenwerking voor gemeenschappelijke voorziening in de aankoop van bedrijfsbehoeften niet veel over. Deze geraakt op de achtergrond; het kopen voor en leveren aan derden wordt hoofdzaak.

En als een Coöp. Bank meer aan derden dan aan leden krediet verleent, kan men moeilijk meer zeggen, dat zij is een instelling, die dient om door samenwerking in de kredietbehoefte der leden te voorzien. Immers dit is op het tweede plan gekomen; het belangrijkste is het werken met derden.

Het is dus aan een Coöperatie niet geoorloofd in zulk een mate met derden te werken, dat zij daardoor haar eigenlijk economisch karakter verliest.

Deze regel is enigszins vaag. Dat kan niet anders. Op papier kan men in zaken als deze slechts algemene richtlijnen geven. In de praktijk zal voor elk geval afzonderlijk nader beslist moeten worden, hetgeen dikwijls niet eens zo gemakkelijk zal zijn.

Sommigen denken misschien, dat een regel van economische aard als de bovenstaande straffeloos kan worden overtreden. Dan vergissen zij zich. Overtreding van economische regels; wreekt zich even zeer, zij het op andere wijze, als overtreding van wetsbepalingen. De praktijk heeft dat reeds overvloedig bewezen, ook ten aanzien van de hier besproken regel. Herhaaldelijk zijn Coöperaties, die het zwaartepunt van haar werkzaamheden hadden verlegd naar het handelen met derden, in moeilijkheden geraakt. En dit is ook zeer wel te verklaren. Het werken met derden geeft gewoonlijk een min of meer speculatief karakter.

Voor een ondernemende directeur of bedrijfsleider opent het aan de Coöperatie aanlokkelijke perspectieven van uitbreiding van zaken (en vermeerdering van salaris), die hem tot een minder voorzichtig beleid kunnen verleiden. Wordt dit speculatieve karakter overheersend, dan ontstaat er een belangrijk risico. En als de omstandigheden dan eens ongunstig worden, leidt dit risico tot belangrijk verlies. Dit geschiedt des te gemakkelijker, omdat de Coöperatie nu eenmaal niet is ingericht voor speculatie. Haar bedrijfsvorm is hiervoor ongeschikt en de leidende personen gewoonlijk evenmin.

Wij hebben nu gezien, wat niet geoorloofd is. Wel geoorloofd is dus, dat de Coöperatie met derden werkt in bescheiden mate, zodat haar coöperatief karakter daardoor niet verloren gaat. Het is dus volmaakt in orde wanneer een Aankoopvereniging ook nu en dan eens levert aan niet-leden, dat een zuivelfabriek melk verwerkt voor enkele „losse“ leveranciers, dat een Boerenleenbank een hoogst enkele maal aan een niet-lid een voorschot of krediet verstrekt.²⁷

Dat de Coöperatie in bescheiden mate met derden werkt, heeft zelfs voordelen. In de eerste plaats omdat er propagandistische werking van uit gaat. De Coöperatie maakt zich daardoor bekend (en dat wil natuurlijk zeggen: goed bekend) ook buiten de kring der leden. De derden, die met haar in aanraking gekomen zijn en tevreden over haar zijn, zullen wellicht als lid toetreden. In de tweede plaats kan het werken met derden een zakelijk voordeel meebrengen.

Enkele losse leveranciers kunnen bij een zuivelfabriek die melk leveren, die zij nog mist om op volle capaciteit te werken, zodat zij voordeliger kan werken. Een Boerenleenbank, die veel spaargelden heeft, kan een gedeelte dezer gelden bij een gemeente, die niet lid kan worden, beleggen, en voorkomt daardoor, dat zij hierop niets verdient of zelfs verliest. Het werken met derden is dus zakelijk van belang als aanvulling op de zuiver coöperatieve werkzaamheid.

Thans de tweede vraag: op welke voet behoort het werken met derden geregeld te zijn? Moet men hen op gelijke voet met de leden behandelen, of moet men zich op het standpunt stellen, dat de leden voordeliger dan de niet-leden moeten worden behandeld?

O.i. is het laatste standpunt het juiste. En wel voornamelijk hierom: de leden zijn aansprakelijk, de derden niet. Als de derden even voordelig met de Coöperatie kunnen werken als de leden, worden zij in werkelijkheid boven de leden bevoordeeld; immers zij dragen de aansprakelijkheid niet. Er is dan geen enkele prikkel meer om lid te worden.

²⁷ Naar men weet is dit geregeld in de statuten onzer Boerenleenbanken (art. 37 lid 2), en wel in dier voege, dat het binnen zéér enge grenzen beperkt moet blijven.

De leden kunnen dan even goed bedanken; zij kunnen dan toch met de Coöperatie werken.

Boete bij uittreding of ontzetting.

In veel statuten van coöperatieve verenigingen vindt men een bepaling, die het mogelijk maakt om leden, welke zonder gegronde redenen uittreden, of die wegens wangedrag buiten de coöperatieve woning worden gezet, een zekere boete op te leggen.

Is dit mogelijk? Laat art. 12 van de Wet op de Coöperatieve Verenigingen (korthedshalve nader te noemen Wet C.V.) zulks toe? Ik breng in dit verband de lezers nog even art. 12 van de Wet C.V., en wel de eerste alinea van dit artikel, onder de aandacht.

Deze alinea houdt dan in:

„Met behoud der vrijheid van uittreding uit de vereniging, kunnen daaraan voorwaarden in overeenstemming met haar doel en strekking worden verbonden. Een voorwaarde welke verder gaat dan geoorloofd is, wordt in zoverre voor niet geschreven gehouden.”

Het opleggen van een boete bij uittreding zonder gegronde redenen of wegens het onvrijwillig uittreden wegens wangedrag, hoe dit wangedrag dan ook in de statuten nader is omschreven, valt zeer zeker onder het stellen van voorwaarden. De vraag is nu, kan dit en is artikel 12 van toepassing op de beide hierboven genoemde gevallen.

Als in zoveel gevallen is de rechtspraak van onze rechterlijke colleges de zoekende een baken in zee. Laat ik ter beantwoording van de gestelde vragen het woord aan onze rechtspraak.

Een coöperatieve zuivelfabriek had in haar statuten een artikel opgenomen, op grond waarvan zij van een lid, dat door de algemene vergadering uit zijn lidmaatschap was ontzet, de betaling van een boete kon vragen. Het bedrag van deze boete werd bepaald door het aantal melkkoeien, dat het lid gedurende de laatste vijf jaren had gehad. De boete bedroeg n.l. zoveel maal f 50.- als het gemiddeld aantal was.

De Algemene Ledenvergadering zette om 2 redenen het lid buiten de vereniging. In de eerste plaats omdat het lid aan een ander dan de Coöperatieve Vereniging de melk van zijn koeien had geleverd en in de tweede plaats omdat het tegen de besluiten der Algemene Vergadering had gehandeld. Dit tegenwerken bestond in agiteren tegen het bouwen van een nieuwe fabriek, waartoe de Algemene Vergadering reeds met grote meerderheid van stemmen had besloten.

Beide omstandigheden maakten de ontzetting van het lid uit zijn lidmaatschap volgens de statuten mogelijk. Nadat de ontzetting een feit was eiste de vereniging de hierboven omschreven boete op. De boer was niet genegen om te betalen en het gevolg was een proces. Bij het verweer heeft de boer o.m. een beroep op art. 12 van de Wet C.V. gedaan. Volgens hem moest de statutaire boetebepaling als gaande voorbij het doel en de strekking der vereniging als niet geschreven beschouwd worden.

Schijnbaar valt voor deze redenering wel iets te zeggen. Men zou kunnen beweren, het opleggen van een boete heeft toch niets te maken met het doel der vereniging? De Coöperatieve Zuivelfabriek had in dit geval toch haar doel, de melk van haar leden te ver-

werken, en dit is heel iets anders dan het opleggen van boete. Hiertegenover kan men stellen: maar mag dan de vereniging geen pogingen in het werk stellen om kwaadwillige elementen, welke haar bij het streven tot het naleven der taak, die zij zich in de statuten heeft opgelegd, dwarsbomen, te bestrijden? Mag zij door de beurs in het geding te brengen toekomstige kwaadwilligen hun *ignobele* aspiraties niet trachten te ontnemen?

Want dat een dergelijke kwaadwilligheid, wanneer het slechte voorbeeld, door een der leden gegeven, navolging vindt, de meest ernstige gevolgen voor een vereniging kan hebben, leert wel het bovenstaande voorbeeld van het niet leveren der melk.

Men zou dus ook kunnen zeggen, dat het stellen van een boete hetzij bij ongegrond uit-treden, hetzij bij uitzetting, wel degelijk de verwezenlijking van het doel der vereniging bevordert. Van de boetebepaling gaat een grote preventieve werking uit.

De Rechtbank, die over het geval te oordelen kreeg, overwoog in haar vonnis, dat art. 12 alleen sloeg op vrijwillige uittreding, maar, zegt de Rechtbank, zelfs al was dit niet het geval, dan overschrijdt de statutaire boetebepaling nog niet de grenzen van het ongeoorloofde.

Volgens de Rechtbank kan dus art. 12 geen belemmering in de weg leggen voor een boetebepaling bij ontzetting, omdat dit artikel niet op ontzetting van toepassing zou zijn. Dit neemt niet weg dat wanneer inderdaad de mening van de Rechtbank juist mocht zijn, wat ik voorshands aanneem dat wel het geval is, de coöperatieve verenigingen in alle gevallen bij ontzetting boetes kunnen opleggen. Men zal binnen de grenzen van het redelijke moeten blijven. Ook de uitzetting op zichzelf schept niet als zodanig het recht, zelfs wanneer dit in de statuten staat vermeld, om boete te eisen. De uitzetting moet in elk geval ook *op* goede gronden zijn geschied.

In hoger beroep stelde het Gerechtshof zich op eenzelfde standpunt als de Rechtbank. Het Hof zegt nog in haar arrest, dat natuurlijk een vereniging, wil zij in stand kunnen blijven, de vrijheid moet hebben om zekere elementen, die haar ondergang bevorderen of haar groei belemmeren, te elimineren, terwijl de wet evenmin verbiedt dat de leden van een coöperatieve vereniging door hun toetreden zich verbinden om, als zij van hun vrijheid om het lidmaatschap op te zeggen, gebruik maken, of terecht ontzet worden uit hun lidmaatschap, een zeker bedrag te betalen, teneinde nadeel te voorkomen, tengevolge van verlies van leden.

In dit proces kwam nog een andere vraag ter sprake, n.l. deze of het lid zijn bedrijf had overgedragen en zodoende niet meer tot levering verplicht was, of dat de overdracht slechts fictief was geweest. Het lid beweerde n.l. dat voordat de leveranties waren beëindigd, hij zijn boerderij aan zijn kinderen had overgedragen, zijn vee aan zijn kinderen had geschonken, alles bij notariële acte, en dat hij dus niet meer tot levering verplicht was omdat hij geen boer meer was, en niet leveren kon.

Een dergelijke manipulatie komt meer voor. De regel is meestal het niet meer zich kunnen verenigen met verenigingsbesluiten, of de angst voor het moeten bijpassen wegens gevreesde tekorten.

Het lid tracht dan door een fictie van verkoop zich van tevoren te dekken. In dit geval heeft dit de boer niet kunnen baten. Aangenomen werd dat hier inderdaad sprake was van een fictieve verkoop en een fictieve schenking. Dit werd afgeleid uit het feit, dat na de beweerde overdracht enigen tijd met levering doorging, terwijl in die tijd het

lid wel *zelf* aanspraak had gemaakt op uitbetaling der melkgelden. Bovendien was het bekend geworden, dat hij de verzekering van *zijn* vee had gecontinueerd.

De mogelijkheid tot het opleggen van boete bij vrijwillige uittreding zonder voldoende redenen is reeds eerder het onderwerp van een arrest van de Hogen Raad geweest. Het betrof geen coöperatieve zuivelfabriek, maar een coöperatieve veevoederfabriek. Deze had in haar statuten een bepaling, waardoor het mogelijk werd om aan een lid, dat zonder voldoende redenen uittrad, een boete op te leggen. De omstandigheid of het uittreden zonder voldoende redenen geschiedde, lag aan de beoordeling van de algemene vergadering.

Nu trad een lid uit en de algemene vergadering, die van mening was, dat het lid geen reden tot uittreding had, eiste van dit lid de betaling van een zekere boete, die nader in de statuten was omschreven. Ook hier was het lid weigerachtig om te betalen en kwam het tot een rechtszaak.

Het Hof achtte de bepaling der statuten, waarop de boeteoplegging steunde, onverbindend, omdat het lid aan de genade en willekeur der vergadering was overgeleverd, nu in de statuten niet de maatstaf, volgens welke de algemene vergadering moest oordelen, stond vermeld.

De Hoge Raad was een andere mening toegedaan en erkende, dat de algemene vergadering in een dergelijk geval niet soeverein was, maar wel degelijk met de redelijkheid en de goede trouw rekening had te houden. De bepaling op zichzelf achtte de Hoge Raad niet onverbindend. Het lid werd tot betaling der boete veroordeeld omdat niet was gebleken, dat bij de oplegging der boete de algemene vergadering niet de redelijkheid en de goede trouw in acht had genomen.

Dit over boete.

Als vaststaand mag wel worden aangenomen, dat de boete een geoorloofd wapen in de handen van de bestuurders van coöperatieve verenigingen is, om de destructie van de verenigingen te voorkomen.

Mr. R. H.

Het Drama Fijnaart I

In het AZB. heb ik over Fijnaart niets kunnen vinden!

Problemen bij Coöperatieve Fabriek van Melkproducten te Fijnaart.

De directeur geschorst, ongeveer 4 ton ledenschuld.

Op dinsdag 21 juli j.l. is de directeur der „Coöperatieve Fabriek van Melkproducten Fijnaart G.A." te Fijnaart, de heer F. de Kok, door het bestuur der Coöperatie geschorst in verband met bepaalde handelingen door deze gepleegd. De boekhouding werd ter onderzoek in handen gesteld van de Brabantschen Zuivelbond, terwijl het voorlopig beheer der fabriek werd opgedragen aan de heer Machielsen, assistent der C.Z. te Etten-Leur.

Dat is „het begin van het einde" geweest van een in deze coöperatie jarenlang bestaande toestand, die velen leden onverklaarbaar was en die vooral het laatste halfjaar zoveel wantrouwen heeft doen ontstaan, dat het op de ledenvergaderingen telkens tot heftige woordenwisselingen kwam.

Te Fijnaart is in het hotel A. de Reijer dinsdag 28 juli een algemene vergadering van de Coöperatie gehouden, waarin de leden, voor zover dat tenminste reeds mogelijk was, op de hoogte werden gesteld van hetgeen heeft plaats gehad.

Sinds een jaar of zeven, acht, trok het de aandacht van de leden der Coöperatieve Fabriek van Melkproducten te Fijnaart, dat de fabriek slecht werkte, in tegenstelling met voorheen toen goed werd uitbetaald. Zelfs moest door de leden worden bijgepast om de zaak drijvende te houden. Men kon zich dat niet verklaren.

De leden, die verzochten met de financiële situatie op de hoogte te worden gesteld, werd toen meegedeeld dat er een grote schuld was tengevolge van een ongelukkige suikerspeculatie van de voormalige directeur wijlen de heer de Kok, een broer van de tegenwoordige directeur. De leden waren daarvan nimmer in kennis gesteld. Deze schuld bezwaarde de toestand der fabriek en maakte het onmogelijk, aldus het bestuur, flink uit te betalen.

Het ging met de fabriek al slechter en slechter en de fabriek betaalde voor de melk steeds minder dan andere fabrieken. De leden begonnen tenslotte aan te dringen op meer klaarheid in de toestand van het bedrijf en verlangden nog vorig jaar oktober van de directeur, dat hij zou meedelen hoe groot de schuld was en waar deze vandaan kwam.

De heer de Kok deelde toen mee dat de schuld afkomstig was van dubieuze debiteuren; enige belangrijke zendingen naar het buitenland bleken bij aankomst op haar bestemming te zijn bedorven en werden dienvolgens niet betaald. Het bestuur wist daaraan niets toe te voegen.

Een week of zes geleden nu stelde het bestuur bij een algemene vergadering een statutenwijziging voor in verband met de nieuwe Coöperatiewet.

De leden waren er vierkant tegen. Na afloop dezer vergadering trok een groot deel van hun naar een andere zaal om te bespreken hoe zij klaarheid in de zaak zouden brengen.

Men besloot mr. Van Besouw, rechtskundig adviseur van den N.C.B. te raadplegen. Deze zegde toe, een onderzoek te zullen instellen en was in de spoedig daarop volgende nieuwe algemene vergadering aanwezig. Op zijn advies werd in deze bijeenkomst besloten geen statutenwijziging te aanvaarden, maar met algemene stemmen werd besloten een commissie van onderzoek in te stellen, bestaande uit mr. Van Besouw, mr. Van Leeuwen, beiden te 's Hertogenbosch, Janse, secretaris en Schonck, inspecteur van den Brabantsen Zuivelbond.

Te 12 uur dinsdag 28 juli dan opende de voorzitter, de heer den Engelse, de vergadering.

De notulen werden, omdat zij nog niet ingeschreven waren, aangehouden.

Mr. Van Leeuwen ving onmiddellijk daarop aan met een uiteenzetting te geven van de resultaten van het onderzoek der commissie, welke resultaten, naar hij uitdrukkelijk verklaarde, nog slechts zeer voorlopig waren.

Er kwam tevens vast te staan, dat de directeur niet op zijn plaats is en daarom adviseerde de commissie aan het Bestuur, de directeur aanstonds te schorsen.

De directeur dan heeft eigenmachtige handelingen verricht. Hij heeft in 1926, naar zijn zeggen om de verliezen te dekken, gelden opgenomen voor de fabriek, vermoedelijk bij vrienden en kennissen en voor die opgenomen gelden heeft hij schuldbekentenissen afgegeven, die door hem waren ondertekend.

Het gold hier vrij aanzienlijke bedragen (f 100.000.-). De gelden heeft hij in de kas gestort en het later doen voorkomen alsof zij van debiteuren afkomstig waren.

Daardoor werd een verkeerde voorstelling van zaken gegeven en een valse balans verkregen.

De directeur heeft dat toegegeven.

De balansen nadien zijn dus ook allen vals, omdat niet alle schulden daarop voorkwamen.

Pas omstreeks medio 1930 werd dit door de directeur aan het bestuur medegedeeld. Dus zijn er een jaar of vier over heen gegaan, dat door hem niets omtrent de waren toestand werd meegedeeld. Bovendien werd een zeer bezwarende overeenkomst voor de verkoop der producten gevonden, welke gesloten was tussen het bestuur en de directeur.

Naar aanleiding van deze mededelingen ontstond een levendige hoewel toch kalme gedachtewisseling,

Een der leden informeerde of ook iets omtrent de grootte der schuld kon medegedeeld worden.

De heer Janse, lid der commissie, antwoordde, dat de commissie van onderzoek besloten had een zo zuiver mogelijke balans per 21 juli op te maken. Dit is de taak van de Brabantse Zuivelbond. Deze heeft allereerst te maken met zeer vele juridische kwesties, waarover de advocaten advies moeten geven. De post van f 160.000 (de vordering van de fabriek op de directeur) is al van veel belang.

Hoe zal het daarmee gaan? Dan zullen zo goed mogelijk de bezittingen worden geschat. Ook alle schulden, de f 100.000 o.a. waarvoor de directeur eigenmachtig de schuldbekentenissen heeft afgegeven.

De schulden zullen meer bedragen dan de bezittingen. Per 31 dec. 1930 waren de schulden f 384.000 meer dan de bezittingen.

Mr. Van Leeuwen deelde mee, dat op zaterdag 8 aug. n.m. half vier (officiële tijd) in de fabriek een zitting zal plaats vinden van de commissie met het bestuur om een lijst op te maken van alle vorderingen op de fabriek. De houders daarvan gelieven dus dan aanwezig te zijn.

Nu in verschillende dagbladen berichten over de onregelmatigheden te Fijnaart zijn verschenen, hebben we gemeend ook in dit Orgaan er iets van te moeten mededelen. De taak der commissie is niet gemakkelijk en er moeten verschillende belangrijke juridische en boekhoudkundige moeilijkheden worden opgelost. Niet alleen moet het beheer van de geschorsten directeur worden nagegaan, maar ook moet worden onderzocht in hoeverre bestuur en commissarissen aansprakelijk kunnen worden gesteld.

Opgemerkt moet worden, dat deze fabriek pas ongeveer twee maanden lid van de Brabantsen Zuivelbond was.

Het drama te Fijnaart. II

Bron: Officieel Orgaan 25 nov. 1931 nr.47 blz. 721

Voor en na hebben wij in ons Orgaan artikeltjes opgenomen over de moeilijkheden die zich aan de Coöperatieve Fabriek van Melkproducten te Fijnaart hebben voorgedaan en die er toe geleid hebben, dat tot liquidatie dezer vereniging is besloten moeten worden, terwijl de leden der liquiderende vereniging voor een vrij aanzienlijk bedrag worden aangesproken tot dekking der grote tekorten, waartoe het wanbeheer dezer vereniging heeft geleid.

Aan dit wanbeheer, dat voor een belangrijk deel en in eerste aanleg is te boeken op rekening der elkaar opgevolgd hebbende directeurs de Kok, zijn ook schuldig de toenmalige bestuursleden der fabriek, die enerzijds door een ontoelaatbare oppervlakkigheid in het toezicht op de daden van hun directie en anderzijds door een onverklaarbare verdoezeling en verzwijging der voor de vereniging hoogst nadelige gevolgen dezer daden tegenover de ledenvergadering, dit wanbeheer hebben mogelijk gemaakt en gedurende jaren ongestoord hebben doen voortgaan.

Tevens lijkt het er veel op of de leden dezer vereniging langen tijd met blindheid zijn geslagen geweest, want het was in de omringende zuivelwereld reeds lang een publiek geheim, dat er aan de fabriek te Fijnaart dingen gebeurden die lang niet door de beugel konden en het was dan ook voor niemand in deze omgeving een verrassing, toen deze zomer de bom barstte, al had men misschien niet verwacht dat het zo'n Augiasstal zou zijn als 't nu gebleken is te zijn. Onvermeld mag hierbij niet blijven dat de fabriek te Fijnaart tot het voorjaar van dit jaar geen lid der organisatie van coöperatieve zuivelfabrieken (Brabantsche Zuivelbond) was; bestuur en directeur voelden er blijkbaar niets voor om in dit verband opgenomen te worden en daarmee met hun doen en laten wat meer onder het oog van deskundigen te komen.

Tenslotte mag het verbazingwekkend worden genoemd, dat deze fabriek, waar door directeur zowel als bestuur gedurende een reeks van jaren op ongelooflijke wijze met de belangen der leden is omgesprongen en op onbeschaamde wijze fraudes zijn gepleegd en verzwegen, onder controle van een deskundige heeft gestaan die zich accountant noemt en leraar M.O. boekhouden is. Deze deskundige, wiens naam in zuivelkringen geen onbekenden klank heeft, zal met zichzelf hebben uit te maken, hoe hij dit alles ver-

antwoorden kan, maar het komt ons toch voor dat het van belang is, dat de Nederlandse zuivelbereiding weet, dat het de heer M. Kramer te Leeuwarden is, die voor de contróle der administratie dezer fabriek verantwoordelijkheid draagt.

De ledenvergadering der Coöperatieve Fabriek van Melkproducten te Fijnaart, gehouden op 2 juli 1931, heeft aan de advocaten Mr. C. M. van Leeuwen en Mr. Jos. van Besouw opgedragen een onderzoek in te stellen naar de toestand der vereniging en de handelingen van haar organen en daaromtrent rapport uit te brengen. Nadat dit rapport was uitgebracht, is het ons ter beschikking gesteld en vrijheid gegeven het te publiceren.

Wij menen van deze gelegenheid tot bekendmaking in zuivelkringen van hetgeen zich te Fijnaart heeft afgespeeld, gebruik te moeten maken, niet omdat wij het zo aangenaam vinden dergelijke dingen aan de grote klok te hangen, maar omdat het een schril licht werpt op hetgeen er aan een fabriek kan gebeuren, indien men te doen heeft met een ontrouw beheerder, een bestuur dat zijn plicht verzaakt en een contróle die óf niet voor haar taak berekend is of op haast misdadige wijze handelingen verzwijgt, die ontoelaatbaar zijn.

„Een schip op het strand is een baken in zee". Uit deze overweging publiceren wij het geval-Fijnaart. Er gaan, vooral in de tegenwoordige tijd, in sommige streken van ons land onder de boeren nog wel eens stemmen op, die menen - onder een overigens te begrijpen drang naar bezuiniging - dat het met de organisatie en de leiding, contróle en voorlichting, welke van deze uitgaat, wel wat minder kan, om op die wijze wat op contributie e.d. te besparen.

De boeren van Fijnaart mochten zich gelukkig achten, indien zij al die jaren hun contributie voor de Zuivelbond niet hadden uitgespaard, doch dat hun fabriek gebruik had gemaakt van de controle-instellingen en voorlichtingsdienst, welke deze Bond hun voor die paar guldens contributie biedt.. Zij zouden dan op het ogenblik niet zo diep in het moeras zitten en niet worden aangesproken voor de gevolgen van een wanbeheer, dat pas goed duidelijk wordt, wanneer men het hier volgende rapport der heren Van Leeuwen en Van Besouw, dat wij onverkort opnemen, zal hebben gelezen.

G.

**Aan het Bestuur der Coöperatieve Vereniging „De Coöperatieve
Fabriek van Melkproducten „Fijnaart"**

te Fijnaart.

Mijne Heren,

Ondergetekende, ter algemene ledenvergadering der Coöp. Vereniging „De Coöperatieve Fabriek van Melkproducten „Fijnaart" d.d. 2 juli 1931 benoemd tot het instellen van een onderzoek naar de toestand der vereniging en de handelingen van haar organen, wensende te dezer plaatse verslag uit te brengen van hun bevindingen voorzover betreft de handelingen en eventuele verzuimen van het kort geleden afgetreden Bestuur en deszelfs leden : R. de Engelse Pzn., Voorzitter, J. van Dis Hzn., Secretaris, P. Joh. Jacobs en M. Bom Pzn. en het reeds eerder afgetreden lid M. van Dis Lzn.

Vooraf merken zij op, dat de huidige vereniging, opgericht bij notariële akte d.d. 11 augustus 1923, een naar hun mening ongetwijfeld rechtsgeldig bestaan voert, en dat zij,

die als leden zijn aangenomen, zulks ook inderdaad rechtens zijn geworden, en het zijn gebleven, voorzover hun lidmaatschap niet op statutaire wijze is opgehouden of geëindigd.

Waar, met name in een persorgaan, een afwijkende mening is verkondigd, kunnen ondergetekenden die niet anders beschouwen dan als een al of niet opzettelijke misleiding door ter zake niet ingewijde en onverantwoordelijke onbekenden.

Alle als lid *aangenomenen* en ingeschrevenen zijn derhalve zowel actief als passief als leden aan te merken.

Ondergetekenden stellen verder voorop, dat, al bestaat de huidige vereniging rechtens vanaf 11 augustus 1923, haar bestaan of liever de reden van haar bestaan nauw samenhangt met de aan haar voorafgegane Coöp. Vereniging „de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Fijnaart“, tot welke voortzetting niet binnen haar statutaire termijn op wettelijk voorgeschreven wijze was besloten, zodat haar rechtspersoonlijkheid was komen te vervallen.

Waar echter haar activa en passiva in 1923 door de nieuw opgerichte vereniging werden overgenomen, en ook dezelfde personen, die deel uitmaakten van het Bestuur der oude coöperatie, in dezelfde functie bij de nieuwe vereniging optraden, zal men tot goed begrip van alles, wat er bij de nieuwe vereniging is geschied, moeten teruggaan tot velerlei, dat onder de oude vereniging is voorgevallen.

Zo zullen met name de handelingen, en eventuele nalatigheden en verzuimen van bedoeld Bestuur mogen en moeten worden getoetst aan alles, wat door dit Bestuur of *deszelfs* leden onder de oude vereniging is verricht, of waarvan de wetenschap toen reeds bij hem of hen heeft bestaan.

Na deze vooropstellingen, die ondergetekenden reeds eerder voor zich zelf hadden gemaakt, hebben zij zich afgevraagd, of de vele onregelmatigheden, die blijkens de door hen aan de opvolgende algemene vergaderingen gedane mededelingen hebben plaats gehad in het beheer van de Directeur F. de Kok, reeds eerder door het Bestuur hadden kunnen zijn ontdekt, en bij een richtige controle wellicht eerder hadden *moeten* zijn ontdekt.

Ondergetekenden komen voor ettelijke gevallen tot een bevestigende beantwoording dezer vraag, en ditzelfde geldt ook ten opzichte van onregelmatigheden, die reeds onder het beheer van de vroegere directeur en ambtsvoorganger van F. de Kok hebben plaats gehad.

Ondergetekenden zijn bij hun onderzoek tot de overtuiging gekomen dat de controle van het Bestuur in het algemeen zich door grote oppervlakkigheid heeft gekenmerkt, en dat bij een enigszins nauwkeurige beschouwing der boeken en andere gegevens velerlei onregelmatigheden van de laatste Directeur ontdekt hadden moeten zijn.

Dat die ontdekking door de accountant Kramer niet is gedaan, blijft voor diens rekening, doch disculpeert het Bestuur niet voor zijn verzuim. Voorbeelden van dit verzuim zullen hieronder worden gegeven.

Naast deze categorie van verzuimen, staan verzuimen en nalatigheden van het Bestuur, bestaande in het niet optreden tegen misstanden en onregelmatigheden, die te zijner kennis waren gekomen.

Ondergetekenden wensen met de mededeling daarvan aan te vangen, omdat die verzuimen niet slechts chronologisch, doch ook naar omvang en gevolgen het eerst vermeld behoren te worden.

a.) Onder het régime der oude coöperatie en van de vroegere directeur heeft een onregelmatigheid van deze laatste plaats gehad, bestaande in het reeds door ondergetekenden ter algemene vergadering der leden gesignaleerde suikercontract, waarvan de bijzonderheden te dezer plaatse niet behoeven te worden herhaald.

Genoeg zij het, te constateren, dat door- en onder de dekmantel van dat contract de coöperatie door onttrekking van f 50.000.- aan haar middelen tot dit bedrag werd benadeeld, om nog maar niet te spreken van alle bankrenten, die sinds ongeveer 10 jaren deze debetpost hebben vergroot.

De geschiedenis van deze onregelmatigheid is bij brief van zekeren U. de Vlas uit Bussum van 21 december 1921 in bijzonderheden aan de voorzitter De Engelse mededeeld.

Deze heeft wel is waar van deze ontstane grote vordering melding gemaakt in de vergadering van Bestuur en Commissarissen van 17 januari 1922 en later ook in de Algemene Vergadering van 22 mei 1922, doch beide malen zonder het misdadig karakter dier vordering, zoals hem dat uit gemeld schrijven bekend was geworden, in het licht te stellen. Ter gemelde algemene vergadering geschiedde de mededeling pas, nadat omtrent die vordering een vraag was gesteld door het lid Maris.

Het antwoord luidde :

„de grote te innen post loopt over de vorige directeur voor aangekochte suiker onder verplichting, deze direct moest worden betaald, welk bedrag zou worden gerestitueerd wanneer de suiker in augustus 1921 door ons niet werd geaccepteerd. Met een post voor geleverde suiker - zie hieronder sub b - ruim f 80.000.-".

Dit antwoord is aan te merken als een camouflage van het werkelijk karakter van de post.

Met de wetenschap van dit werkelijk karakter had de Voorzitter nimmer dit antwoord mogen geven, en aldus de indruk mogen vestigen, dat hier een reëel contract voorlag, in plaats van een geraffineerde vorm van oplichting der coöperatie door haar vroegere directeur. *Het ware des voorzitters plicht* en die van het Bestuur geweest, de ledenvergadering voor te stellen om gemeld bedrag te verhalen op de erfgenamen van de overleden directeur, die de onregelmatigheid te eigen bate had begaan.

In *stede* daarvan werkte het Bestuur er toe mee, het aan de weduwe van die Directeur in de algemene vergadering van 21 april 1921 toegekende pensioen, door het Bestuur aanvankelijk bepaald op f 1200.-per jaar, te continueeren.

Ondergetekenden menen hierin een ernstig verzuim van de Voorzitter en van het Bestuur te moeten signaleren, welk verzuim de nieuwe coöperatie evenzeer aangaat, omdat zowel deze kapitale post als de jaarlijkse toelage op de nieuwe coöperatie overgingen.

b.) De vroegere directeur De Kok was mede-eigenaar van een handelszaak Ada, welke op zeer wankelende basis stond. Aan deze zaak Ada deed hij door de oude coöp. Fijnaart melkpoeder leveren tot een bedrag van f 32.000.-.

Het mag verwondering wekken, dat het Bestuur heeft gedoogd, dat de Directeur der coöperatie aldus zaken van grote omvang deed met een handelszaak, waarbij hij zelf nauw geïnteresseerd was.

Het verzuim, dit te beletten of te verbieden, wreekte zich, toen bleek dat van gemelde vordering niets terecht kwam.

Ada bleek geheel insolvent. Erger is nog, dat aan de algemene vergadering deze bijzonderheden steeds zijn verzwegen.

Ondergetekenden zien in een en ander een verzuim, dat aan Voorzitter en Bestuur kan worden toegerekend, vermits de doorwerking daarvan ook in de nieuwe coöperatie heeft plaats gehad.

c.) In een bestuursvergadering van 7 mei 1923 werd door de Voorzitter mededeling gedaan van financiële moeilijkheden, als gevolg van verliezen op producten.

Het denkbeeld werd geopperd, gelden op te nemen tegen rente en een aandeel in de winst.

Het bestuurslid N. Bom Pzn. verklaarde zich daartoe bereid, en verstreekte f 26.000.- ter leen op leenrekening tegen de toen gebruikelijke rente en 40 % (*moet waarschijnlijk 4% zijn zhn.*) van de winst.

Het Bestuur, dat hiertoe overging, heeft daardoor naar de opvatting van ondergetekenden gehandeld in lijnrechten strijd met het wezen der coöperatie, en dus ook met het statutair karakter van deze coöperatieve vereniging.

De schuldplichtigheid van hoofdsom, rente en winstaandeel ging over op de nieuwe coöperatie, en het bestuur heeft aldus bewerkt dat een deel der winst tot een beloop van vermoedelijk f 1100.- in strijd met de statuten aan een geldschietster werd uitgekeerd.

Ondergetekenden achten het Bestuur voor die winstonttrekking aansprakelijk, alsmede voor de verzwijging daarvan tegenover de algemene vergadering.

d.) In een bestuursvergadering van 31 januari 1924 maakte het lid Jacobs er bezwaar tegen, dat de aanslag van de Directeur in de Personele Belasting door de coöperatie betaald werd.

Besloten werd, dat die aanslag over het afgelopen jaar nog zou worden betaald, doch niettemin is het Bestuur ook daarna steeds doorgestaan met betaling dier belasting door de coöperatie.

Ondergetekenden achten zulks een onregelmatigheid, nu in die voortgezette betaling, in strijd bovendien met gemeld bestuursbesluit, stellig de algemene vergadering had moeten gekend zijn. Voor de niettemin ten laste der coöperatie voortgezette betalingen, en ook voor de vroegere betalingen is het Bestuur aansprakelijk te stellen.

e.) Het is een notoir feit, dat in strijd met de statuten (zie o.a. art. 3,25) (26 oud) 27 (28 oud) vele leden voor veel minder dan het werkelijk door hen gehouden aantal koeien zijn ingeschreven of van minder koeien melk hebben geleverd dan waarvoor zij ingeschreven waren. Ondergetekenden zien daarin een door het Bestuur begane overtreding van de Statuten, voorzover niet in bijzondere gevallen de te lage inschrijving door de Algemene Vergadering uitdrukkelijk mocht zijn goedgekeurd. Daarbij komt, dat de bij artikel 27 voorgeschreven jaarlijkse contróle veel te wensen heeft gelaten, ja veelal geheel achterwege is gebleven. Hiermee ging gepaard een verzuim om de statutair voorgeschreven boeten te heffen, zoals het Bestuur uithoofde van de imperatieve tekst der ar-

tikelen 3 en 27 had behoren te doen. Voor de financiële gevolgen van dit verzuim achten ondergetekenden het Bestuur aansprakelijk.

f.) Reeds in de eersten bestaanstijd der huidige coöperatie is gebleken, dat de directeur F. de Kok aan veelal hoogst insolvabele Engelsche en andere afnemers leverde. Het Bestuur had daaraan paal en perk behoren te stellen.

Ook ten opzichte van talloze reizen van deze directeur ontbrak van de zijde van het Bestuur elke contróle of beperking. Een en ander hoewel het Bestuur blijkens bestuursvergaderingen van 1 mei 1924 en 28 december 1927 tegen de Directeur was gewaarshuwd. Ook hier achten ondergetekenden het Bestuur aansprakelijk voor de door deze verzuimen veroorzaakte schaden.

g.) Gebleken is, dat de Directeur F. de Kok vanaf zijn eerste optreden telken jare onder allerlei hoofden als condensrekening, poederrekening, verkooprekening enz. aanzienlijke bedragen te eigen bate opnam, waarvoor de coöperatie onder die respectievelijke hoofden belast werd.

Hij genoot daardoor aanzienlijk meer dan hem toekwam.

Het mag een raadsel heten, waarom het Bestuur, hetwelk uit de boekingen die opnamen hadden kunnen zien, daaraan geen *perk en paal* stelde. Ondergetekenden menen hier het reeds boven gesignaleerd verzuim van een normale contróle te moeten constateren, medebrenkende aansprakelijkheid voor alle bedragen, die genoemde directeur genoten heeft boven hetgeen hem rechtens en statutair toekwam.

h.) Toen de situatie geleidelijk nijpender werd, is het bestuur in augustus 1930 in onderhandeling getreden met Schaap te Nunspeet, die reeds geruime tijd tevoren verkopen voor de fabriek in handen had gehad, waarbij als basis werd aangenomen, dat deze tegen genot van een bepaalde voor de verkoop van producten der fabriek aan hem toe te kennen provisie, berekend naar aan de fabriek afgeleverde hoeveelheden melk, delging van bepaalde schulden voor zijn rekening zou nemen. Hoewel hier geen rechtstreeks nadeel aanwijsbaar is, omdat de beoogde regeling niet tot stand kwam, mag het toch uit een oogpunt van beleid een raadsel heten, hoe het Bestuur - evenals in het geval sub c.) - met de beginselen der coöperatie speelde, en een behandeling in strijd met die beginselen en met de statuten gedoogde.

Ten slotte bleek, dat Schaap nog een vordering van ongeveer f 20.000.- op de Vereniging pretendeerde *wegens vroegere* transacties door hem met de Directeur aangegaan.

i.) In oktober 1930 schreef de Directeur F. de Kok aan de Voorzitter een brief, die voor deze directeur een zodanige zelfbeschuldiging vormt, dat hij naar de opvatting van ondergetekenden geen ogenblik langer gehandhaafd had behoren te blijven. Nochtans liet men hem in zijn functie. Indien de bewering van de Directeur tegenover ondergetekenden, dat hij die brief heeft geschreven op verzoek van de Voorzitter (om duidelijk te maken dat en waarom het geleden verlies niet aan het Bestuur bekend was) waarheid bevat, wordt daardoor het verzuim van het Bestuur om in te grijpen nog te meer geaccentueerd.

Dat ingrijpen had zelfs veel eerder behoren te geschieden, daar er reeds lang tevoren alle aanleiding was, om de gestie van de Directeur te wantrouwen. De schade, aan de coöperatie sindsdien berokkend door de handhaving van deze man, behoort volgens ondergetekenden door het nalatige bestuur te worden vergoed.

k.) In nauw verband met het voorgaande staan de in 1923-1924 en/of later door de Directeur eigenmachtig gedane geldopnemingen ten name van de vereniging, doch zonder voorkennis van het Bestuur of van de Algemene Vergadering.

Indien waar is, dat deze geldopnemingen, die een aanzienlijk totaal vormden, eerst in 1930 ter kennis van het Bestuur zijn gekomen, mag men zich wederom afvragen, hoe het mogelijk was, dat zulks alle voorafgaande jaren verborgen bleef?

Ook hier wreekt zich weer de slappe contróle, waarmee het Bestuur volstond. Waar deze geldopnemingen naar de opvatting van ondergetekenden niet op statutaire wijze zijn geschied, en dus als particuliere geldopnemingen van de Directeur zijn te beschouwen, bestaat de kans, dat de vereniging daardoor niet gebonden is geworden. Mocht zulks echter anders zijn, dan wordt ook hier het Bestuur voor de daardoor veroorzaakte schade aansprakelijk gehouden.

Intussen had de ontdekking dier onregelmatigheden voor het Bestuur een reden te meer tot onmiddellijk ingrijpen moeten zijn. Zo mogelijk erger is nog, dat van bedoelde geldopneming een ad f 27.000.- ten name van zekere Van Oeveren in de eerste helft van 1931 met medeweten van het Bestuur is terugbetaald. Het Bestuur heeft daardoor, althans tegenover die persoon, de onrechtmatige handelingen van de Directeur gesanctioneerd, en aldus de Vereniging een schadepost van f 27.000.- berokkend, waarvoor ondergetekenden het Bestuur aansprakelijk achten.

Deze aansprakelijkheid wordt nog verscherpt door het feit, dat het Bestuur die geldopnemingen zoals zij volgens de Directeur waren tot stand gekomen en gemelde terugbetaling voor de algemene vergadering verzwegen.

l.) Op 30 december 1930 ging het Bestuur met de Directeur een verkoopsregeling aan, waarvan de bijzonderheden thans vrijwel algemeen bekend zijn.

Deze regeling, waardoor de handhaving van de Directeur nog te erger en te ergerlijker gevolgen kreeg, is buiten de algemene vergadering om tot stand gekomen. Ondergetekenden achten reeds daarom het Bestuur voor de schadelijke gevolgen dier regeling aansprakelijk.

Doch bovendien is deze gehele verkoopsregeling in haar wezen en in haar bepalingen in zo evidente strijd met de statuten (zie o.a. art. 5, art. 30, art. 37 al. 2) en bovendien zó *onereus* dat geen bestuur, dat met de statuten en de werkelijke belangen der vereniging slechts enigszins rekening houdt, een dergelijke regeling zou hebben kunnen of mogen aangaan.

Ondergetekenden menen hier het Bestuur aansprakelijk te moeten houden voor alles, wat aldus aan de Directeur is toegevloeid boven hetgeen hem statutair toekwam. Terloops merken ondergetekenden nog op tot welke schadelijke gevolgen het heeft moeten leiden, dat het Bestuur aan de Directeur bij deze regeling een op zichzelf reeds abnormaal hoge provisie toekende over de te verkopen *hoeveelheden* zonder dat met de te maken prijzen ook maar enigszins rekening werd gehouden (vvg. art. 37 al. 2).

m.) Onder de verkeerde wijze waarop het Bestuur optrad, valt ook nog te rangschikken de wijze, waarop zij een debetpost van H. van Velzen te Schiebroek behandelde.

Het Bestuur heeft in april 1930 aan de Directeur een speciale volmacht verleend om met deze debiteur, die zijn debet van 21 mille met rente niet kon voldoen, elke regeling te treffen, die hem, Directeur, goeddunkt, en met name, om te bedingen het sluiten van een

levensverzekering door H. v. Velzen tot het bedrag der genoemde schuld, ten gunste van de coöperatie.

Het verder verloop dezer aangelegenheid heeft bevestigd, hoe verkeerd en avontuurlijk dergelijke middelen als dit laatste werken. Van tevoren stond vrijwel vast, dat de debiteur de premie van een levensverzekering evenmin kon voldoen als zijn schuld. Dit wordt geaccentueerd door het uit de notulen van 14 oktober 1925 blijkende feit, dat deze debiteur op dat ogenblik gefailleerd was. Het mag een raadsel heten, waarom men nochtans besloten heeft met die man zaken van grote omvang te blijven doen. De Directeur liet krachtens de hem verstrekte volmacht de man op 27 juni 1930 bij de Ned. Verz. Mij. St. Willibrordus (waarom juist bij deze mij?) een levensverzekering aangaan tot een beloop van f 18.000.-, uit te keren op 27 juni 1948 of bij vooroverlijden, tegen een maandelijksse premie van f 110,51.

Wat te voorzien was, geschiedde. Debiteur betaalde de premie niet, en deze werden daarop vanaf het eerste begin elke maand door de coöperatie betaald. Op deze wijze komt men van kwaad tot erger. Ondergetekenden houden ook ten deze het bestuur voor verkeerde gestie aansprakelijk. Om de schade niet groter te maken dan zij reeds is, zal onmiddellijke staking der premiebetaling van de zijde der coöperatie gebiedende noodzakelijkheid zijn, te eerder omdat de polis pas na drie jaar enige afkoopwaarde zou hebben.

Aanvankelijk waren blijkens een notitie op de polis alle rechten en verplichtingen, dus ook die tot premiebetaling, op de coöperatie overgedragen, doch deze clausule is, als enige gelukkige zijde dezer aangelegenheid, geschrapt.

Ondergetekenden maken zich niet de illusie met het bovenstaande een volledige opsomming te hebben gegeven van de tekortkomingen van het oude bestuur, doch wel vermenen zij, daarvan de voornaamste trekken te hebben gegeven.

Zij geven Uw bestuur in overweging om ten aanzien van de daaruit af te leiden aanspraken tegenover het oude Bestuur eerst overeenkomstig art. 49 der Statuten te trachten, met dat bestuur en *derzelver* leden tot een minnelijke regeling te geraken, die daarna aan de algemene vergadering ter goedkeuring kan worden voorgelegd.

Is geen overeenstemming te verkrijgen, dan zal aan de Algemene Vergadering moeten worden voorgesteld, alle voormelde punten aan het oordeel van scheidsmannen te onderwerpen, daartoe te benoemen op de bij al. 2 van hetzelfde artikel voorgeschreven wijze.

De scheidslieden zullen dan, voorzover de geleden schaden niet onder cijfers te brengen zijn, het beloop daarvan ex bono et aequo moeten bepalen, met inachtneming van art. 31 der Wet op de Coöperatieve Verenigingen.

Aldus gerapporteerd en geadviseerd 's Hertogenbosch 3 oktober 1931.

w.g. C. M. VAN LEEUWEN.
„ JOS. VAN BESOUW.

Het drama te Fijnaart. III

Bron: OO 9 dec. 1931 nr. 49

Coöp. Fabriek van Melkproducten Fijnaart.

Op 26 november jl. is door de Coöp. Fabriek van Melkproducten Fijnaart in liquidatie, gevestigd te Fijnaart, aan de rechtbank te Breda ingediend een verzoek tot het komen van surseance van betaling. Bij beschikking van deze rechtbank van 27 november werd benoemd tot voorlopig bewindvoerder om met de schuldenaren het beheer over haar zaken te voeren de heer C.J. Janse, secretaris van de Brabantse Zuivelbond te Breda. Voorts werd bepaald, dat de vergadering van de schuldeisers met de schuldenaars zal worden gehouden in het Paleis van Justitie, aldaar, op 4 januari a.s.

Het drama te Fijnaart. IV

Bron: OO 9 dec. 1931 nr. 49

Ingezonden door accountant M. Kramer

Leeuwarden, 30 november 1931.

Zeer Geachte Reductie,

Naar aanleiding van Uw artikel inzake de fabriek te Fijnaart verzoek ik U beleefd een plaatsje voor een kort zakelijk antwoord.

a.) Van „een haast misdadige verzwijging van handelingen die ontoelaatbaar zijn", is mijnerzijds geen sprake. Ik werd nooit uitgenodigd tot bijwoning der bestuursvergadering, noch ook de ledenvergaderingen en weet dus beslist niet in hoeverre en op welke wijze het Bestuur de reeds lang hem bekend zijnde feiten de leden heeft medegedeeld.

Dit voorjaar werd ik uitgenodigd tot bijwoning der vergaderingen der leden van de financiële commissie, bestuurs- en commissarissenvergadering en ledenvergadering, al deze vergaderingen heb ik bijgewoond en mijn spijt uitgedrukt, dat ook niet vroeger reeds contact met de dienstdoende accountant was gezocht.

b.) De Directeur hield van zijn speculatieve transacties aantekening in een geheel aparte privé-boekhouding, die aan mijn oog onttrokken werd en te zijnen woonhuis werd bijgehouden; gelden werden geleend van derden op naam der fabriek, doch niets daarvan werd in de boekhouding aangetroffen. Evenwel is door mij verschillende malen op leemten gewezen, doch dit vond gaan weerklank.

Geachte redactie, U zult met mij het moeilijke gevoel van de uit te voeren opdracht, als de opdrachtgevers niet mede actief zijn en de te controleren directeur zijn toevlucht neemt tot een dubbele administratie (niet te verwarren met dubbelboekhouden).

Dit mag ook de reden zijn waarom de bank-accountant, die herhaalde malen de fabriek te Fijnaart bezocht, niets heeft kunnen vinden.

De door U geuite veronderstelling van onbekwaamheid moet ik dan ook afwijzen. Zeer zeker ben ik in de zuivelkringen geen onbekende en geloof ook dat mijn naam daar steeds met ere genoemd is.

Aan grote coöperaties had ik jaren lang tot tevredenheid mijner lastgevers mogen werken als accountant en juist daar waar geregeld voeling was met bestuur en commissarissen werden afwijkingen tijdig ontdekt en de zaken gesaneerd.

Met dank voor de plaatsing.
Hoogachtend,
M. KRAMER.

Onderschrift.

Wij behoeven aan het zwakke betoog van de heer Kramer niet veel toe te voegen, daar dit voldoende voor zich zelf spreekt.

Wat a.) betreft moeten wij er nog op wijzen, dat de heer K. dus blijkbaar ook nimmer inzage genomen heeft van de notulen der bestuurs- en algemeens vergaderingen, bovendien had hij, indien hij in de zuivelwereld was thuis geweest, ook nog wel langs andere weg kunnen horen, dat er in Fijnaart dingen gebeurden die niet door de beugel konden.

b.) Het is ons niet duidelijk hoe men als accountant de verantwoordelijkheid der controle wil dragen, indien men weet dat de directeur er een dubbele administratie op na houdt en er betalingen geschieden, die niet voldoende verklaard kunnen worden.

Geluk.

Landbouwcrisis

Door Prof. Minderhoud

De Vereniging voor Staathuishoudkunde en Statistiek zal in haar gewone algemene vergadering, te houden op 31 oktober a.s., het volgende onderwerp behandelen: De landbouwcrisis als element der algemene economische depressie. Deze besprekingen worden gevoerd aan de hand van een drietal preadviezen uitgebracht door Th. Ligthart, Prof. Dr. Ir. G. Minderhoud en Prof. Dr. H. Frijda.

Het prae-advies van de heer Ligthart behandelt de grote tropisch-agrarische vraagstukken. Prof. Minderhoud heeft de Nederlandse agrarische vraagstukken te behandelen. Het preadvies van Prof. Frijda (dat nog niet verschenen is) behandelt speciaal de geldkwesties, die op de crisis invloed kunnen hebben. Van het preadvies van Prof. Minderhoud, dat duidelijk blijkt geeft, het resultaat te zijn van omvangrijke en diepgaande studie, laten wij hier de samenstelling volgen:

Preadvies van Prof. Minderhoud,

De landbouwproductie is, in veel sterkere mate dan de industriële, gebonden door de natuur. Deze gebondenheid is oorzaak, dat de landbouw zich minder gemakkelijk aan gewijzigde economische omstandigheden kan aanpassen; tevens vloeit er een extra groot risico voor de ondernemers in de landbouw uit voort. De menselijke arbeid kan in de landbouw minder regelmatig en minder productief worden aangewend dan in de industrie, terwijl de aanwending van machinale arbeid, vooral in streken met hoog ontwikkelde cultuur, op velerlei bezwaren stuit.

Het kapitaal rouleert in de landbouw buitengewoon langzaam, terwijl in verhouding tot de jaarlijkse omzet een zeer ruime hoeveelheid vast kapitaal wordt vereist.

Deze beide feiten zijn oorzaak, dat de landbouw niet zo vlug en niet zo tijdig door vermindering van productie kan reageren op prijzen, die de productiekosten niet meer dekken.

Tijdelijke stopzetting van het bedrijf is om technische redenen onuitvoerbaar, terwijl de hoge vaste lasten maken, dat extensivering gemakkelijk tot grotere verliezen kan leiden dan voortzetting van het bedrijf op de oude voet. Dientengevolge is uitzielen van een landbouwcrisis door afgenomen voortbrenging een zaak, die jaren nodig heeft.

De Nederlandse landbouw is wel het meest onbeschut van alle bedrijven; hij staat in dit opzicht ook achter bij onze export-industrieën. Dit is één van de voornaamste redenen, waarom de lonen in de landbouw algemeen veel lager zijn dan die in andere beroepen. In verhouding tot de prijs der producten zijn de lonen in de landbouw echter buitengewoon hoog. Aangezien in de landbouw het kleinbedrijf, dat onder normale omstandigheden in ons land reeds even sterk staat als het grootbedrijf, van abnormaal hoge lonen geen hinder heeft, (daar alle werk door eigen krachten wordt verricht), lijden de kleinere bedrijven onder de crisis minder dan de grotere.

Hiertoe werkt ook mee het feit, dat de kleine bedrijven meer dierlijke producten voortbrengen en voorts artikelen, die nauw aan de tuinbouw zijn verwant. De prijzen dezer artikelen hebben zich, dankzij de betrekkelijk grote welvaart buiten de landbouw, na de oorlog van 1914/'18, in het algemeen beter gehouden dan die der eerste levensbehoeften; de vraag naar deze laatste is klaarblijkelijk zeer weinig elastisch.

In de 19^e eeuw kunnen wij twee zware landbouwcrites constateren. De eerste, plotseling optredend en zeer diep, zich echter beperkende tot de akkerbouw en in haar loop gemild en verzacht door bescherming van Overheidswege. De laatste, minder plotseling optredend, doch langduriger en daardoor algemener met als gevolg een totale verarming van het platteland.

Beide crises volgden op een periode van welvaart van de landbouw, als gevolg waarvan de productiekosten (landprijzen en lonen) relatief hoog waren. Beide vonden hun grond in een vrij plotseling optredend overvloedig aanbod van graan, voortspruitend uit de in cultuurbrenging van grote productiegebieden in andere landen. Beide deden hun invloed in gans West-Europa gelden voor zover beschermende maatregelen de gevolgen niet verzachtten. Beide demonstreerden, dat een landbouwcrite in haar ontstaan, verloop en gevolgen grote verschillen met industriële crises vertoont.

De jaren 1873 en 1907, die men in leerboeken veelal als jaren van diepe crises vindt aangeduid, waren voor de landbouw voorspoedig.

De twintigste eeuw begon met een periode van voor de landbouw bevredigende welvaart. De hoge trap, waarop de landbouwtechniek ten onzent stond en de grote koopkracht van de ons omringende landen droegen in hoge mate tot de bloei van de landbouw bij. Deze periode werd afgesloten door de wereldoorlog, gedurende welke de fundamentele betekenis van een krachtige landbouw binnen eigen grenzen ten duidelijkste bleek.

De oorlogsjaren brachten aan de boeren ruime winsten, (*zie grafiek blz. 153*) waardoor de voorzichtige onder hen in de gelegenheid kwamen, om schulden af te lossen, of om reserves te vormen. Daarnaast deden zij kooprijzen van landerijen ontstaan, die gemiddeld wellicht bijna anderhalf maal zo hoog waren als vóór 1914; voorts pachtprizen, die nog iets sterker gestegen waren, dan de kooprijzen en eindelijk lonen van landarbeiders, die - hoewel laag in vergelijking met die, welke in andere beroepen werden betaald - toch het 2½- à 3voudige van de vooroorlogse lonen bedroegen.

Aan deze periode van bloei is in 1920 plotseling een einde gekomen. De prijsdaling, die toen intrad, was vooral voor de akkerbouwproducten buitengewoon sterk en maakte het akkerbouwbedrijf naar commerciële begrippen volkomen onrendabel. De boer toch, die een matige intrest rekende voor het in zijn boerderij gestoken kapitaal, kreeg als regel voor zijn arbeid en voor zijn risico (dat in de landbouw zeer groot is), een beloning, die kleiner was, dan hetgeen een stadsarbeider verdient.

De slechte bedrijfsuitkomsten waren naast de lage prijzen der producten mede te wijten aan de - als gevolg van de periode van voorspoed tijdens de oorlog - zeer hoge lonen, pachten en grondprijzen.

De veehouderij-bedrijven, welke arbeidsextensiever zijn en waar meer werk door eigen krachten gebeurt, werden minder getroffen dan de akkerbouwbedrijven; vooral ook om-

dat het veevoeder aanzienlijk goedkoper was geworden. Hetzelfde geldt ongeveer voor de zandstreken.

In de tuinbouw gaven de fijnere cultures reden tot tevredenheid. De grove vertoonden meer het beeld van de akkerbouw, zodat vele tuinders noodgedwongen hun toevlucht tot het gebruik van kassen hebben moeten nemen.

Als geheel genomen was de periode van 1920-'29 voor de landbouw onbevredigend, zodat de meeste in de oorlog gevormde reserves in deze jaren weer teniet gingen. Voor de weide- en zandstreken duurt deze onbevredigende toestand nog voort. Voor de akkerbouw en een deel van de tuinbouw is na 1929 door een hernieuwde snelle prijsdaling een crisis ontstaan, die velen reeds aan of over de rand van de afgrond heeft gebracht.

Deze landbouwcrisis is niet door de algemene crisis teweeggebracht, hoewel deze laatste het verloop van de eerste wel heeft beïnvloed, in deze zin, dat de landbouwcrisis er ernstiger door geworden is en er langduriger door zal zijn.

Voor verschillende landbouwproducten heeft de vraag zich minder ontwikkeld dan met de toeneming van de bevolking op aarde overeenkomt. Nochtans liggen de voornaamste redenen van de verbreking van het evenwicht tussen vraag en aanbod niet bij de onvoldoende *vraag*, doch bij de sterk toegenomen productie van verschillende artikelen.

Deze productievermeerdering dankt haar ontstaan aan zeer verschillende oorzaken, waarvan een grote groep min of meer permanente gevolgen zal hebben.

Daarnaast hebben echter toevallige, tijdelijke oorzaken een rol gespeeld. Dientengevolge is het wel is waar niet waarschijnlijk, dat binnen afzienbare tijd het prijsniveau weer zal komen op zodanige hoogte, dat de akkerbouw in ons land zonder verlaging van productiekosten en zonder Regeringssteun lonend zal worden, doch evenmin mag worden aangenomen, dat het tegenwoordige prijspeil gedurende vele jaren in stand zal blijven.

De onzekere toestand, welke thans in een deel van de tuinbouw heerst, n.l. in dat deel, dat het dichtst bij de akkerbouw staat, vindt - in tegenstelling met de crisis in de landbouw - zijn oorzaak voor een belangrijk deel in de reusachtig toegenomen productie in ons eigen land; daarnaast hebben vooral de door het buitenland getroffen invoerbelemmeringen schadelijke gevolgen voor onze tuinders gehad.

De gevolgen van de crisis in de akkerbouw waren reeds dit voorjaar ernstig. Men kan de toen bestaande toestand wellicht het duidelijkst aldus voorstellen: indien een boerenzoon dit voorjaar in de beste akkerbouwstreken van ons land *gratis* een boerderij werd aangeboden, echter onder de verplichting om deze te exploiteren bij de toen geldende prijzen der producten, dan zou deze jonge boer zich financieel benadelen als hij het aanbod aanvaardde, m.a.w. de *pachtwaarde* was toen negatief. De *pachtprijzen* zijn dan ook in de betreffende streken met ongeveer 50 pCt. gedaald.

De koopprijzen, waarbij men uiteraard ook met vooruitzichten in een verder verwijderde toekomst rekening houdt, zijn met ten minste een derde gedaald. Nieuwe beginnende boeren komen dus op aanmerkelijk lagere lasten te zitten. Een groot aantal boeren met hypotheek en pachters, die nog verscheidene huurjaren hebben, zijn evenwel reeds geruïneerd.

De sterk gedaalde pachten zullen vele verpachters, die deze bron van inkomsten niet kunnen missen, in moeilijkheden brengen.

De landarbeiders ondervinden reeds thans de gevolgen door een zeer grote werkloosheid en door loonsverlagingen, welke laatste in sommige streken nog door collectieve contracten worden voorkomen, doch die bij langere duur van het tegenwoordig prijsniveau niet achterwege kunnen blijven.

De neringdoenden en andere middenstanders op het platteland en in de kleinere steden ondervinden de gevolgen van de afgenomen koopkracht van allen, die rechtstreeks of indirect van de landbouw moeten leven. Duurt deze toestand nog een jaar voort, dan zal zeker meer dan een derde deel der natie onder de crisis lijden. Ook zij, die thans nog crisiswinsten maken, zullen dan de nadelen groter dan de voordelen zien worden.

Uitzicht op verbetering is er heden nog niet. Door technische en organisatorische perfectionering van het bedrijf zal nog wel iets kunnen worden bereikt, doch dit middel werkt langzaam.

Nuchtere beschouwing van de onkostenrekening van een doorsnee akkerbouwbedrijf leert, dat uitsluitend door verlaging van de productiekosten de crisismoeilijkheden niet kunnen worden overwonnen. Dit zal alleen mogelijk zijn, als daarnaast de prijzen der producten hoger worden.

Tot nu toe zijn de prijzen van suiker door de Overheid gesteund door een compenserend invoerrecht op witte suiker, alsmede door de toezegging uit de Staatskas van productiepremiën. Een en ander was niet voldoende om de suikerbietenenteelt in de gewenste omvang te handhaven. De tarweprijzen zullen belangrijk boven de wereldmarktprijzen kunnen komen door het ingevoerde maal- en menggebod (Tarwewet 1931). Het krediet toegezegd aan de aardappelmeelindustrie, werd verleend op voorwaarden, die de betrokkenen slechts na lange aarzeling durfden te aanvaarden; het mag als steunmaatregel nauwelijks naam hebben.

Thans zijn allereerst maatregelen tegen dumping gewenst, alsmede rechtstreekse financiële steun voor verschillende cultures, in het bijzonder voor de teelt van rogge en haver „voor de markt“.

Teelten, waarvan de producten worden geëxporteerd, zullen, om niet in de fout van dumping te vervallen, bezwaarlijk financieel gesteund kunnen worden. Waar deze teelten in stand moeten blijven, schijnt slechts kredietverlening geoorloofd. Dit geldt m.n. zowel voor de tuinbouw als voor de veeteelt- en zuivelproducten.

Van de fijne tuinbouwproducten, alsmede van de voortbrengselen van de veeteelt zijn de prijzen echter nog niet positief verliesbrengend.

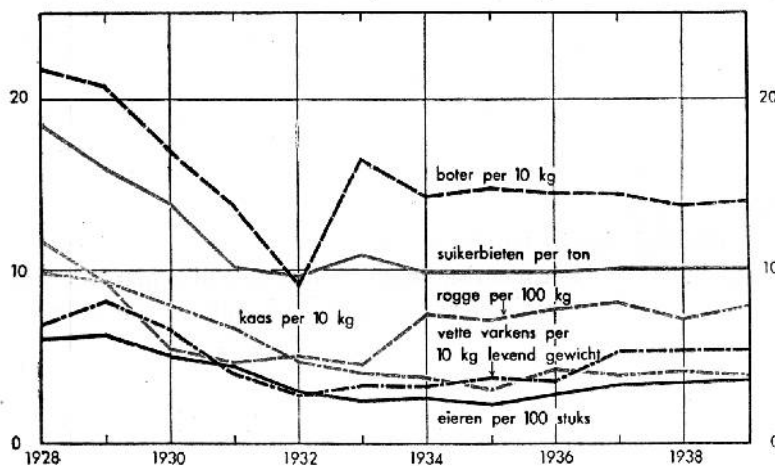
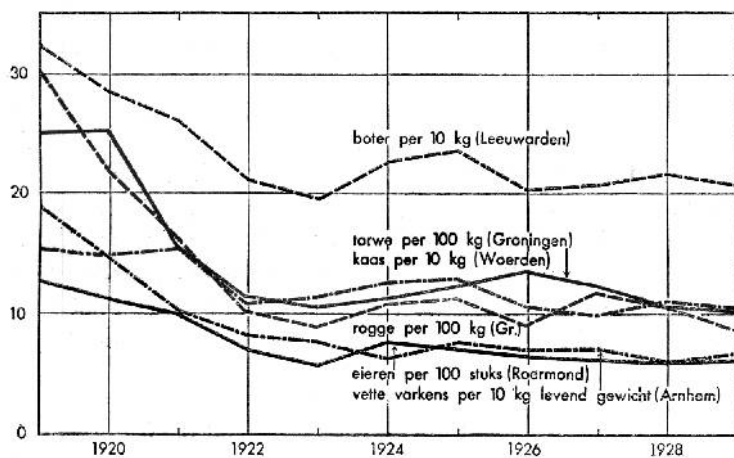
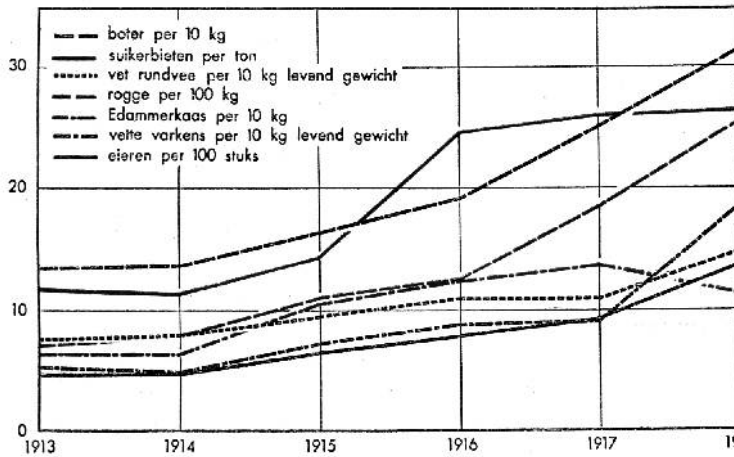
Geforceerde overgang van akkerbouw tot veeteelt of tuinbouw kan de markt voor laatstgenoemde bedrijven echter gemakkelijk grondig bederven.

Het geld, benodigd voor verderen steun aan de akkerbouw, dient in de eerste plaats te worden ontleend aan de bestaande overschotten van vorige jaren.

Ook belastingverhoging en verlaging van salarissen en lonen van allen, die in dienst zijn van publiekrechtelijke lichamen, of van door deze lichamen gesubsidieerde instellingen, is voor dit doel verantwoord.

Ten slotte kunnen ook enkele invoerrechten, die een zuiver fiscaal karakter kunnen dragen - in de eerste plaats een recht op de invoer van tarwe en meel - alsmede enkele verhogingen van accijnzen voor dat doel op haar plaats zijn. Zelfs met de beste wil zal de Overheid een sterke verarming van het platteland en de ondergang van vele producenten echter vermoedelijk niet kunnen voorkomen.

Minderhoud

Toevoeging (zhn.) bron: 50 jr. geschiedenis van de Centrale bank. 1949.

Coöperatieve propaganda

Heeft het zin om in deze moeilijke tijden inwendige wrijvingen in het Nederlandse bedrijfsleven op te wekken of te versterken? Ons inziens kon men daarvoor geen ongunstiger ogenblik kiezen.

Daarom menen wij dan ook, dat het algemene vraagstuk: coöperatief of particulier bedrijf in landbouwhandel en landbouwindustrie er zich allerminst toe leent om op het ogenblik uitgevochten te worden.

Wij hebben in deze steeds het standpunt ingenomen: laat particulier en coöperatief bedrijf in gezonde verhoudingen doch overigens vrij naast elkaar werken. De toekomst zal dan recht spreken.

Wij staan nog op dit standpunt. Aangezien de betekenis van het particuliere bedrijf van coöperatieve zijde herhaaldelijk werd aangetast, zagen wij ons nu en dan voor de noodzakelijkheid geplaatst, het eerstgenoemde op goede gronden te verdedigen en zijn positieve betekenis - ook voor de landbouw - in het licht te stellen.

Wij zouden dit ook thans kunnen doen en zulks wel met des te meer succes, omdat de waarde van het particuliere bedrijf voor de boer, die er mee samenwerkt thans wel zeer duidelijk aan het licht treedt. En omdat omgekeerd de bezwaren der coöperatie voor de boer thans minder dan ooit verborgen blijven.

Wij staan echter, op het standpunt, dat dergelijke inwendige Nederlandse wrijving thans noodzakelijk moet achterwege blijven. Er is naar ons gevoelen meer aanleiding voor praktische samenwerking dan voor principiële strijd.

Edoch.... men kan tot strijden gedwongen worden. Het begint er op te gelijken, dat van coöperatieve zijde neigingen in die richting bestaan. Voor korte tijd lazen wij in het Officieel Orgaan van de F.N.Z. in die richting een publicatie van een landbouwonderwijzer, die met klaarlijkkelijke instemming van de redactie werd overgenomen. Wij hebben daar toen het zwijgen toe gedaan.

Deze week lezen wij in hetzelfde orgaan weer een publicatie over propaganda voor coöperatie op Walcheren. Onder meer wordt daarin de stelling verdedigd, dat de boeren moreel verplicht zijn om lid te worden van alle coöperaties, die werken in hun district. Er staat meer in dit stukje, waaruit blijkt dat de schrijver de materie waarover hij het heeft, slecht beheerst. Ware zulks wel het geval, dan zou hij niet aan het verwijt kunnen ontkomen, dat hij bewust tracht de boeren te misleiden.

Indachtig aan wat wij hierboven schreven, gaan wij op het onderwerp heden nog niet verder in. Want wij hopen nog altijd, dat ook in coöperatieve kringen men zal gaan inzien, dat het algemeen belang op het ogenblik met eenzijdige, onware en daardoor voor anderen kwetsende propaganda slecht gediend is. Wij laten daarom deze prikkelingen met het oog op het algemene welzijn enige ogenblikken langs ons afglijden.

Indien echter blijkt, dat men aan coöperatieve zijde van andere gedachten is, dan blijft ons niet anders over dan om over deze onderwerpen te gaan zeggen, wat wij menen dat er van gezegd moet worden. Dat men dan de verantwoordelijkheid voor inwendige strijd in de Nederlandse zuivelbereiding echter niet op ons schuiven! Onze kruitmagazijnen zijn goed gevuld, het kruit is droog, het hangt slechts van ons af of wij het ge-

bruiken zullen. Wij wensen dit niet; wij zijn zelfs tot opofferingen bereid, om de arsenalen gesloten te houden. Mits anderen met gelijken geest bezielde blijken te zijn. Wij wensen de strijd niet, doch vreezen hem evenmin!

Bron: AZB. 25 dec. 1931 nr. 52

Ingezonden.

Coöperatieve propaganda of Status quo?

Met betrekking tot de eerste helft van mijn opschrift schreef u een artikel in uw blad van de vorige week, waarin ik o.m. lees: „Coöperatief of particulier bedrijf in landbouwhandel en landbouwindustrie er zich allerminst toe leent om op het ogenblik uitgevochten te worden”.

Misschien dat u gelijk heeft, Mijnheer de Redacteur, en is het vraagstuk „to be or not to be” voor de boer nu wel het allesbeheersende vraagstuk, waarbij in 't niet vallen de principiële strijdvragen, die evenwel niet ontsproten zijn aan het brein van een enkelen utopist, maar geboren zijn uit het economisch inzicht met betrekking tot de vrijheid van de boer. Ook ik beweeg mij, terwille van de Godsvrede, niet verder op dit pad.

U schrijft evenwel verder: „Laat particulier en coöperatief bedrijf in gezonde verhoudingen, doch overigens vrij naast elkaar werken”.

U wilt, wanneer ik uw artikel juist aanvoel, samenwerking tussen coöperatie en particulieren bedrijfsvorm.

Waar wilt u nu eigenlijk met de samenwerking beginnen, en waar wilt u ophouden? Heb ik goed gelezen, dan wilt u de samenwerking niet ten voeten uit, maar beperken.

Heb ik goed verstaan, dat u niet bij de boer wilt beginnen met de samenwerking? Zegt u bijv. in Status quo vanaf de boeren ingevoerd, of blijft u daar het standpunt handhaven: Haal binnen, wat binnen te halen valt?

Dit zijn zo enkele punten, Mijnheer de Redacteur, die toch wel enige nadere toelichting behoeven, opdat wij meer precies weten, waar wij aan toe zijn en wanneer wij de strijd-bijl neerleggen, waarvoor wij dat doen en waarop wij dat doen.

Ik behoor niet tot hen, Mijnheer de Redacteur, die in de Coöperatie de lijnen mee aangeven, ik volg evenwel toch altijd met zeer veel belangstelling wat zich op het landbouwen zuiveltooneel afspeelt.

Ik hoop dan ook dat u mijn stukje wilt plaatsen en misschien naar aanleiding daarvan uw ideeën nader kenbaar maken.

Intusschen zeg ik u dank voor de opname.

Terwispel. VISSER.

Aanteekening van de redactie:

Natuurlijk voldeden wij gaarne aan het verzoek van inzender om het bovenstaande te plaatsen. De Heer Visser heeft uit onze publicatie van de vorige week terecht geconcludeerd, dat naar ons oordeel de tijd meer rijp is voor samenwerking tussen de verschillende vormen van zuivelbereiding en zuivelhandel dan voor principiële strijd over de beginselvraag: coöperatief of particulier. Wij hebben dit reeds gedurende vele jaren betoogd omdat wij de toestanden die komen zouden voorzagen. Al is de crisis sneller en in nog scherper vorm gekomen dan iemand heeft kunnen vermoeden. Een bespoediging en

verscherping, die bevorderd werden door het samengaan van de naar onze mening reeds vanaf het einde van de oorlog groeiende en onafwendbare zuivelcrisis met de algemene economische wereldcrisis.

Reeds sedert verscheidene jaren hebben wij gezegd: de grote vraag voor boeren en zuivelbereiding is niet of de bedrijven coöperatief dan wel particulier zullen zijn, maar hoe wij de Nederlandse zuivelbereiding en melkveehouderij in stand zullen houden. Waaruit volgt, dat het grote belang niet lag in het vraagstuk van een bedrijfsvorm, doch in de vergroting van de intrinsieke kracht van de Nederlandse zuivelbedrijven als één geheel.

Deze krachtsvergroting nu kon en kan naar onze overtuiging slechts tot stand komen door samenwerking der verschillende bedrijfsvormen. En zij wordt tegengewerkt door het stellen en verscherpen van de principiële antithese: particulier - coöperatief, van welke antithese wij nu de juistheid maar laten rusten.

Nu komt de Heer Visser met een tweetal praktische vragen: waar moet die samenwerking beginnen en ophouden en hoe denkt gij met name over een bevrozing van de verhouding tussen boeren en fabrieken? Op deze vragen moeten wij om drie redenen het antwoord schuldig blijven.

In de eerste plaats omdat een principieel besluit tot samenwerking naar ons gevoelen geen grenzen kent. Met andere woorden: als zulk een besluit eenmaal genomen is, valt over alles te praten en kan de groei der samenwerking slechts belemmerd worden indien een der partijen zich bij voorbaat aan begrenzings bindt.

In de tweede plaats omdat door de beantwoording van deze vragen wij van het principiële terrein af geraken en komen op het praktische terrein der afzonderlijke fabrieken.

Het heeft geen zin, op dit terrein zonder voldoende voorbereiding op zichzelf staande uitspraken te doen, die de geest reeds bij voorbaat zouden kunnen bederven en die slechts als onderdeel van het gehele complex juist beoordeeld zouden kunnen worden.

En in de derde plaats, omdat de samenwerking waarvan hierboven sprake is, inmiddels geboren werd. Vanaf dat ogenblik ware het niet juist om de onderwerpen die daarbij ter sprake zullen komen bij voorbaat reeds in de vakbladen te behandelen, waardoor het werk van de voor dit doel thans gevormde commissie bemoeilijkt zou worden.

Het besluit tot samenwerking en de vorming tot dit doel van een commissie is overigens het duidelijkste bewijs, dat wij in onze overtuiging niet meer alleen staan en zal ongetwijfeld tot de Heer Visser, die overigens het samengaan niet zonder meer van de hand wijst, ook spreken. Wellicht dat hij van die zijde t.z.t. een omljnd antwoord op zijn vragen zal krijgen.

Oprichting Crisis-zuivelbureau.

Op donderdag 24 december heeft de installatie-vergadering plaats gehad van het crisis-zuivelbureau, waarin met het oog op de buitengewone tijdsomstandigheden en de regelingen, die in verband daarmee nodig zullen zijn, zal worden samengewerkt door de Algemeenen Nederlandsen Zuivelbond (F.N.Z.), de Vereniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne (V.V.Z.M.) en de Bond van Kaasproducenten (B. v. K.).

Deze drie organisaties zijn in dit bureau vertegenwoordigd door resp. 3, 2 en 1 lid, als hoedanig door de F. N. Z. zijn aangewezen de heren Dr. F.E. Posthuma, J.J.C. Ament en **J.A. Geluk**, door de V.V.Z. H. de heren **G. J. Blink** en J. M. Wagenaar Hummelinck en door den B. v. K. de heer A. van Wijnen.

Het crisis-zuivelbureau heeft in zijn installatie-vergadering tot voorzitter benoemd de heer Dr. F.E. Posthuma en tot onder-voorzitter de heer G. J. Blink. Besloten werd, op zeer korte termijn iemand aan te stellen, die met de dagelijkse uitvoering van het werk kan worden belast en die tevens secretaris van het Bureau en de in te stellen commissies zal zijn.

Het crisis-zuivelbureau heeft zich met een schrijven tot de Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw gewend, waarin het kennis geeft van zijn oprichting en samenstelling en zich beschikbaar stelt voor de uitvoering van regelingen op zuivelgebied, die met het oog op de buitengewone tijdsomstandigheden zullen blijken nodig te zijn. Hierbij is in de eerste plaats gedacht aan de thans urgent zijnde regeling van de uitvoer van zuivel- en melkproducten naar Frankrijk in verband met de daar te lande getroffen maatregelen.

De werkwijze van het bureau is zodanig gedacht, dat het zich voor de onderdelen der te behandelen vraagstukken zal doen bijstaan door speciale commissies, waarin ook vertegenwoordigers van andere verenigingen van bij die onderdelen direct betrokken belanghebbenden zullen worden opgenomen.

Het crisis-zuivelbureau zal voorlopig worden gevestigd Laan van Meerdervoort 18, Den Haag.

